

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. PROBLEM

Bu çalışmanın konusu, Türkiye’de İlköğretim II. Kademeye Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştirme Sistemleri (1923-2008)’dir. Bilindiği gibi Sanayi Devrimi’yle başlayan süreçte şehirleşme hız kazanmış, tarım kesiminde çalışan nüfus azalırken sanayide çalışan nüfus artmış ve bunun sonucu olarak da köylerden kentlere artan bir göç olgusu baş göstermiştir. Hızlı kentleşme sonucunda şehirlerde ortaya çıkan kalabalık nüfus, köy-kent kültürünün karşılaşması, köylerden kentlere gelen insanların yeni yaşam düzenine ayak uydurmaları gibi sorunlar yeni değerleri, davranışları ve sorunları da beraberinde getirmiştir.

Günümüzde ekonomiden toplumsal yaşama kadar gündemden hiç düşmeyen kavram olan küreselleşme de Sosyal Bilgilerin bireylerin yetiştirilmesindeki rolünün araştırma konuları arasında yerini almasını sağlamıştır. Bireylerin etkileşiminin ve iletişiminin artmasına neden olan küreselleşme ile hayatın her alanında önemli değişimler baş göstermiştir. Yeni teknolojik, bilimsel gelişmeler ve bu gelişmeler neticesinde yeni değerlerin, kuralların ve yaşam şekillerinin ortaya çıkması ve bu değişikliklerin bireylere aktarılması gerekliliği eğitimin giderek artan bir öneme sahip olmasına neden olmuştur. Bu noktada Tezcan (2002) küreselleşme ile ortaya çıkan yeni düzenin ihtiyaç duyduğu bireylerin yetişmesinin eğitim aracılığıyla sağlanacağını belirtmektedir. Argüden’e (2008) göre ise, karşılıklı bağımlılığın arttığı, değer yaratmanın temelini düşünce olduğu geleceğin dünyası için bu kadar çok toplumsal fayda içeren bir faaliyet olan eğitim sistemleri küresel anlamda çağdaş insan yetiştirmeyi hedeflemelidir.

Neticede dünyada herhangi bir alanda meydana gelen değişikliklerin diğer alanları da etkilediği açıktır. Dolayısı ile küreselleşme süreci genel anlamda bir alan olarak eğitimi etkilerken, diğer alt çalışma alanlarında olduğu gibi Sosyal Bilgileri de etkilemiştir. Küreselleşme ile oluşan yeni dünya düzenine ait toplumsal unsurların bireylere kazandırılması boyutunda Sosyal Bilgiler son derece önemlidir. “Günümüz küresel çağında öğrencileri yaşamın değişen ülke gerçeklerine hazırlamak, küresel eğitim anlayışının programlara girmesini önemli duruma getirmiştir. Örneğin 1980’li yıllardan sonra dünyanın

pek çok yerinde küresel bir demokrasi anlayışı yerleştirilmeye çalışılmıştır (Tezcan, 2002: 41).

Küreselleşme ile birlikte toplumların ve bireylerin karşılıklı bağımlılığının ve etkileşiminin artması ile ortaya çıkan dünya toplumunda yaşayan bireylerin hangi milletten, hangi dinden olursa olsun birbirlerini düşünmeden hareket etmesi imkânsız hale gelmiştir. Nitekim çevre ve insan hakları sorunları sadece tek bir toplumu değil tüm dünyayı ilgilendiren önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte bu noktada bireylerin hem kendi devletlerinin hem de dünya toplumunun iyi birer vatandaşı olması hususunda yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler önemli bir rol oynamaktadır.

Sosyal Bilgiler, disiplinlerarası bir yaklaşımla, sosyal bilimlerin konu alanına dayanılarak oluşturulan bir alandır. Sosyal Bilgiler kapsamı içinde, Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Psikoloji ve diğer sosyal bilimlerin sunduğu bilgilerden yararlanılarak içerik düzenlenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın yayınladığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu Taslak Basımı'nda (2005: 766) Sosyal Bilgiler, “bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla, Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi sosyal bilimlerin ve Yurttaşlık Bilgisinin konularının, öğrenme alanlarını yansıtan bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir”.

“Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgili bilgi üreten ve bu alanda uluslararası en büyük kuruluşlardan biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS] ise, Sosyal Bilgileri aşağıdaki şekilde tanımlamıştır: Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, Antropoloji, Arkeoloji, Ekonomi, Coğrafya, Tarih, Hukuk, Felsefe, Siyasal Bilimler, Psikoloji, Din, Sosyoloji ve Sanat, Edebiyat, Matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülün sistematiik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar” (Tekindal, Cin, Demircioğlu, Doğanay, Kabapınar, Yanpar Şahin ve Akınoğlu, 2003: 16).

Sosyal Bilgiler alanındaki çalışmalar, dünyanın özellikle bazı gelişmiş ülkelerinde Türkiye’den daha önce başlamıştır. Bu alandaki çalışmaların Türkiye’ye kıyasla daha önce başladığı ülkelerde, Sosyal Bilgiler alanına yönelik yaklaşımlar geliştirilirken ve bu çalışma alanının oluşturulmasında sosyal bilimlerin kapsamında yer alan bilim dallarından daha çok yararlanma tartışmaları öne çıkarken Türkiye’de bu alan uzun yıllar Tarih ve Coğrafya ağırlıklı olarak düşünülmüştür. 1997-1998 öğretim yılından itibaren Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitime geçilmesi ile birlikte İlköğretim II. Kademedeki Sosyal Bilgiler okutulmaya başlamıştır. Bu durum bu alanda ders verecek olan branş öğretmenlerinin de yetiştirilmesini gündeme getirmiştir. Böylece Sosyal Bilgiler dersi alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak okullarda Sosyal Bilgiler dersini verecek olan branş öğretmenlerinin yetiştirilmesinde yaşanan gelişmelerin üzerinde çalışılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Yukarıda ifade edilen bilgiler ışığında gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde aşağıdaki problemler ön plana çıkmıştır:

1. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler öğretmenlerde bulunması gereken özellikler konusunda değişikliklere neden olmuş mudur?
2. Türkiye’de öğretmen yetiştirme alanında yaşanan gelişmelerin şekillenmesinde en çok hangi unsurlar etkili olmuştur?
3. Türkiye’de Sosyal Bilgiler ya da bu dersin yerine okutulan diğer ders öğretmenlerinin yetiştirilmesinde izlenen yöntem Sosyal Bilgiler dersi konusunda yaşanan gelişmelerin etkisinde kalmış mıdır?
4. Günümüzde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilmesinde ve istihdamında (varsa) karşılaşılan sorunlar nelerdir?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, Cumhuriyetin kurulduğu 1923 tarihinden 2008 yılına kadar geçen süreçte, Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilmesinde yaşanan gelişmeleri ortaya koymaktır. Bu temel amacın gerçekleştirilmesine hizmet eden ve araştırmanın geliştirilmesine katkıda bulunan diğer amaçlar ise aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

1. Sosyal Bilgilerin genel bir çalışma alanı olarak gelişiminin incelenmesi,
2. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin gelişiminin incelenmesi,

3. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin gelişiminin karşılaştırılması,
4. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin bir ders olarak okullarda okutulması konusunda yaşanan gelişmelerin ortaya konması,
5. Türkiye’de Sosyal Bilgiler programlarının ana hatlarıyla incelenmesi,
6. Türkiye’de öğretmen yetiştirme konusunda yaşanan gelişmelerin değerlendirilmesi,
7. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin yetiştirilmesinde rol oynayan kurumların incelenmesi,
8. Türkiye’de Sosyal Bilgiler ve bu dersin yerine okutulan diğer alan derslerinin öğretimini yapacak öğretmenlerin hangi okul ve bölüm mezunları ile karşılanmaya çalışıldığının ortaya konması amaçlanmıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Türkiye, ülkelerin kalkınmışlık düzeyine göre sınıflandırılmasında ‘kalkınmakta olan ülkeler’ grubunda değerlendirilmektedir. Dünyayı sosyal ve ekonomik açıdan Kuzey ve Güney olmak üzere iki bölgeye ayıran Brandt Raporu dikkate alınarak çizilen Brandt Hattı’na göre Türkiye, gelişmekte olan Güney Bölge’de yer almaktadır (Atalay, 2001). Türkiye’nin Cumhuriyetin 1923 yılında kurulduğu göz önünde bulundurulduğunda, geçen 85 yıllık zaman zarfına rağmen, neden hala bu düzeyde kaldığı cevap bekleyen bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, bazı ekonomik ve sosyal problemlerine çözüm bulmaya çalışan bir ülkedir. İşsizlik, yatırımların artırılması, sanayinin gelişmesi, ekonomik kalkınmanın bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması, milli gelirin artırılması Türkiye ekonomisinin çözüm bekleyen başlıca sorunlarıdır. Türkiye’nin sahip olduğu genç nüfus, doğal kaynaklar ve turizm potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda bu sorunların, kaynaklar dışında çözüm yolları konusunda birtakım sorunlardan dolayı halen çözülemediği değerlendirilmesi yapılabilir. Ekonomik sorunların çözümünde aktif olarak rol oynayacak bireylerin yetiştirilmesinde, ülkesini ve milletini her yönüyle iyi tanıyan, bu sorunların çözümü için çalışmayı devletin kalkınması için bir borç bilecek bireylerin yetiştirilmesinde okullarda verilecek Sosyal Bilgiler dersinin önemi büyüktür.

Türkiye’de bu ekonomik sorunların yanında birtakım toplumsal sorunlar da kendisini hissettirmektedir. Ekonomik sorunların dolaylı bir sonucu olarak baş gösteren güvenlik sorunları (kapkaç, hırsızlık vb.) ve Türkiye’nin birçok dini ve etnik kimliği bir arada

bulunduran yapısından pay çıkarmak isteyen bazı çıkar gruplarının yarattığı sorunlar (terör) bu toplumsal sorunların ilk akla gelenleridir. Türkiye’de yaşayan bireylerin, devletine ve milletine yararlı vatandaşlar olarak yetişmelerini sağlamak ve bu sayede bu toplumsal sorunlara kalıcı çözümler bulmak konusunda Sosyal Bilgiler Eğitimi önemli bir yere sahiptir. Günümüzde, dünya üzerinde hüküm süren devletlerin vatandaşlarının tek bir ırk ya da millete mensup olmadıklarını, aksine farklı milletlerden ve dinlerden insanların kendi vatanları dışında bulunan bir ülkenin vatandaşları olarak yaşamlarını sürdürdüklerini biliyoruz. Türkiye’den Almanya, Fransa, İngiltere gibi Avrupa ülkelerine göç ederek bu devletlerin vatandaşı olan binlerce Türk gibi, Türkiye’de de farklı milletlerden olmasına rağmen bu ülkenin vatandaşı olan birçok insanın yaşadığı bilinen bir gerçektir. Bu durum, milli unsurların bir ülkenin vatandaşı olma konusunda belirleyici olmadığını göstermektedir. Ancak, farklı milletlere mensup ve farklı kültür değerlerine sahip insanların ortak bir devletin vatandaşlığı potasında kaynaşmasını sağlamak, bu insanlara vatandaşlık bilincinin kazandırılmasıyla mümkün olmaktadır. Bireylerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları problemleri önceden tanımasına yardımcı olarak çözüm bulmalarına yönelik beceriler kazanmalarını amaçlayan Sosyal Bilgiler alanı bu açıdan giderek artan bir öneme sahiptir. Ancak, Türkiye’de Sosyal Bilgilerin sadece Tarih ve Coğrafya’dan ibaret görülmesi ve toplumsal boyutun ihmal edilmesi Türkiye’nin halen bu sorunlara kalıcı çözümler bulamaması ile ilgilidir.

Bu araştırma, Türkiye’de Sosyal Bilgilerin uzun yıllar ihmal edildiği konusunu göz önüne sermesi açısından önemlidir. Bu anlayışın bir sonucu olarak da, alana yönelik öğretmenlerin yetiştirilmesinde de, bu ihmalin yansımalarının olduğunu göstermesi beklenmektedir.

2003 yılında, benzer bir tez çalışması Özer Bayram tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Ancak, bu çalışma süreç açısından 1946-1982 yılları arasını ele almakta ve sadece Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştirilmesini değil, Türkiye’de branş öğretmeni yetiştirilmesi konusuna da ışık tutmaktadır. Söz konusu araştırma konu açısından geniş bir perspektif sunmakla birlikte, ele aldığımız branş konusunda yaşanan gelişmeleri, 1946-1982 yılları arası ile sınırlı tutmaktadır.

Sosyal Bilgiler alanı ile ilgili olarak çalışılan diğer bir tez de 2007 yılında Hakan ÖRS tarafından hazırlanan İlköğretim Okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya

Konularının Program Yönünden İncelenmesi'dir. Ancak bu tez, başlığından da anlaşıldığı gibi Sosyal Bilgiler Programları ile sınırlıdır.

Yine 2007 yılında çalışılan ve Derya TAN tarafından hazırlanan Milli Eğitim Bakanları ve Eğitim İcraatları (1980-1999) başlıklı tez ise öğretmen yetiştirme konusuna genel olarak değinmekle birlikte, bu konuyu da ele aldığı dönemde görev yapan Milli Eğitim Bakanları ile sınırlı tutmaktadır.

Hazırlanan bu çalışma bir yandan 1923-2008 yılları arasında Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştirilmesi konusunda Türkiye'de yaşanan gelişmeleri ortaya koyması, bir yandan da aynı süreçte öğretmen yetiştirme konusunda yaşanan gelişmeleri, Sosyal Bilgiler ve Programlarının gelişimini sunması açısından önemlidir.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma sürecinde tarama yöntemi uygulanmıştır. Konu başlıkları genelden özele doğru sıralanmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin yetiştirilmesi ele alınmadan önce, genel olarak öğretmen yetiştirme ve Sosyal Bilgiler Programları konularına da değinilmiş ve böylece ön bilgi sunulmaya çalışılmıştır. Araştırma konusu ile ilgili bilgi edinmek amacıyla, konuyla ilgili kitaplar, dergiler, programlar, tezler, makaleler, kanun ve yönetmeliklere yönelik olarak literatür incelemesi yapılmıştır. Söz konusu kaynaklara ulaşmak amacıyla, Talim ve Terbiye Yayınlar Dairesi Arşivi, Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Kütüphanesi, Fırat Üniversitesi Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma 'Öğretmen Yetiştirme' ve 'Sosyal Bilgiler Alanı' konusu etrafında şekillenmiş olup diğer branşlar ve öğretmen atamaları konularına değinilmemiştir. Süreç açısından, 1923-2008 yılları arasında yaşanan gelişmeler ele alınmıştır.

Gerçekleştirdiğimiz bu araştırma Türkiye'de Sosyal Bilgiler alanında yaşanan gelişmeler konusunda genel bir bakış açısı edinmeyi amaçlamanın yanı sıra, konuyu 'Sosyal Bilgiler Öğretmeni Yetiştirme' alanı ile sınırlı tutmuştur.

1.6. TANIMLAR

Akreditasyon: Bir kurum veya programın (öğretmenlik) eğitim veya öğretim sunmak ve ilgili akademik dereceleri (varsa) kazandırmak üzere önceden belirlenmiş standartları karşılayıp karşılamadıklarının ilgili hukuki ve mesleki yetkililer tarafından değerlendirildiği

bir süreçtir. Akreditasyon süreci, akredite edilecek program veya kurumların değerlendirilmesini gerektirir (Eurydice Türkiye Birimi, 2008: 7).

Eğitim: Eğitim kavramı, eğitim alanında yapılmış olan zengin yorumların içeriğinden çıkarılabilir. Bu yorumlardan ilki, bireyin gelişimine ve öğrenmesine etki eden her türlü etkileşimi, kapsamlı bir biçimde içine alır. Bu anlamıyla eğitim, toplumsallaşma kavramıyla eş anlamlı olarak, toplumun bilgi, inanç, değer yargısı ve kültürel değerlerin öğrenilmesi anlamına gelmektedir (Tan, Kayabaşı ve Erdoğan, tarih yok: 1).

İlköğretim: 6-14 yaşları arasındaki bütün çocukların bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerini ve yetişmelerini amaçlayan eğitim ve öğretimdir.

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla, Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi sosyal bilimlerin ve Yurttaşlık Bilgisinin konularının, öğrenme alanlarını yansıtan bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimi, geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005: 766).

Sosyal Bilimler: Dünyanın ve yaşamın insanî ve toplumsal yönlerini inceleyen bir akademik disiplinler grubuna verilen addır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Sosyal_bilimler, 22.12.2008).

Öğretim Programı: Öğrenci davranışında istenilen değişiklik ya da değişiklikler oluşturmak amacıyla ayrıntılı olarak yapılan planlamaya denir (Tan, Kayabaşı ve Erdoğan, tarih yok: 12).

İKİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETMEN ve ÖĞRETMENLİK

2.1. ÖĞRETMEN VE EĞİTİM

İnsan, yeryüzünde yaşamaya başladığı andan itibaren çeşitli hayat şartları ile mücadele etmiştir. Çetin yaşam koşullarına karşı verilen bu mücadelede insanoğlu, söz konusu sorunlara çözüm yolları aramıştır.

Başlangıçta su ve yiyecek bulma ya da yabani hayvan saldırısından korunma gibi sorunların zorunlu kıldığı çözüm arayışı yeni öğrenmeleri de beraberinde getirmiştir. İnsanın zaman içinde taşla başlayan üretim süreci daha sonra madenle devam etmiş ve ilerleyen tarihle birlikte insan kendisini günümüzün teknolojisi içinde buluvermiştir. İnsanlık için her yeni gelişme bir yandan iyi yaşam koşulları için bir avantaj sağlarken, diğer yandan da giderek artan bir bilgi birikimine yol açmıştır. Bu gelişmelerin neticesinde eğitim dünyasında tüm bilgileri öğretmek olanaklı olmadığına göre, öğrenenlere öğrenmenin yollarını öğretmek (Açıkgöz, 2003) anlayışı gündeme gelmiştir. Bu durum eğitim alanında, öğrenci, öğretmen ve yöntemlere ilişkin yeni anlayışları da beraberinde getirmiştir.

Eğitim denilince akla ilk gelen kavramlardan birisi *öğretmen*dir. Öğretmen, sadece okullarda eğitim ve öğretimden sorumlu kişi olarak değil, aynı zamanda özellikle küçük yerlerde toplumsal rolleri ile de ön plana çıkan bireydir. Erdentuğ (1981) bu durumu aşağıdaki şekilde açıklamaktadır: “Köy öğretmeni, öğrenci yetiştirmenin dışında köyün kalkınmasında başta payı olması gereken bir rehber olmalıdır” (Erdentuğ, 1981: 98). Bu durum okulun ve okulun ayrılmaz bir parçası olan öğretmenin bireylerin toplumsallaşmasındaki katkısını ortaya koymaktadır. “Eğitimin açık ve gizli olan fonksiyonları bireyin toplumsallaşmasında büyük önem taşır. Birinci açık fonksiyon, çocuğun okuma, yazma ve aritmetik yeteneğini geliştirmektir. Bu tür fonksiyonlar toplumsallaşmanın en önemli parçalarıdır. Eğitimin gizli fonksiyonları ise çocuğun toplumsal sistemi anlamasını ve benimsemesini kolaylaştırır (Özkalp, Arıcı, Bayraktar, Aydın, Erkal ve Uzunöz, 2006: 87).

Öğretmen kavramını daha iyi özümseyebilmek için *öğrenme*, *eğitim* ve *öğretim* kavramlarını açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Öğrenmenin nasıl oluştuğu sorusu, uzun

süre bilim adamlarının zihnini meşgul eden ve onları araştırmaya sevk eden konu olmuştur. Bu konuda yapılan çalışmalar bu soruyu cevaplamaya çalışan öğrenme yaklaşımlarının da zeminini hazırlamıştır. “Günümüzde öğrenme, ‘yaşantı ürünü, kalıcı izli davranış değişikliği’ olarak tanımlanmaktadır” (Tekindal ve diğerleri, 2003: 92). Öğrenme kavramını açıklamayı amaçlayan farklı öğrenme kuramları bulunmaktadır. Söz konusu yaklaşımlar arasında öğrenme tanımında ifade edilenler temelinde bir görüş birliği olsa da bazı yönlerden farklılıklar bulunmaktadır. Farklı şekillerde sınıflandırılmakla birlikte öğrenme yaklaşımları temel olarak bilişselci ve davranışçı olarak sınıflandırılabilir. Açıkgöz (2003), her iki yaklaşımın öğrenme tanımlarında, öğrenmenin kalıcılığı, yaşantı ürünü olması ve kişide değişikliğe neden olması gibi noktaların vurgulandığını belirtirken öğrenme ürünü, öğrenme süreci gibi yönlerden farklılıkların bulunduğu da dikkat çekmektedir. Nitekim, davranışçılar öğrenme ürününü *davranış değişikliği* olarak ele alırken, bilişselciler öğrenme ürününü *bilgi yapılarındaki değişiklikler* olarak ele almaktadır. Bunun yanında davranışçıların öğrenme anlayışında öğrenen pasif iken, bilişselcilerde ise öğrenen aktif olarak karşımıza çıkmaktadır (Açıkgöz, 2003).

Okullar, istendik davranış değişikliklerinin kazandırıldığı yerlerdir. Söz konusu davranış değişiklikleri toplumun ve devletin ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip vatandaşlar yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde, öğrencilere belirlenen hedef davranışların kazandırılmasında öğretmen önemli rol oynamaktadır.

Eğitim, insanın yaşamı sürecince devam eden sürekli bir olgudur. İnsanların ailede almaya başladıkları eğitime daha sonra okul da katılır. Bu arada bireylerin içinde buldukları sosyal yaşam da onların eğitiminde önemli bir pay sahibi olur. Kısacası içinde bulunduğumuz tüm ortamlar eğitimimiz üzerinde etkili olmaktadır. Okullarda verilen eğitim, birtakım temel beceri ve bilgileri vererek öğrenenlerin yaşama uyum sağlamalarına ve toplumsallaşmalarına katkıda bulunmaktadır. “İşte bu aktarmada çok önemli bir rol eğitimciler ya da öğretmenlere düşmektedir. Aldıkları sorumluluklar, onlara gösterdikleri yol, davranış ve kişilik özellikleriyle öğrenciye, ilk örnek olacak kişi öğretmenlerdir. Öğretmenler öğrencilerine bilgi ve beceri aktaran profesyonel toplumsallaşma kurumlarıdır” (Özkalp ve diğerleri, 2006: 87).

Okullar, birer eğitim-öğretim kurumuyken, öğretmen okullarda öğretimin gerçekleşmesinde temel unsurdur. Değişik kaynaklarda öğretim aşağıdaki şekillerde

tanımlanmaktadır: “Öğretim, içsel bir süreç ve ürün olan öğrenmeyi destekleyen ve sağlayan dışsal olayların planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi sürecidir” (Tekindal ve diğerleri, 2003: 369). “Öğretim, belli bir alanda, belli bir amaca göre o alanın gerektirdiği bilgileri öğretmek işi, eylemi; tedrisat, talim, tadristir” (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, t.y: 9011). Söz konusu öğretimin uygulayıcısı öğretmen olup, öğretmen, öğrenmenin gerçekleşeceği ortamı düzenleyerek, etkili öğrenmenin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Yine, dersiyle ilgili olarak hazırladığı planlar doğrultusunda hedef davranışları öğrencilere kazandırmak için etkinlikler düzenleyerek de öğrenme-öğretme sürecini etkili hale getirmeye çalışır. Böylece her öğretmen, hedef davranışları öğrencilere kazandırırken kendi bilgi ve deneyimleri oranında birtakım hazırlıklar yaparak dersine hazırlanmaktadır. Bu durumda, öğretme kişisel bir etkinlik (Capel, Leask, Turner, 1995) olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası öğretmen, resmi eğitim kurumları olan okullarda, eğitim sisteminin girdisi olan öğrencilere, hedef davranışları kazandırarak, ülkenin ihtiyaç duyduğu kişilerin yetiştirilmesine katkıda bulunur. Tüm bunların gerçekleştirilmesi için öğretmenlerin birtakım yeterliliklere sahip olması gerekmektedir. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilen çalışma sonucunda öğretmenlerin,

- a) Kişisel ve Meslekî Değerler - Meslekî Gelişim,
- b) Öğrenciyi Tanıma,
- c) Öğrenme ve Öğretme Süreci,
- d) Öğrenmeyi, Gelişimi İzleme ve Değerlendirme,
- e) Okul-Aile ve Toplum İlişkileri,
- f) Program ve İçerik Bilgisi

olmak üzere 6 ana yeterlilik alanına sahip olması gerektiği sonucuna varılmıştır (Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2006).

Şanal, Yeni ve Çelikten (2005) ise öğretmenlerin sahip olması gereken özellikleri aşağıdaki başlıklar altında toplamaktadırlar:

A) Kişisel Özellikler

- 1) Öğrencilere karşı açık görüşlü ve objektif olma
- 2) Öğrencilerin beklenti ve gereksinmelerini dikkate alma
- 3) Eğitimle ilgili sorunları bilimsel yöntemlerle araştırabilme
- 4) Eğitimde bireysel farklılıkları dikkate alma
- 5) Yenilik ve gelişmelere açık, kendini sürekli yenileyebilme
- 6) Toplumsal değişimleri anlayıp yorumlayabilme
- 7) Eğitim teknolojisindeki gelişmeleri yakından izleme
- 8) Araştırmacı bir yapıya sahip olma
- 9) Yüksek başarı beklentisi

B) Mesleki Özellikler

- 1) Alan Bilgisi
- 2) Öğretmenlik Meslek Bilgisi
  - * Öğretim Sürecini Planlama
  - * Çeşitlilik Getirebilme
  - * Öğretim Süresini Etkili Kullanma
  - * Katılımcı Öğretim Ortamı Düzenleme
  - * Öğrencilerdeki Gelişimi İzleme
- 3) Genel Kültür

Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin, kişisel özelliklerinin, mesleki ve alan bilgilerinin bu noktada ön plana çıktığı göze çarpmaktadır. Dolayısı ile mesleğinde iyi ve başarılı bir öğretmenin, öğrenme ve öğretme süreci, yöntemleri, hitap ettiği öğrenci özellikleri hakkında yeterli bilgi sahibi olması; aynı zamanda, konu alanına ilişkin olarak da yeterli bilgilerle donatılmış olması gerekmektedir. Tüm bunların yanında insanlar arası ilişki ve iletişimin ön planda olduğu öğretmenlik mesleğinde bu mesleği icra edecek kişinin öğrencilerini sevmesi, adaletli, demokratik, geniş bir dünya görüşüne sahip, yeniliği seven, kendisini sürekli geliştiren, araştırmacı bireyler olması gerekmektedir. Bilim ve teknolojik gelişmeler beraberinde giderek artan bir bilgi birikimini de getirmiştir. Bu durumda tüm bilgilerin öğrenilmesinin zorluğu karşısında, bireylere, bilgilerden çok, bilgiye ulaşmanın öğretilmesi gündeme gelmiştir. Diğer yandan öğrenme anlayışında meydana gelen değişmelere paralel olarak öğretmen anlayışında da değişiklikler meydana gelmiştir.

Özpolat (2005), öğretmenlik mesleğini değiştiren veya geliştiren toplumsal dinamikleri sırasıyla,

- 1) İnanç Sistemi
- 2) Fransız İhtilali ve Ulus Devlet
- 3) Sanayileşme
- 4) Kültür Endüstrisi
- 5) Küreselleşme olmak üzere beş maddede toplamaktadır.

Özellikle 1970’li yıllara kadar eğitimde davranışçı öğrenme yaklaşımının etkili olduğu göze çarpmaktadır (Açıkgöz, 2003). Davranışçı yaklaşımda önemli olan gözlenebilen ve ölçülebilen davranışlardır. Öğrenme ise uyarıcı ile davranış arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Durum böyle olunca davranışçı yaklaşımda uyarıcı önem kazanmaktadır. Davranışlarda meydana gelen değişiklik uyarıcılar sebebiyle gerçekleşmektedir. Davranışçı öğrenme yaklaşımının uygulandığı öğretimde, ödül, ceza, tekrar gibi faktörler öğrenmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu yaklaşımda öğrenenler pasif alıcılar durumunda olup kendilerine sunulanları almak durumunda olan kişilerdir. Böyle öğrenme ortamlarında öğretmen ise aktaran, ders anlatan, gerektiği yerde emreden kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrenme anlayışında meydana gelen değişimler ışığında öğretmenin de öğretimdeki yeri ve rolünde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle 1970’li yıllardan sonra davranışçı yaklaşımın yavaş yavaş etkinliğini yitirmesi ve bilişselciliğe geçiş süreci ile birlikte öğretmenin, öğretimdeki rolü yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Bilişselci yaklaşımda öğrenme ürünü davranışçılarda olduğu gibi gözlenebilen davranışlar değildir. “Bir başka deyişle, bilişselciler öğrenmeyi gözlenebilir davranış ya da edim olarak değil gözlenemeyen, içsel, bilişsel bir süreç olarak görmektedir” (Açıkgöz, 2003: 9). Bilişselci öğrenme yaklaşımında öğrenenler davranışçı kuramın aksine pasif değil aktif alıcı durumundadırlar. Öğrenenlerin aktif olduğu öğrenme-öğretme ortamında öğretmen de bilgiyi aktaran kişiler olmaktan çıkıp, öğrencinin öğrenmesine rehberlik eden kişi durumuna geçmektedir. “Öğretmeyi öğrenmek sadece içeriği anlamayı ve o içeriğin anlaşılır bir şekilde dönüştürülmesini kapsamaz, ayrıca öğretme ve öğrenme süreci hakkında bilgi gerektirir” (Kauchak ve Eggen, 2003: 14). Öğretmen öğrencilerine öğrenmenin yollarını, bilgiye ulaşmanın yollarını öğretir. Öğrenciler kendilerine sunulan bu rehberliğin

ışığında öğrenmede kendi çabaları ile daha aktif hale gelirler. Öğretmen ise öğrencilerine uygun öğrenme ortamını hazırlarken görsel, işitsel, yazılı ve sözlü olarak konusu ile ilgili tüm kaynaklardan yararlanır ve öğrencilerini kaynaklara ulaşma konusunda aydınlatır. Bu sayede öğrenci okulda kendisine sunulanları aynen ezberlemekten kurtulmakta, onun yerine, öğrenmede aktif olmaktadır. Otokratik öğretmen anlayışı da yerini demokratik öğretmen anlayışına bırakmaktadır.

Sonuçta, öğrenme anlayışında meydana gelen değişikliklerin ışığında öğretmenin öğretimdeki rolü de yeniden tanımlanmıştır. Geleneksel öğrenme anlayışının tersine artık öğretmen, emreden değil öneren, yöneten değil yönlendiren, otokratik değil demokratik tutuma sahip öğretmendir. Böyle bir yaklaşımda öğrenci ise kendisini disipline eden, öğrenmede aktif, öğrenmeyi öğrenen kişidir.

Öğretmenler, gerek okul içinde gerekse okul dışında önemli rolleri ile de ön plana çıkmaktadır. “Öğretmen, öğretmenliğin kuramsal bilgi temelini işe koşarak bireyin davranışlarında hem bireyin hem de toplumun yaşamına kalite katacak değişmelerin oluşmasına kılavuzluk eden kişidir” (Bircan, Karakütük, Senemoğlu, Tezcan, Yangar, Erdem, Erkılıç ve Şahin, 2004: 282). Bu yönüyle öğretmen, parçadan bütüne doğru giden bir işlemin mimarı durumundadır. Öğretmenlerin öğrencilere kazandırdıkları bir yandan onların kişisel gelişimlerine katkıda bulunarak toplumsal yaşama kazandırılmasına katkıda bulunmakta, bir yandan da istedik davranışları kazandırarak toplumsal yaşamın kalitesinin artırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Öğretmen okulda uygun davranışlarda bulunarak öğrenciler için önemli bir model olmasının yanı sıra, onlara istedik davranışların kazandırılması için gerekli yönlendirmeleri yapan, öğrenme ortamını da düzenleyen kişidir. Öğretmen her şeyden önce kendi yaratıcılığını, alan bilgisini kullanarak dersiyle ilgili hedef davranışları öğrencilere kazandırmak için gerekli yöntem ve teknikleri belirler, araç-gereçlerini hazırlar. Hazırladığı etkinlikler yoluyla, onların öğrenmesine rehberlik eder. Aynı zamanda okulda sergilediği davranışlar ile de öğrenciler için model oluşturur.

Öğretmen, okul içinde olduğu kadar okul dışında da önemli bir role sahiptir. Çağımızın öğretmeni her şeyden önce öğrenmeye açık, kendisini geliştiren bireyler olmalıdır. Dolayısıyla öğretmenler bu yönüyle kentlere oranla kırsal kesimde daha önemli bir rol üstlenmektedirler. Akyüz (1978), *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki*

Etkileri isimli çalışmasında öğretmenlerin etki yollarını ve biçimlerini, Öğretmenlerin Okul Kanalıyla Etkileri ve Öğretmenlerin Okul Dışındaki Etkileri olmak üzere iki başlık altında toplamıştır. Toplumsallaştırma, davranış değişikliği oluşturma, nitelikli insan gücü ve çeşitli mesleklere eleman yetiştirme gibi etmenleri öğretmenlerin okul kanalıyla etkileri başlığı altında değerlendiren Akyüz'e göre, kentlere oranla kırsal kesimde öğretmenlerin okul dışında toplumsal etkilerde bulunma olanağının daha fazla olabileceği yönünde bir kanıya varılabileceğini belirtmektedir (Akyüz, 1978).

Eğitimde başarıyı yakalamak, çağa ayak uyduran, gelişmelere açık insanlar yetiştirmek her ülkenin eğitim sistemlerinin öncelikli amaçlarından. Gelecek nesillerin ülke kalkınmasında taşıdığı önemin farkına varan ülkeler bu sebeple eğitime büyük önem vermekte, önemli yatırımlar yapmaktadırlar. Özellikle günümüzde, teknoloji ve bilimde meydana gelen gelişmeler, eğitim-öğretim alanında da yer bulmuş, öğretimde de teknoloji ve bilimden faydalanmak bir bakıma öğretim faaliyetlerinden azami derecede başarı almak için gerekli olmuştur. Tüm bu gelişmelerle birlikte öğrenme ortamlarının düzenlenmesinde teknolojiden faydalanılmış, eğitim alanında görev alacak kişilerin yetiştirilmesinde çağımızda meydana gelen gelişmelere önem verilmiş, kısacası her gelişme eğitim ve öğretim olgusunu da yakından ilgilendirmiştir.

Bilimsel araştırmalar neticesinde bilgi birikimi sürekli olarak artmakta ve yenilenmektedir. Tüm bu gelişmeler ve araştırmalar ışığında bilgiye ulaşmayı bilen, öğrenmeyi öğrenmiş bireylere duyulan gereksinim artmaktadır. Dolayısıyla bu gelişmeler daha önceki dönemlerde öğretmeni sınıf içinde ders anlatan, gerektiğinde cezalandıran, gerektiğinde öğreten, sınavda öğrencilerden öğrendiklerini aynen yazmalarını bekleyen öğretmen anlayışının da terk edilmesinde önemli rol oynamıştır. Neticede ideal bir öğretmenin özellikleri nasıl olmalıdır? sorusu sürekli olarak önemli bir araştırma konusu olmuştur. Bu konudaki görüşler genel olarak iki soru etrafında şekillenmektedir:

1. İyi bir öğretmen iyi bilen bir öğretmen midir?
2. İyi bir öğretmen iyi öğreten bir öğretmen midir?

Birinci soru daha çok konu alanı bilgisine işaret eden bir sorudur. Kuşkusuz her öğretmenin her şeyden önce temel bilgi birikiminin yanında kendi branşının gerektirdiği alana hakim olması ve aynı zamanda hitap ettiği yaş grubunun özellikleri hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir. Örneğin, somut öğrenmenin baskın olduğu 6-11 yaş grubuna

ders veren bir öğretmenin, başarılı bir öğrenme gerçekleştirme için konularını mümkün olduğu kadar somutlaştırması gerekmektedir. Bunun yanı sıra eğitim kültürün yeni nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple bütün öğretmenler uzmanlık alanları ne olursa olsun eğitimin bu işlevini başarı ile yerine getirebilmek için genel kültür bilgisine de sahip olmalıdır. Dolayısıyla ideal bir öğretmenin hem konu alanı hem genel kültür ve hem de meslek bilgisi açısından donanımlı olması ve sürekli olarak bilgilerini tazelemesi gereklidir. Ancak her ne kadar yeteri kadar konu alanı bilgisine sahip olsa bile yöntem ve teknikler hakkında bilgi sahibi olmak, bu yöntem ve teknikleri ne zaman işe koşacağını bilmek; bir başka deyişle, konusunu nasıl öğreteceğini bilmek de konu alanı bilgisi kadar önemlidir.

Esen (2005), tarafından, Ankara ili merkez ilçelerinde Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak görev yapan dokuz Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan bir araştırmada, ideal bir öğretilerde bulunması gereken özellikler konusunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir:

“Öznelere bazıları, öğretmenin meslek bilgisini öne çıkartırken, diğerele de kişilik ve davranış boyutunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda, yapılan görüşmeler sonucunda, öğretmenler, ‘konu alanlarında donanımlı olmalı, bilgilerini sürekli yenilemeli, toplumsal olaylara karşı duyarlılık geliştirebilmeli, ayrıca davranışlarında ölçülü, çocuklara karşı sabırlı, demokratik, samimi davranabilmeli ve onları dinleyebilmeli, kuramsal bağlamda aktif olabilmelidir” (Esen, 2005: 25).

Sonuç olarak, öğretmenler, belirli hedef davranışları öğrencilere kazandırarak eğitim ve öğretimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinde yapıtaş görevi üstlenmektedirler. Öğretmenin bu temel işlevi önemini korumakla birlikte, geçmişten günümüze öğretmen anlayışı konusunda önemli değişiklikler olmuştur. Günümüzde bilgi çağının öğretmeni, öğrencilerine öğrenmeyi öğreten, her öğrencisini bir değer olarak kabul eden ve her öğrencinin başarılı olduğu bir alan olduğuna inanarak bu yönünü açığa çıkarmaya çalışan ve tüm bu süreç içerisinde kendisini de sürekli olarak yenileyen kişidir.

2.2. BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK

İnsanlar, yaşamak için çalışmak durumundadırlar. Bu amaçla çeşitli meslek dallarında çalışarak yaşamlarını sürdürürler. Özellikle bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler neticesinde, uzmanlık alanları büyük bir artış göstermiş ve buna paralel olarak meslek sayısında da önemli bir artış olmuştur. Gelişmemiş toplumlarda çoğunlukla tarım ve

hayvancılık yaygın olduğundan ailenin hemen hemen tüm üyeleri söz konusu işin yürütülmesinde önemli rol oynarlar. Bu sebeple çok sayıda çocuk demek aynı zamanda işgücü demektir. Gelişmiş toplumlarda işbölümü uzmanlık alanlarının artmasına paralel olarak gelişmiştir. Belirli bir meslekte çalışmak o alanda uzmanlaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Öğretmenlik, öğretim alanında uzmanlaşmayı gerektiren bir meslektir. Öğretmenlik mesleği, ülkemizde eğitimle ilgili olarak çıkarılan bazı belli başlı kanunlarda da tanımlanmıştır. Türkiye’de öğretmenlerin büyük bir bölümü devlet memuru olarak görev yapmaktadır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 36. maddesine göre ise devlet hizmetinde görev yapan memurların sınıfları aşağıda görülmektedir:

- 1) Genel İdare Hizmetleri Sınıfı
- 2) Teknik Hizmetler Sınıfı
- 3) Sağlık Hizmetleri ve Yardımcı Hizmetleri Sınıfı
- 4) Eğitim ve Öğretim Hizmetleri Sınıfı
- 5) Avukatlık Hizmetleri Sınıfı
- 6) Din Hizmetleri Sınıfı
- 7) Emniyet Hizmetleri Sınıfı
- 8) Yardımcı Hizmetler Sınıfı
- 9) Mülki İdare Amirliği Hizmetleri Sınıfı
- 10) Milli İstihbarat Hizmetleri Sınıfı (657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, Madde 36).

Öğretmenlik mesleği, eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfında yer almaktadır. Bunun yanı sıra 1982 Anayasasının 128. ve 129. maddelerinde kamu görevlileriyle ilgili olarak aşağıdaki ifadelere yer verilmektedir:

Anayasamızın 128. maddesine göre memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer işleri kanunla düzenlenir. Yine Anayasamızın 129. maddesine göre memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Öğretmenlik, 14 Haziran 1973’te yürürlüğe giren ve 24 Haziran 1973’te 14574 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 43. maddesinde de tanımlanmaktadır.

Bu maddeye göre:

“Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler, bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler”.

1739 Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 45. maddesinde öğretmenlerin nitelikleri ve seçimi konusuna da değinilmiştir: “Öğretmen adaylarında genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon bakımından aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığı'na tespit olunur (2842 sayılı, 16.06.1983 tarihli Kanununun 13. maddesi ile değiştirilen fıkra).

Öğretmenler, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının ve bunlara denkliği kabul edilen yurtdışı yükseköğretim kurumlarından mezun olanlar arasından, Milli Eğitim Bakanlığı'na seçilirler. Yüksek öğrenimleri sırasında pedagojik formasyon kazanmamış olanların ihtiyaç duyulan alanlarda, öğretmenliğe atanmaları halinde bu gibilerin adaylık dönemi içinde yetişmeleri için Milli Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirler alınır. Hangi derece ve türdeki eğitim, öğretim, teftiş ve yönetim görevlerine, hangi seviye ve alanda öğretim görmüş olanların ne gibi şartlarla seçilebilecekleri yönetmelikle düzenlenir” (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Madde 45).

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 340 sayılı kararı doğrultusunda yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Öğretim Kurumlarına Öğretmen Olarak Atanacakların Atamalarına Esas Olan Alanlar ve Mezun Oldukları Yükseköğretim Programları ve Aylık Karşılığı Okutacakları Derslere İlişkin Esaslar'da (Talim ve Terbiye Kurulu, 01.06.2000/340 sayılı kararı) ise öğretmen aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

“Yükseköğretim kurumlarında genel kültür, özel alan ve pedagojik formasyon eğitimi olarak yetişmiş olan ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumları ile kurs ve seminerlerde eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütenleri [...] ifade etmektedir” (Madde 4-f).

Aynı zamanda söz konusu yasal metinlerde öğretmenlerin bilgi sahibi olması gereken alanlar da belirtilmiştir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde öğretmenlik mesleğine hazırlığın genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlandığı belirtilmiştir. Yine aynı maddede, öğretmenlerin söz konusu nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin esas olduğunu vurgulanmıştır (Madde 43).

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Öğretim Kurumlarına Öğretmen Olarak Atanacakların Atamalarına Esas Olan Alanlar ve Mezun Oldukları Yükseköğretim Programları ve Aylık

Karşılığı Okutacakları Derslere İlişkin Esaslar'ın 6. maddesinde de öğretmenlerin bilgi sahibi olması gereken alanlara vurgu yapılmıştır. Bu maddeye göre; “Öğretmenler, ek çizelgede belirtilen alanlar itibariyle ve bu alanların karşısında gösterilen yükseköğretim programlarından en az lisans mezunu olanlar arasından seçilir. Lisans eğitimindeki alanı üzerine yapılmayan yüksek lisans eğitimi yan alan olarak değerlendirilebilir. Öğretmen olarak atanacakların gerekli ve yeterli düzeyde genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon almaları esastır. Bu eğitim süreçlerinden biri için yeterli kredi almamış olanların öğretmen olarak ataması yapılmaz. Ancak, öğretmen ihtiyacının karşılanamadığı durumlarda, pedagojik formasyonu olmayanların da atamaları yapılabilir. Bu durumda ilgililerin adaylık dönemi içinde pedagojik formasyon kazanmaları için gerekli önlemler alınır” (Madde 6).

Her iki düzenlemede de öğretmenliğin, yüksek öğrenimi gerektiren bir meslek olduğuna vurgu yapılmıştır. Öğretmenlerin, mesleklerinde başarılı olmalarında, kişisel nitelikleri ve becerilerinin yanı sıra, mesleki nitelikleri de önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu mesleki nitelikler öğretmenlerin genel kültür, pedagojik formasyon ve özel alanlarıyla ilgili bilgilerle donanımlı olmalarını gerektirmektedir.

Bilindiği gibi 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde Türk Milli Eğitiminin Amaçları aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

- 1) *(Değişik:16/6/1983-2841/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;*
- 2) *Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;*
- 3) *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların,*

kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır”.

Söz konusu maddede de ifade edildiği gibi eğitimimizin yukarıdaki amaçları gerçekleştirmesi, eğitimle ilgili diğer unsurların yanı sıra, öğretmenlerimizin de bu amaçları kazanmış olmasını gerektirmektedir. Bu durumda asgari eğitim almış bir Türk vatandaşının yukarıdaki niteliklere sahip olması gerekir. Ancak, söz konusu hedeflerin öğretmenlere kazandırılmış olması mesleki işlevleri açısından son derece büyük önem taşımaktadır. Her öğretmen kendi kültürünü yakından tanımalı, ülke ve dünya sorunlarına duyarsız kalmamalı, sadece kendi alanında değil bilgi çağının bir sonucu olarak mümkün olduğu kadar çok alanda bilgi sahibi olmaya gayret göstermelidir. Ancak bu sayede öğrencilerinin ulusal ve evrensel kültürü kavramalarına ve onların sosyalleşmelerine katkıda bulunabilir.

Türkiye’de öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerini de içeren üniversitelerdeki eğitim-öğretimi düzenleyen Yükseköğretim Kanunu’nda da bu hususa değinilmesi önemlidir. Çünkü söz konusu maddede yalnızca eğitim fakülteleri değil, mezun yetiştiren tüm alanların hedef kitlesinin aşağıdaki davranışları kazanmaları hedeflenmektedir. Nitekim 2547 sayılı ve 4 Kasım 1981 tarihli Yükseköğretim Kanunu’nun 5. Maddesine göre yükseköğretim, aşağıdaki “Ana İlkeler” doğrultusunda planlanır, programlanır ve düzenlenir:

- a) Öğrencilere, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılması sağlanır.
- b) Milli Kültürümüz, örf ve adetlerimize bağlı, kendimize has şekil ve özellikleri ile evrensel kültür içinde korunarak geliştirilir ve öğrencilere, milli birlik ve beraberliği kuvvetlendirici ruh ve idare gücü kazandırılır.
- c) Yükseköğretim kurumlarının özellikleri, eğitim-öğretim dalları ile amaçları gözetilerek eğitim-öğretimde birlik ilkesi sağlanır.
- d) Eğitim-öğretim plan ve programları, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilir.

[...]

1) (Değişik: 29/5/1991-3747/1 md.) Yükseköğretim kurumlarında, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk Dili, Yabancı Dil zorunlu derslerdendir .[...])” (Madde 5).

Genel Kültür bilgisinin yanı sıra öğretmenlerin, özel alan bilgisine de sahip olmaları beklenmektedir. Bu sebeple öğretmen eğitimini tamamladıktan sonra bile sürekli olarak bu bilgilerini güncellemelidir. “Eğer bir meslekten söz ediliyorsa, mutlaka o mesleğin genel kültürü ve alan bilgisi vardır. Eğer sözü edilen meslek öğretmenlik ise, bu iki boyuta (genel kültür ve alan bilgisi) bir üçüncü boyutun eklenmesi gerekir. Çünkü öğretmen olan kişi kime, neyi, niçin, nerede, ne zaman ve nasıl öğretecektir? Bu soruların cevabını bilimsel olarak verebilmelidir. Bu da öğretmen adaylarının “Öğretmenlik Meslek Bilgisi” programlarından geçmesiyle mümkündür” (Küçükahmet, Topses, Külahoğlu, Çalık, Öksüzoğlu ve Korkmaz, 2004: 6). Öğretmenlik, bilmeyi ve bildiğini öğretmeyi gerekli kılan bir meslektir. Bu sebeple öğretmenin hitap ettiği kitleyi (öğrencileri) yakından tanınması, öğretme yöntem teknikleri konusunda bilgi sahibi olması, dersini zenginleştirecek materyal hazırlaması, eğitimle ilgili teknolojik gelişmeler hakkında bilgi sahibi olması ve onları kullanması beklenmektedir. Bu sebeple de öğretmenin, kendi mesleğine özgü alanlarda da yeterli bir bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir. Bu sebepten ötürü öğretmen adaylarına belirtilen konular hakkında bilgi edinmelerini sağlayacak dersler okutulmaktadır.

Bilindiği gibi Yükseköğretim Kurulu’nun 4 Nisan 1997 tarihli 97.339.2761 sayılı kararı ile eğitim fakülteleri yapılanma sürecine girmiştir. 1997/1998 öğretim yılından itibaren sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesinin bir sonucu olan bu yapılanma sürecinde, ilköğretime öğretmen yetiştiren programların düzenlenmesine çalışılmıştır. 2007 yılında onaylanan yeni düzenleme ile de eğitim fakültelerinde yer alan programların içeriğinde yer alan dersler yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeyle birlikte, programların %50’si alan bilgisini, %30’u öğretmenlik meslek bilgisini, %20’si ise genel kültür derslerine yer verilmektedir.

Ülkemizde 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince öğretmen yetiştiren kurumlar üniversitelere devredilmiş olup, öğretmen yetiştiren programlar ilerleyen dönemlerde yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır.

Öğretmen yetiştiren bir programı bitiren bir öğrenci,

- *Eğitim öğretim çalışmalarının, esasta Türkiye Cumhuriyeti’ni ve Atatürk ilkelerini yaşatacak ve yüceltecek kuşaklar yetiştirmeye dönük olduğunu bilir.*

- *[...]*

- *Eğitim biliminin kavramsal yapısı, metodolojisi ve terminolojisi hakkında bilgi sahibidir.*
- [...]
  - *Çalışacağı eğitim kademesindeki öğrencilerin gelişimine etki yapan fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin bireyde yarattığı gelişim özelliklerini, ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçların karşılanmasında eğitimin görev ve sorumluluklarını kavrar.*
  - [...]
    - *Öğretmenlik mesleğinin statüsünü, ahlak kurallarını, başlıca sorunlarını ve mesleğinin getirdiği imkân ve fırsatları bilir” (Küçükahmet vd, 2004:5).*

Sonuç olarak, Türkiye’de öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği nitelikler kanun, yönetmelik ve ilgili kurumlara ait kararlarla açıklığa kavuşturulmuştur. Özet olarak, öğretmenlerin, genel kültür, meslek bilgisi ve alan bilgisine yönelik bilgilerle donatılması öğretmen yetiştiren kurumlardan beklenmektedir.

2.3. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ

Okullar istedik eğitimsel amaçların kazandırılmaya çalışıldığı kurumlardır. Okullarda verilen eğitimle bir yandan toplumda kabul gören davranışların kazandırılması amaçlanırken, diğer yandan öğretim yoluyla da öğrencilerin çağın gereklerine uygun bilgilerle donatılarak bir üst öğrenime ve bu sayede mesleki yaşama hazırlanmalarına katkıda bulunmaktadır.

Gün geçtikçe bilgi birikiminin artması insanların birden fazla alanda uzmanlaşmaları konusunda önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu durumda okullarda verilen öğretimde de, derslere o alanda öğrenim görmüş öğretmenlerin görev yapması kaçınılmaz olmaktadır. Türkiye’de özellikle ilköğretim I. Kademenin 4 ve 5. sınıflarında okutulan bazı derslerde ve ilköğretim II. Kademe de okutulan tüm derslerde branş öğretmenleri görev almaktadır. Okullarda verilen Sosyal Bilgiler dersinin hedeflerinin öğrencilere kazandırılmasında görev alan kişi Sosyal Bilgiler Öğretmenidir.

Sosyal Bilgiler Öğretmeni öğretmenliğe ilişkin genel bilgilerin yanı sıra kendi konu alanına giren bilgilerle donatılmış olarak göreve başlar. MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin özel alan yeterlikleri aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

1. Öğrenme-Öğretme Sürecini Planlama ve Düzenleme

- *Öğretim sürecini öğretim programına uygun planlayabilme,*
  - *Öğretim sürecinde, öğretim programı doğrultusunda öğrenme ortamları düzenleyebilme,*
  - *Öğretim sürecin, uygun materyaller ve kaynaklar kullanabilme*
- 2. Öğrenme-Öğretme Süreci**
- *Türk tarihini ve kültürünü oluşturtan temel öge ve süreçler ile kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi bilincini kazandırabilme,*
  - *Öğrencilerin insan, yer ve çevre etkileşimini algulamalarını sağlayabilme,*
  - *Ekonomik faaliyetler ve gelişmelerin toplumlar üzerindeki etkisini kavrayabilme,*
  - *Demokratik yönetim anlayışını, insanların doğuştan ve toplum içinde kazandığı haklar ile kişilere, topluma, insanlığa karşı sorumlulukları olduğu bilincini kazandırabilme,*
  - *Atatürk ilke ve inkılâplarının dayandığı temel esaslar ile Türk inkılabının tarihi anlamını, toplumun siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik alanda gelişimine etkilerini ve önemini kavrayabilme,*
  - *Özek gereksinimli ve özel eğitime gereksinim duyan öğrencileri dikkate alan uygulamalar yapabilme,*
- 3. İzleme ve Değerlendirme**
- *Ölçme ve değerlendirme uygulamalarının amaçlarını belirleyebilme,*
  - *Ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini kullanabilme,*
  - *Öğretim sürecinde uygulanan ölçme aracından elde edilen verileri değerlendirebilme,*
- 4. Okul, Aile ve Toplumla İşbirliği Yapma**
- *Öğrencilerin günlük hayatta ihtiyaç duyacağı konularda geliştirilmesinde ailelerle işbirliği yapabilme,*
  - *Öğrencilerin ulusal bayram ve törenlerin anlam ve öneminin farkına varmalarını ve aktif katılımlarını sağlayabilme,*
  - *Ulusal bayram ve törenlerin yönetim ve organizasyonunu yapabilme,*
  - *Okulun kültür ve öğrenme merkezi haline getirilmesinde toplumla işbirliği yapma,*
  - *Toplumsal liderlik yapabilme,*
- 5. Mesleki Gelişimi Sağlama**

- *Mesleki yeterliklerini belirleyebilme,*
- *Sosyal Bilgiler öğretimine ilişkin kişisel ve mesleki gelişimini sağlayabilme,*
- *Mesleki gelişimine yönelik uygulamalarda bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerinden yararlanabilme* (Aksoy, Fidan, Apık Coşkun, Şungur, Yıldırım, Erdoğan, Aydın, Serdar, Ünal, Türkan ve Tekin, 2008: 2-11, www.oyegm.gov.tr).

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinde bulunması gereken yeterlikler dikkatle incelenecek olursa, öğretmenin plan yapmadan, öğretme ortamını hazırlamaya, değerlendirmeden öğrencinin toplumsal yaşamında rol oynamaya kadar geniş bir yelpazede sunulan özelliklerin yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çağımızın yaşam boyu öğrenme anlayışına uygun olarak mesleki gelişime önem verildiği de açıktır. Öğretmenlere tüm bu yeterlikler eğitim fakültelerinde verilen alan, meslek bilgisi ve genel kültür dersleri ile kazandırılmaya çalışılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME TARİHİ

3.1. CUMHURİYET ÖNCESİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

Türkler tarih boyunca farklı yerlerde birçok devlet kurmuşlar ve gittikleri bu ülkelere kendi kültürlerini de götürmüşlerdir. Türklerin Anadolu’ya gelmesi ve daha sonra yerleşmesi ile başlayan Türkiye Tarihi boyunca da bu durum devam etmiştir. Türklerin 1923 yılında Cumhuriyetin ilanından önce eğitim alanında yaşadıkları gelişmeler dikkate alındığında, bu dönemde verilen eğitimin günümüzde yaygın eğitim olarak adlandırılan eğitime daha yakın olduğu görülmektedir.

3.1.1. İslamiyet’ten Önceki Dönem

“Eğitimin dinsel bir gereklilik sayılmasından önceki dönemlerde Türk töresi, çocuğu boyunun bir mensubu olarak görmekte ve boy için yetiştirilmesini istemekteydi” (Sakaoğlu, 2003: 7). Yaşam şartlarına başarıyla karşı koymasının yanı sıra çocukların iyi bir karaktere sahip olarak yetiştirilmesi Türkler için büyük bir önem taşıyordu.

Akyüz (2005), Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden önceki dönemlerde eğitimlerinin temel özelliklerini aşağıdaki gibi özetlemektedir:

- 1) *Türk toplumlarının eğitim anlayış ve uygulamaları, yaşama biçimlerinin etkisiyle şekillenmiştir.*
- 2) *Çocukların ve gençlerin toplumsallaştırılıp eğitilmesinde toplumun töresi önemli bir rol oynamaktadır.*
- 3) *Bu devirdeki Türklerin eriştiği kültür ve uygarlık düzeyi, onlarda örgün eğitim kurumlarının bulunduğu kesin bir delil ise de bu kurumlar hakkında henüz kesin bir bilgimiz yoktur.*
- 4) *Bu dönemin edebi eserlerinde yaygın olarak bir talimi yani öğretici amaç bulunduğu görülür.[...]*
- 5) *Eski Türklerde alp insan tipine önem verilmektedir.[...]*

6) *Eski Türklerde köklü bir bilim sevgisi vardır. Alp insan tipinin temel özelliklerinden biri, onun cesur olduğu kadar bilge bir kişi oluşudur.*

7) *Eski Türklerde mesleki eğitim de önemli bir yer tutar.*

8) *Türklerin tarihi bilinen en eski yazılı belgeleri de Müslüman olmalarından önceki döneme aittir.*

9) *Eski Türklerde, genellikle cinsiyet farkı gözetmeden, büyük bir çocuk sevgisi vardır (Akyüz, 2005: 5).*

Orta Asya’da yaşayan Türklerin yaşam kültürlerinin şekillenmesinde çevre koşulları etkili olmuştur. Türklerin yaşadıkları yer çöllerin geniş alanlar kapladığı ve karasal iklim şartlarının hüküm sürdüğü yerlerdir. Bu durum sürekli olarak otlak ve su aramayı zorunlu kılmış ve bu da Türklerin göçebe bir hayat sürmelerinde etkili olmuştur. Göçebe hayatın bir sonucu olarak hayvancılık ve at yetiştirme önemli geçim kaynaklarını oluşturmuştur. Göçebelik de Türklerde yazılı kültür eserlerinin oluşturulmasında önemli bir engel teşkil etmiştir.

“Göçebe hayatın gerektirdiği niteliklerin çocuklara kazandırılması, onların eğitiminde ön plana çıkmaktadır. Göktürk İmparatorluğu döneminde (552-745) Türklerin özel bir alfabelerinin bulunduğunu; Uygurlar zamanında da (745-840) daha gelişmiş bir yazı tekniği ile Türk aydınlarının ilk önemli yazılı kültür eserlerini ortaya koyduklarını; okur-yazarlığın bu sırada değer kazandığını; Türk sekreterlerin Çin sarayında bile görev aldıklarını biliyoruz. Kağıdın, mürekkebin, basım işlerinin, kitabın, kalemin revaçta olduğu bu dönemde, çocuklar ve gençler için okulun ve ‘öğretmen’in öncelik kazandığını söylemek zor değildir. Dahası Uygurlar komşu ülkelere katiplerin yanı sıra çocuk eğitimcisi, öğretmen, uzman, çevirmen de göndermişlerdir” (Sakaoğlu, 2003: 8).

3.1.2. İslamiyet’in Kabulünden Sonraki Dönem

İslamiyet’in ilk yayılmaya başladığı dönemlerden itibaren Türklerle Arapların çeşitli dönemlerde karşılaşmalarına rağmen Türklerin İslam dinine girmelerinde Talas Savaşı (751) bir dönüm noktası olmuştur.

Hz. Muhammed’in bazı sözlerinin yanı sıra İslam dininin bazı önde gelen isimleri tarafından sözleriyle de eğitimin önemi dile getirdiği bilinmektedir. Bu dönemle birlikte başlayan süreçte gerek Dört Halife döneminde ve gerekse daha sonra kurulan İslam Devletleri’nde önemli dinsel eğitim çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Özellikle Abbasiler döneminde eğitim alanında önemli çalışmalar birbirini izledi. Bu dönemde

Bağdat'ta Dar'ül Hikme adı verilen bir medrese kuruldu. Bir yandan dinin ve Kutsal Kitabın öğretilmesine yönelik çalışmalar devam ederken bir yandan da önemli bilim dallarında yapılan çalışmalar birbirini izledi. Ancak bu durum bir süre sonra şeriat kurallarının giderek bilimsel gelişmeler karşısında daha fazla ağırlık kazanmasıyla bir durgunluk sürecine girdi (Sakaoğlu, 2003).

Türklerin, İslamiyet'i benimsemeleri Karahanlı Hükümdarı Satuk Buğra Han (930), döneminde olmuştur. İlk müslüman Türk Devleti olan Karahanlılar döneminde Türkler, İslam dininin kabulü ile bu kültüre ait eğitim kurumlarını kendilerine örnek alarak, benzerlerini kendi hakimiyet alanlarında kurmaya başladılar. Bu dönemde özellikle yeni dinin öğretilmesi ve yayılması amacının ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak bu dinsel amacın yanı sıra Türkler tarafından kurulan eğitim kurumlarında matematik, tıp gibi bilim dallarında yapılan çalışmalara da önem verildiği görülmektedir. Özellikle Selçuklular dönemiyle birlikte medreselerin büyük bir önem kazandığı görülmektedir. Ünlü Selçuklu veziri Nizamülmülk döneminde, Nizamiye medreseleri kurulmuş ve bunu diğer Türk İslam devletlerinde kurulan medreseler izlemiştir. Kısacası Türkler İslamiyet'i benimsemekle birlikte diğer bazı kurumlarda olduğu gibi eğitim alanında yaptıkları çalışmalarda da yeni dinin izlerini taşımaktadırlar. Türkler'in Anadolu'ya yerleşmesi ve burada kurdukları devletlerde de medreselere büyük bir önem verildiğini görmekteyiz. Artuklular, Anadolu Selçukluları gibi Anadolu'da kurulan diğer Türk devletlerinde de medreseler eğitimde büyük bir öneme sahiptir. "Anadolu'daki ilk büyük medreseler 12. yüzyılın ikinci yarısında açılmaya başladı. Konya'da Altun Aba, Sultaniye, Sırçalı, İnce Minareli, Karatay, Atabekiyye; Kayseri'de, Çifte Minareli; Ankara'da İzzeddin Keykavus medreseleri bunlardandır" (Sakaoğlu, 2003: 11).

Bunun yanı sıra İslamiyet'in kabulü ile birlikte dil alanında da İslam etkisini görmek mümkündür. "İlk Müslüman-Türk devleti olan Karahanlılar resmi dil olarak Türkçe'yi korurlarken, Gazneliler Türkçe'ye gereken önemi vermemişler, Arapça'yı devlet dili olarak benimsemişlerdir. Selçuklular (1040) ise Farsça'yı resmi dil yapmışlar, bilim dili Arapça, edebiyat dili de Farsça ve Arapça olmuştur" (Paksoy, 1998: 4). Anadolu'da kurulan Türk beyliklerinden Karamanoğulları'nın yöneticilerinden Karamanoğlu Mehmet Bey bu durumdan hoşnut olmamış ve 1277 tarihinde bir emirle Türkçe'nin resmi dil olmasını sağlamıştır. Sonuç olarak, İslamiyet'in kabulünden sonra kurulan Türk Devletlerinde İslam

Kültürü'nün etkisi hem eğitim kurumları, hem eğitimin amaçları, hem de dil alanında kendisini göstermektedir. Sakaoğlu (2003), söz konusu dönemde eğitim işlevini yerine getiren kurumları üç başlık altında toplamaktadır. Bunlar, *medreseler*, başkent ve büyük ticaret merkezi durumundaki yerlerde; *tekkeler*, küçük yerlerde ve köylerde *zaviye* olarak adlandırılan ve mesleki eğitimin ön plana çıktığı kurumlar ve son olarak da hem yaygın hem de en basit ve en eski kurumlar olan *mektepler*'dir (Sakaoğlu, 2003).

Bu dönemde verilen eserlerde, söz konusu dönemin eğitim ve öğretmen anlayışına ışık tutan birtakım izlere rastlanmaktadır. 14. yüzyılda Germiyanogulları Beyliği döneminde yazılan ve dönemin öğretmen anlayışı hakkında bilgi edinmemizi sağlayan eserlerden birisi de Şeyhoğlu Mustafa'nın *Hurşidname* adlı eseridir. "Hikayenin iki kahramanı olan Hurşid ve Ferahşad'ın yetişmesinde, özellikle Hurşid'in (Güneş) yetişme tarzı, 14. yüzyıldaki eğitim ve öğretime ışık tutmaktadır" (Ayan, 2005: 416-419). Esere göre kendisine yetiştirilmek üzere Ferahşad ve Hurşid'in emanet edildiği isim Pir Muallim adlı bir öğretmendir. "Güneş Hanım'ın emanet edildiği öğretmenin kişiliği ve bilgisi hakkında Hurşidname'de belirtilenler: Önce Öğretmen Kimdir? Pir Muallimin Şahsında Tarifini bulmaktadır. Pir Muallim 1. Akıllı bir ihtiyardır. 2. Sarp işleri çözebilir. Sayru olanların derdine derman olabilecek bir tabiptir. Sağlıkla ilgili bilgilerle mücehhezdir. 3. Her hünerde ehliyet sahibidir. 4. Her fende (teknikte), mahirdir. 5. İtimada layık bir kişidir. 6. İş, öğretmektir. Terbiye etmektir. Eğitmektir. Öğretmen (Muallim), sözleşmeli olarak istihdam edilir. Anlaşma sağlandığı takdirde öğretmene hil'at giydirilir" (Ayan, 2005: 417)

Bunun yanı sıra, Sakaoğlu (2003), tekkelerde kara cümle ve Kur'an okuma bilen birkaç dervişin bir tekkeye yettiğinden bahsederken, mahalle mekteplerinde görev yapan öğretmenlerin niteliklerini ise aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

Sakaoğlu'na göre, mekteplerde, öğrenciyi seçmek, yaş ortalamasını belirlemek, programı düzenlemek hocanın görevidir. Mahalle mektepleri, köyde, kasabada ya da kentlerde açılan okullar olmaktan ziyade, hoca adı verilen kişilerin, ezberden Kur'an okumayı, ibadet yöntemlerini öğrettikleri mekanlardır. Söz konusu hocalar vakıf sandıklarından aldıkları aylıklar ya da öğrenci ailelerinin gönderdikleri para ve hediyelerle geçimlerini sağlıyorlardı. Muallim ya da hoca olarak adlandırılan bu kişiler büyük bir bölümü okuma-yazma bilmeyen, Kur'an okumayı bilen müezzin, imam ve yaşlılardır. Medrese eğitimi görmüş hocaların sayısı ise azdır (Sakaoğlu, 2003: 12-14). Sakaoğlu'nun

ifade ettiklerinden yola çıkarak bu dönemde öğretme işlevini yerine getiren kişilerin yetişmesinde sistemli bir yaklaşımın olmadığı, bu işlevi yerine getiren kişilerin görev aldıkları kuruma göre bazı bilgi birikimlerine sahip oldukları görülmektedir.

3.1.2.1. Osmanlılar Dönemi'nde Öğretmen Yetiştirme

Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ile birlikte uclarda bulunan beylerin bağımsızlıklarını ilan etmeleri ile Anadolu'da beylikler dönemi başlamıştır. Başlangıçta Söğüt, Domaniç ve Bilecik çevresinde hüküm süren Osmanoğulları Beyliği kısa sürede başarılı seferler gerçekleştirerek topraklarını genişletmiştir. 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle birlikte devlet imparatorluk haline gelmiştir.

Akbulut (2003), Osmanlı Devleti'nde okulların dört ana gruba ayrıldığını belirtmektedir. Bunlar:

- A. Arapça dilli okullar
  - Sıbyan mektepleri
  - Medreseler
- B. Saray okulları
  - Şehzadegan
  - Enderun
- C. Yeni okullar
  - Askeri okullar
  - İstanbul sıbyan okulları
  - Rüştiye, İdadi, Sultani
- D. Yabancı dilli gayrimüslim okulları
  - Ermeni
  - Ortodoks (Rum)
  - Yahudi
  - Diğer (Akbulut, 2003: 9-10).

Osmanlı Devleti'nin hakimiyet alanlarında önemli bir yere sahip kurumlardan birisi sıbyan mektepleridir. "İlk eğitim ve öğretimi veren bu mektepler, beş-altı yaşlarındaki çocuklara okuyup yazma, bazı dini bilgiler ve dört işlemden ibaret olan matematik derslerini verirdi (Kazıcı, 2004: 86). Bu mektepler genel olarak vakıflar yoluyla kurulmuşlardır. Mahalle mektebi olarak da adlandırılan sıbyan mekteplerinde, kız ve erkek

öğrenciler karışık olarak eğitim görürlerdi. Eğitim verdiği yaş grubu açısından bugünkü ilköğretim kurumlarına benzetebileceğimiz sıbyan mekteplerinde genel olarak öğrenciler, 4-5 yaşlarından 9-10 yaşlarına kadar eğitim görmekteydiler. Bu okullarda temel ders Kur'an'ın okunuşunu öğrenmektir. “Sıbyan mekteplerine İstanbul'daki müslüman çocukların devamı zorunlu kılınmıştı. II. Mahmut 1824'te devam zorunluluğunu bir fermanla Anadolu'ya yaymak istedi, ancak denetimi yapılamadığı için bu girişim başarılı olamadı” (Akbulut, 2003: 10). Bu okullarda dayak disiplininin sağlanmasında kullanılan önemli bir cezadır. Bu kurumlarda verilen öğretimde ezberci bir yaklaşım ağır basmaktaydı. Örneğin, Kur'an'ın okunuşu öğretilirken, anlamının açıklanması geri planda kalmaktaydı. Sıbyan mekteplerinde görev yapan öğretmenler muallim olarak adlandırılmaktaydı. Fatih Sultan Mehmet döneminde sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek için bir program hazırlandıysa da daha sonraki dönemlerde bu uygulamaya gereken önem verilmemiştir. “Fatih Sultan Mehmet, kendi medrese teşkilatını meydana getirirken, sıbyan mekteplerinde hocalık yapacaklar için İstanbul'daki Eyüb ve Ayasofya semtlerinde açtırdığı medreselere ayrı ayrı dersler koydurttu. Bu dersler Arapça Sarf ve Nahv, Edebiyat (Maani, Beyan, Bedii), Mantık, Muhasebe, Tedris Usulü, Münakaşalı Akaid (Kelam İlmi), Riyaziyat, Hendese ve Heyet'ten ibaretti. Bu dersleri görmeyenler hocalıktan men edildi. Zamanla bu usul gevşetilmiş, sıbyan mekteplerinde hoca olabilmek için medrese diploması yeterli görülmüştür. Sonraları sıbyan mektebi hocası olmak çok daha basit şartlara bağlandı. Bir mahalle camisinin imamı ya da müezzini olmak, mektep hocalığı için yeterli görüldü” (Tutsak: tarih yok :1).

Osmanlılarda önemli bir yere sahip diğer bir eğitim kurumu da medreselerdir. Osmanlı Devleti'nde ilk medrese Orhan Gazi döneminde İznik'te 1332'de kurulmuştur. Bu medresede daha çok dini eğitim ön plana çıkmaktaydı. Daha sonra İznik'te kurulan bu medreseleri, Bursa'da, İzmit'te, Edirne'de yapılan medreseler izlemiş ve Osmanlılar fethettikleri yerlerde medreseler inşa etmeye devam etmişlerdir. Osmanlılar döneminde Fatih Sultan Mehmet, medreselerde okutulacak derslere büyük bir önem vermiştir. Dini bilimlerin de öğretildiği yerler olan medreselerde, bunun yanı sıra Matematik, Mantık, Felsefe gibi din dışı bilimlerin öğretilmesine çalışılmıştır. Fatih (1451-1481) döneminden sonra, Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde de medreseler ön planda olan eğitim kurumları olmuştur. Bu dönemde de dini bilimlerin yanı sıra akli bilimlerin

öğretilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kuruluştaki önemli işlevleri yerine getiren medreseler zamanla yozlaşmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin gelişmesine paralel olarak gelişen medreselerde verilen eğitimin ve okutulan derslerin bir süre sonra değişime uğradığı görülmektedir. Bir süre sonra akli bilimlerin bırakılıp dini bilimlerin medreselerde ağırlık kazandığı görülmektedir. İnsan ve doğal yaşama ilişkin birtakım gerçekler dini gerekçelerle açıklanmaya başlamıştır. Bilindiği gibi medreselerde okuyan öğrenciler İslam dinine göre kutsal sayılan üç aylarda ülkenin çeşitli yerlerine giderek, halka camilerde namaz kıldırır, vaaz verirler ve bu şekilde aldıkları eğitimin uygulamasını yaparlardı. Bunun yanı sıra medreselerde görev yapan müderrisler de verdikleri vaazlarla halkı etkileme olanağı buluyorlardı (Akyüz, 1978). Medreselerde verilen eğitimin akli bilimler yerine dini bilimlere ağırlık vermesi, bu kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin ve ders veren öğretmenlerin de halk arasında yaptıkları açıklamaların dini gerekçelere dayanmasına ve bu da dolaylı olarak halkın da yozlaşmasına sebep olmuştur. Medreselerde verilen eğitimin dine dayanmasının bir sonucu olarak bu kurumlarda eğitim veren kişiler toplumda saygın bir yere sahiptiler.

Osmanlı Devleti'nde önemli bir diğer eğitim kurumu da Enderun'dur. "II. Murad zamanında kurulup, zamanla çeşitli değişikliklere uğramakla beraber Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar (1908) varlığını sürdüren bir saray okuludur. Hıristiyan ailelerden devşirilen çocukların zekî ve gösterişlileri saraya alınarak özel bir şekilde yetiştirilirdi. Fatih Sultan Mehmed döneminde geliştirilmiştir. Enderûn mektebine alınan çocuklara, Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Kelâm gibi dini dersler, Edebiyat, İnşa (şiir), Dil Bilgisi, Arapça, Farsça gibi Dil ve Edebiyat dersleri ve Matematik, Coğrafya, Mantık gibi müspet ilimler dersleri okutulurdu. Bir taraftan da Osmanlı saray geleneği ve görgüsüyle, protokol kaideleri ve bürokratik işler öğretilirdi. Bunların yanında çeşitli sanat kollarında beceriler kazandırıldığı gibi sportif faaliyetlere de yer verilirdi (tr.wikipedia.org/wiki/ Enderun, 22.12.2008).

Buraya kadar ifade edilenlerden yola çıkarak Fatih dönemine kadar öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik bir çalışmanın izlerine rastlanmamaktadır. Belirtildiği gibi Fatih döneminde öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik ayrı bir program hazırlandıysa da daha sonraki dönemlerde bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Medreseler ise öğretim elemanı ihtiyacını kendi mezunları ile karşılamıştır. Osmanlı Devleti'nde öğretmenlerin

yetiştirilmesine temel oluşturacak olan gelişmelerin II. Mahmut (1808-1839) döneminde eğitim alanında yapılan yeniliklerle başladığı söylenebilir.

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilmeye çalışılan yenilikler daha çok askeri alanda olmuştur. Buna paralel olarak eğitim alanında yapılan yenilikler de kendisini daha çok bu alana hizmet edecek şekilde göstermektedir. Özellikle 18. yüzyılın sonlarına doğru açılan askeri okullar bu yaklaşımın birer örneğidir. Deniz Mühendis Okulu (1773), Kara Mühendis Okulu (1795), Askeri Tıbbiye (1839) bu okulların başlıcalarıdır.

Bu okulların yanı sıra memur yetiştirmek amacıyla rüştiyeler açılmış ve bu kurumların sayısı giderek artmıştır. II. Mahmut döneminde başlayan sivil eğitim kurumlarının açılması girişimleri gerçekleşen bu yeniliklerle büyük bir hız kazanmaya başlamıştır. 1839'la birlikte ortaya çıkan rüştiyeler beraberinde öğretmen ihtiyacını da getirmişlerdir. Bu sebeple 16 Mart 1848 tarihinde İstanbul Fatih'te Darülmüallimin adı verilen ilk öğretmen okulu açılmıştır. Bu okulun programı Ahmed Cevdet Paşa tarafından hazırlanmıştır. Okul programında Arapça, Farsça'nın yanı sıra Matematik, Tarih, Coğrafya gibi dersler de okutulmakta ise de öğretmenlerin mesleki eğitimine yönelik meslek dersleri bulunmamaktadır. Okulda müdür ve öğretmenlerin yanı sıra hizmetliler de görev yapmaktadır. Kurulan bu okul her ne kadar sivil eğitim kurumları olarak medreseden uzak bir eğitim vermeyi yeğlemişse de kuruluş aşamasında bu kurumda görev yapan öğretmenler ve okula alınan öğrenciler medreseden sağlanmıştır (Öztürk, 1996).

Osmanlı Devleti'nde öğretmen yetiştirmek amacıyla atılan diğer bir adım da 1868'de kurulan Darülmüallimin-i Sıbyan'dır. Bilindiği gibi sıbyan mektepleri Osmanlı Devleti'nde önemli eğitim kurumlarından birisidir. "Darülmüallimin-i Sıbyanların öğrenim süresi başlangıçta bir yıl ve programı şöyleydi: Ulum-u Diniye (din bilimleri), İlmî Mahariç ve Tecvit (Arapça metinleri doğru ve ahenkli okuma bilimi), Hesap, Tarih, Coğrafya, İmla ve İnşa (kelimeleri doğru yazma, bir metin kaleme alabilme), Güzel Yazı, Türkçe Gramer ve Usul-ü Cedide üzere Tehecci (yeni yonteme göre heceleme)" (Akyüz, 1978, 38). Sıbyan mekteplerinin öğrencilerin temel eğitiminde taşıdığı önem göz önüne alındığında, bu okullara öğretmen yetiştirecek eğitim kurumlarının açılması önemli bir gelişme olarak görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde özellikle kadınların eğitimi açısından önemli bir gelişme kadın öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan Darülmüallimat'tır. 1870 yılında açılan okul kız

ilkokul ve rüştiyelerine öğretmen yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Öztürk, 1996). Okulda verilen dersler arasında dini dersler, Tarih, Coğrafya gibi temel derslerin yanı sıra dikiş-nakiş gibi el becerilerine dayanan dersler de bulunmaktaydı. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin Dârümuallimat'a ilişkin olan son maddesinde okulda öğrenim göreceğ öğrenci sayısının elli olacağı ve öğrencilerin alacakları aylık burs miktarının sıbyan şubelerinde okuyan öğrenciler için otuz, rüştiye şubesinde okuyan öğrenciler için ise altmış kuruş olduğu belirtilmiştir (Altın, 2008). “Öte yandan 1914-15'te yayınlanan Darümuallimat Programı ile okul: 1) Kısmı İptidai 2) Darümuallimat-ı İptidaiye 3) Ana Muallime Mektebi ve 4) Ana Mektebi'nden meydana gelen dört kısma ayrılmıştı”(Öztürk, 1996: 17). 1915 yılında yeniden düzenlenen ve İptidai (ilkokul), İhzari (hazırlayıcı) ve Ali (yüksek) kısımlarına ayrılan okul Birinci Dünya Savaşı ile birlikte birtakım olumsuz gelişmelere maruz kalmıştır. Çeşitli bölümleri kaldırılmış ve Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul Kız Muallim Mektebi adını almıştır.

1869 tarihinde hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile açılması planlanan Darümuallimin-i Kebir adında okul ise 1874 yılında kurulmuştur. Bu okul açıldığı tarihte İdadi (ilkokul), Rüşdiye (ortaokul) ve Sıbyan olmak üzere üç bölümden meydana geliyordu. Bir süre sonra okuldaki idadi bölümü kapatılmıştır. Ancak bu bölüm 1890 yılında tekrar açılmıştır. 1891 yılında hazırlanan Darümuallimin-i Aliye Nizamnamesi ile okulun İbtidaiye, Rüşdiye ve Aliye şubelerinden meydana gelmesi öngörülmüştü (Öztürk, 1996). Meşrutiyet dönemi ile birlikte Darümuallimin-i Aliye öğrencileri derslerinin bir kısmını Darülfünun'da görmeye başlamışlardır. Aynı zamanda yine bu dönemde ibtidaiye bölümü okuldan ayrılmıştır.

1909 yılında okulun müdürlüğüne gelen Satı Bey, okulda önemli girişimlerde bulunmuştur. “Satı Bey, okulu Fatih'ten Cağaloğlu'na getirdi. Öğrencilerini sınavdan geçirip 150'sini alıkoydu, ötekilerini çıkardı. Okul dışında bir işi olan öğretmenleri de uzaklaştırdı, ötekilere haftada bir gece okul nöbeti tutturdu. Öğretmen atamalarında genç ve yeteneklileri tercih etti ve değerli elemanlardan oluşan bir öğretim kurulu meydana getirdi” (Akyüz, 1993: 242). Öğretmenliğin bir meslek haline gelmesine katkıda bulundu. 1909 yılında kapatılan Darümuallimin-i Aliye (Yüksek Öğretmen Okulu) 1910 yılında yeniden açılmıştır. Aynı yıl İbtidaiye şubesi ile de birleşen Darümuallimin-i Aliye, 1915 yılında yeniden yapılandırılmıştır. İbtidai (ilkokul), İhzari (hazırlayıcı) ve Ali (yüksek)

kisimlerinden meydana gelmesi öngörülen okul, yatılı ve parasız bir okuldu. “İptidai kısmın süresi dört yıldır ve ilkokullara öğretmen yetiştiriyordu. İhzarî kısmının iki yıldır ve Darülmüallimin-i İptidailere öğretmen veya ilköğretim müfettişi yetiştiriyordu. Öğrenin süresi dört yıl olan Ali kısmının Edebiyat, Tabiiyat, Riyaziyat (matematik bilgisi) adıyla üç şubesi vardı ve buralardan çıkanlar orta ve yüksek dereceli okullara öğretmen oluyorlardı” (Akyüz, 1978: 78). Osmanlı Devleti’nin yıkılmasından sonra 1924 yılında Yüksek Muallim Mektebi olarak eğitim hayatına devam etmiştir.

Tablo 3.1: Darülmualimin-i İptidai'nin Ders Programları (1915)

Dersler		1	2	3	4
Malumat-ı Diniye	Kur'an- ı Kerim ve Tecvid (Kuran'ı usulüne Göre Okuma)	1	1	-	1
	İbadat (İbadetler)	2	1	1	-
	Siret-i Nebeviye (Peygamber Ahlakı)	-	-	-	-
Türkçe	Sarf, Nahiv (Kelime Bilgisi)	2	2	-	-
	Kıraat ve İmla (Okuma ve Yazma)	2	2	2	-
	Ezber ve İnşad (Ezber ve Şiir Okuma)	1	1	1	-
	Tahrir (Yazma)	1	1	1	-
	Kavaid-i Edebiye ve Kıraat (Edebiyat Kaideleri)	1	-	1	1
	Usul-i tahrir	-	-	-	-
Hat	2	2	1	1	
Lisan-ı Ecnebi	3	2	1	-	
Hesap	-	-	-	2	
Cebir	1	2	2	2	
Resm-i Hatti, Hendese (Geometri,, Fenn-i Mesaha (Ölçme)	-	-	-	1	
Kozmoğrafya (Yıldızbilim)	-	-	-	1	
Usul-i Defteri	2	2	1	1	
Coğrafya	2	2	2	1	
Tarih	1	2	1	1	
Fizik	1	1	1	-	
Kimya	2	-	-	-	
Hayvanat	-	2	-	-	
Nebatat	-	-	1	-	
Tabakat	-	-	1	1	
Teşrih (Tıp) ve Fizyoloji-i Beşer ve Hıfsızsıhha	-	-	-	1	
Hıfsızsıhha-i Mekatip	-	-	3	3	
Ziraat	-	-	3	3	
Fenn-i Terbiye	2	2	2	-	
Musiki ve Gına (Şarkı Söyleme)	2	2	2	2	
El işleri ve Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	-	
Resim	2	2	2	1	
Ahlak, Malumat-ı Medeniye ve Hukukiye	-	1	1	1	
Tatbikat	-	-	-	9	
Toplam	32	32	32	33	

Kaynak: Akyüz, 1993: 243

Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi, Darümuallin-i İptidai'de Türkçe, Coğrafya, Tarih, Kimya, Fizik ve Matematik gibi pozitif bilimleri içeren derslerin yanı sıra, günümüzden farklı olarak İslam dinine dair bilgiler vermeyi amaçlayan dersler de bulunmaktadır. Her ne kadar devletin başkentinde, öğretmen ihtiyacını karşılamak için öğretmen yetiştiren okulların açılması yönünde önemli bir çaba olsa da bu okullar devletin gereksinim duyduğu öğretmen ihtiyacını tam anlamıyla karşılamaktan uzaktı (Akyüz, 1978). Bu sebeple öğretmen atamalarında, öğretmen okulu mezunlarına öncelik tanınsa da, bu ihtiyacı karşılamada başka kaynaklardan da yararlanılmıştır. Öğretmenlik okuma-yazma bilenlerin yapabileceği bir meslek olarak düşünülmüştür. Özellikle var olan öğretmen ihtiyacını karşılamak için, öğretmen okulu mezunlarının yanı sıra din adamları, askeri okul mezunları bu konuda yararlanılan önemli kaynaklardır. 1869 Nizamnamesi'nin öğretmen atamalarına yönelik maddesi, öğretmen okulu mezunlarına öncelik vermesine rağmen başka kaynakların da bu alanda kullanılmasına olanak sağlamıştır (Akyüz, 1978). Aynı zamanda hazırlanan birtakım düzenlemelerle de öğretmen yetiştirme sistemi yapılandırılmak istenmiştir. Ahmet Cevdet Paşa tarafından hazırlanan 1851 tarihli Nizamname, Darümuallimin'de okutulacak dersler, alınacak öğrenci sayısı ve öğrencilere verilecek maaşlar konusunda bilgiler vermektedir. Bugün de bu uygulamanın bir benzerini Mili Eğitim Bakanlığı'nın eğitim fakültelerinde okuyan öğrencilere belirli şartlar dahilinde verdiği burs uygulamasında görmekteyiz. Nitekim 15 Haziran 1989 tarihinde kabul edilen 3580 sayılı Öğretmen ve Eğitim Uzmanı Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarında Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Yasa ile öğretmen adaylarına öğrenimleri sırasında burs verilmesi karara bağlanmıştır. Bu yasanın birinci maddesinde kanunun amacının, "öğretmenlik mesleğini ve eğitim uzmanlığını cazip hale getirerek eğitimin kalitesini yükseltmek; öğretmen ve eğitim uzmanı yetiştiren yükseköğretim kurumlarına talebi artırmak için Milli Eğitim Bakanlığı adına mecburi hizmet karşılığı parasız yatılı veya burslu öğrenci okutmak ve bunlarla ilgili usul ve esasları düzenlemek" olduğu belirtilmiştir (<http://www.hukuki.net>, 22.12.2008).

Bu nizamnamenin yanı sıra 1869 tarihinde hazırlanan *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*, Darümuallimat ve Darümuallimin-i Kebir'in kurulmasına zemin hazırlamış, öğretmen atamalarında öğretmen okulu mezunlarına öncelik verileceğini belirtmiştir. "1869 Nizamnamesi, öğretmenlere en az beş yıl zorunlu görev yüklemekte, bu koşulu yerine

getirmeyenlerden okulda aldıkları maaşın geri alınacağını ve “hakk-ı rüçhan (öncelik)”ın da kaldırılacağını belirtmektedir” (Akyüz, 1978: 41).

Tablo 3.2: 1900’de Taşrada Bulunan Darülmualiminler, Öğretmen Ve Öğrenci Sayıları

Vilayet Darülmualiminlerinin Yerleri	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Adana	1	(?)	(?)
Kastamonu	1	7	7
Diyarbakır	1	7	7
Musul	2	10	5
Ankara	1	14	14
Sivas	2	18	9
Bursa	1	20	20
İzmir	2	28	14
Üsküp	2	39	19
Trabzon	1	46	46
Sana	5	47	23
Selanik	6	58	9
Bağdat	4	59	14
Edirne	1	63	63
Konya	2	80	40
Toplam 15 Darülmualimin	32	496	15

Kaynak: Akyüz, 1993, 216

Not: (?) veri yok anlamında kullanılmıştır.

Tablo 3.2. incelenecek olursa, bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı konusunda iller arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Edirne’de 63, Trabzon’da 46, Konya’da 40, Bursa 20, Üsküp’te 18, Ankara, İzmir ve Bağdat’ta 14, Selanik, Sana ve Sivas’ta 9, Diyarbakır ve Kastamonu’da 7, Musul’da 5’tir. Toplam rakam dikkate alındığında ise bir öğretmene ortalama 15 öğrencinin düştüğü görülmektedir.

Tanzimat Fermanı (1839) yabancı azınlıklar açısından önemli düzenlemeler getiren bir belgedir. Bu fermanın ilanından sonra Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan azınlıklar tarafından kurulan okulların sayısı da artış göstermiştir. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti'nde yaşayan azınlıklar kendi cemaatlerinin eğitim-öğretim işleriyle kendileri ilgilenmekteydiler. Bu durum Osmanlı eğitim sisteminin birlikten yoksun olmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu okullar öğretmen ihtiyacını da kendi ülkelerinden getirdikleri misyonerler aracılığı ile karşılamışlardır (Akyüz, 1978). Bu kişiler kendi hükümetlerinin fikirlerinin imparatorlukta yayılmasında ve imparatorluğa karşı zararlı faaliyetlerin temelinde önemli bir rol oynamıştır. Bu durum eğitimin bir devletin bütünlüğünde ve sürekliliğinde oynadığı rolü açıkça göstermektedir. Nitekim bu okullar Lozan Anlaşması (24 Temmuz 1923) ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Böylece bu olumsuzlukların önlemi geç de olsa alınmıştır. Özetle, Osmanlı Devleti'nde öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik çalışmalar ancak devletin gerileme döneminde diğer alanlarda yeniliklerin yapılmasına paralel olarak başlamıştır.

3.1.2.2. Kurtuluş Savaşı Döneminde Öğretmenler (1919-1923)

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıktıktan sonra imzalanan Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918), devletin bünyesinde bulunan toprakların işgaline zemin hazırlamıştı. Anadolu'da başlayan işgaller özellikle işgal bölgelerindeki Türkler tarafından tepki ile karşılanmış, bu durum Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın çıkış noktası olmuştu. Anadolu'da başlayan direniş hareketi bir yandan işgalci güçlere karşı mücadele ederken, bir yandan da padişah ve taraftarlarının engellemelerine mani olmaya çalışıyordu.

Kurtuluş Mücadelesi içinde yer alan kişiler arasında da birtakım fikir ayrılıkları bulunmaktaydı. Bu durumun farkında olan Mustafa Kemal, yurdun işgalden kurtarılmasına öncelik vermiştir. Kurtuluş Mücadelesi içinde yer alan birçok kişi için mücadele padişah ve halifeyi de kurtarmak için yapılmaktadır. Dolayısı ile eski düzene bağlı olan kişilerin kurulacak Cumhuriyet yönetiminden haberdar edilmesinin, daha savaş kazanılmadan halk arasında bölünmelere sebep olacağı açıktır. Oysa içinde bulunulan durum milletin bir bütün olarak işgalci güçlere karşı koymasını gerektirmektedir. Bu sebeple savaşın kazanılması vatanın ve milletin varlığı açısından önemli idi.

23 Nisan 1920'de Ankara'da meclisin açılması ve hükümetin kurulması ile birlikte Anadolu'da yönetim konusunda görülen ikilik eğitim teşkilatlanması konusunda da

kendisini göstermektedir. Nitekim Ankara'daki meclis hükümetine bağlı maarif vekillerinin yanı sıra İstanbul hükümetinin de maarif bakanları bulunmaktadır (Paksoy, 1998).

Anadolu'nun işgali, özellikle işgal altında bulunan bölgelerde büyük bir tepki ile karşılanırken, özellikle padişah ve çevresi halkın bu konuda sessiz kalması yönünde ısrarcı olmuşlar ve herhangi bir tepki gösterilmemesini istemişlerdir. Ancak bu durum İzmir'in işgalinden sonra artan tepkileri de beraberinde getirmiştir. İşgallere sessiz kalmanın bir getirisi olmayacağına inananlar ise çeşitli mitinglerle seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Özellikle işgallerden sonra halk arasında milli bilincin uyandırılmasında, vatanın ve milletin bağımsızlığının kurtuluşu konusunda yönlendirilmesi ihtiyacı gerekmiştir. Bu sebeple bir yandan düzenlenen mitinglerde halkın işgallere karşı tepkisini ortaya koyması sağlanırken, bir yandan da kongreler yoluyla Milli Mücadele'nin hedef ve ilkelerinin belirlenmesi sağlanmıştır. Öğretmenler gerek mitinglerde ve gerekse kongrelerde yer alarak milli bilincin uyandırılması safhasında önemli roller üstlenmişlerdir. Meclisin açılmasından sonra, burada milletvekili olarak görev yapan öğretmenler sadece cephe gerisinde değil; aynı zamanda, cephe de düşmanla çarpışmaktan geri kalmamışlardır. Bilindiği gibi açılan meclis içerisinde yenilik taraftarlarının yanı sıra eski düzen yanlıları da dikkate değer bir çoğunlukta. Bu durum mecliste eğitim ile ilgili olarak yapılan tartışmalarda da kendisini açıkça göstermektedir. Nitekim mecliste, yapılan bir tartışmada eski düzen yanlıları, eğitimle ilgili işlerin Şeriye Vekâletine bağlanması gerektiğini uzun uzadıya savunmuşlardır. Özellikle Mehmet Vehbi'nin maarif vekilliğine getirilmesi bu tartışmaların eski düzen yanlılarının lehine çevrilmesine katkıda bulduysa da, bu dönemde hazırlanan ve öğretmen okulu öğrencilerinin sarık takmasını da öngören programı uygulama olanağına kavuşamamıştır (Paksoy, 1998).

Milli Mücadele döneminde özellikle İstanbul'da eğitim üzerinde işgalci güçlerin bir baskı politikası uyguladıkları görülmektedir. Bu baskı politikasında diğer alanlarda olduğu gibi öğretmenler de nasibini almış ve birçok öğretmen ittihatçı olmakla suçlanmıştır. Bununla birlikte de işgalci güçler, bir yandan öğretmenlerin, Kurtuluş Mücadelesi içinde yer almasını engellemeye çalışılırsa da, öğretmenlerin gerek cephe ve gerekse cephe gerisinde milli mücadeleye katkıda bulunmasının önüne geçememişlerdir. Ancak, bu dönemde içinde bulunulan şartlar gereği öğretmenlerin maaşlarını alma konusunda sıkıntı yaşadıkları ve bu sebeple de grev yaptıkları görülmektedir. Durumun öğretmenlerin lehine

sonuçlandığı bu gelişme, öğretmenlerin bu dönemde yaşadıkları geçim sıkıntısını da göstermesi açısından önemlidir (Akyüz, 1978).

İçinde bulunulan zor şartlara rağmen, bu dönemde bir Maarif Kongresi düzenlendiği bilinmektedir. Kongre, 15 Temmuz 1921’de Ankara’da toplanmıştır. “Sakarya Savaşı’ndan çok az önce Ankara’da toplanan Eğitim Kongresi’ne cepheden gelerek katılan Mustafa Kemal, çağdaş eğitim yolundaki savaşın adımını atmış, yollarını çizmiştir. Bir gazete bu kongre haberini “Kurtuluş ordusu Yunan’la çarpışırken, Ankara’daki öğretmen ordusu, bilmezliğe karşı savaş programı hazırlıyor” diye vermiştir” (Bayram, 1999: 6). “Mustafa Kemal, Kongreden Türkiye’nin milli maarifini kurmasını ister ve Milli Maarifi açıklar: ‘Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin gerileme tarihinde en önemli bir etken olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin batıl inançlarından ve doğuştan sahip olduğumuz özelliklerle hiç ilgisi olmayan yabancı fikirlere, Doğudan ve Batıdan gelebilen tüm etkilerden tamamen uzak, milli ve tarihi özelliğimizle uyumlu bir kültür anlıyorum” (Akyüz, 2005: 292-293).

Bu kongrede, ilkökul ve orta öğretim programları, köy öğretmeni yetiştirilmesi konuları ele alınmış; ancak, bir sonuca varılamamıştır (Akyüz, 2005). Akyüz’e göre (Akyüz, 1978), bu dönemde öğretmenlerin yetiştirilmesine ilişkin yeni bir gelişme yoktur. Yine Akyüz’e göre bu dönemde öğretmenlere yönelik olarak Anadolu’da *Anadolu Terbiye Mecmuası*, *Yeni Mektep*, *Yeşil Yuva*, *Yeni Hayat*, *Milli Mefkure*, *Küçük Mecmua*, İstanbul’da ise *Tedrisat Mecmuası*, *Büyük Mecmua*, *Yeni Nesil* ve *Muallimler Mecmuası* isimli dergiler yayınlanmıştır.

3.2. CUMHURİYET'İN İLANINDAN SONRA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME

3.2.1. 1923-1982 Yılları Arasında Öğretmen Yetiştirme

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra aldığı yenilgi neticesinde yıkılmasının ardından verilen Kurtuluş mücadelesi zaferle sonuçlanmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi Atatürk ilk olarak vatanın kurtuluşuna öncelik vermiş ve vatanın ve milletin bağımsızlığa kavuşmasından sonra yenilik hareketlerine girişmeyi uygun bulmuştur. Milli Mücadele yanlıları arasında bile eski düzen yanlılarının bulunması bu yöntemi gerekli kılmıştır. “Atatürk'ün getirdiği modelin dayandığı iki temel husus vardır. Birincisi millileşme, ikincisi modernleşmedir. Başka bir deyişle, Milliyetçilik ve Batıcılık modelin fikri temelini belirleyen ve hedeflerini tayin eden unsurlar olmaktadır. Çağımızın bilgi ve teknolojik birikiminin en son Batı'da vücut bulması, Batılılaşmanın en önemli sebebi olmuştur” (Yiğit,1990: 23).

Osmanlı Devleti içinde farklı dine ve millete mensup birçok insan bulunmaktadır. Bu toplumlar kendi toplumlarını ilgilendiren eğitim ve din gibi işlerle kendileri ilgilenmişler ve bu da Osmanlı Devleti'nin içinde yaşayan toplumların tek bir çatı altında bütünleşmesinin önüne geçmiştir. 1789 Fransız İhtilali ile Fransa'da başlayan ve diğer ülkelere de yayılan milliyetçilik akımı, Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısının bir sonucu olarak dağılmasının en önemli aktörü olmuştur. Osmanlı'nın bünyesinde yaşayan uluslara kendilerini ilgilendiren konularda özerklik tanıyan yapısının, bu sürecin hız kazanmasında etkili olduğu söylenebilir. Öyle ki Osmanlı Devleti içinde yaşayan uluslar arasında Türkler milliyetçilik akımından etkilenen en son topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Neticede ise kurulan Türkiye Cumhuriyeti, daha önce ifade edilen ve tüm ulusları bir çatı altında toplamayı hedefleyen Osmanlılık anlayışının tersine ırkçı karakter taşımayan Türk Milliyetçiliğini esas almıştır. Bunun bir sonucu olarak tüm alanlarda olduğu gibi eğitimde de cumhuriyetin kurulması ile birlikte yeni esaslar temelinde bir yapılanma söz konusu olmuştur.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte eğitim alanında başlayan yenilikler arasında: Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924), medreselerin kapatılması, Yeni Türk Alfabesi'nin kabulü (1928), Millet Mekteplerinin açılması, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin (15 Nisan 1931), Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin (12 Temmuz 1932) ve İstanbul Üniversitesi'nin kurulması (1933) bulunmaktadır. Söz konusu gelişmeler bir yandan toplumun çağdaşlaşmasına hizmet ederken bir yandan kurulan yeni düzenin felsefesine hizmet etmektedir. Nitekim, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türkçe'nin araştırılması yönünde çalışmaları hedeflerken, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ise Türk tarihinin araştırılmasını hedeflemektedir. Yalnızca bu kurumlar bile bu dönemde eğitim alanında yapılanların yıllardır göz ardı edilen ve millet olmanın yapı taşlarından olan tarihe ve dile yeniden gereken önemin verilmesini amaçlamaktadır.

“8 Mart 1923'de nasıl bir eğitim amaçladığımızı saptayan ‘Ulusal Eğitim Andı’ yayınlanmıştır. Bu antla;

- Ulusçu, laik ve devrimci yurttaşlar yetiştirme,
- İlköğretimi yaygınlaştırma,
- Yetişkinleri de eğitime,
- Eğitimde bilimi temel alma,
- Özgürlükçü ve demokratik ilkeleri öne çıkarma,
- Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ilkelerinin gerçekleştirilmesi amaç olarak alınmıştır” (Bayram, 1999: 6).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte başlayan süreçte 1938 yılı sonuna kadar sırasıyla;

- Rıza Nur (4 Mayıs 1920-13 Aralık 1920),
- Hamdullah Suphi Tanrıöver (14 Aralık 1920-20 Kasım 1921),
- Mehmet Vehbi Bolak (20 Kasım 1921-5 Kasım 1922),
- İsmail Safa Özler (5 Kasım 1922-7 Mart 1924),
- Hüseyin Vasıf Çınar (8 Mart 1924-21 Kasım 1924),
- Şükrü Saraçoğlu (22 Kasım 1924-3 Mart 1925),
- Hamdullah Suphi Tanrıöver (4 Mart 1925-19 Aralık 1925),
- Mustafa Necati Uğural (20 Aralık 1925-1 Ocak 1929),
- İsmet İnönü (Vekil-1 Ocak 1929-8 Ocak 1929),

- İsmet İnönü (9 Ocak 1929-27 Şubat 1929),
- Hüseyin Vasıf Çınar (28 Şubat 1929-7 Nisan 1929),
- Recep Peker (Vekil-7 Nisan 1929-10 Nisan 1929),
- Cemal Hüsnü Taray (10 Nisan 1929-15 Eylül 1930),
- Refik Saydam (Vekil-17 Eylül 1930-26 Eylül 1930),
- Esat Sagay (27 Eylül 1930-18 Eylül 1932),
- Reşit Galip (19 Eylül 1932-13 Ağustos 1933),
- Refik Saydam (Vekil-13 Ağustos 1933-26 Ekim 1933),
- Yusuf Hikmet Bayur (27 Ekim 1933-8 Temmuz 1934),
- Zeynel Abidin Özmen (9 Temmuz 1934-9 Haziran 1935) ve
- Saffet Arıkan (10 Haziran 1935-28 Aralık 1938) Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmıştır (<http://tr.wikipedia.org>, 22.12.2008).

Bu dönemde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1934) ile Öğretim Birliği gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl toplanan İkinci Heyet-i İlmiye ile ilköğretimin 6 yıldan beş yıla indirilmesi, ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi, 4 yıllık öğretmen okullarının programlarının değiştirilmesi, ortaokul ve liselerin üçer yıllık olması karara bağlanmıştır. Özellikle Türk Eğitim Tarihi açısından önemli gelişmelerin bu dönemde Mustafa Necati'nin bakanlığı döneminde yaşandığı görülmektedir. 20 Aralık 1925 tarihinde bakan olan Mustafa Necati'nin bakanlığı sırasında yaşanan gelişmeler aşağıdaki gibidir: 26 Aralık 1925-8 Ocak 1926 tarihleri arasında Üçüncü Heyet-i İlmiye toplanmış, 22 Mart 1926 tarihinde ise Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu kanunun 12 maddesi de öğretmenlik mesleğini tanımlamaktadır. Söz konusu Kanuna göre "Maarif hizmetinde asıl olan muallimlik" denilmektedir. 24 Nisan 1926'da 822 sayılı Kanun çıkarılmış ve ilkokullar gibi ortaokul ve liselerin gündüz kısmında okuyan öğrencilerden para alınmaması kabul edilmiştir. Yine Talim ve Terbiye Kurulu kurulmuş, şehir ve köy öğretmen okulları ayrılmıştır. Öğretmen okullarının açılmasına büyük önem verilmiş ve bu amaçla Kayseri ve Denizli'de (1927-1928 öğretim yılında) öğretmen okulları açılmıştır. "İlkokul üzerine üç yıllık olan bu okullarla da, öğretmen yetiştirme sorunu bir türlü çözülemiyordu. Bu okulun mezunlarına, mesleğe teşvik için, okulun yanında bir mesken verilecek ve bahçe yapılacak bir yer sağlanacaktı. Öğretmen okulunda bir uygulama okulu bulunacak ve burası, köy

okulları için de bir örnek oluşturacaktı. Fakat, bu düşünceler, bir türlü gerçekleştirilemedi ve Kayseri'deki 1932'de, Denizli'deki 1933'te kapatıldı (Binbaşıoğlu, 2005:110).

Türk Eğitim Tarihi açısından bir diğer önemli isim de Saffet Arıkan'dır. 10 Haziran 1935 ve 28 Aralık 1938 tarihleri arasında bakanlık yapan Saffet Arıkan döneminde, İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürü olarak atanmış ve bu alanda önemli çalışmalara imza atan diğer bir isim olmuştur. 1937'de Kızılçullu ve Çifteler Köy Öğretmen Okulu açılmıştır (Sakaoğlu, 2003).

28 Aralık 1938 tarihinde ise Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Hasan Ali Yücel, bakan olduktan sonra İsmail Hakkı Tonguç'un İlköğretim Genel Müdürü olarak görevinde kalmasını sağlamıştır. Bu dönemde Milli Eğitim Şurası toplanmış ve Hasan Ali Yücel, döneminin en önemli gelişmesi olan köy enstitülerinin kurulmasına öncülük etmiştir. Başta Batı Klasikleri olmak üzere çok sayıda kitabın Türkçe'ye çevrilerek kazandırılmasına öncülük etmiş ve Tatbikî Mantık ve Türk Edebiyatı Numuneleri gibi birçok kitabı eğitim hayatına kazandırmıştır. Yine Hasan Ali Yücel'in bakanlığı döneminde Tebliğler Dergisi de yayınlanmaya başlamıştır.

Hasan Ali Yücel döneminde yapılan en özgün çalışmalardan birisinin Köy Enstitülerinin kurulması olduğu daha önce de belirtilmiştir. "Eğitim Osmanlı döneminde Cumhuriyet dönemine kentsel ve kırsal alanı ile ülke çapında büyük bir sorun olarak geçti. İşte köy enstitüleri ülke çapındaki bu sorunu çözmek için ele alınan bir davranıştır" (Evren, 1999: 50). "Şehir öğretmen okulu mezunlarının köye gitmekteki isteksizliği ve köy yaşantısına yabancılıkları nedeniyle, öteden beri çeşitli siyaset yapıcılarını köy öğretmeni yetiştirmek için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. En yaygın görüş, köy çocuklarının, köy yaşantısı içinde köy öğretmenleri olarak yetiştirilmesi olmuştur. Köy öğretmenleri böylelikle genel kültür bilgileri yanında, pratik tarımsal bilgilere de sahip olacaklardı (Kaya, 1977: 186).

Köy Enstitülerinin kurulması ile ilgili hazırlık çalışmaları neticesinde 1937 yılında Köy Öğretmen Okullarının açılması uygun görülmüştü (Akyüz, 1993). 22 Nisan 1940 tarihinde ise Köy Enstitülerinin kuruluşunu hazırlayan 3803 sayılı Kanun kabul edildi. "Köy Enstitüleri'nin öğretim süresi ilkokuldan sonra 5 yıl idi ve temel amaçlarında yalnız öğretmen değil, köy kalkınmasını sağlayacak diğer meslek elemanlarını da yetiştirmek de yer almaktaydı" (Baskan, 2001: 17). Okuma-yazma seferberliğinin hızlanmasına katkıda

bulunacak olan köy enstitülerinin özellikle köy ilkokullarından mezun olan öğrencileri seçmesinin sebebi öğretmenlerin köy hayatına yabancı olduklarından dolayı köylerde görev yapmak istememesiydi. Bu dönemde özellikle köylerde görev yapacak öğretmen ihtiyacıyla karşı karşıya kalınmıştır. Köy Enstitüleri ile hem köy hayatına yabancı olmayan öğretmenlerin yetişmesine katkıda bulunulacak hem de bu öğretmenler görev yaptıkları yerlerde halkın ziraat işlerinde de yol gösterici olacaklardı. Bu öğretmenler atandıklarında hem görev yaptıkları yerlerdeki öğrencileri eğitecek hem de topluma yol göstericilik yapacaklardı. Enstitülerde okutulacak dersler de bu ihtiyaca cevap verecek şekilde düzenlenmekteydi. Öğrencilere haftada 22 saat kültür, 11 saat tarım ve yine haftada 11 saat teknik derslerin verilmesi uygun görülmüştü (Sakaoğlu, 2003). Böylece Türk köylerine hizmet yapacak öğretmen adayları daha ilk aşamadan itibaren köy şartlarına hazır hale getiriliyordu. Köy Enstitüleri eğitim tarihimiz açısından önemli bir gelişme olmasının yanı sıra, Türk köylerinin ihtiyaç duyduğu öğretmenlerin yetiştirilmesinde büyük bir işleve sahiptir. Ancak Köy Enstitüleri bu önemli işlevlerine rağmen ülkemizde 1946 yılıyla başlayan çok partili hayat sürecinde meydana gelen gelişmelerden olumsuz şekilde etkilenmiş ve çeşitli suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu gelişmelerin neticesinde 1954 yılında 6234 sayılı Kanunla kapatılarak ilköğretim okullarına dönüştürülmüşlerdir. Türk Eğitim Tarihinde önemli bir yere sahip olan Hasan Ali Yücel, 1946 yılında Milli Eğitim Bakanlığı görevinden ayrılmış, 26 Şubat 1961 tarihinde de vefat etmiştir.

Hasan Ali Yücel'in ardından Milli Eğitim Bakanlığı görevine R. Şemsettin Sırer (5 Ağustos 1946-9 Haziran 1948) gelmiştir. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile başlayan süreçte, okullarda din dersleri yer almıştır. Bilindiği gibi, din dersi 1924 yılında liselerden, 1930 yılında ise ortaokulların programından çıkarılmıştı. Ancak din dersi 1949 ve 1956 yıllarında lise ve ortaokulların programlarına zorunlu olmasa da yeniden konulmuştur.

Gülcan ve diğerlerine (2003) göre 1923-1982 yılları arasında Türkiye'de öğretmen yetiştirme konusunda yaşanan gelişmeler aşağıdaki gibidir:

3.2.1.1. İlkokullara Öğretmen Yetiştirme

1923-1982 yılları arasında, ilkokullara öğretmen yetiştirme amacı ile ilköğretmen okulları, iki yıllık eğitim enstitüleri ve köy enstitülerinden yararlanılmıştır.

3.2.1.1.1. İlköğretmen Okulları

1926 yılında çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun ile Köy Öğretmen Okulları ve Öğretmen Okulları olmak üzere iki tip öğretmen okulu oluşturulmuştur. Ancak bu okullar, 1933 yılında kapatılmışlar ve öğretmen ihtiyacını karşılamak için 1937 yılında Köy Eğitimleri Kanunu çıkarılmıştır. 1.6.1937 tarihinde kabul edilen 3238 Sayılı Köy Eğitimleri Kanununun 1. maddesinde şöyle denilmektedir: “Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek için köy eğitimleri istihdam edilir” (Şeren, 2008: 211). Bu kanunla askerliğini çavuş olarak yapan ya da ilkokul mezunu olan kişilerin belli bir kurstan geçirilerek eğitimci olarak görevlendirilmesi hedeflenmiştir. “Köy Enstitülerinin değişikliklere uğratılması, yeni kurulan Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü’ne bağlı iki tip ilköğretmen okulunun var olmasına sebep oldu: 1) Ortaokul mezunlarını kabul eden üç yıllık ilköğretmen okulları 2) İlkokul mezunlarını kabul eden altı yıllık ilköğretmen okulları” (Kaya, 1977: 196).

İlköğretmen okullarının süreleri ile ilgili düzenlemeler 1970’li yıllarda da devam etmiştir. “Öğretmenlerimizin daha iyi yetiştirilebilmeleri ve üniversite kapılarının kendilerine açılabilmesi gibi amaçlarla, 1970-71 öğretim yılında, ilköğretmen okullarının süresi ilkokuldan sonra en az 7 yıl ve ortaokuldan sonra en az 4 yıla çıkarılmıştır. Sayıları 89’a ulaşan bu okullar, 28 tanesi yedi yıllık (eski Köy Enstitüleri) 61 tanesi dört yıllık (eski şehir öğretmen okulları) olmak üzere, 1975-1976 öğretim yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir” (Kaya, 1977: 196). 1973 tarihinde çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 43. maddesi öğretmen adaylarının yetiştirilmesi işini yükseköğrenim kurumlarına bırakmıştır.

3.2.1.1.2. İki Yıllık Eğitim Enstitüleri

İlkokullara öğretmen yetiştiren diğer bir eğitim kurumu da İki Yıllık Eğitim Enstitüleri’dir. Bu enstitüler, 1973 tarihli 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’na dayanılarak kurulmuştur. “Kuruluş yılında; öğrencilerini öğretmen liselerinden alan iki yıllık eğitim enstitüleri, 1976-1977 öğretim yılı başında kapılarını, üniversite seçme sınavlarında başarı sağlayamayan her türlü lise kaynaklı mezunlara açarak 25 bini aşkın kontenjanı doldurmak için altı kat aday çağırmıştır” (Kaya, 1977: 199). Eğitim Enstitüleri 1982 yılından itibaren üniversitelere Eğitim Yüksekokulu adıyla bağlanmışlardır.

3.2.1.1.3. Köy Muallim Mektepleri

Cumhuriyetle başlayan eğitim atılımlarının köylere kadar yayılmasını sağlamak ve özellikle köylerde okur-yazar oranını arttırmak amacıyla Cumhuriyetin İlanı ile birlikte yapılması gereken en önemli işlerden birisi de köylerde okullar açmanın yanı sıra bu okullarda eğitim verecek öğretmenlerin de yetiştirilmesini sağlamak olmuştur. Bu amaçla Cumhuriyetin ilanı ile beraber köylere öğretmen yetiştirmek için önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla açılan okullardan birisi Köy Muallim Mektepleridir. İki yıl öğretimin verildiği bu okullar 1932-1933 öğretim yılında kapatılmışlardır. Köy Muallim Mekteplerinin kapatılmasında etkili olan eleştiriler arasında bu okullardan mezun olanların genel kültür yönünden zayıf oldukları iddiası, şehir ve köy öğretmenlerinin eğitiminin farklı olmasının demokrasi ile çeliştiğinin ileri sürülmesi etkili olmuştur (Kaya, 1977).

3.2.1.1.4. Köy Eğitim Kursları

Daha önce de belirtildiği üzere, köylerdeki öğretmen ihtiyacına cevap vermek için başvuru yollarından birisi de köy eğitim kurslarıdır. Bu amaçla 1937 yılında 3238 sayılı Köy Eğitim Kanunu çıkarılmıştır. “Burada kursların nerelerde açılacağı, iki bakanlığın (Ziraat ve Kültür) katkı ve müdahalelerinin nasıl olacağı, her 8-10 köy için görevlendirilen ‘gezici başöğretmen’lerin nasıl çalışacakları açıklanıyordu” (Ergün, 2008). Söz konusu kanunun 1. maddesinde, ‘Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek için köy eğitimcileri istihdam edilir’ denilmektedir. Böylece Eğitim Kurslarının köylerin öğretmen ihtiyacına çözüm bulmak için başvuru uygulamalardan biri olduğu açık olarak ifade edilmektedir.

“Bu kurslarda pratik, uygulamalı tarım, meyvecilik, aşçılık, sebzeçilik, arıcılık, tavukçuluk, hayvan bakımı yaptırılıyordu. Hastalıklar, onlara karşı alınacak önlemler ve hasta bakımı üzerinde bilgi veriliyordu. Köylerde komşularına her alanda örnek ve önder olmaları isteniyor, yetiştirilmeleri buna göre oluyordu” (Evren, 1999: 48). Kursların öğrenci kaynağını ise askerliğini yapmış, okuma yazma bilen ve köylerde yaşayan gençler oluşturmaktadır.

3.2.1.1.5. Köy Öğretmen Okulları

İlk olarak Çifteler/Eskişehir ve Kızılçullu/İzmir’de açılan bu okullar Köy Enstitüleri’nin kurulmasında gerekli zemini oluşturmuşlardır. “1940’a kadar açılan bu tip 4 okul, yasa çıkınca ‘Köy Enstitüsü’ adını aldı ve değişik bölgelerde yeni Köy Enstitüleri açıldı”

(Altunya, 2002: 3). 17 Nisan 1940'da Köy Enstitüleri yasasının yürürlüğe girmesiyle hem Köy Öğretmen Okulları Köy Enstitüsü'ne dönüştürülmüş hem de yurdun pek çok yerinde yeni Köy Enstitüleri açılmıştır” (Bilir, 2003).

3.2.1.1.6. Köy Enstitüleri

Köylere öğretmen yetiştirmek amacıyla verilen çabaların en güzel örneğini köy enstitüleri oluşturmaktadır. “Şehir öğretmen okulu mezunlarının köye gitmekteki isteksizliği ve köy yaşantısına yabancılıkları nedeniyle, öteden beri çeşitli siyaset yapıcıları köy öğretmeni yetiştirmek için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. En yaygın görüş, köy çocuklarının, köy yaşantısı içinde köy öğretmenleri olarak yetiştirilmesi olmuştur” (Kaya, 1977: 186).

17 Nisan 1940 tarihli 3803 sayılı kanuna dayanılarak kurulan Köy Enstitüleri öğretmen, ebe ve sağlık memuru yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu kanunun 3. maddesi, bu okullara alınacak öğrencilerin seçiminin nasıl olacağını açıklığa kavuşturmuştur. Bu maddeye göre, ‘Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve musteid köylü çocukları seçilerek alınırlar’. “Enstitüler öğrencilerini köylerden alacaklar, köylere öğretmen ve sağlık personeli yetiştireceklerdi. Kültür derslerinin yanı sıra, tarım öğretilecek, onların yapıcılık, marangozluk, demircilik, biçki dikiş gibi zanaatlardan birinde ustalaşmaları sağlanacaktı” (Saydam, 2003: 20).

“Köy Enstitülerinde çalışan öğretmenlerin üçte biri fakülte ve yüksekokul çıkışlıdır. Diğerleri ise çeşitli meslek okulları çıkışlıdır. Köy Enstitülerinin iş çeşitleri, çalışma alanları çok değişik olduğundan bu alanlar için gereksinme duyulan eleman da çeşitli idi. Bu nedendir ki Köy Enstitülerinde görev almış öğretmenler çeşitli okullardan çıkışlılardır” (Şeren, 2008: 218).

“Köy Enstitüleri programı üç parçadan oluşuyordu. Genel eğitim, tarımsal uğraşlar ve teknik çalışmalar” (Kaya, 1977: 192). Böylece öğretmen adaylarının köye tarım ve diğer alanlarda yeni bilgi ve teknikleri de götürmesi ve bunun sonucunda da köylerde ilerlemenin lideri olmaları isteniyordu. “Köy Enstitülerinde öğrenim, ilkokuldan sonra beş yıl olarak programlanmıştır. 1947 yılına kadar, her öğrenim yılında yarı yarıya dengelenen kültür ve teknik - tarım derslerinin ağırlıkları o yıl değiştirilmiştir” (Koçak, Özdemir, Boratav, Hilav, Katoğlu ve Ödekan, tarih yok: 429).

“Enstitülerde öğrencilerin:

- 1) Genel ve Mesleki Bilgisi kuvvetli,
- 2) Eli işe yatkın ve becerikli,
- 3) Toprağa, tabiata ve eşyaya hakim,
- 4) Millet ve memleket duyguları kuvvetli ve disiplinli,
- 5) Kuvvetli irade, beden, ruh ve karakterle meslek sevgisine sahip olarak yetiştirilmelerine itina olunmaktadır” (MEB, 1949: 4).

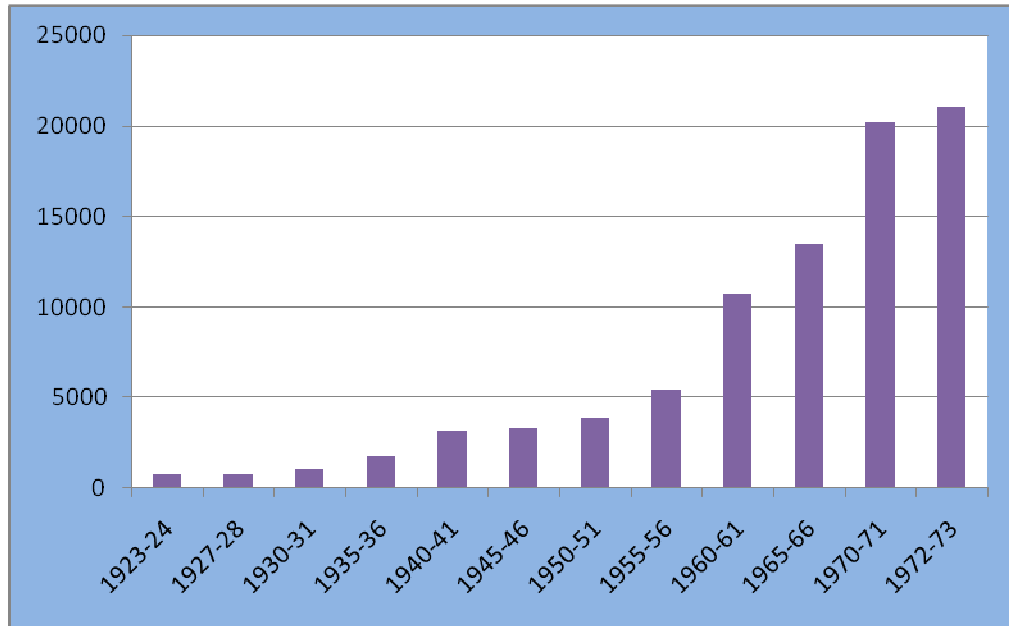
“1950 yılında iktidarın değişmesinden sonra, 1954 yılında Köy Enstitüleriyle İlköğretmen Okulları, bir yasa ile birleştirilmiştir. Bu kurumlar, İlköğretmen Okulu olarak görevlerine devam ettiler” (Binbaşıoğlu, 2005: 112). Çok partili hayata geçilmesi ile başlayan süreçte yaşanan siyasal gelişmelerden Köy Enstitüleri etkilenmişlerdir. Köy Enstitüleri birtakım siyasal görüşlerin bulunduğu yerler olarak gösterilmişlerdir. “Yine Köy Enstitüleri, demokratik çok partili hayata geçildikten sonra, siyasal gündemin ve yaklaşımların bir unsuru olmuştur. İlerleyen yıllarda Enstitü çıkışlılar, tutucu siyasal iktidarlarca genellikle hor görülmüşlerdir” (Koçak ve diğerleri, tarih yok: 430). 1954 yılında 6234 sayılı kanunla kapatılmışlardır.

“Nitekim daha başlangıç noktasında kalan bu eğitim modelinin başarısı, 1946'ya kadar köylerdeki öğretmen açığını kapatan 16,400 kadın ve erkek öğretmen ile 7300 sağlık memuru ve 8756 eğitimci yetiştirmiş olmasıdır” (www.meb.gov.tr, 31.12.2008).

3.2.1.2. Ortaokullara Öğretmen Yetiştirme

Ortaokullara öğretmen yetiştirilmesinde Üç Yıllık Eğitim Enstitüleri etkili olmuştur. Şekil 3.1.'de resmi ortaokullarda öğretmen sayılarının gelişimi görülmektedir. Şekilden de anlaşıldığı üzere ortaokullarımızda görev yapan öğretmen sayısı 1923-1973 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. Söz konusu artış en fazla, 1955-56 ve 1960-61 ile 1965-66 ve 1970-71 yılları arasında gerçekleşmiştir.

Şekil 3.1: Resmi Ortaokullarda Öğretmen Sayısının Gelişimi (1923-1973)

Kaynak: MEB, 92

1926-1927 öğretim yılında Konya’da açılan ve Türkçe öğretmeni yetiştirmeyi amaçlayan Orta Muallim Mektebi kısa bir süre sonra Ankara’ya taşınmış ve adı da Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü olmuştur. Başlangıçta Türkçe öğretmeni yetiştirmeyi amaçlayan okula, 1927-1928 öğretim yılında Pedagoji bölümü, daha sonra ise Tarih, Coğrafya, Fizik, Tabii Bilimler ve Matematik bölümleri de eklenmiştir. 1944-1945 öğretim yılına kadar da sırası ile Resim, Beden Eğitimi, Müzik, Fransızca ve İngilizce bölümleri açılmıştır. Ankara’daki Eğitim Enstitüsünün yanı sıra ülkenin çeşitli illerinde de (İzmir, Balıkesir gibi) bu tür okulların açılmasına devam edilmiştir. 1978-1979 öğretim yılından itibaren Yüksek Öğretmen Okulu adını alan bu okullar, 1982 yılındaki düzenleme ile birlikte Eğitim Fakülteleri adını almışlardır.

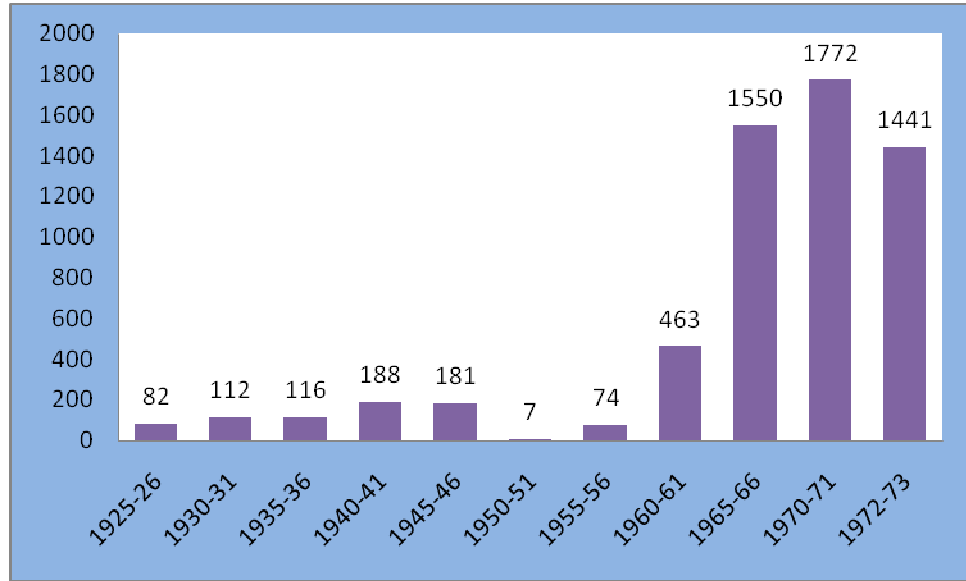
3.2.1.3. Liselere Öğretmen Yetiştirme

Ele alınan dönemde (1923-1982) liselere öğretmen yetiştirmede yüksek öğretmen okulu ve üniversiteler etkili olmuştur.

3.2.1.3.1. Yüksek Öğretmen Okulları

Cumhuriyetin ilanı ile başlayan dönemde ilk ve ortaokul öğretmenlerinin yanı sıra lise öğretmenlerine duyulan ihtiyaç da Milli Eğitim Bakanlığı’nın ele almak zorunda olduğu sorunların başında gelmektedir. “1959 yılına kadar sadece İstanbul Yüksek Öğretmen

Okulu bulunuyordu. Bu okulun kapasitesini arttırmak için alınan bütün tedbirlere rağmen, ancak çok sınırlı sayıdaki lise mezunu buraya girmeyi tercih ediyordu” (Kaya, 1977: 202). Daha sonraki yıllarda liselerin öğretmen açığını kapatmak amacıyla yeni okulların açılmasına önem verilmiştir. 1959’da Ankara’da ve 1964’te İzmir’de Yüksek Öğretmen Okulları açılmıştır.

Şekil 3.2: Yükseköğretmen Okullarında Öğrenci Sayısının Gelişimi (1923-1973)

Kaynak: MEB, 238

Şekil 3.2.’de bu okullarda öğrenci sayısında görülen değişimler görülmektedir. 1960 yılından sonra Ankara ve İzmir’de yeni okulların açılması ile okulların mevcudunda önemli artışların olduğu dikkati çekmektedir. Bu yıla kadar bu okullarda mezun sayısının az olmasını Kaya (1977), bu okullara sadece üniversiteye girmeyi başaramayan öğrencilerle, fakir aile çocuklarının öğretmen olmaya ilgi duyması sonucu sadece bu kişilerin girmesi olarak açıklamaktadır. “Ne var ki Yüksek Öğretmen Okulları, yönetmelik ve programlarında yapılan değişikliklere ve öğrenci kontenjanlarının arttırılması yönünde girişilen çalışmalara rağmen lise öğretmen açığının kapatılmasında MEB’nın öngördüğü ölçüde yeterli olamıyorlardı” (MEB, 1983: 609-610). Bu gelişmelerin neticesinde beklentilere cevap vermediği düşünülen Yükseköğretmen Okulları, 1978’de kapatılmışlardır. Dolayısı ile bu durumda üniversiteler liselere öğretmen yetiştirme konusunda yalnız kalmışlardır.

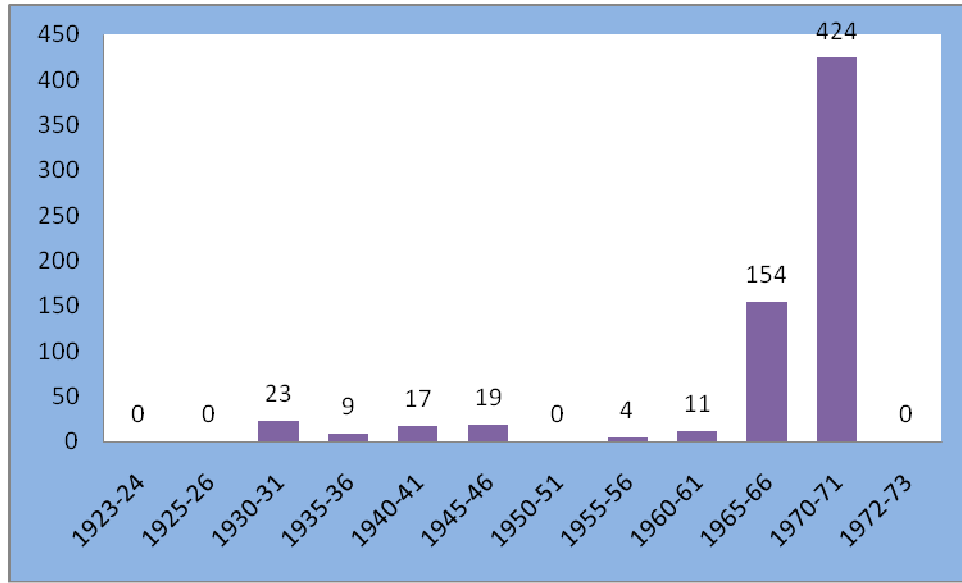
3.2.1.3.2. Üniversiteler

Liselerin öğretmen ihtiyacının karşılanmasında üniversiteler de önemli bir kaynak olmuşlardır. İstanbul Üniversitesi (1933) ve Ankara Üniversitesi (1946) bu alanda öğretmen ihtiyacının karşılanmasında etkili olan yükseköğretim kurumlarıdır. “Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakülteleri başta olmak üzere Ankara Üniversitesi’ne bağlı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Fen Fakültesi, lise ve dengi okullara Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri, Yabancı Diller gibi alan ve dallarda çok sayıda öğretmen yetiştirmişlerdir” (MEB, 1983: 610).

Sonuç olarak, öğretmen yetiştirmenin üniversitelere devredilmesinden önceki dönem olan 1923-1982 yılları arasında, Türkiye’de öğretmen yetiştirme alanında yaşanan gelişmeler öğretmen ihtiyacı sorunu çerçevesinde şekillenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile başlayan süreçte eğitim alanında yapılan yeniliklerin yurdun dört bir yanına yayılması, okur-yazar oranının arttırılması ve ülkemizin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasında temel unsurlardan olan eğitimde istenilen gelişmeyi sağlamada eğitim kurumlarının yayılmasına yönelik çalışmaların yanı sıra bu kurumlarda görev alacak öğretmenlerin yetiştirilmesini sağlamak başlı başına bir sorun olmuştur.

Bu döneme ilişkin sayısal veriler dönemin eğitim düzeyi ve öğretmen ihtiyacı konusunda genel bir çerçeve edinmemize yardımcı olacaktır. “1935 Sayımına göre kadın ve erkek okur yazar olmayan 13,639,572, okuryazar olan 2,517,878 kişidir. Okuryazar olmayanların 7.5 milyondan fazlası kadındır. O zamanki nüfusun erkeklerden %76.7’si kadınlardan %91.8’i okuma yazmadan mahrumdur” (Evren, 1999: 40). “Saffet Arıkan’ın Mayıs 1936’da Mecliste söylediğine göre mevcut 6901 köy öğretmeni ancak 5 bin kadar köyde görevlidir ve 35 bin köyde öğretmen yoktur” (Akyüz, 1978: 222). Bu sebeple döneme ilişkin öğretmen yetiştirme çalışmalarına bakıldığında özellikle köy öğretmeni yetiştirme sorununun ele alınması gereken temel bir sorun olarak görüldüğü dikkati çekmektedir. Öğretmenlerin köy hayatına yabancı olmaları sebebi ile köylerde durmak istememeleri, köy hayatına yabancı olmayan, bir yandan buradaki öğrencilerin eğitimini bir yandan da köydeki yeniliklerin lideri olabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesine öncelik verildiği görülmektedir. Okuryazar oranının ülkenin en ucra köşeleri dahil her yerde yükseltmek istenmesi de köy öğretmenlerin yüklendikleri sorumluluğun önemine işaret

etmektedir. Ancak öğretmen yetiştirmek amacı ile öğretmen okullarının açılmasına çalışıldıysa da bu okulların verdikleri mezunlar sayı itibari ile ülkenin ihtiyacını karşılamadığı için çeşitli kurslar aracılığı ile de öğretmenlerin yetiştirilmesine çalışıldığı da görülmektedir.

Şekil 3.3: Yükseköğretmen Okullarının Mezunlarının Sayısal Gelişimi (1923-1973)

Kaynak: MEB, t.y.

Şekil 3.3.'te de görüldüğü gibi liselerdeki öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere hizmet veren Yükseköğretmen Okulları bazı yıllar hiç mezun vermemişlerdir. Özellikle 1970'li yılların sonuna doğru Yükseköğretmen Okullarının kapatılması ile mezun sayısı kesintiye uğramıştır. Oysa, 1923-24 öğretim yılında ülkemizde 23 lise ve 1241 lise öğrencisi, 1950-51 öğretim yılında 60 lise ve 19022 lise öğrencisi, 1972-73 öğretim yılında ise 490 lise ve 257068 lise öğrencisi (MEB, tarih yok) bulunmaktadır. Bu durum öğretmen ihtiyacının karşılanmasında kurslar gibi başka çözüm yollarının gündeme alınmasına neden olmuştur. 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun, öğretmenliği tanımlayan maddeleri içerse de bu dönemde öğretmenlere olan ihtiyaç, başka kaynaklardan öğretmenliğe geçişi açık tutmuştur. Nitekim 1926 tarihli 842 sayılı Kanun eski beş senelik idadilerden ya da orta mekteplerden mezun olanların öğretmen okullarında okutulan derslerin imtihanını vermek şartı ile ilkokul öğretmeni olmalarına imkân tanımaktadır. Bu durum, öğretmenliğin, kendisine özgü bir eğitim gerektiren bir meslek

olduğu anlayışından uzak olunduğunu göstermektedir. Öğretmen yetiştirme konusunda öğretim veren yukarıdaki okulların ardından öğretmen yetiştirme görevi üniversitelere verilmiştir (Gülcan, Türkeli, Parabakan, Şölen, Albayrak, 2003).

3.2.2. 1982'den Sonra Öğretmen Yetiştirme (1982-2008)

12 Eylül 1980 darbesi ile başlayan süreçte ekonomiden eğitime kadar değişik alanlarda önemli düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir. “12 Eylül’ün yoğunlaştığı en önemli konulardan biri de eğitim olmuştur. Geç kapitalistleşen, geç modernleşen toplumlara özgü dinamikler devreye girmiştir. Bunun en iyi göstergelerinden biri de 12 Eylül askeri hareketinin eğitimde milliyetçi ve dinsel yönelimli politikaları eş zamanlı uygulamasıdır (Yıldız, 2005: 30). Nitekim Gümüş (1993), 1983 yılı Lise Coğrafya Programının amaçlarına bakıldığında, söz konusu amaçların büyük bir bölümünün Türkiye’yi sevmeyi ve iyi vatandaşlar olmayı sağlayacak amaçlar olarak düzenlenmeye çalışıldığını belirtmektedir. Söz konusu dönemde Türkiye’de aşağıdaki hükümetler görev yapmıştır (Oran, 2004):

- Bülent Ulusu Hükümeti (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983)
- Turgut Özal Hükümeti (13 Aralık 1983-21 Aralık 1987)
- Turgut Özal Hükümeti (21 Aralık 1987-9 Kasım 1989)
- Yıldırım Akbulut Hükümeti (9 Kasım 1989-23 Haziran 1991)
- Mesut Yılmaz Hükümeti (23 Haziran 1991-20 Kasım 1991)
- Süleyman Demirel Hükümeti (20 Kasım 1991-25 Haziran 1993)
- Tansu Çiller Hükümeti (25 Haziran 1993-15 Ekim 1995)
- Tansu Çiller Hükümeti (15 Ekim 1995-5 Kasım 1995)
- Tansu Çiller Hükümeti (5 Kasım 1995-12 Mart 1996)
- Mesut Yılmaz Hükümeti (12 Mart 1996-8 Temmuz 1996)
- Necmettin Erbakan Hükümeti (8 Temmuz 1996-30 Haziran 1997)
- Mesut Yılmaz Hükümeti (30 Haziran 1997-11 Ocak 1999)
- Bülent Ecevit Hükümeti (11 Ocak 1999-28 Mayıs 1999)
- Bülent Ecevit Hükümeti (28 Mayıs 1999-18 Kasım 2002)
- Abdullah Gül Hükümeti (18 Kasım 2002-3 Kasım 2003)
- R. Tayyip Erdoğan Hükümeti (3 Kasım 2003-22 Temmuz 2007)
- R. Tayyip Erdoğan Hükümeti (29 Ağustos 2007-devam ediyor)

Çam (2006), 1980'lerin Türkiye ve dünya için yeni sağ dalganın hakim olmaya başladığı bir milat olup, bu dönemde İngiltere'de Thatcherizm, ABD'de Reaganizm, Türkiye'de ise Özalizm olarak adlandırılan yeni bir sağ dalga etkili olduğunu belirtirken, bu dönemde, Dünya Bankası ve IMF'nin yapısal uyum programlarının eğitim alanında yöneldiği hedefleri aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

- a) *Eğitime ayrılan kamu kaynaklarının azaltılması ve eğitimin özelleştirme kapsamına alınması,*
- b) *Yükseköğretim kurumlarına girişin "rasyonelize edilmesi", üniversiteye girişlerin sınırlandırılması, öğrencilere yönelik sübvansiyon ve yardımların sınırlandırılması, akademik programların ve personel istihdamının rasyonelize edilmesi, harcamaların azaltılması,*
- c) *Okullarla piyasa arasındaki bağın güçlendirilmesi (mesleki teknik ortaöğretim ve üniversite),*
- d) *Teknolojik yenileşmenin hızla eğitime aktarılması,*
- e) *Eğitim sisteminin ve yönetiminin yeniden düzenlenmesi (Çam, 2006: 75).*

Dünya Bankası ile IMF'nin yukarıda ifade edilen hedeflere bakıldığında büyük bir bölümünün hayata geçirildiği görülmektedir. Bugün Türk Eğitim Sisteminde dersane ya da kurs olarak adlandırılan özel eğitim kurumlarının eğitim sisteminde önemli bir yere sahip olduğu açıktır. Nitekim bu durumda lise, üniversiteye ve mesleğe (KPSS) giriş amacıyla yapılan seçme sınavları önemli bir yere sahip olmuştur. Dolayısı ile yukarıda ifade edilen ilk iki hedef bu doğrultuda birbirini destekler görülmektedir. Söz konusu kurumların sayısal olarak artışı bile bu konuda önemli izlenimler edinilmesine katkıda bulunmaktadır. Türk Eğitim Derneği (2005) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada 1995-1996 öğretim yılında dersane sayısı Türkiye genelinde toplam 1496 iken bu rakam 2004-2005 öğretim yılında yaklaşık %100 bir artış gerçekleştirerek 2984 olmuştur. Eğitimde fırsat eşitliği göz önünde bulundurulduğunda bu durumun söz konusu ilkeye aykırı olduğu görülmektedir. Ancak yukarıda ifade edilen örneğe rağmen, 1980'lerde adı geçen Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşlar günümüzde de Türkiye'de yapısal düzenlemeler konusunda gündeme gelmeye devam etmektedir. Toplumun iyi tanımadan üretilen ve dışarıdan verilen iyileştirme reçetelerinin başarılı olma şansları konusunda izlenim edinilmesinde iyi bir örnektir.

Söz konusu dönemde öğretmen yetiştirme konusunda yaşanan gelişmeler aşağıda görülmektedir.

1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları üniversitelere devredilmiştir. Dağlı (2004), yeni sistemle birlikte ilköğretime öğretmen yetiştiren Eğitim Enstitülerinin Eğitim Yüksek Okulu, genel ve mesleki ortaöğretime öğretmen yetiştiren Yükseköğretmen Okullarının Eğitim Fakültesi, Kız Teknik Yükseköğretmen Okulları, Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulları ve Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okullarının Mesleki Eğitim Fakültesi, Teknik Yüksek Öğretmen Okullarının Teknik Eğitim Fakültesi, Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakültesi adıyla yeniden teşkilatlandırıldığını belirtmektedir.

1983-1984 öğretim yılından itibaren uygulanması tasarlanan öğretim programına göre, yükseköğretim kurumlarının öğretmen yetiştiren fakültelerinde, Sınıf Öğretmenliği, Almanca, Fransızca, İngilizce, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya, Beden Eğitimi, Fizik, Kimya, Biyoloji, Müzik, Resim-İş, Matematik, Özel Eğitim, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Yönetimi ve Planlaması, Eğitim Programları ve Öğretim Programı ve Eğitim Yöneticiliği ve Deneticiliği programlarının bulunmasına karar verilmiştir.

Öğretmen yetiştirme görevini üstlenen yükseköğretim kurumları ve bakanlık arasında gerekli işbirliği ve iletişimi sağlamak üzere 1989 yılında Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 12 Mayıs 1992 tarih ve 21226 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 30/4/1992 tarih ve 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Genel Müdürlüğün adı "Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir. 3797 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 16. maddesinde Genel Müdürlüğün görevleri aşağıda yer almaktadır (oyegm.meb.gov.tr, 15.10.2008):

1. *Öğretmen liseleri ile Anadolu öğretmen liselerinin eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili bütün görev ve hizmetlerini yürütmek,*
2. *Öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarıyla gerekli koordinasyon ve işbirliğini sağlamak,*

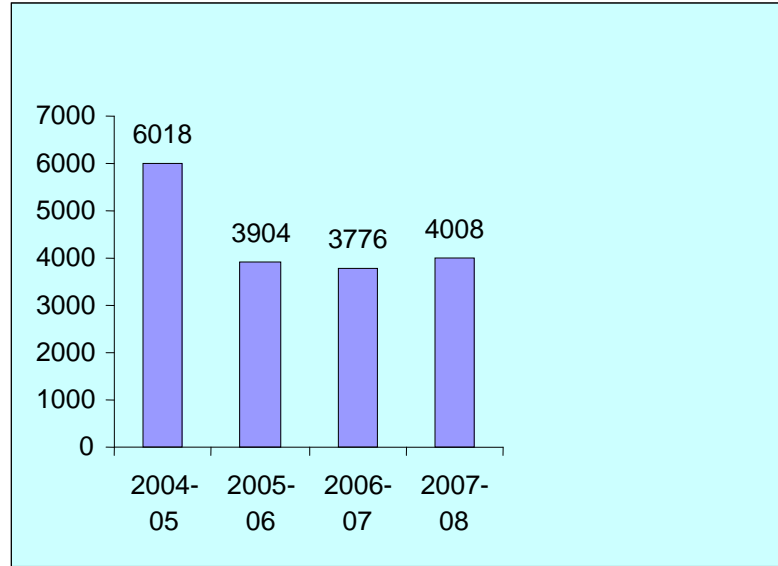
3. Öğretmen liseleri ve öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarındaki öğrencilerin bursluluk, yatılılık ve mecburi hizmetleri ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

4. Okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders kitapları ile eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak ve talim ve terbiye kuruluna sunmak.

Öğrenim süresi iki yıl olan ve daha önce iki yıllık eğitim enstitüsü olarak görev yapan, ancak daha sonra eğitim yüksekokullarına dönüştürülen okulların öğrenim süreleri 1989-1990 öğretim yılından itibaren iki yıldan dört yıla çıkarılmıştır. 3837 sayılı Kanun gereğince bu kurumlar eğitim fakültelerine bağlanmışlardır. Yıldız (2005), 1990'lı yıllarda öğretmen açığının fazla olması nedeniyle tüm üniversite mezunlarına öğretmen olma imkânının verildiğini ve bu gibi durumların var olan öğretmen kalitesinin düşmesine ve öğretmenlik mesleğinin saygınlığını kaybetmesine yol açtığını belirtmektedir.

1994 yılında YÖK aldığı kararla eğitim fakültelerinde Sosyal Bilimler Eğitimi, Fen Bilimleri Eğitimi ve Yabancı Diller Eğitimi olmak üzere üç bölümden oluşan bir yapılanmayı getirmiştir (Kavak, Aydın ve Altun, 2007). Öğretmen yetiştiren bölümleri öğrenciler arasında cazip hale getirmek amacıyla, bu bölümleri üniversite tercihleri arasında ilk beş arasında tercih ederek kazanan öğrencilere burs verilmesine karar verilmiş ve uygulama 1989-1990 öğretim yılından itibaren yürürlüğe girmiştir. 2008 yılı itibari ile aylık burs miktarı 160 YTL'dir (oyegm.meb.gov.tr, 15.12.2008). Söz konusu bursu alacak öğrenci sayısı her yıl MEB tarafından belirlenmektedir. 2005 yılından bu güne kadar toplam 17,706 burs kontenjanı ayrılmıştır (www.kyk.gov.tr, 11.01.2009). 2007 yılında ise öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının Bakanlıkça belirlenen 20 programına ilk beş tercihinde yerleşen ve ilgili mevzuatında belirtilen şartları taşıyan 4008 öğrenciye burs verilmesi uygun bulunmuştur (www.egitimkilavuzu.com, 15.12.2008). Şekil 3.4.'te MEB'nin 3580 sayılı yasa gereğince kontenjan ayırdığı öğrenci sayısı yıllara göre değişimi görülmektedir.

Şekil 3.4: 3580 Sayılı Yasa Gereğince MEB'nin Ayırdığı Kontenjan Sayısı (2004-2008)

Kaynak: TC. KYK, 2007

Kontenjana giren öğrencilere 2004'te 75 milyon TL, 2005'te 110 milyon TL, 2006'da 130 milyon TL, 2007 yılında 150 YTL¹ burs verilmesi kararlaştırılmıştır (MEB, 2007). 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren ise burs miktarı 160 YTL olarak belirlenmiştir (MEB, Şubat 2008).

1997 yılında alınan 97.8.144 sayılı kararla Öğretmen Yetiştirme Milli Komitesi kurulmuştur. Bu oluşum ile öğretmen yetiştirme konusunda öğretmen yetiştiren programlara öğrenci seçiminden söz konusu programlarda uygulanacak programların geliştirilmesine kadar birçok soruya yanıt bulunması hedeflenmiştir (Kavak, Aydın ve Altun, 2007). Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitime geçilmesi ile birlikte eğitim fakültelerinin yeniden yapılanması gündeme gelmiştir. "Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamalarının ilk yıllarında ortaya çıkan ilköğretim öğretmeni gereksinmesi dikkate alınarak yapılan projeksiyonlarda 2000 yılı için arzın 357,800 gereksinmenin ise 417,500 olduğu belirlenerek planlamaların yapıldığı ve YÖK tarafından eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmasının gerekçelerinden birisinin bu açığı kapatmak olduğu görülmektedir" (DPT, 2000: 41). Buna göre öğretmen yetiştiren programlar yeniden düzenlenmiştir. Söz

¹ 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren Türk Lirasından altı sıfır atılması öngörülmüş ve Yeni Türk Lirası (YTL) uygulamasına geçilmiştir.

konusu programların öğretim süreleri ile ilgili olarak yapılan düzenlemede ise ilköğretime öğretmen yetiştiren bölümlerin 4 yıl, ortaöğretime öğretmen yetiştiren bölümlerin ise öğretim sürelerinin 5 yıl olmasına karar verilmiştir. Her iki kademeye de öğretmen yetiştiren programların ise öğretim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda bazı bölümlere yan alan uygulamasına gidilmiştir. Örneğin, Sosyal Bilgiler Öğretmenliğine Türkçe Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliğine Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi Öğretmenliğine Matematik, Matematik Öğretmenliğine Fen Bilgisi, Sınıf Öğretmenliğine ise Resim, Müzik, Bilgisayar ve Beden Eğitimi bölümleri yan alan olarak belirlenmiştir. Bu düzenleme ile Eğitim Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültelerinin işbirliği öngörülmüş ve bu amaçla orta alan öğretmenliğinde öğrenim gören öğrencilerin 3,5 yıl alan derslerini aldıktan sonra 1,5 yıl formasyon derslerini almaları öngörülmüştür. Öğrencilerin alan derslerini alan fakültelerinde, diğer formasyon derslerini de eğitim fakültelerinde alması uygun görülmüştür. Kavcar bu yapılanmaların olumlu yönlerini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir (http://physics.comu.edu.tr/etkinlikler/eg_yoo_d/bildiriler/cahit_kavcar.doc,15.04.2009):

1. *Özel öğretim yöntemleri konusuna önemle el atması. Ne öğretme değil, nasıl öğretme konusu ülkemizde çok ihmal edilmişti. İlk ve ortaöğretim kurumlarında öğretmenliği olan bilim dallarında yurt dışına özel öğretim yöntemleri alanında çok sayıda öğretim elemanı gönderildi. Bunlar döndü ve halen üniversitelerimizde çalışıyorlar.*
2. *Yeni sistemin bir başka olumlu yanı, öğretmenlik uygulamalarına gereken önemi verme yaklaşımıdır. Uygulamanın hem eğitim fakültesindeki dersler içinde hem de MEB okullarında önemi ve süresi artırılmıştır (Okul Deneyimi 1-2, Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Öğretmenlik Uygulaması 1-2 vb).*

Eğitim fakültelerinde 2006-2007 yıllarında yeniden yapılanmaya gidilmiştir. Bu yeni düzenleme ile daha önce uygulanan yan alan uygulamasına son verilmiştir. Daha önce İlahiyat Fakülteleri bünyesinde bulunan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği programı Eğitim Fakültelerine alınmıştır. Daha önce uygulanan 3,5 yıl alan dersi, 1,5 yıl formasyon dersi uygulamasına son verilmiş ve formasyon derslerinin yıllara dağıtılarak toplamda yine aynı sürede okutulması öngörülmüştür (Kavak vd., 2007).

2008 yılında Türkiye’de Eğitim Fakültesi bulunan üniversiteler aşağıda görülmektedir:

Devlet Üniversiteleri

1. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi
2. Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
3. Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi
4. Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi
5. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi
6. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi
7. Atatürk Üniversitesi Ağrı Eğitim Fakültesi
8. Atatürk Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi
9. Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi
10. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi
11. Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi
12. Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi
13. Celal Bayar Üniversitesi Demirci Eğitim Fakültesi
14. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi
15. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi
16. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
17. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi
18. Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi
19. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi
20. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi
21. Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi
22. Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
23. Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi
24. Fırat Üniversitesi Muş Eğitim Fakültesi
25. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi
26. Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi
27. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi
28. Gaziantep Üniversitesi Adıyaman Eğitim Fakültesi
29. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi

30. Gaziantep Üniversitesi Kilis Muallim Rifat Eğitim Fakültesi
31. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi
32. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi
33. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi
34. İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi
35. Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi
36. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi
37. Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Eğitim Fakültesi
38. Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize Eğitim Fakültesi
39. Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi
40. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi
41. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi
42. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi
43. Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi
44. Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi
45. Niğde Üniversitesi Aksaray Eğitim Fakültesi
46. Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi
47. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Amasya Eğitim Fakültesi
48. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi
49. On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sinop Eğitim Fakültesi
50. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi
51. Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi
52. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi
53. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
54. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi
55. Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi
56. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
57. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi
58. Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi
59. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi
60. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Hakkari Eğitim Fakültesi

61. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi

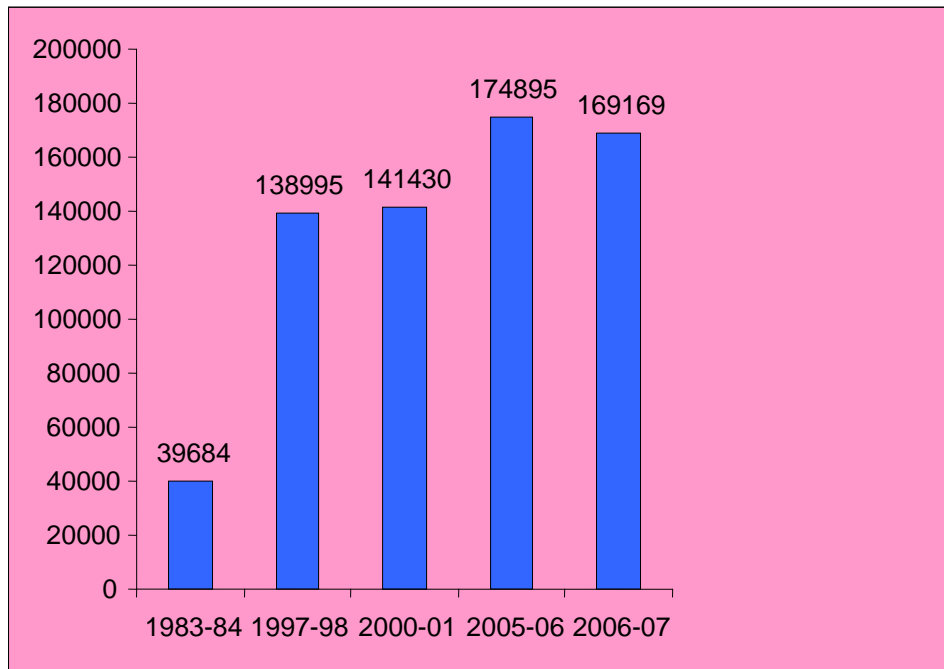
Vakıf Üniversiteleri

1. Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi
2. Bilkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi
3. Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi
4. Ufuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi
5. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Eğitim Bilimleri Fakültesi Bulunan Üniversiteler

1. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Yukarıda görüldüğü gibi Türkiye’de 61’i devlet üniversitesinde, 5’i vakıf üniversitesinde olmak üzere toplam 66 Eğitim Fakültesi ve 1 tane de Eğitim Bilimleri Fakültesi bulunmaktadır (www.yok.gov.tr, 15.012.2008).

Şekil 3.5: Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Öğrenci Sayılarının Değişimi

Kaynak: Kavak, Altun ve Aydın, 2007 ve İlgili Yıllara Ait ÖSYM Kılavuzları

Şekil 3.5'te görüldüğü gibi Türkiye'de öğretmen yetiştiren kurumlarda öğrenim gören öğrenci sayısı 1983-2006 yılları arasında sürekli olarak artmıştır. Ancak 2006 yılında ise 5726'lık bir azalma gerçekleşmiştir. Bu azalmanın sebebi 2006 yılında yapılan düzenlemelerdir (Kavak vd, 2007). Ancak öğretmen yetiştiren kurumlardaki bu öğrenci sayılarına karşın, atanan öğretmen sayıları dikkate alındığında öğretmen adaylarının istihdam sıkıntısıyla karşı karşıya oldukları görülmektedir. 2006/1 atamalarında 19,656, 2006/2 atamalarında ise 16,800 öğretmenin ilk atama biçimiyle atamasının yapılmıştır.

Türkiye'de üniversitelerin Eğitim Fakültesinden mezun olan öğretmen adaylarının devlet okullarında istihdam edilmelerinde Kamu Personeli Seçme Sınav (KPSS) sonuçları kullanılmaktadır. KPSS (Kamu Personel Seçme Sınavı) sınavı, Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik'in 5. maddesinde tanımlanmıştır.

Söz konusu maddede KPSS sınavı, (A)* grubu olarak adlandırılan kadrolara atanacaklar için kurumların kendi mevzuatına göre düzenleyecekleri giriş sınavına kabul edilecekleri belirlemek ve (B)** grubu olarak adlandırılan kadrolara atanmaya esas olacak yerleştirmeyi yapmak amacıyla kullanılacak olan puanları sağlayan merkezi sınav olarak tanımlanmaktadır:

---

* **A Grubu Kadrolar;** Başbakanlık, bakanlıklar, bunların müsteşarlık, başkanlık ve bağımsız genel müdürlük düzeyindeki bağlı ve ilgili kuruluşları ile bağlı ortaklıklarındaki, özel yarışma sınavına tabi tutulmak suretiyle girilen ve belirli bir yetiştirme programı sonrası yeterlik sınavına tabi tutulan mesleklere ilişkin kadro ve görevler ile il özel idareleri ve belediyelerin teftiş kurullarına,

** **B Grubu Kadrolar;** Kadroları 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki listelerde yer alan, genel ve katma bütçeli kurumlarla bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kanunlar ile kurulan fonlar ve kefalet sandıkları, il özel idareleri ve belediyeler, il özel idareleri ve belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarında yukarıda (a) bendinde belirtilmiş olan meslekler dışında, ilk defa kamu hizmeti ve görevlerine atama yapılacak kadro ve görevlere atanacakları ifade etmektedir (Kamu Görevlerine İlk Defa Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Genel Yönetmelik, 5. Madde)

İlk olarak 1999 yılında Devlet Memurluğu Sınavı (DMS) adıyla uygulanan sınav, 2002 yılından itibaren KPSS olarak adlandırılmıştır. Öğretmen adayları sınav sonucunda aldıkları puan neticesinde alınacak öğretmen sayısına bağlı olarak atanma şansına sahip olmaktadır (Kavak vd, 2007).

Tablo 3.3.'de branşlara göre atamalar sonucunda oluşan minimum puanlar (2006) görölmektedir.

Tablo 3.3: Branşlara Ait İlk Atama Puanları (2006)

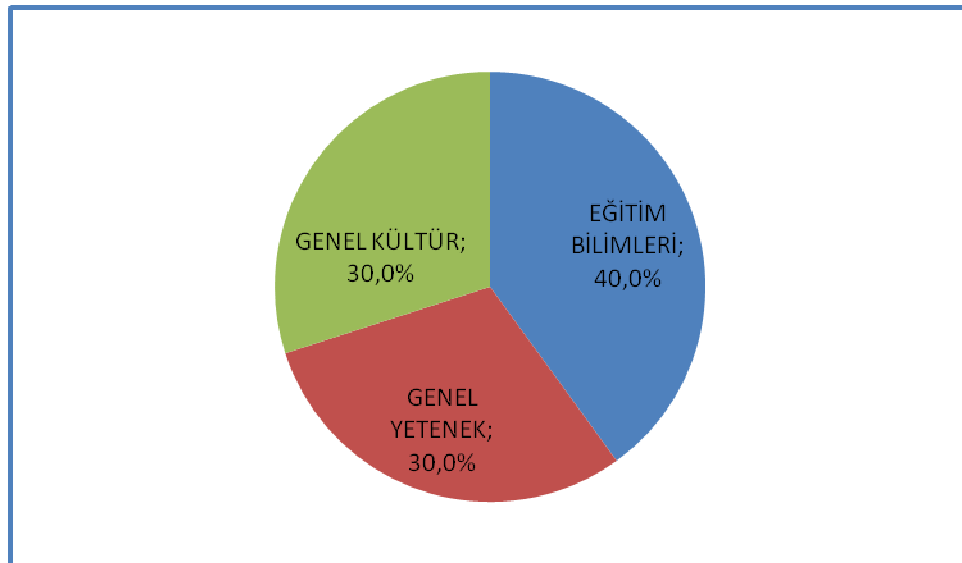
Branş Adı	Puanı	Kadrolu Kontenjanı	Sözleşmeli Kontenjanı	Toplam
İHL.Arapça Meslek Dersi	73,982	10	0	10
Turizm ve Otelcilik Grubu	81,908	28	0	28
Okul Öncesi/ Çoc.Gel.Eğ.Öğ	68,497	467	33	500
İşitme Engelliler Sın.Öğr	65,176	10	0	10
Görme Engelliler Sın.Öğr.	58,114	10	0	10
Zihin Engelliler Sın. Öğ.	50,068	25	0	25
Sosyal Bilgiler	79,974	574	26	600
Sınıf Öğretmenliği	74,832	6677	1140	7817
Matematik	89,626	20	0	20
El Sanatları/Dekoratif San	67,636	14	1	15
Beden Eğitimi	74,739	540	60	600
Türkçe	71,523	1411	189	1600
Trikotaj	68,535	15	0	15
Tarih	83,896	183	17	200
Tesisat Teknolojisi	84,384	10	0	10
Seramik	64,869	3	0	3
Sanat Tarihi	81,989	5	0	5
Resim İş/Resim	69,418	392	8	400
Rehber Öğretmenliği	50,082	405	23	428
Nakış	69,356	20	0	20
Müzik	60,012	217	33	250
Muhasebe Grubu	53,981	8	0	8
Mobilya ve Dekorasyon	80,355	10	0	10
İlköğretim Matematik Öğr.	73,268	961	139	1100
Kuaförlük-Cilt Bak.Güz.	50,223	10	0	10
İş Eğitimi (Ticaret)	60,521	2	0	2
İş Eğit.(İş ve Tek. Eğit)	51,342	25	0	25
İş Eğitimi (Ev Ekonomisi)	73,56	93	7	100
İngilizce	60,045	2105	200	2305
Giyim/Hazır Giyim/Moda Tas.	79,66	36	4	40
Fen Bilgisi	83,792	609	91	700
Felsefe Grubu	84,257	25	0	25
Elektronik/Telekomünikas.	77,126	50	0	50
Elektrik	87,534	15	0	15
Türk Dili ve Edebiyatı	78,594	100	0	100
Din Kült. ve Ahl.Bil.	76,93	881	119	1000
Coğrafya	84,82	20	0	20
Biyoloji	90,461	22	3	25
Bilgisayar	60,045	621	154	775

Kaynak: personel.meb.gov.tr

Tablo 3.3.'de de görüldüğü gibi 2006 yılında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği'ne toplam 600 kontenjan ayrılmıştır. Dolayısıyla, KPSS puan sıralamasında ilk 600 kişi arasında yer alanlar atanma şansı yüksek olanlardır. Atama tercihinde bulunmayanlar ya da yeterli puanı olmasına rağmen yüksek puanlı yerleri tercih edip atanamayanlar olduğu takdirde sıralamada minimum puanın üzerinde olanlar da atanma şansını yakalayabilmektedirler. Dolayısı ile puanlardaki küçük bir fark bile adayların kaderini belirleyebilmektedir.

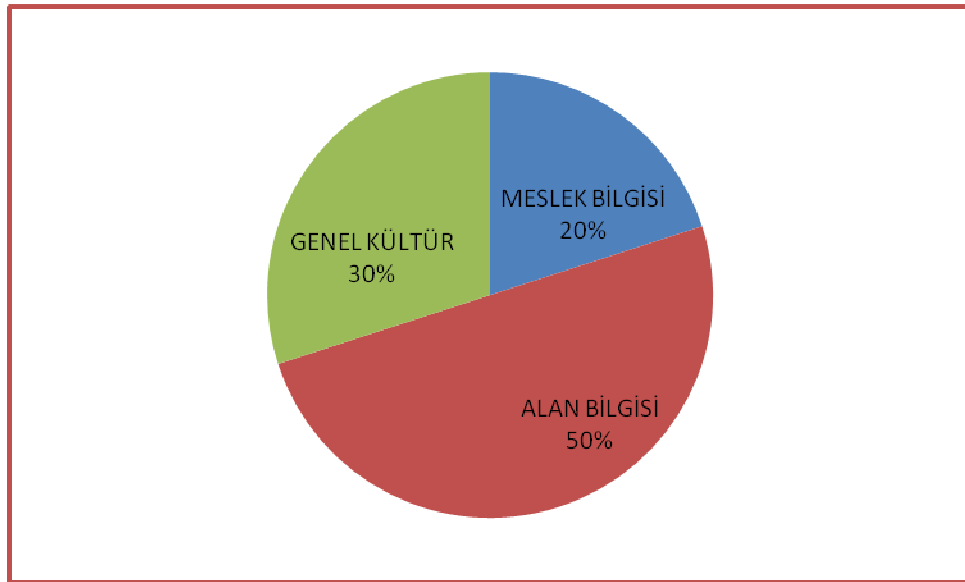
Türkiye'de öğretmen atamalarında belirleyici unsur olan KPSS'de 120 Eğitim Bilimleri sorusu, 60 Genel Kültür ve 60 tane de Genel Yetenek sorusu yer almaktadır. Bu soruların konu alanlarına göre dağılımı Şekil 3.5.'te görülmektedir.

Şekil 3.6: KPSS'deki Konu Alanlarının Yüzdeler Olarak Dağılımı

Kaynak: Kavak vd., 2007:79

Şekil 3.6'te de görüldüğü gibi KPSS'de soruların büyük bir bölümü Eğitim Bilimleri'nden çıkmaktadır. Karşılaştırma olanağı vermesi açısından Şekil 3.7'de görüldüğü üzere, 2006 yılında yapılan düzenleme sonucunda Eğitim Fakülteleri'nde uygulanacak programların %50'sinin Alan Bilgisi, %30 Genel Kültür ve %20'sinin ise Meslek Bilgisi derslerinden oluşması öngörülmüştür (www.yok.gov.tr, 15.12.2008). Bu durumda KPSS'de alan bilgisi yerine ağırlıklı olarak meslek bilgisine yönelik soruların sorulması programlarla sınavın uyumsuz olduğunu göstermektedir.

Şekil 3.7: 2006 Düzenlemelerine Göre Eğitim Fakülteleri'nde Uygulanacak Programın Yüzde Olarak Dağılımı (2006)

Kaynak: www.yok.gov.tr, 15.12.2008

Yukarıdaki şekiller incelendiğinde, Eğitim Fakülteleri'nde uygulanacak programlarda, KPSS'de Matematik ve Türkçe konu alanlarını kapsayan Genel Yetenek alanına yer verilmemiştir. Türkçe alanına ilişkin olarak tüm programlarda ortak olarak bulunan dersler Türkçe I: Sözlü Anlatım ve Türkçe II: Yazılı Anlatım'dır. Matematik öğretimi ise Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Görme Engelliler Öğretmenliği, İşitme Engelliler Öğretmenliği, Üstün Zekâlılar Öğretmenliği, Zihin Engelliler Öğretmenliği bölümlerinde programlara ilişkin içerik ve adlarda okutulmaktadır. Türkiye'de sınav gerçeğinin bir sonucu olarak öğretmen adayları da KPSS'yi kazanabilmek için bu alanda hizmet veren dersanelere yönelmektedirler.

“Başaran, geçmiş dönemlerde öğretmen adaylarının seçiminin nasıl olduğunu aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Birinci yılın sonunda öğretmenler Kurulu toplanır. Hangi öğrencinin öğretmen olabileceğini, hangisinin olamayacağını kararlaştırırdı. Eğitim Enstitülerinde bu yapıldı, öğretmen okullarında, Köy Enstitülerinde yapıldı bu. Öğretmenler Kurulu toplanır, öğrencinin öğretmen olup olamayacağına karar verilirdi (aktaran: Tural ve Karaduman, 2000: 53-54).

Türkiye’de devlet okullarında çalışan öğretmenler kadrolu, sözleşmeli (657/ 4-B’li), ek ders karşılığı çalışan 657/4-C’li, vekil (657/8. madde) ve ücretli olarak istihdam edilmektedir. Söz konusu durum öğretmenler ilgili kanun ve yönetmeliklerde aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

Devlet Memurları Kanunu

İstihdam şekilleri:

Madde 4 –Kamu hizmetleri; memurlar, sözleşmeli personel, geçici personel ve işçiler eliyle gördürülür.

- A) Memur:*** *Mevcut kuruluş biçimine bakılmaksızın, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini ifa ile görevlendirilenler, bu Kanunun uygulanmasında memur sayılır. Yukarıdaki tanımlananlar dışındaki kurumlarda genel politika tespiti, araştırma, planlama, programlama, yönetim ve denetim gibi işlerde görevli ve yetkili olanlar da memur sayılır”.*
- B) Sözleşmeli Personel:*** *Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zaruri ve istisnai hallere münhasır olmak üzere özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde, kurumun teklifi üzerine Devlet Personel Başkanlığı ve Maliye Bakanlığının görüşleri alınarak Bakanlar Kurulunca geçici olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlileridir. (36 ncı maddenin II - Teknik Hizmetler Sınıfında belirtilen görevlerde yukarıdaki fıkra uyarınca çalıştırılanlar için, işin geçici şartı aranmaz).*

Bunlara ödenebilecek ücretlerin üst sınırları ile verilecek iş sonu tazminatı miktarı, kullanılacak izinler ve bu hususlara ilişkin esas ve usûller Bakanlar Kurulunca kararlaştırılır.

Ancak, yabancı uyrukluların; tarihi belge ve eski harflerle yazılmış arşiv kayıtlarını değerlendirenlerin mütercimlerin; tercümanların; Millî Eğitim Bakanlığında norm kadro sonucu ortaya çıkan öğretmen ihtiyacının kadrolu öğretmen istihdamıyla kapatılmaması hallerinde öğretmenlerin; dava adedinin azlığı nedeni ile kadrolu avukat istihdamının gerekli olmadığı yerlerde avukatları, kadrolu istihdamın mümkün olamadığı hallerde, Bakanlar Kurulunca tespit edilecek esas ve şartlarla

tabip veya uzman tabiplerin; Adli Tıp Müessesesi uzmanlarının; Devlet Konservatuarları sanatçı öğretim üyelerinin; İstanbul Belediyesi Konservatuarı sanatçıların; Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve dış kuruluşlarda belirli bazı hizmetlerde çalıştırılacak personelin de zorunlu hallerde sözleşme ile istihdamları caizdir”.

C) Geçici personel:

Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Dairesinin ve Maliye Bakanlığının görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir”.

Vekil Öğretmen

Madde 86 –*Memurların kanuni izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedenleriyle işlerinden geçici olarak ayrılmaları halinde yerlerine kurum içinden veya diğer kurumlardan veya açıktan vekil atanabilir. Bir görevin memurlar eliyle vekâleten yürütülmesi halinde aylıksız vekâlet asıldır. Ancak, ilkokul öğretmenliği (yaz tatili hariç), tabiplik, dış tabipliği, eczacılık, köy ve beldelelerdeki ebelik ve hemşirelik, mühendis ve mimarlık, veterinerlik, köy ve kasaba imamlığına ait boş kadrolara Maliye Bakanlığının izni (mahallî idarelerde izin şartı aranmaz) ile açıktan vekil atanabilir.*

Aynı kurumdan birinci fıkrada sayılan ayrılmalar dolayısıyla atanan vekil memurlara vekâlet görevinin 3 aydan fazla devam eden süresi için, kurum dışından veya açıktan atananlarla kurum içinden ilkokul öğretmenliğine atanan öğretmenler ile veznedarlık görevine atananlara göreve başladıkları tarihten itibaren vekâlet aylığı ödenir. Bu Kanuna tabi kurumlarda çalışan veteriner hekim veya hayvan sağlık memurları, veteriner hekim veya hayvan sağlık memuru bulunmayan belediyelerin veterinerlik veya hayvan sağlık memurluğu hizmetlerini ifa etmek üzere bu hizmetlerle ilgili kadrolara vekâlet aylığı verilmek suretiyle atanabilirler. Yukarıda sayılan haller dışında, boş kadrolara ait görevler lüzum görüldüğü takdirde memurlara ücretsiz olarak vekâleten gördürülebilir. Bu Kanuna tabi kurumlarda, mali, nakdi ve aynı sorumluluğu bulunan saymanlık kadrolarının boşalması halinde bu kadrolara işe

başladıkları tarihten itibaren vekâlet aylığı verilmek suretiyle memurlar arasından atama yapılabilir.

Ücretli Öğretmen: *Öğretmen sayısının yetersiz olması hâlinde Millî Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararın 9. maddesi kapsamında görevlendirilen öğretmenlerdir.*

16.12.2006 tarihli ve 26378 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 01.12.2006 tarihli ve 2006/11350 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 01.07.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Millî Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Karar:

Ders ücreti karşılığında görevlendirme

MADDE 9- (1) *Öğretmen sayısının yetersiz olması hâlinde;*

a) *Yüksek öğrenimli olmak koşuluyla;*

1) *Bu Karar kapsamındaki yönetici ve öğretmenler dışındaki resmî görevliler ile sınıf öğretmenlerine ilköğretim okulu 6, 7 ve 8 inci sınıflarında, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında haftada 8 saate,*

2) *Resmî görevi bulunmayanlar ile emeklilere, okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim, özel eğitim ve yaygın eğitim kurumlarında haftada 30 saate, kadar ek ders görevi verilebilir.*

b) *İlgili mevzuatında belirtilen esaslara göre uzman ve usta öğretici olarak nitelendirilenlerden;*

1) *Resmî görevi bulunanlara haftada 10 saate,*

2) *Resmî görevi bulunmayanlara haftada 40 saate, kadar okul öncesi, meslekî ve teknik ortaöğretim, özel eğitim ve yaygın eğitim kurumlarında ek ders görevi verilebilir.”*

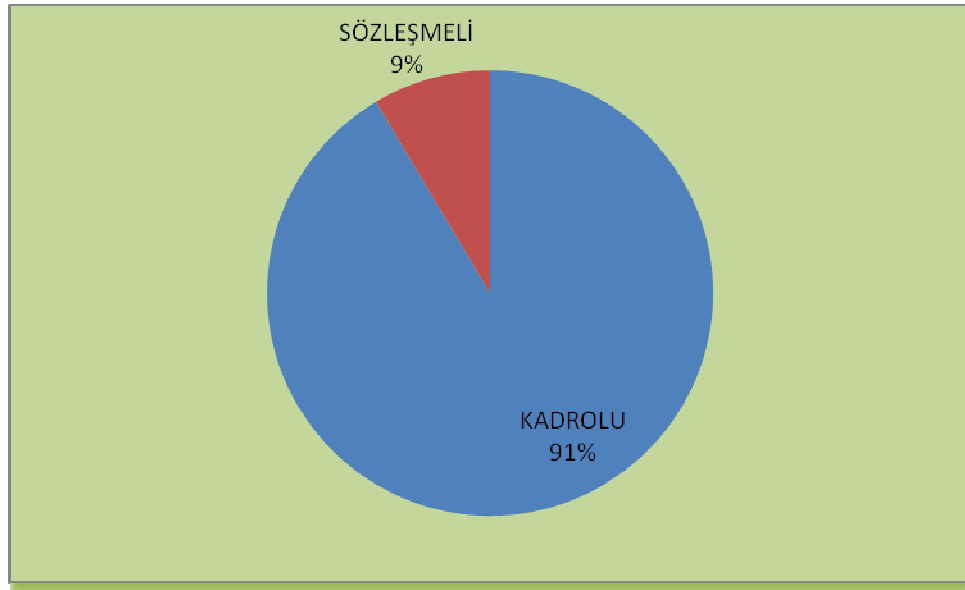
Yukarıda görüldüğü üzere kadrolu öğretmenler sürekli olarak görevlerine devam eden, sözleşmeli öğretmenler belli bir sözleşme dâhilinde çalışan, 4/C’li öğretmenler ek ders ücreti karşılığında çalışan, vekil öğretmenler memur maaşının 2/3’ü karşılığında çalışan ve ücretli öğretmenler de 4/C’li öğretmenler gibi ek ders karşılığında çalışan öğretmenlerdir.

Kadrolu öğretmenler ile sözleşmeli öğretmenler arasındaki farklılıklar ise aşağıda görülmektedir:

Sözleşmeli öğretmenlerin il içi ve özür durumu hariç, il dışı tayin hakkı yoktur. Sözleşmelilere (geçici görev yolluğu hariç) yolluk verilmemektedir. Sözleşmeli öğretmenin ek dersinden SSK kesintisi yapılmaktadır. Sözleşmeli öğretmenler yönetici veya müfettiş olamazlar. Bir yıllık sözleşmeli öğretmen ile 25 yıllık sözleşmeli öğretmen aynı maaşı alır. Sözleşmeli öğretmenlerin eş, çocuk ve doğum yardımları yoktur. Sözleşmeliler, sözleşmede yer aldığı halde maaşlarını her ayın 15'inde alamamaktadırlar. Adaylık eğitimine katılan sözleşmeli öğretmenlerin adaylıklarının kalkması söz konusu değildir. Sözleşmeli öğretmenlerin sözleşmeleri her yıl ocak ayında yenilenmektedir. Yani sigorta dâhil her sene giriş-çıkış işlemi yapılmaktadır. Tam iş garantileri konusunda endişe verici bir durum söz konusudur. Sözleşmeli öğretmenin emekli olma ve emekli tazminatı alma hakkı belirsizdir. Sözleşmeli öğretmenin yurt dışı öğretmenliğe başvuru hakkı yoktur. Her sözleşme döneminde sözleşme bedeli veya başka adlar altında kesinti yapılmaktadır. Sözleşmeli öğretmenlikte geçen süreler maaş derecesine etki etmemektedir. Sözleşmeli öğretmenler hiçbir şekilde görevde yükselme yönetmeliği ve yönetici atama yönetmeliğinden yararlanamamaktadır. İdarecilik hakları yoktur. Sözleşmeli öğretmenler asker öğretmen olarak görev yapamamaktadırlar. Sözleşmeli öğretmenler ile kadrolu öğretmenlerin ek ders ücretleri farklıdır (Eğitimin Sesi, 2008: 30).

Benzer bir uygulama Avrupa Birliği'ne 1 Mayıs 2004 tarihinde kabul edilen Polonya'da da görülmektedir. Burada da öğretmenler, stajyer öğretmen, sözleşmeli öğretmen, atanmış öğretmen ve kiralanmış öğretmen olmak üzere 4 kategoriye ayrılmaktadır (Yeni Eğitim, 2009: 29). Dolayısıyla bu uygulama Türkiye'de de öğretmenlik mesleğinin kategoriler halinde düşünülmesini sağlamıştır. Bu durumu sözleşmeli olarak çalışan Türkçe öğretmeni Hülya UYGURLAR şöyle ifade etmektedir: "Ücretli için sözleşmelilik, sözleşmelilik için de kadroluluk bir üst basamağa yükselmek anlamına geliyor" (Sabah, 17 Eylül 2008: 19).

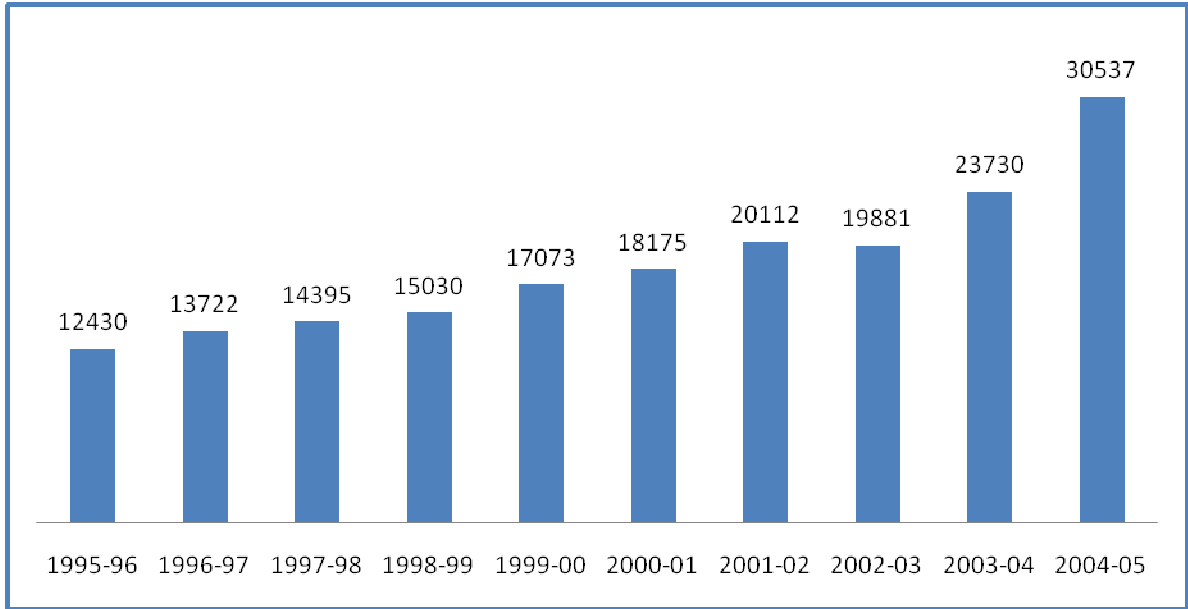
2007/2008 öğretim yılında ilköğretimde 386,130 kadrolu öğretmen görev yaparken 36,134 sözleşmeli öğretmen görev yapmıştır. Şekil 3.8.'de de görüldüğü gibi sözleşmeli öğretmenlerin yaklaşık on katı sayıda kadrolu öğretmen ilköğretimde görev yapmıştır.

Şekil 3.8: İlköğretimde Çalışan Öğretmenlerin Sözleşmeli ve Kadrolu Olarak Yüzdeleri Dağılımı (2007/2008)

Kaynak: MEB, 2008.

Devlet okulları dışında öğretmenlerin istihdam alanı ise dershaneler ve özel okullardır. Nitekim Şekil 3.9.'da özel öğretim kurumlarının yaygın olarak görülen örneklerinden olan dershanelerin ve bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin yıllara göre sayıları incelendiğinde bu kurumların öğretmenler için önemli bir işyeri kaynağı olduğu açık olarak görülmektedir.

Şekil 3.9. Yıllara Göre Dershanelerde Çalışan Öğretmenlerin Sayısı (1995-2005)

Kaynak: Türk Eğitim Derneği, 2005: 39

2004 yılında 5204 sayılı Kanun ile öğretmenlik mesleğinin öngörülen kariyer basamakları temelinde yapılandırılması gündeme gelmiştir. Gülcan (2005), AB ve Eğitim Süreci adlı çalışmasında Türk Eğitim Sisteminin AB'ye uyumu sürecinde düzenlenmesi gereken alanları değerlendirirken personele de değinmekte ve *öğretmenlerin kendi alanlarındaki alansal nitelikteki eğitim açıklarını giderici düzenlemelere başvurulması gerektiğini not etmektedir. Bu konuda önerilebilecek bir sistem, öğretmenlerin yükselmelerinin belirli ek ünvanlara (yardımcı öğretmen, uzman öğretmen, baş uzman öğretmen vb.) dayandırılarak, bunlarla ilişkilendirmek* olduğunu belirtmektedir (Gülcan, 2005:318). 5204 sayılı Kanununun 1. maddesinde, öğretmenlik mesleğinin, adaylık döneminden sonra öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olmak üzere üç kariyer basamağına ayrıldığı ve adaylık dönemini başarıyla tamamlayanların mesleğe öğretmen olarak atandıkları belirtilmektedir. Bu kariyer basamaklarına öğretmenlerin seçimi ise sınavla olmaktadır. Alanında ya da eğitim bilimleri alanında yüksek lisans yapmış olan öğretmenlerin uzman öğretmen olmaları için, doktora yapmış öğretmenlerin de başöğretmen olmaları için sınava girmelerine gerek duyulmamaktadır. 13.08.2005 tarih ve 25905 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği 4. maddesinde öğretmenlik kariyer basamakları, adaylık döneminden sonraki

öğretmenlik, uzman öğretmenlik ve başöğretmenlik basamakları olarak ifade edilmektedir. Yine aynı maddede bu kariyer basamakları aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

Öğretmen: Genel kültür, özel alan ve pedagojik formasyon eğitimi alarak yetişmiş ve adaylık döneminden sonra her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında eğitim-öğretim ve bununla ilgili yönetim hizmetlerini yürütenler,

Uzman Öğretmen: Alanında ya da eğitim bilimleri alanında tezli yüksek lisans öğrenimini tamamlayan öğretmenlerden kıdem, hizmet içi eğitim, etkinlikler ve sicil; lisans öncesi ve lisans mezunu öğretmenler ile alanı ya da eğitim bilimleri alanı dışında lisansüstü öğrenimini tamamlayan öğretmenlerden ise kıdem, eğitim, etkinlikler, sicil ve sınav ölçütlerine göre yapılan değerlendirme ve başarı sıralaması sonucunda alanlarında ayrılan kontenjana yerleştirilenler,

Başöğretmen: Alanında ya da eğitim bilimleri alanında doktora öğrenimini tamamlayan öğretmenlerden kıdem, hizmet içi eğitim, etkinlikler ve sicil; lisans öncesi ve lisans mezunu öğretmenler ile alanı ya da eğitim bilimleri alanı dışında lisansüstü öğrenimini tamamlayan uzman öğretmenlerden ise kıdem, eğitim, etkinlikler, sicil ve sınav ölçütlerine göre yapılan değerlendirme ve başarı sıralaması sonucunda alanlarında ayrılan kontenjana yerleştirilenlerdir.

Söz konusu öğretmenlerin kariyer basamaklarına seçimi ÖSYM tarafından yapılan sınavla olmaktadır. Bu sınav ilk olarak 27 Kasım 2005 tarihinde yapılmıştır. Yapılan sınavda %74.03 oranında başarı sağlanmıştır. 91,807 kişi uzman öğretmen, 325 kişi ise başöğretmen unvanını almaya hak kazanmıştır (MEB, 2007). Öğretmenlik Kariyer Basamaklarında Yükselme Yönetmeliği'nin 7. Maddesinde, uzman öğretmen ve başöğretmen kontenjanını, Bakanlık eğitim-öğretim hizmetleri sınıfındaki toplam serbest öğretmen kadro sayısı içinde uzman öğretmen oranı % 20, başöğretmen oranı % 10 olarak belirtilmektedir. Bu oranlar, Bakanlar Kurulunca artırıldığı oranda uzman öğretmen ve başöğretmenlik sayılarına yansıtılır. Bu yönetmeliğin 20 ve 21. maddelerinde ise değerlendirmenin yapılmasında uygulanacak süreç aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

İl Öğretmen Değerlendirme Komisyonunca uzman öğretmenlik ve başöğretmenlik için değerlendirme, adayların görevli oldukları Bakanlık, diğer

kamu kurum ve kuruluşları ile özel öğretim kurumları temelinde, alanlara göre sınavdan muaf olan ve olmayanlar bakımından ayrı ayrı olmak üzere Öğretmen/Uzman Öğretmen Değerlendirme Çizelgesi esas alınarak yapılır.

Değerlendirme ölçüt ve puan değerleri şunlardır:

a) Lisans mezunu öğretmenler ile alanı ve eğitim bilimleri alanı dışında yüksek lisans ya da doktora öğrenimini tamamlayan öğretmenler için değerlendirme; kıdem, eğitim, etkinlikler, sicil ve sınav ölçütlerine göre 100 puan üzerinden yapılır. Değerlendirme puanının %10'unu kıdem, %20'sini eğitim (hizmetiçi, lisansüstü), %10'unu etkinlikler, %10'unu sicil ve %50'sini de sınav puanı oluşturur.

b) Alanında veya eğitim bilimleri alanında tezli yüksek lisans ya da doktora öğrenimini tamamlayan öğretmenler için değerlendirme; kıdem, hizmetiçi eğitim, etkinlikler ve sicil ölçütlerine göre 100 puan üzerinden yapılır. Değerlendirme puanının %20'sini kıdem, % 40'ını hizmetiçi eğitim, %20'sini etkinlikler ve %20'sini de sicil puanı oluşturur.

Başöğretmenliğe yükselmede, uzman öğretmenliğe yükselmede değerlendirmeye alınan uzman öğretmenlik sertifikasının düzenlendiği tarihten önceki belgeler, değerlendirmeye alınmaz (**Madde 20**).

Başarı sıralaması ve sertifika

Alanlara göre uzman öğretmenlik ve başöğretmenlik kontenjanına girecek olanların belirlenmesi amacıyla İl Öğretmen Değerlendirme Komisyonlarından gelen İl Başarı Sıralaması Çizelgesine göre sınavdan muaf olan ve olmayanlar bakımından eş zamanlı olarak ve ayrı ayrı olmak üzere puan üstünlüğü dikkate alınarak Merkez Sınav ve Değerlendirme Komisyonunca Türkiye Geneli Başarı Sıralaması Çizelgesi düzenlenir.

Başarı sıralaması sonucunda kontenjanın aşılmasına neden olacak şekilde puanların eşit olması durumunda, kontenjana girecek olanları belirlemek için sırasıyla sınav, eğitim, kıdem, etkinlikler ve sicil puanı üstünlüğüne bakılır.

Başarı sıralaması sonucunda alanlara göre belirlenen kontenjana girenler, Türkiye Geneli Başarı Sıralaması Çizelgesine göre tespit edilir.

Bu tespate göre Bakanlık kadrolarında çalışan öğretmenlerden alanlarında ayrılan kontenjana en son sırada yerleşenlerin değerlendirme puanı esas alınarak, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel öğretim kurumlarında görevli öğretmenlerden de uzman öğretmen veya başöğretmen unvanını kullanmaya hak kazanacaklar, eş zamanlı olarak ve kurum türüne göre ayrı ayrı olmak üzere Türkiye Geneli Başarı Sıralaması Çizelgesi üzerinden belirlenir.

Diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel öğretim kurumlarında, Bakanlıktaki alanlardan farklı alanlarda görev yapmakta olan öğretmenlerden belirlenen kontenjanlara yerleştirileceklerin değerlendirme puanı, Bakanlık kadrolarında çalışan öğretmenlerden alanlarında ayrılan kontenjana en az puanla yerleşenlerin değerlendirme puanından daha az olamaz.

Nitelikleri Kurulca belirlenen sertifikalar, Türkiye geneli başarı sıralaması sonuçlarının onayını izleyen otuz gün içinde Personel Genel Müdürlüğü'nce düzenlenerek il millî eğitim müdürlüklerine gönderilir. Aslı ilgisine verilen sertifikanın bir örneği de özlük dosyasına konulur (Madde 21).

Bunların yanı sıra Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri, özellikle son yıllarda diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında yapılan çalışmaların şekillenmesinde de etkili olmaktadır. Türkiye'nin ortaklık için 31 Temmuz 1959'da yaptığı başvuruya AB ile olan ilişkileri başlamıştır. Türkiye'nin ortaklık başvurusu kabul edilmiş ve 12 Eylül 1963'de Ankara Anlaşması imzalanmıştır. İlerleyen dönemde Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye ve AB ilişkileri konusunda önemli bir dönüm noktası olan 3 Ekim 2005 tarihinde ise Türkiye ile AB arasında müzakerelerin başlamasına oybirliğiyle karar verildi. Türkiye'nin önemli bir hedef olarak seçtiği AB yolunda kendisinden istenen birtakım koşulları da yerine getirmesi beklenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 60. Hükümeti olan AKP Hükümeti'nin Hükümet Programı'nda Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN, AB ile ilgili ilişkileri aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

17 Aralık 2004 AB zirvesinde alınan karar, Türkiye'nin yarım asırdır sürdürdüğü AB ile bütünleşme çabalarına ivme katmış, bölgesel ve küresel bir aktör olma iradesine kurumsal bir boyut kazandırmıştır.

3 Ekim 2005 tarihinde başlayan tarama süreci bitirilmiş ve bugüne kadar dört fasıl müzakerelere açılmıştır. Kıbrıs'tan kaynaklanan siyasi sorunlara rağmen bugün tüm fasıllarda teknik çalışmalar başarıyla devam etmektedir.

AB müktesebatını tarama çalışmaları, ülkemizde pek çok alanda gerçekleştireceğimiz yapısal dönüşümün alt yapısını hazırlamıştır.

2007 başında aldığımız kararla fasılların müzakerelere resmen açılıp açılmamasına bakmaksızın pek çok alanda reformlar hızla devam edecektir.

Hükümetimiz, AB katılım sürecini hem bir bütünleşme hem de Türkiye'nin siyasal, ekonomik, sosyal ve yasal standartlarını yükselten bir yeniden yapılanma süreci olarak değerlendirmektedir (60. Hükümet Programı, 31 Ağustos 2007).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da birtakım düzenlemelerin olacağı beklenmektedir. Nitekim bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çalışma Programına bakıldığında 2007-2013 yılları arasındaki süreçte AB ile ilgili olarak,

AB müktesebatının ulusal mevzuata uyarlanmasına yönelik mevzuat düzenlemelerinin yapılması ve topluluk programlarından Leonardo da Vinci, Sokrates ve Gençlik programlarının ülke genelinde yaygınlaştırılması,

AB Eğitim Öğretim 2010 Çalışma Programı ve Kopenhag süreci takip edilerek; tüm eğitim ve öğretim kademelerinin bu yönde koordine edilmesi, karar vericilerin çalışmalarla ilgili bilgilendirilmesi, çalışmaların ulusal ve yerel düzeyde tanıtılması ve çıktılarının tüm birimlere paylaşılması

çalışmalarına yer verileceği açıklanmaktadır.

Türkiye'nin gündemini uzun bir süredir işgal eden konulardan birisi olan, Avrupa Birliği'ne girme sürecindeki uyum çalışmalarının bir ayağını da eğitim oluşturmaktadır. AB'ye üye ülkeler arasında öğrenci değişimi, hayat boyu öğrenme programları gibi birçok faaliyet neticesinde söz konusu ülkeler arasında kültürel bağların güçlendirilmesine çalışılmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmaların da AB tarafından olumlu karşılandığı görülmektedir. Nitekim AB'nin 2007 Türkiye İlerleme Raporunda (Commission of The

European Communities, 2007), belirtilen süre zarfında, Türkiye’de eğitim, terbiye ve gençlik alanlarında verimli bir süreç kaydedildiği belirtilmektedir. Rapora göre, Türkiye, Leonardo da Vinci Topluluğu, Sokrates ve Gençlik Programlarındaki başarılı katılımını devam ettirmiştir ve niyet mektubunun sonuçlandırılması için varış programları olan “hayat boyu öğrenme ve aktif gençlik” ile iyi bir geçişin işaretini vermiştir.

Türkiye’deki gelişmelere ilişkin olarak Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci ve devamında gerçekleşmesi beklenen üyeliği döneminde hukuk, siyasi ve toplumsal alanların yanı sıra eğitim alanında da önemli değişikliklerin olması kaçınılmazdır. Türkoğlu (2005), Avrupa Birliği Sürecinde Eğitimi Etkileyen Faktörlere ilişkin çalışmasında, bir ülkede reform çalışmaları yapılırken, eğitim sistemini etkileyen faktörlerin dikkate alınması gerektiğinden bahsetmekte ve bu faktörleri kentleşme, politik durum, ekonomik durum ve küreselleşme olarak belirtmektedir.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Topluluk Programları Koordinatörü Atabay (2003), AB’nin Eğitim Politikasına ilişkin olarak değerlendirmelerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

Hızlı ve sürekli bir değişim içinde olan bu alanda, Avrupa Birliği farklı görüş ve iyi uygulamaların paylaşıldığı bir 'forum' özelliği taşımaktadır. Bu alanda Avrupa Birliği ortak bir eğitim politikasına sahip değildir. Her üye ülke kendi eğitim sisteminin içerik ve yapısından sorumludur. Avrupa Birliği ise;

- a) *Çokuluslu eğitim, öğretim ve gençlik faaliyet ve ortaklık imkânları sağlamakta,*
- b) *Yurtdışı eğitim ve değişim imkânları sunmakta,*
- c) *Yenilikçi eğitim ve öğretim proje imkânları yaratmakta,*
- d) *Akademik ve mesleki uzmanlık ağları oluşturmakta ve*
- e) *Karar alma - uzlaşma platformu işlevi görmektedir.*

Dolayısıyla AB, üye ülkeler arasında etkileşimi ve iletişimi sağlamak açısından, eğitim alanında gerekli çalışmaları yaparak üye ülkeler arasında ortak bir alan oluşturmayı amaçlamaktadır. Nitekim 2006-2007 öğretim yılından itibaren Eğitim Fakültelerinde uygulanması öngörülen yeni programlar hakkında YÖK’ün yaptığı açıklamada bu nokta vurgulanmaktadır. YÖK (2006) bu amaçla yaptığı açıklamada, 2003 yılından beri Türkiye’nde içinde yer aldığı ‘Avrupa Yükseköğretim Alanı’nın (European Higher Education Area), lisans programlarından beklenen ‘öğrenme çıktılarını’ (learning

outcomes) tanımlamak, bu çıktılara ulaşmak için öğretilmesi gereken konular, bu konuların işlenmesi için gereken süreler ve yöntemleri belirlemek ve “öğrenme çıktılarını” aynı yöntemlerle ölçüp değerlendirmek amacını taşıdığını belirtmekte ve Eğitim Fakültelerinin de bu bağlamda bazı ortak asgari standartlara sahip olmasının, sürecin bir gereği olarak değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Bu amaçla Eğitim Fakültelerinde, eğitimin kalitesini yükseltmek amacıyla bir dizi çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Öğretmen eğitiminde uygulanmak istenen Türk Akreditasyon Sistemi aşağıdaki konular üzerinde odaklanmaktadır:

1. *Öğretmen eğitiminde akreditasyonun hedefi, Türkiye’de her çocuğun nitelikli bir öğretmen tarafından eğitilmesinin sağlanmasıdır.*
2. *Öngörülen akreditasyon sistemi standartların karşılanmasını sağlayan bir araç olmasının yanı sıra gelişimi destekleyen bir sistem olacaktır.*
3. *Standartların gelişimi sağlayabilmesi için kurumların amaçları, kaynak düzeyleri ve tarihi gelişimleri arasındaki farklılıkların da dikkate alınması gerekmektedir.*
4. *Akreditasyon hedefine ulaşmak için, yükseköğretim ile ilköğretim/ortaöğretim arasındaki işbirliği, hem üniversite-okul hem de YÖK-Milli Eğitim Bakanlığı düzeyinde gerçekleşmek zorundadır.*
5. *Yüksek nitelikli performans ya da çıktılar için, yüksek nitelikli girdi seviyelerinin ve süreçlerin sağlanması gereklidir.*
6. *Girdi kalitesinden temelde öğretmen yetiştirmeye ilgili ilke ve politikaları belirleyenler, süreç kalitesinden öğretim elemanları, ürün kalitesinden de öğretim elemanları ve öğrenciler birlikte sorumludurlar.*
7. *Türkiye’de öğretmen eğitiminde akreditasyon için söz konusu standartlar, belirlenen eğitim programları ve yeni mezun öğretmenlerde aranan öğretmen yeterliklerine dayandırılacaktır.*
8. *Programın başında öğretim elemanları ve öğrencilere performanslarının değerlendirilmesinde hangi standartların uygulanacağını bildirilmesi gereklidir (www.yok.gov.tr, 15.09.2008).*

Söz konusu standartlar ile Eğitim Fakültelerinin verdikleri eğitimin kalitesinin artırılması ve bu doğrultuda belli bir standarda kavuşturulması ve neticede çağımızın ihtiyaç duyduğu nitelikte öğretmenlerin yetiştirilmesi beklenmektedir. Benzer şekilde XVII. Milli Eğitim Şûrası (13-17 Kasım 2006) kararlarında da “Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi” başlığı altında öğretmen yetiştirme ile ilgili olarak yapılması öngörülen düzenlemeler konusunda aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

- ✓ *Öğretmen niteliğinin artırılması için, Eğitim Fakültelerinin sayıları ülkenin gereksinimlerine göre sınırlandırılmalı; istihdam politikası doğrultusunda yeni Eğitim Fakülteleri açılmalıdır. Eğitim Fakültelerinin öğrenci kontenjanlarının belirlenmesinde de ülkenin kısa ve uzun vadeli gereksinimleri ve eğitimin niteliğinin artırılması hedefleri göz önüne alınmalıdır.*
- ✓ *Öğretmen adaylarının seçiminde akademik başarının yanı sıra öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği kişisel niteliklerin ölçülmesine ve değerlendirmesine yönelik mekanizmalar oluşturulmalı; bu kapsamda, öğretmenlik programlarına girişteki seçme süreci yeniden gözden geçirilmelidir.*
- ✓ *Öğretmen yetiştirme programları öğretmene, birey-çevre-toplum bağlantılarını kurmasını sağlayacak, toplumsal sorumluluklarını kazandıracak ve geliştirecek derslerle ilgili eksikliklerini tamamlamada yardımcı olmalıdır. YÖK tarafından üniversitelere gönderilen paket programlar; üniversite, MEB ve meslek örgütleri arasında işbirliği ile AB standartları da dikkate alınarak, eğitim ve toplum bilimleri bakış açısıyla yeniden düzenlenmelidir.*
- ✓ *Tezsiz yüksek lisans programlarının yarattığı sorunlar ve sonuçlar incelenmeli ve bu konuda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Öğretmenlik bir uzmanlık mesleği olarak lisansüstü düzeyi kapsayacak bir eğitim programına bağlanmalıdır.*
- ✓ *Aday öğretmen yetiştirme sürecinin niteliğinin yükseltilmesi için, ilgili Eğitim Fakültesi, MEB ve uygulama okulları arasında etkili bir işbirliği ve eşgüdüm sağlanmalıdır. Aday öğretmen yetiştirilmesinde MEB, YÖK ve*

Eğitim Fakülteleri, arasında sorumluluk ve yetki paylaşımı ayrıntılı ve somut olarak belirlenmelidir.

- ✓ *ğretmenlik uygulamaları (staj eğitimi) köy ve kent çalışma koşullarını da kapsayan bir anlayışla yürütülmeli ve uygulama süreci sürekli değerlendirilerek geliştirilmelidir.*
- ✓ *Hizmet öncesinde öğretmenlik meslek eğitimi gerçek yaşama yaklaştırılmalı, sürecin bu yönde zenginleştirilmesi sağlanmalıdır. Aday ğretmenlerin, mesleğe uyum ve oryantasyon süreçleri yönetmelikte öngörüldüğü şekilde (yeterli kadro ve donanımına sahip merkezi okullarda) değerlendirilmeli ve bu süreçte üniversitelerle işbirliği yapılmalıdır. Hizmetiçi eğitim faaliyetleri, mesleğin tüm yeterlik alanlarını ve çalışanlarını kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. 3797 sayılı Kanun'un 55. maddesinde ngrlen "Milli Eğitim Akademisi"ne işlerlik kazandırılmalıdır.*
- ✓ *Eğitim Fakülteleri, niversite bünyesinde eğitim ve öğretimin niteliğine katkı sağlayan önemli bir akademik birim olacak şekilde yapılandırılmalıdır.*
- ✓ *ğretmen yetiştirmede kaliteyi yükseltmek, eğitim ve toplum yaşamına katkı sağlamak amacıyla Eğitim Fakülteleri, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının yanı sıra üniversitelerin diğer fakülteleriyle de işbirliği yapmalıdır.*
- ✓ *Eğitim Fakülteleri, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmalıdır.*
- ✓ *Eğitim Fakültelerinin programları, öğrencilerin yaratıcılıklarını, düşünme becerilerini, yazılı ve szli anlatım güçlerini geliştirecek şekilde düzenlenmelidir.*
- ✓ *ğretmenler, yabancı dille iletişim becerilerini artırebilmeleri açısından desteklenmelidir.*
- ✓ *ğretmenler, kendi kültür değer ve varlıklarından haberdar, farklı kültürleri algılamakta ve bu kültürlerle birlikte yaşama konusunda yeterli olmalı; kültürlerarası iletişim kurmada sorun yaşamamalıdır. Ayrıca,*

özellikle eğitim tarihimizin engin birikimini öğrenmeli, kendilerinde bir tarih bilinci oluşturmak için çaba harcamalıdır.

- ✓ *Öğretmenlerin zorunlu hizmet bölgelerinde çalışmalarını teşvik edici düzenlemeler yapılmalıdır (www.ttk.meb.gov.tr, 15.08.2008)*

Şûra kararlarında da görüldüğü gibi öğretmen eğitiminde kalitenin artırılmasına ve öğretmenlerin gelişimlerine önem verildiği görülmektedir. Şûra kararlarında dikkati çeken en önemli nokta Eğitim Fakültelerinin sayısının istihdam planları doğrultusunda düzenlenmesi yönünde olan maddesidir. Ancak bu noktada öğretmen istihdamı politikaları doğrultusunda yeni Eğitim Fakülteleri açılması gerektiği belirtilmektedir. Bu husus öğretmen atamaları konusunda yaşanan sıkıntılar göz önünde bulundurulduğunda oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Eğer fakültelerin sayıları arttırılacaksa öncelikle ilk ataması yapılması planlanan öğretmen sayılarının arttırılmasına önem verilmelidir.

1989 tarihinde Öğretmen Eğitimi Genel Müdürlüğü adıyla kurulan ve 1992 tarihinde bugünkü adını alan Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Araştırma-Geliştirme ve AB Şubesi Müdürlüğü'nün görevleri Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün Görev, Yetki ve Sorumluluklarına İlişkin Yönerge'nin 27. maddesinde aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

a) Eğitim-öğretim konusunda doküman toplamak, geliştirmek ve tasnif etmek.

b) Genel Müdürlüğün ihtiyaç duyduğu alanlar ile ilgili bilimsel araştırma teklifinde bulunmak, gerekirse minyatür araştırmalar yapmak, bunun için uygun ölçme araçları geliştirmek.

c) Merkez ve taşra teşkilâtında görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin niteliğini artırmak üzere gerekli eğitim ihtiyaç ve imkânlarını araştırmak, ilgili birimlerle işbirliği yapmak.

d) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konularda kriter belirleme ve geliştirme çalışmalarını ilgili birimlerle işbirliğinde yapmak.

e) Bakanlığın uygulamaya koyacağı projelerle ilgili olarak Genel Müdürlüğümüzce yapılması gereken iş ve işlemleri yürütmek. Bu konularda diğer birimlerle yapılacak çalışmalara katılmak.

f) Toplam Kalite Yönetimi ile okul gelişimine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek.

g) Yeterlik ve iş başarım düzeyinin değerlendirilmesine ilişkin okullarca hazırlanan ve Genel Müdürlüğe gönderilen raporları incelemek ve sonuçlarını değerlendirilmek üzere ilgili birimlere bildirmek.

h) AB ile uyum sürecinde ulusal programda eğitim-öğretime ilişkin belirlenen politikalara uygun olarak yapılacak çalışmalarını diğer şubeler ile koordine ederek yürütmek (www.meb.gov.tr, 15.08.2008).

Tüm bunlar, Türkiye’de AB’ye uyum sürecinde öğretmen yetiştirme alanında da birtakım düzenlemeler yoluna gidildiği ve bu amaçla çeşitli birimler oluşturulduğunu göstermektedir. “Avrupa Birliği’nde öğretmen eğitimiyle ilgili olarak TNTEE (Thematic Network of Teacher Education in Europe-Öğretmen Eğitimi İçin Avrupa Çapında Mesleki Ağ) önemli işleve sahiptir. TNTEE’nin amacı öğretmen eğitimi için zengin deneyimleri ve araştırmaya dayalı bilgiyi uyumlu entegre biçiminde sunmaktır” (Kavak vd., 2007: 89).

Bu noktada AB’ye üye ülkelerde uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme sistemine bakmakta fayda vardır. “Avrupa’da müstakbel öğretmenlerin büyük çoğunluğu, hangi seviyede öğretmenlik yapmak istediklerinden bağımsız olarak, başlangıç öğretmenlik eğitimlerini, üniversite veya üniversite dışı yüksekokul programları ile yükseköğrenim seviyesinde almaktadırlar. Üniversite seviye eğitimi giderek bir norm halini almaktadır” (Avrupa Komisyonu, 2007: 202). Buchberger (1995), Avrupa ülkelerinde öğretmen eğitiminin çok değişik kurumlarda ve son derece heterojen tabiatlı sistem ve modellerde organize olduğunu belirterek bu özellikleri aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

•

unlar, eğitim sisteminin farklı kademelerine hitap edecek şekilde oluşturulmuştur (örneğin, yüksek eğitim ve üniversite seviyesi, ortaokul seviyesi, lise seviyesi). İlk

B

öğretmen eğitiminin süresi, çok kısa kurslardan başlayarak, altı yıl süren ve üç yıldan altı aya kadar temel eğitimleri olan kurslara kadar değişir.

- K
ursların farklı organizasyonu ve yapıları mevcuttur (mesela, entegre edilmiş, modüle edilmiş: birleşik, ardıl (ard arda devam eden, tek safhalı, çift safhalı)).
- K
ültürleri geniş bir biçimde farklılık gösterir (örneğin seminer tipi kültürler, üniversite kültürü).
- M
üfredat programları ve içerikleri oldukça değişkendir (örneğin pratiğin öğretilmesi veya eğitim çalışmalarının kazandırılması sıfırdan başlayıp hemen hemen yüzde elliden fazla bir orana kadar çıkar).
- B
u kurumların, çok farklı organizasyonları mevcuttur. Örneğin eğitim fakülteleri, değişik bölümleri olan binalar, tek bölüme hizmet veren yapılar; tek ya da çok amaçlı ve ebat olarak da farklılık gösterirler (yirmi öğrenciden öğretmenden yaklaşık on bin öğrenci öğretmene kadar).
- B
unlar ya devlet tarafından sıkı bir kontrole tabi tutulurlar veya nisbeten yüksek derecede bir özerkliğe sahiptirler ve bunlar öğretmen eğitiminin sistem ve model olarak değişik Avrupa ülkelerinin kendi sınırları içerisinde bile nasıl farklılıklar gösterdiğine dair birçok özelliğten sadece biridir.
- İ
lk öğretmenlik eğitiminin süresi birçok ülkede uzatılmıştır. Bu uzama özellikle ilkökul ve ilkökul öncesi dönemi seviyesinde yer alan öğretmenlerin eğitimlerinde söz konusu olmaktadır.
- Ü
ç istisna dışında ilk öğretmen eğitimi lise ve yükseköğretim sektöründe yer alır. Her ne kadar modelleri birbirinden farklı da olsa, birçok ülkede ilk öğretmen eğitiminin tümünün üniversiteleştirilmesine doğru geriye yönelik gözle görülür bir eğilim mevcuttur.
- İ
lk öğretmen eğitiminin birçok müfredat programı artık daha fazla profesyonel unsuru içermektedir.

- P
ek çok ülkede farklı tiplerdeki öğretmenlerin eğitimi ve farklı öğretmen eğitimi veren kurumlar arasındaki ayrılıklar azaltılmış böylece belli bir birliktelik sağlanmıştır.
- Ç
oğu ülkelerdeki öğretmenlerin hizmetiçi eğitimlerinin önemi anlaşılmış ve hizmetiçi eğitim sistemleri kurulmuştur (Buchberger, 1995: 6-9).

AB'ye üye ülkelerden Almanya'da öğretmen olmayı seçen öğrenciler, ortaöğretimin 12 veya 13. sınıfları sonunda yapılan bitirme sınavına girmek zorundadır. Bu sınav dışında, üniversitelere başvurmak için herhangi başka bir sınava girmek zorunda değildir. Öğrenciler, istedikleri üniversitelere başvurabilirler (Baskan, Aydın ve Madden, 2006: 38).

İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da ise yalnız lisansüstü öğrenim görmüş öğretmen adayları, devlet okullarında iş bulabilmektedirler. Bu okullarda görev alacak öğretmenleri Eğitim ve Bilim Bakanlığı belirlemektedir. 1984 yılında kurulan Öğretmenlerin Okul İçi Eğitimlerini Değerlendirme Kurulu (CATE), öğretmen adaylarının seçiminden, öğretmen yetiştiren kurumların izlencelerinin saptanmasından, sınavların içeriğinden, uygulamalı eğitimin düzenlenmesinden birinci derecede sorumludur. Hükümet her düzeydeki ilk ve ortaöğretim kurumlarında çalışacak öğretmenlerin üniversite eğitimi almalarını kararlaştırmıştır (Aksarı, 1997: 52).

Kavak, Aydın ve Akbaba, öğretmen yetiştirme konusunda, Türkiye ve AB arasındaki farklılıkları;

- 1) Yaklaşım Farkı
- 2) Öğretmen Eğitiminin Verildiği Yer
- 3) Öğretmen Yetiştirmede Süre
- 4) Öğretim Elemanı/Öğrenci Sayısı
- 5) Öğretmen Adaylarının Başlangıç Eğitimine Girmesi
- 6) Öğretmen Yetiştirme Modelleri
- 7) Öğretmen Yetiştirmede Yapı
- 8) Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri
- 9) Öğretmen Eğitiminin Akreditasyonu

olmak üzere dokuz başlık altında toplamaktadır. Ancak, Türkiye'nin adaylık sürecinde ve sonrasında söz konusu alanda yapılan düzenlemeler neticesinde her alanda olduğu gibi bu farklılıkların da azalacağı beklenmektedir.

Dünyada önemli bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yaşandığı Amerika Birleşik Devletleri'nde ise öğretmenlik 4 (veya 5) yıllık lisans ve lisansüstü olmak üzere 2 düzeyde verilen eğitimle kazanılır. Öğretmenlik eğitimi veren 1227 (resmi veya özel) üniversite vardır. Öğretmen eğitimi programları üzerine araştırmalar yapmak amacıyla olan Ulusal Standartlar Saptama Konseyi bulunmaktadır. Öğretmen eğitimi yapan üniversite ve programlara her aday kabul edilmez. Kabulden önce öğretmenin niteliklerini oluşturacak birtakım özel beceriler, anlayışlar ve kişisel özelliklere sahip olup olmadıklarının saptanması gerekli görülmektedir (Güçlü ve Bayrakçı, 2004: 55-56).

Sonuç olarak, 1982'den sonra öğretmen yetiştirme yükseköğretim kurumlarına devredilmiş ve özellikle 1998'den sonra ilköğretimde derslerin yeniden yapılandırılması sonucu ortaya çıkan öğretmen ihtiyacına cevap verecek şekilde Eğitim Fakülteleri yeniden yapılandırılmıştır. İhtiyaç duyulan branş öğretmenlerini yetiştirmek için yeni bölümler açılmıştır. 2004 yılında ise öğretmenlik mesleğinin kariyer basamaklarına ayrılması öngörülmüştür. Bu düzenleme ile öğretmenlik merkezi bir sınav sonucunda öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen kariyer basamakları temelinde düzenlenmek istenmiştir.

3.3. TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİMİN TARİHÇESİ

İlköğretim, yeni nesillerin yetişmesinde temel eğitimin ilk basamağı olması açısından çok önemlidir. Öğretim sürecinde gerçekleşen öğrenmeler kendisinden sonraki öğrenmeleri kolaylaştıran önkoşul özelliği taşıdığından, ilköğretim çağında verilen öğretimin niteliği önem kazanmaktadır.

Orta Asya’da yaşayan Türkler çocuklarının yetiştirilmesine büyük önem vermişlerdir. Çocukların yetiştirilmesinde dönemin yaşam şartları ön plana çıkmıştır. Her şeyden önce ata binme, avlanma gibi faaliyetlerin gençlere öğretilmesine çalışılmıştır. Bunun yanı sıra cömertlik, yiğitlik, misafirperverlik, saygı gibi değerlerin de çocuklara kazandırılmaya çalışıldığı bilinmektedir. Türklerin İslamiyeti kabul etmeleri ile beraber, İslam dinine ait değerler Türkler tarafından alınmış ve yeni kuşaklara kazandırılmaya çalışılmıştır.

Özellikle İslamiyet’in kabulünden sonra, çocuklara verilen eğitimle gerçekleştirilmek istenen temel amacın Kur’an’ı ve ibadetleri öğretmek olduğu göze çarpmaktadır. Osmanlılar döneminde ilköğretim kurumları olarak işlev gören kurumlar sıbyan mektepleridir. Osmanlıların hüküm sürdükleri yerlerde vakıflar yoluyla eğitim hayatını sürdüren bu kurumlarda temel amaç Kur’an’ı okumayı öğretmektir. Mahalle Mektebi olarak adlandırılan sıbyan mekteplerinde görev yapan öğretmenler maaşlarını yine vakıflar aracılığı ile alıyorlardı. Sıbyan mekteplerinde çocuklar 4-5 yaşlarından 9-10 yaşlarına kadar öğrenim görürlerdi. Bu kurumlarda görev yapan öğretmenler hoca adıyla anılırlardı. Hocalara saygı mekteplerde disiplini sağlamada temel etkidir. Gerekliğinde disiplini

sağlamak için dayağa da başvurulurdu. Sıbyan mekteplerinde görev yapan hocaların büyük bir bölümü okuma-yazmayı dahi bilmeyen; ancak, Kur'an bilgisi olan kişilerdi. Medrese mezunlarının da görev yaptığı bilinen sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla Fatih Sultan Mehmet döneminde, medreselerde ayrı bir program uygulanması uygun görülümüşse de daha sonraki dönemlerde bu uygulamadan vazgeçildiği görülmektedir. Fatih'ten sonra ilköğretimin gelişimi açısından dikkate değer bir diğer gelişme de II. Mahmut döneminde, 1824 yılında İstanbul'da ve 1826 yılında ise eyaletlere gönderilen fermanlar ile çocukların ergenlik dönemine kadar okula gönderilmek istenmesi ve buna uymayanlara ise ceza uygulanacağıının vurgulanmasıdır. Ancak bu düzenleme her ne kadar taşradaki okullarda da uygulanmak istenmişse de beklenen başarı sağlanamamıştır (Akyüz, 1978).

Osmanlılar'da önemli gelişmelerin yaşandığı Tanzimat Dönemi'nde ilköğretim açısından da birtakım düzenlemeler gündeme gelmiştir. Bu alanda dikkati çeken gelişme 1847 tarihli düzenlemedir. Bu düzenleme ile sıbyan mekteplerinin öğretim süresine, okutulacak derslere vurgu yapılmıştır. Buna göre söz konusu kurumların öğretim süresi 4 yıl olup bu süreden sonra rüştiyelere devam etme zorunluluğunu da getirmiştir.

1869 Eğitim Genel Tüzüğü (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi) ile 6-10 yaşları arasında bulunan kız çocukların ve 7-11 yaşları arasında bulunan erkek çocukların sıbyan mekteplerine devamı zorunlu olmuş ve bu zorunluluk 1876 Anayasası'nın 114. maddesinde yer almıştır. Yine benzer bir gelişme 1913 yılında görülmektedir. Bu yılda çıkarılan Geçici İlköğretim Kanunu (Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkatı) ile İptidaiye ve Rüştiye okulları birleştirilerek İlköğretim Genel Okulu (Mekatib-i İbtidaiye-i Umumi) adını almış ve ilköğretimin zorunlu ve parasız olması karara bağlanmıştır. Böylece eğitimde fırsat eşitliği açısından önemli bir gelişme olan parasız eğitim kavramı eğitim tarihimize girmiştir. Ancak 1908 ile başlayan Meşrutiyet döneminin sonlarına doğru sıbyan mektepleri kapanmışlardır. Sıbyan mekteplerinin kapanmasıyla birlikte İptidai mektepleri onların işlevlerini üstlenmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda aldığı yenilgi ile başlayan yıkılış süreci Anadolu'da yeni bir sürecin başlangıcını oluşturmuştur. Bu dönemde Mondros Mütarekesi sonrasında başlayan işgaller Türk halkının işgallere karşı örgütlenmesini gerekli kılmış ve yapılan hazırlıklar sonucunda başlayan Kurtuluş Savaşı başta devlet rejimi olmak üzere

birçok alanda yeniliklerle sonuçlanmıştır. Cumhuriyetin kurulması ile eğitim, hukuk, toplumsal yaşam, ekonomi ve siyasi alanlarda önemli yenilik hareketi başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş toplumlar ile kaynaşmasını sağlamak ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve hatta bu düzeyi aşmak gayesi ile başlayan yenilikler arasında eğitim alanında yapılan yenilikler oldukça önemlidir. Latin Harfleri'nin kabulü, millet mekteplerinin açılması, eğitim ile ilgili konuları görüşmek üzere heyet-i ilmiyelerin toplanması bunların başlıcalarıdır. Cumhuriyetin ilanı ile başlayan dönemde ilköğretimde meydana gelen gelişmeler aşağıda özetlenmektedir.

1923 yılında toplanan Birinci Heyet-i İlmiye'de ilköğretim süresi 6 yıl olarak belirlenmiştir. Yine bir yıl sonra toplanan İkinci Heyet-i İlmiye'de ise ilköğretim süresi 6'dan beşe indirilmiştir. Cumhuriyetin ilk Anayasası olan 1924 Anayasası'nın 87. maddesine göre "Kadın erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim devlet okullarında parasızdır". 3 Mart 1924 tarihli ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanması sağlanmıştır. Bu dönemde bir yandan ilköğretim ile düzenlemelerin dikkat çeken bir yönü de program çalışmalarına yönelik olmasıdır. Bu amaçla hazırlanan 1924 programı ile yeni kurulan devletin temel felsefi niteliklerine uygun vatandaşlarının yetiştirilmesine hizmet edecek şekilde derslerin işlenmeye çalışılmasına önem verildiği görülmektedir. 1926 yılına ait programda ise dersler arasında ilişki kurmaya önem verilerek Hayat Bilgisi dersinin ilköğretimin ilk üç yılında okutulması öngörülmüştür.

22 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilatına Dair Kanun'da da ilkokul ve ortaokulların düzenlenmesine yönelik maddelere yer verilmiştir. Kanuna göre ilköğretim okulları yatılı-gündüz, köy-şehir okulları temelinde sınıflandırılmıştır. Köy ve şehir okulları gündüz ve yatılı olarak öğretim veren okullardır. 1931 yılında çıkarılan ve 1778 sayılı karara göre ise Türk vatandaşı olan çocukların ilköğrenimleri için sadece Türk okullarına gidebilecekleri belirtilmiştir.

Eğitim alanında başlayan yenilikler neticesinde, okuma-yazmayı tüm yurt genelinde öğretmek ve eğitimi köy ve şehir ayırt etmeden her yere ulaştırmak amacıyla atılan en önemli adımlardan birisi de ülkedeki öğretmen ihtiyacına çözüm bulmaktır. Özellikle köy okullarında yaşanan öğretmen sıkıntısına çözüm bulmak amacıyla 3238 sayılı Köy

Eğitmenleri Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun neticesinde okuma-yazma bilen ve askerliğini yapmış kişilerin kaynak olarak seçildiği kurslar açılmıştır.

1936 yılında ise yeni ilkokul programı kabul edilmiştir. Bu programda da yeni devletin benimsediği temel ilkelerin programın temelini oluşturduğu görülmektedir. Bu da Cumhuriyetin ihtiyaç duyduğu ideal vatandaşın yetiştirilmesinde eğitimin rolüne büyük bir önem verildiğini göstermektedir. 1939 yılında ise çıkarılan Köy İlkokulları Programı ile köylerde bulunan ilkokullarda gerçekleştirilmesi gereken amaçlar belirtilmektedir.

1940 yılında çıkarılan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu öğretmen sorununa çözüm bulmayı amaçlayan Köy Enstitüleri kurulmuştur. Ancak başarılı neticeler alınan bu deneyim 1954 yılında çıkarılan 6234 sayılı kanunla bu okulların ilköğretmen okullarına dönüştürülmesiyle son buldu. 1943 yılında toplanan İkinci Milli Eğitim Şurası'nda da ilk ve ortaokullarda verilen Tarih derslerinin öğrencilerin düzeyine uygun olmadığı dile getirilirken ortaokul Türkçe dersine ait programın yeniden değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

1948 yılında ise yeni bir ilkokul programı yayımlanmıştır. Bu programda ilkokulların yetiştirme görevinde olduğu öğrenci niteliklerine atıfta bulunulmuş ve bu okulların milli değerleri öğrencilere kazandırmakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. 1949 yılında toplanan Dördüncü Milli Eğitim Şurası'nda ise 1948 yılına ait ilkokul programının değerlendirilmesi ve ortaokul ile liselere öğretmen yetiştirilmesi üzerinde durulan konulardır.

1961 Anayasası eğitim ile ilgili maddelerine göre, eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir (Madde 21). Devlet halkın eğitim ve öğrenim ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludur. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. (Madde 50).

5 Ocak 1961 tarihli 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda da ilköğretim konusuna değinildiği görülmektedir. "İlköğretim, kadın erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir" (Madde 1). İlköğretim, ilköğretim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır (Madde 2). Mecburi ilköğrenim çağı, çocuğun altı yaşını bitirdiği yılın eylül ayında başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter (Madde 3). Bu kanun ile ilk defa temel eğitim ifadesine yer verildiği görülmektedir.

1968 yılı ilköğretim programı, bir yandan yetiştirilmek istenen ideal yurttaşın özelliklerine değinirken diğer yandan da ilköğretimin amaçlarını belirtmiştir. Buna göre ilköğretimden temel okuma-yazma, hesap becerisini kazanmış, sağlığına gereken önemi veren, çevresine karşı duyarlı, yurdunu seven ve hizmet etme duygusunu taşıyan, birlikte yaşamayı öğrenmiş, çalışmanın ülke kalkınmasındaki önemini kavramış, demokrasi ilkelerini kavramış, bilime ve tekniğe değer veren bireyler yetiştirmesi beklenmektedir. 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ise temel eğitimin 7-14 yaşları arasındaki çocukların eğitimini kapsadığı ve kız, erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu belirtilmiştir (Madde 22). Yine bu Kanununun 23. maddesinde de bu eğitimin en az sekiz yıl olduğu belirtilmiştir.

1981-1982 öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarının açılmasına hız verilmiştir. “1983'te çıkarılan 2917 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile zorunlu eğitim yaşı 6-14 olarak genişletilmiş ve “İlköğretim, 6-14 yaşlarındaki çocuklar için zorunludur ve ilköğretim okulları, beş yıllık ilkokullar ile üç yıllık ortaokullardan meydana gelir. İlkokulun son sınıfı bitirildiğinde ilköğretim diploması, ortaokulun son sınıfı bitirildiğinde ortaokul diploması verilir. İlkokullar ve ortaokullar bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkan ve şartlara göre birlikte de kurulabilir” hükmü ile 8 yıllık zorunlu eğitim süresine 6 yaş grubundaki çocuklar da alınmış; zorunlu ilköğretimin süresinin 8 yıl olduğu belirtilmiş; fakat ilköğretim okullarının her biri sonunda diploma verilen 5+3 yıllık ikili yapısı sürdürülmüştür” (Baykul, Sargut, Erdem, Bülbül, Özen ve Küçükturan, 2002: 13) 1985 ve 1988 tarihli ilköğretim programları bu dönemde yürürlükte olmuştur.

18 Ağustos 1997 tarihinde 23084 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4306 sayılı Kanun gereğince Türkiye'de 1997-1998 öğretim yılından itibaren sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmiştir. Bu düzenleme ile 6. ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulması da gerçekleşmiştir.

İlköğretimin sistem bütünlüğü içinde ve kesintisiz olarak uygulanmaya başlamasıyla birlikte ilköğretim programında bütünlüğü destekleyici yönde yenilikler yapılmaya başlanmıştır.

Dersler

1998-1999 öğretim yılında;

- 4. ve 5. sınıflara “Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca)
- 6. ve 8. sınıflara “Trafik ve İlk Yardım”

- 1, 2 ve 3. sınıflara “Bireysel ve Toplu Etkinlikler”
- 7. ve 8. sınıflara “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi”
- 4. sınıftan itibaren 8. sınıfa kadar “Seçmeli Dersler (Tarım, Yerel El Sanatları, Güzel Konuşma ve Yazma, Drama, Bilgisayar, İkinci Yabancı Dil, Turizm).

Ayrıca, 6. ve 7. sınıflarda Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri “Sosyal Bilgiler” dersi adı altında birleştirilmiştir.

Haftalık Ders Saatleri

İlköğretim okullarında;

- 1, 2 ve 3. sınıflarda 7
- 4 ve 5. sınıflarda 15
- 6 ve 7. sınıflarda 12,
- 8. sınıflarda ise 13

ayrı ders için haftada 30 saat zaman ayrılmıştır.

Ders Kitapları

1998-1999 öğretim yılında;

- 4. ve 5. sınıflar “Yabancı Dil (İngilizce, Almanca, Fransızca)
- 6. ve 8. sınıflar “Trafik ve İlk Yardım Eğitimi”
- 1, 2. ve 3. sınıflar “Hayat Bilgisi”,
- 4, 5, 6 ve 7. sınıflar “Sosyal Bilgiler”

ders kitapları kabul edilmiştir.

Eğitim Programları

1998-1999 öğretim yılında;

-Hayat Bilgisi (1-3)

-Sosyal Bilgiler (4-7)

-Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (7. ve 8.)

-Türkçe Eğitimi Yazı Programı (1-8)

-Yabancı Dil (İngilizce, Fransızca, Almanca 4. ve 5.)

-Trafik ve İlk Yardım (6. ve 8.)

-Seçmeli Dersler (4-8)-(Tarım, Yerel El Sanatları, Güzel Konuşma ve Yazma, Drama, Bilgisayar, İkinci Yabancı Dil, Turizm)

programları uygulanmaya konmuştur”(MEB Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1998: 10-11).

3.4. TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARININ GELİŞİMİ

3.4.1. Sosyal Bilgiler ve Önemi

İnsan, çok yönlü bir varlıktır. Yalnızca yeme, içme, üreme gibi özelliklerinin yanı sıra belli bir toplumda yaşama, aklını kullanma ve konuşma gibi kendisini diğer canlılardan ayıran yönleriyle de karşımıza çıkmaktadır. Bu durum insanın inceleyen bilim dallarının amaçları konusunda da kendisini göstermektedir. Nitekim insanın beden yapısını da konu alan biyoloji biliminin yanında, onun davranışlarını konu alan psikoloji ve insanın toplum içindeki yerini ve oluşturduğu kurumları da konu alan sosyoloji bilimleri buna bir örnektir.

İnsanın, sosyal olması onun yine diğer insanlarla birlikte yaşamasından ileri gelen bir özelliğidir. İnsan en küçük toplum olarak nitelendirebileceğimiz bir aile içinde dünyaya gelir. Daha sonra ise yaşamın bir gereği olarak arkadaş çevresi, akran grupları, okul, iş çevresi içinde diğer insanlarla ve kurumlarla sürekli olarak etkileşim içinde bulunur. “Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir” (Sönmez, 1999: 15). Diğer bir deyişle sosyal bilimler insan ve onun oluşturduğu kurumları, gerçekleştirdiği

davranışları, diğer insan ve kurumlarla etkileşimini diğer bilimlerde olduğu gibi bilimsel yöntemlerle inceleyerek açıklayan bilimlerdir.

Sosyal Bilgiler ise disiplinlerarası bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyaset, Hukuk, Ekonomi, Psikoloji, Antropoloji, Paleografya, Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Sanat, Felsefe akla ilk gelen sosyal bilimlerdir. Sayılan bu bilim dalları kendi alanına giren konuları bilimsel yöntemle inceleyerek bir sonuca varmaya çalışmaktadır. Sosyal Bilgiler, bu bilim dallarından yararlanarak konu alanını oluşturur. “Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgili bilgi üreten ve bu alanda uluslararası en büyük kuruluşlardan biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS] ise, Sosyal Bilgileri aşağıdaki şekilde tanımlamıştır:

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için Sanat, Edebiyat ve Sosyal Bilimlerin disiplinlerarası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, Antropoloji, Arkeoloji, Ekonomi, Coğrafya, Tarih, Hukuk, Felsefe, Siyasal Bilimler, Psikoloji, Din, Sosyoloji ve Sanat, Edebiyat, Matematik ve Doğa Bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar” (Tekindal vd., 2003: 16). Erden’in belirttiğine göre, sosyal bilgilerin tanımlanmasında tam bir görüş birliği olmamakla beraber, Barr, Barth ve Shermis bu amaçla üç yaklaşımı açıklamışlardır. Sosyal Bilgileri tanımlamada kullanılan yaklaşımlar, sosyal bilgilerin temel işlevinin “iyi vatandaş” yetiştirmek olduğunu savunan *vatandaşlık bilgisini aktarmak olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı*; bireylerin karşılaştıkları problemlerle baş edebilmeleri için gerekli olan tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerinin geliştirilmesini amaçlayan *yansıtıcı inceleme alanı olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı*, son olarak bireylerin tıpkı sosyal bilimciler gibi sosyal konuları düşünüp algılamalarına önem veren ve konu alanına dair bilgiyi ön planda tutan *Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı*dır. Her bir yaklaşım sosyal bilgilerin tanımlanmasında bir fikir edinmemizi sağlarken, aynı zamanda sosyal bilgiler dersinin eğitiminde de izlenecek yola ışık tutmaktadır (Erden, t.y.).

İnsanın sosyal bir varlık olması onun belli bir toplum içinde yaşamasından ileri gelir. Diğer insanlarla birlikte yaşamanın doğal bir sonucu olarak, karşılıklı ilişkilerde bir takım yazılı ya da sözlü kuralların oluşması, çeşitli işlevleri yerine getiren kurumların oluşması da kaçınılmazdır. Örneğin, insanların yeme, barınma, giyinme gibi temel ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların giderilmesi sorunu karşılıklı bir alışverişi yani ekonomiyi zorunlu kılmaktadır.

Alışverişten doğan tüm ilişkiler, insanın diğer insanlar ve kurumlarla olan etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, insanın tek başına kendisinin tüm ihtiyaçlarını karşılamasının imkânsızlığı birlikte yaşamayı da beraberinde getirmektedir. Sonuçta ise, insan ürünü olan kuralları, kurumlar, ilişkiler ve davranışlar gündeme gelmekte ve bunlar da yer ve zaman, neden ve sonuç ilişkilerine bağlı olarak sosyal bilimlerin inceleme alanını oluşturmaktadır.

Eğitim, topluma ait kültürel değerlerin, alışkanlıkların, bilgilerin kişilere aktarıldığı bir süreçtir. Bebeğin anne karnında iken bile, annenin ruhsal durumundan etkilenmesi daha yaşamın ilk günlerinden itibaren çevrenin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. İnsan dünyaya geldiği andan itibaren gerek aile ortamı ve gerekse ailesi dışındaki sosyal çevre içinde sürekli olarak birtakım olaylar yaşamakta ve yeni ilişkiler kurmaktadır. Bireylerin eğitiminde aileden sonra en etkili kurumlardan birisi de okuldur. Okullarda gerek teorik ve gerekse uygulamalı olarak verilen eğitim, bireylerin toplumsal yaşama hazırlanmasında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bireyler, okullarda aldıkları eğitim ve öğretimle bir yandan toplumsal davranışlara ilişkin davranışlar kazanırken bir yandan da mesleki yaşama hazır hale gelmektedirler. Bireylerin toplumsal yaşama hazırlanmasında önemli amaçlara hizmet eden Sosyal Bilgiler dersi, onların sosyal çevrelerinde karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmelerine ilişkin beceriler kazanmalarında, toplumun etkin ve saygın bir üyesi olmalarında, ülkesine ve devletine faydalı bir yurttaş olarak yetişmelerinde ve yalnızca kendilerini değil, tüm dünya insanlarını ilgilendiren konulara karşı duyarlı olmalarında önemli bir işleve sahiptir. “Ayrıca sosyal bilgiler programı, etkili vatandaşlık eğitimini amaçlamakla demokratik-politik sürecin gelişmesine de önemli katkılar sağlamaktadır” (Başaran, 2006: 55).

Bilindiği gibi günümüz dünyasının en çok dikkati çeken yönü, bilgi ve teknolojinin baş döndürücü bir şekilde gelişmesi ve bu gelişmelerin neticesinde küreselleşme olarak adlandırılan olguyla insanların karşı karşıya kalmasıdır. Bilgi ve teknolojinin gelişmesi ile dünyada her alanda görülen küreselleşme, dünyanın en ücra köşesinde meydana gelen bir gelişmenin diğer insanları da etkilemesine yol açmakta, hangi dinden ve milletten olursa olsun kişilerarası etkileşimi arttırmakta, zaman ve mekan sınırlandırmasını ortadan kaldırmaktadır. Bugün, bir ülkede meydana gelen ekonomik kriz diğer ülkeleri de etkilemekte, bir yerde moda olan kıyafetler kısa sürede tüm dünya insanların üzerinde

görülmektedir. Bu durum kişilerarası farklılıkların azalmasına da sebep olurken, birçok ülkede birden faaliyet gösteren ve bütçeleriyle bazı ülkeleri bile geride bırakan çokuluslu şirketlerin dünya ekonomisinde baş aktör olmalarına yol açmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 1997). Küreselleşmenin yarattığı ortak tip yaşam tarzına karşılık, günümüzde ülkelere özgü bazı kültürel öğelerin korunmasına yönelik çalışmalara büyük önem verilmektedir. Bu amaçla bazı yerler koruma altına alınarak kültür mirası olarak adlandırılmaktadır.

Özellikle günümüz dünyasında meydana gelen ve toplumsal alanda yeni kuralların oluşmasına da yol açan bu gelişmelerin sosyal bilgilerin önemini arttırması kaçınılmazdır. Bireylerin ilişkilerinin yalnız kendi ülkeleri ile sınırlı kalmaması ve bireylere kendi ülkelerinin vatandaşı olmalarının yanı sıra, onları, dünya toplumunun da bir üyesi durumuna getiren bu gelişmeler, sosyal bilgilerin bireyleri toplumsal yaşama hazırlama konusundaki işlevini ön plana çıkarmıştır. Bireylerin toplumda karşılaştıkları problemleri tanımlarına, anlamalarına, söz konusu problemlerin çözümüne dair fikir üretmelerine ve hangi yöntemin daha etkili olduğuna karar vermelerine, kendi ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlı olmalarına, dünyayı ilgilendiren sorunlara sırt çevirmek yerine çözüm bulmaya çalışmalarına ve bu sorunların yalnızca bir toplumun değil herkesin sorunu olduğunu anlamalarına, devletine yararlı bir vatandaş olmalarına, bilginin çağımızın vazgeçilmez bir unsuru olduğunu öğrenmelerine, öğrenmenin yaşam boyu devam etmesi gerektiğini açıklayarak kendini geliştirme alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olmak günümüz Sosyal Bilgiler eğitiminin amaçlarını oluşturmaktadır.

3.4.2. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgilerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi dikkate alındığında, bireylerin eğitiminde giderek artan bir önem kazandığı görülmektedir. “Tarihte ilk kez, İsrail Devleti çocuklarına Ulusal Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri okutturmuş; Antik Roma’da ise Trivial okullarında okuma-yazma, Hesap ve Hukuk; Grammer okullarında Mitoloji, Tarih, Coğrafya, Hukuk, Aritmetik, Geometri ve Felsefe dersleri verilmiştir. Eski Çağ’daki eğitim sisteminde okutulan Tarih (Çin, İsrail, Roma), Coğrafya (Roma), Yurttaşlık (İsrail) ve Hukuk (Roma) derslerinin doğrudan sosyal bilimlerle ilgili olduğu söylenebilir” (Sönmez, 1999: 21).

“Eğitimde Sosyal Bilgiler ilk kez 1916 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde, orta dereceli okulların programlarını yeniden düzenlemekle görevli olan bir komite tarafından

resmen kullanılmıştır” (Güngördü, 2002: 131). Özellikle sanayileşme ve teknolojinin gelişmesi ile toplumsal yaşamın gelişmesi ve toplumsal değerlerin gelişmesi bireylerin yetiştirilmesinde karmaşıklaşan toplumsal yaşama ilişkin değerleri kazanmalarını gerekli kılmıştır. Özellikle farklı dinden ve milletlerden olan insanların bir arada yaşaması sorunu, toplumsal alanda bu insanların kaynaşmasını sağlamak için gerekli önlemlerin alınmasını beraberinde getirmiştir. Bu amaçla vatandaşlık eğitimi önem kazanmıştır.

“Sosyal Bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi, ilerlemecilik akımının ‘demokratik toplum için vatandaş yetiştirme’ görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 30’lu ve 40’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de Sosyal Bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak, 1940’lı ve 50’li yıllarda Sosyal Bilgiler programları büyük ölçüde Tarih ve Coğrafya ağırlıklı olarak uygulanmıştır” (Erden, t.y.: 6). Bu yıllarda Sosyal Bilgiler eğitimi alanında program geliştirme çabaları eğitim alanında dikkati çekmektedir. Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan Soğuk Savaş döneminde Sosyal Bilgiler alanında daha çok Tarih, Ekonomi gibi sosyal bilimlere daha fazla önem verildiği görülmektedir. 1960’larla birlikte eğitim alanında meydana gelen gelişmelere paralel olarak Sosyal Bilgiler alanında da bir gelişme sürecine girildiği görülmektedir. Bu dönemde buluş yoluyla öğrenme yaklaşımının etkilerini Sosyal Bilgiler alanında da görmek mümkündür. Ancak 1980’lerden itibaren bu yaklaşımdan vazgeçilmiştir (Tekindal vd. , 2003).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler kavramı ilk olarak 1960’tan sonraki okul programlarıyla birlikte kullanılmaya başlamıştır. Osmanlılar döneminde Sosyal Bilgilerin konu alanını oluşturan bilim dallarının ders olarak okullarda okutulduğu görülmektedir (Tekindal vd. , 2003). İlk olarak iptidailerde (1872) okutulmaya başlayan bu dersler, dönemin siyasal gelişmelerine paralel olarak birtakım ideolojileri kazandırma amacına hizmet etmektedir. Osmanlı Devleti’nin zayıflamasıyla birlikte İmparatorluğu içinde bulunduğu durumdan nasıl kurtarabiliriz? sorusundan hareket ederek ortaya atılan akımların etkisi dönemin derslerinde kendisini göstermektedir. Osmanlılık, İslamcılık ve ardından İttihat ve Terakki Partisi’nin yönetime gelmesiyle etkili olan Türkçülük akımı dönemin okullarında okutulan Tarih, Coğrafya derslerinde yönlendirici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte uygulanan okul programlarında, Sosyal Bilgilerin konusunu oluşturan derslerin ayrı ayrı okutulduğu görülmektedir. Yıllara ilişkin olarak

okullarda okutulan ders çizelgelerine bakıldığında bunun örnekleri görülmektedir. Aşağıda bazı yıllarda okullarda okutulan dersler hakkında bilgiler veren haftalık ders çizelgeleri görülmektedir.

Tablo 3.4: Orta Öğretim 1. Kademe Ders Çizelgesi (1927)

Dersler	1.Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	Toplam
Türkçe	7	5	4	16
Vatani Malumat	-	1	1	2
Tarih	2	2	3	7
Coğrafya	2	2	1	5
Hayvanat	2	-	-	2
Nebatat	-	1	-	1
Arziyat	-	-	1	1
Fizyoloji ve Hıfızsıhha	-	-	2	2
Fizik	-	2	2	4
Kimya	-	1	2	3
Riyaziyat	5	5	4	14
Ecnebi Lisan	5	5	5	15
Resim	2	2	1	5
Musiki	1	1	1	3

Jimnastik	2		2		2		6	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Ev İdaresi	-	-	1	-	-	-	1	-
Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1	-	1	-
Atölye	2	2	1	2	1	2	4	6
Laboratuar	2		2			5		
Toplam	32		32		32			

Kaynak: MEB, İstanbul: 1983: 200

1927 yılına ait ortamektep müfredat programında yer alan ortamekteplerin birinci devresinde okutulan dersler Tablo 3.4'te görülmektedir. Tablo 3.4'te olduğu gibi, Tablo 3.5'te de Sosyal Bilgiler dersine rastlanmamaktadır.

Tablo 3.5: Ortamektep Haftalık Ders Çizelgesi (1930)

Dersler	I	II	II
Türkçe	7	5	4
Tarih	3	2	3
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	-	1	1
Hayvanat	2	-	-
Nebatat	-	2	-
Arziyat	-	-	1
Fizyoloji ve Hıfsızıhhat	-	-	3
Fizik	-	2	2
Labaratuarı	-	½	½
Kimya	-	1	2
Labaratuarı	-	½	½
Riyaziye	5	4	4
Ecnebi lisanı	5	5	5
Elyazısı	1	1	1

Resim	2	2	1
Musiki	1	1	1
Gimnastik	2	2	1
Askerlik Dersleri (Erkeklere)	-	1	1
Serbestzaman	2	-	-
Çocuk Bakımı (kızlara)	-	-	1
Biçki-Dikiş	2	1	-
Ev İdaresi (kızlara pazartesi günleri öğleden sonra)			
Genel Toplam	32	32	32

Kaynak: TC Maarif Vekaleti, 1930

1931-1932 ders senesi tadilatı adı altında yayınlanan Ortamektep Müfredat Programı'nda ortamekteplerin birinci devresinde okutulan dersler Tablo 3.6'da belirtilmektedir.

Tablo 3.6: Ortamektep Haftalık Ders Çizelgesi (1931-1932)

Dersler	I	II	II
Türkçe	6	5	4
Tarih	2	2	3
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	1	1	1
Hayvanat	-	-	-
Nebatat	-	2	-
Arziyat	-	-	1
Fizyoloji ve Hıfızısıhhat	-	-	3
Fizik	-	-	2
Kimya	-	-	2
Riyaziye	5	4	4
Fen Bilgisi	3	3	-
Ecnebi Lisanı	5	5	5
El Yazısı	1	1	1
Resim	2	2	1

Musiki	2	1	1
Jimnastik	2	2	1
Askerlik Dersleri (Erkeklere)	-	2	2
Çocuk Bakımı (Kızlara)	-	-	(1)
Toplam	31	32	32
Serbest Zaman	3	2	2
Genel Toplam	34	34	34

Kaynak: TC Maarif Vekilliği, 1931

Tablo 3.6’da da görüldüğü gibi, döneme ilişkin olarak okutulan derslerde Sosyal Bilgiler dersi yerine Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmaktadır. Maarif Vekilliği tarafından Ortamektep Müfredat Programı 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı’nda Coğrafya dersinin amaçları ise aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

1. Talebenin bulunduğu muhit ve içinde yaşadığı vatan ve memleket hakkında malumat sahibi olması.

2. Coğrafi muhitin insanlar üzerinde ve insanların coğrafi muhit üzerindeki tesirleri hakkında esaslı bilgiler edinmesi.

3. Talebenin milletlerin refah ve saadetlerinin coğrafi muhitten edilen istifade derecesine ne kadar çok tabi olduğuna akıl erdirerek memleketin henüz işlenmemiş olan tabii servetlerinin çalışmak isteyen erkek, kadın zeka ve azim sahipleri için nasıl geniş bir faaliyet ve muvaffakiyet sahası teşkil ettiğini idrake ulaşması.

4. Dünyanın diğer yerleri ve memleketleri ve husule ile Türkiye ile münasebeti çok olanlar veya dünya üzerinde ehemmiyeti ziyade olanlar hakkında talebenin esaslı fikirler edinmesi. Devlet ve milletler arasındaki münasebetlerin nasıl günden güne arttığını görerek milletlerin rahat ve refahı için devletler arasında dostluk ve sulh hüküm sürmesinin ehemmiyetini idrak eylemesi.

5. Türkiye’nin başlıca zirai, sınai faaliyet ve mahsulleri ile ticari mübadele hakkında esaslı fikirler edinmesi.

6. Türkiye’nin muhabere ve muvasala hatları ile cihan muhabere ve muvasala hatlarının en mühimleri hakkında malumat sahibi olması.

7. Muhtelif neviden haritaları okumak, harita ve kroki çizilebilmek kabiliyetini kazanması.

8. Atlaslardan, coğrafyaya ait istatistik ve grafiklerden, diyagramlardan istifade etmeği öğrenmesi.

9. Öğrendiği bu bilgiler ve kazandığı bu kabiliyetler ile talebenin milliyet ve vatan merbutiyetinin, insanlık duygularının daha şuurlu ve köklü bir hale gelmesi; cumhuriyet vatandaşlığını daha ziyade liyakat ve kudretle ifa edecek bir seviyeye ermesi” (TC Maarif Vekâleti, 1931: 85).

Benzer şekilde 1951 yılında yayımlanan Ortaokul Programı isimli kaynakta ise ortaokullarda okutulan dersler Tablo 3.7’de verilmiştir.

Tablo 3.7: Kız ve Erkek Orta Okullarıyla Karma Orta Okulların Ders Dağıtım Cetveli (1951)

Dersler		I	II	III
Türkçe		6	4	4
Tarih		2	2	2
Coğrafya		2	2	1
Yurttaşlık Bilgisi		1	1	1
Matematik		5	4	4
Fizik		-	3	3
Kimya		-	-	2
Tabiat Bilgisi		3	3	2
İş Bilgisi	Ticaret işleri			
	Tarım işleri	1	1	1
	El işleri (Erkeklere)	1	1	1
	El işleri (Kızlara)	2	2	2
	Biçki-Dikiş, Ev İdaresi, Çocuk Bakımı			

Yabancı Dil	3	3	3
Beden Eğitimi	1	1	1
Resim	1	1	1
Müzik	1	1	1
Serbest Çalışmalar	3	3	3
Toplam	32	32	32

Kaynak: MEB, 1951

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 1951 yılında Sosyal Bilgiler dersinin henüz ortaokulların müfredat programına girmediği görülmektedir. Daha önceki dönemlerde olduğu gibi Sosyal Bilgiler dersinin konu alanı bilgisine kaynaklık eden Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ayrı ayrı okutulması daha uygun görülmüştür. Bu derslerin birleştirilmesi ancak 1962 yılında yayınlanan İlkokul Program Taslağı ile olmuştur. Burada Toplum ve Ülke İncelemeleri olarak adlandırılan bu dersin 1968 yılında yayınlanan İlkokul Programında ise Sosyal Bilgiler olarak adlandırıldığı görülmektedir (Tekindal vd., 2003: 73).

1968 yılında yayınlanan İlkokul Programında Sosyal Bilgiler dersinin amaçları aşağıda ifade edilmektedir: “ Bu derste öğrenciler:

1. Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden:

- a) Ailelerine, ulusa, yurda, Türk devrimlerine ve ülkülerine bağlanır; çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler;
- b) Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar;
- c) Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, yuvanın saadetini gerçekleştirmedeki hizmet duygularını geliştirirler;
- ç) Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, bayrağına, Türk askerine ve Türk Ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler;
- d) Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirirler;
- e) Türk devriminin anlamını ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk devriminin

değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler;

f) Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar;

g) Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlarlar;

ğ) Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır ve onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar;

h) Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar;

ı) İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler;

i) Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıyarak onları korumak gerektiğini öğrenirler.

2. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden:

a) Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler;

b) İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörülülikle karşılamaları gerektiğini benimserler;

c) Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler;

ç) Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar;

d) Kanun ve nizamla karşı saygı duymayı ve devlet teşkilatımızı, seviyelerine göre, öğrenirler.

3. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden:

a) Çevrelerini ve yurdu tanır; Türkiye'nin yakın ve uzak komşu memleketler ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar;

b) Gerekli plan, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler;

c) İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelirler;

ç) Bilimin ve teknik gelişmelerin insan hayatındaki etkilerini kavrar; kâşiflere ve bilim adamlarına karşı sevgi duyarlar;

d) Sık sık görüp temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.

4. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden:

a) Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar;

b) Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler;

c) Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler;

ç) Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar;

d) İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağıllıkları inceleyebilirler;

e) Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar (MEB, 1968:63-65).

“İlkokullarda Sosyal Bilgiler dersindeki bu gelişmelerden sonra, 20 Temmuz 1970 gün ve 4196 sayılı Bakanlık Oluru ile, ortaokul Sosyal Bilgiler taslak programının 1970-1971 öğretim yılında her ilde, ayrılacak bir veya iki ortaokulun birinci sınıflarında, yedi yıllık öğretmen okullarının orta birinci sınıflarında, ortaokul sınıfları bulunan yatılı bölge okullarının orta birinci sınıflarında denenmek suretiyle uygulanması ve bu uygulamanın kademeli olarak gelecek yıllarda da devam etmesi uygun görülmüştür” (Güngördü, 2002: 132). Talim ve Terbiye Kurulu’nun 22 Mart 1973 tarihli ve 303 sayılı kararı gereğince ortaokul Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi ve Matematik programlarının bütün ortaokullarda kademeli olarak uygulanması uygun görülmüştür. Bu kararda yer alan ifadeler şöyledir: “Bakanlık Makamının 20.7.1970 tarih ve 4196 sayılı mucipleriyle 1970-1971 öğretim yılından beri 136 ortaokulda denenmekte ve geliştirilmekte olan ve 1569, 1582, 1583 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmış bulunan ortaokul Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi programlarının bütün ortaokullarda uygulanması hakkındaki Orta Öğretim Genel Müdürlüğünün 20 Aralık 1972 tarih ve 28819 sayılı teklif yazıları incelendi. Programların denendiği okullarla yapılan temaslardan bu programların öğrencilerin yetiştirilmesinde daha verimli olduğu sonucuna varıldığı gibi, uygulama dışında kalan okullarda öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi adı altında (Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Fizik, Kimya, Tabiat Bilgisi) ayrı ayrı üç kitap okutması, öğrencilerin de bir dersten not alabilmek için üç ayrı yoklamaya tabi tutulması gibi güçlükleri de ortadan kaldırmak

amacıyla sözü geçen programlarla 1971-1972 öğretim yılından beri aynı ortaokullarda denenmekte ve geliştirilmekte olan ve 1645, 1646 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanmış bulunan ortaokul matematik programlarının 1973-1974 öğretim yılından itibaren bütün ortaokulların birinci sınıflarında uygulamaya konulması ve müteakip yıllarda kademeli olarak üst sınıflara teşmil etmesi ” (Tebliğler Dergisi, 2 Nisan 1973) istenmektedir.

Tablo 3.8: Programa Göre Normal Öğretim Yapan Okulların Haftalık Ders Süreleri (1971)

DERSLER	SINIFLAR				
	Sınıf I	Sınıf II	Sınıf III	Sınıf IV	Sınıf V
	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika
	Miktar Toplam	Miktar Toplam	Miktar Toplam	Miktar Toplam	Miktar Toplam
Hayat Bilgisi	200	240	240		
Planlama	120	120	120		
Değerlendirme	200	200	200	-	-
Eğitsel Çalışmalar	60	60	60		
Sosyal Bilgiler				240	200
Planlama				50	50
Değerlendirme	-	-	-	80	80
Eğitsel Çalışmalar				60	60
Fen ve Tabiat Bilgisi				200	200
Planlama	-	-	-	70	70
				120	120

Değerlendirme					
Din Bilgisi	-	-	-	40	40
Türkçe (Yazı)	400	360	360	240	240
Matematik	200	200	200	160	200
Resim-İş	120	120	120	80	80
Müzik	40	40	40	40	40
Beden Eğitimi	80	80	80	40	40
Toplam	1420	1420	1420	1420	1420

Kaynak: TC MEB, 1971: 269

Tablo 3.8 incelendiğinde ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin olmadığı; Hayat Bilgisi derslerinin okutulduğu; ancak, 4 ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere verildiği görülmektedir

16 Eylül 1974 tarihli ve 1805 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan ve "IX. Milli Eğitim Şurası kararları gereğince 1974-1975 öğretim yılında uygulamaya konulacak esaslar" 11108 sayılı genelgede ortaokullarda okutulması öngörülen dersler arasında Sosyal Bilgiler dersi de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler dersinin altı ve yedinci sınıflarda haftada üç ve sekizinci sınıfta ise haftada 4 saat okutulması uygun görülmüştür.

Tablo 3.9: Ortaokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1974)

DERSLER		SINIFLARA GÖRE DERS SAATLERİ			
		VI. Sınıf	VII. Sınıf	VIII. Sınıf	Toplam
ORTAK DERSLER	Türkçe	5	5	5	15
	Matematik	4	4	4	12
	Sosyal Bilgiler	3	3	4	10
	Fen Bilgisi	3	3	3	9
	Yabancı Dil	3	3	3	9
	Resim	1	1	1	3
	Müzik	1	1	1	3
	Beden Eğitimi	1	1	1	3
	Ahlak	1	1	1	3

	TOPLAM	22	22	23	67
--	---------------	-----------	-----------	-----------	-----------

Kaynak: Tebliğler Dergisi, 16 Eylül 1974: 346

Tablo 3.9 incelendiğinde 1974 yılında Sosyal Bilgiler dersinin 6 ve 7. sınıflarda bugün olduğu gibi haftada 3 saat olduğu görülmektedir. Ancak 8. sınıfta Sosyal Bilgiler dersi haftada 4 saat olarak düzenlenmiştir. Günümüzdeki uygulamada ise Sosyal Bilgiler dersi yerine TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi haftada 2 saat olarak okutulmaktadır.

15 Kasım 1974 tarihinde kabul edilen Sosyal Bilgiler programının, altı, yedi ve sekizinci sınıflarda 1975-1976 öğretim yılından itibaren okutulması, birinci kademe programının ise 1977-1978 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanması uygun görülmüştür (Tebliğler Dergisi, 2 Aralık 1974). Söz konusu programa göre ikinci kademe okutulması öngörülen üniteler aşağıdaki gibidir:

VI. SINIF:

ÜNİTE I: HANGİ TOPLULUKLARIN ÜYESİYİZ? BU TOPLULUKLAR İÇİNDE HAK ve GÖREVLERİMİZ NELERDİR?

ÜNİTE II: TÜRKİYE’NİN NERESİNDEYİZ?

ÜNİTE III: DÜNYAMIZA TOPLU BAKIŞ

ÜNİTE IV: YURDUMUZDA ESKİ ÇAĞLARDA KİMLER, NASIL YAŞAMIŞLARDIR?

ÜNİTE V: ORTA ASYA TÜRKLERİ ve TÜRK GÖÇLERİ

VII SINIF:

ÜNİTE I: OĞUZLARIN ANADOLU’YA YAYILMALARI ve YERLEŞMELERİ (Türkiye Tarihi)

ÜNİTE II: ANADOLU’DA YENİ BİR TÜRK DEVLETİNİN KURULUŞU

ÜNİTE III: ORTAÇAĞDA ve YENİÇAĞDA AVRUPA

ÜNİTE IV: OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN DURAKLAMA, GERİLEME ve DAĞILMA DEVRİ

ÜNİTE V: KOMŞULARIMIZ ve İLİŞKİMİZ OLAN DEVLETLER

VIII. SINIF:

ÜNİTE I: TÜRKİYE’NİN BUGÜNKÜ YÖNETİM ŞEKLİ

ÜNİTE II: OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN YIKILIŞI ve TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN KURULUŞU

ÜNİTE III: NÜFUSUMUZ ve NÜFUS SORUNLARIMIZ

ÜNİTE IV: TÜRKİYE’NİN TARIMLA İLGİLİ SORUNLARI

TÜRKİYE’NİN ENERJİ İHTİYACI, ENERJİ KAYNAKLARI ve TÜRKİYE’NİN ENDÜSTRİLEŞMESİ

ÜNİTE VI: TÜRKİYE’DE TAŞIMA ve ULAŞTIRMA;

İÇ ve DIŞ TİCARET (Tebliğler Dergisi, 2 Aralık 1974: 579-589).

Ancak Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirildiği bu uygulama kısa sürmüş ve yeniden Sosyal Bilgiler dersi yerine, Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi, TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleri adı altında okutulması kararlaştırılmıştır.

1985-1986 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilen ortaokul bir ve ikinci sınıf Milli Tarih programına göre dersin amaçları aşağıda ifade edilmektedir (Tebliğler Dergisi, 17 Haziran 1985):

ORTAOKUL MİLLİ TARİH PROGRAMI (1985)

Amaç:

Öğrencilere,

1. *Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri, dünya kültür ve medeniyetinin gelişmesindeki büyük payını öğretip kavratmak, onların milli duygularını daha şuurlu ve köklü kılmak;*
2. *Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini insanlık duygusunun yüceliğini benimsetmek ve bu üstün özelliklerin davranış haline gelmesini sağlamak;*
3. *Tarihte büyük medeniyetler kurmuş, köklü bir geçmişe sahip büyük bir milletin evladı olduklarının sorumluluğunu duyurmak; gelecek için ümit ve güven vererek Türk milletine, dünya milletleri içinde layık olduğu yeri sağlama ve Atatürk’ün direktifleri uyarınca “milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma” yolunda*

durmadan çalışmaları, sürekli bir çaba göstermeleri ve bu uğurda her fedakârlığı göze alabilmeleri gerektiği şuurunu vermek;

4. *Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların sebepleri ve sonuçları üzerinde, günümüze kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve muhakeme etme yeteneğini geliştirmek;*
5. *Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinin ve devletimizin bağımsızlığının ancak yurt ve millet bütünlüğümüzün bozulmasına fırsat vermemek ve güçlü olmakla devam ettirebileceği gerçeğini kavratmak;*
6. *Tarihi olaylara yön veren kişilerin, yerinde ve zamanında gösterdikleri uzak görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıkları veya uzağı göremeyişleri ve şuursuz davranışları sebebiyle olayların ve tarihin akışını nasıl etkilediklerini göstermek;*
7. *Toplumunu yönlendiren Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavratmak ve takdir ettirmek; milletimize düşen insanlık görevleri bulunduğunu belirtmek ve onlarda sevgi, saygı ve hizmet verme duygusunu uyandırmak;*
8. *Milli bağımsızlığımızın ve demokrasinin değerini kavratmak; yurt ve millet bütünlüğümüzü koruma, milli çıkarlarımızı ve demokrasiyi üstün tutma şuurunu ve davranışını kazandırmak;*
9. *Geçmişte içinde bulunduğumuz zaman arasında bağlantı kurdurup gün geçtikçe daha da çoğalarak karmakarışık hale gelen yurt ve dünya meselelerini iyi değerlendiren, meseleler yaratmak yerine sağduyu ile hareket ederek onlara çözüm getirebilen; milli manevi ve maddi değerlerimize yürekten bağlı bir kişilik kazandırmaktır.*

Bu programa göre ortaokul birinci ve ikinci sınıfta okutulması öngörülen konular aşağıdaki gibidir:

ORTAOKUL I. SINIF MİLLİ TARİH PROGRAMI (1985)

I. ÜNİTE: Tarih, Takvim, Çağ ve Yüzyıl Kavramları

1. *Tarihin Tanımı, Tarih Okumanın Faydaları, Türk Tarihini Öğrenmenin Önemi ve Gerekliği*
2. *Takvim*
3. *Çağ ve Yüzyıl*

II. ÜNİTE: Anadolu'da Kurulan Medeniyetler (Kısa ve öz bilgi verilecektir.)

III. ÜNİTE: Orta Asya Türkleri ve Göçler

A) Türklerin İlk Yurdu (Anayurdu) Orta Asya

- 1) Orta Asya'nın Yeri
- 2) Göçler, Sebepleri ve Sonuçları
- 3) Türk Medeniyetinin Eski ve Köklü Bir Medeniyet Oluşu

B) Göçlerden Sonra Orta Asya'da Kurulan İlk Türk Devletleri:

- 1) Hunlar
- 2) İskitler
- 3) Göktürkler
- 4) Kutluklar
- 5) Uygurlar
- 6) Orta Asya Türk Kültür ve Medeniyeti

C) Türkler'in Avrupa'ya Göçleri

- 1) Avrupa'da Büyük Hun Devleti
- 2) Avrupa'ya Yürüyen Diğer Türk Kavimleri

IV. ÜNİTE: İslam Tarihi

A) İslamiyet'in Doğuşu, Yayılması ve Türkler

- 1) İslamiyet'ten Önce Arabistan'ın Durumu
- 2) Hz. Muhammed'in Hayatı ve Peygamberliği
- 3) Hicret ve Hz. Muhammed'in Seferleri
- 4) Dört Halife Devri
- 5) Emeviler, Abbasiler Devrinin Başlıca Önemli Olayları

B) İslam Kültür ve Medeniyeti

- 1) Devlet Yönetimi
- 2) Ordu
- 3) Dil ve Edebiyat
- 4) Sosyal ve Ekonomik Hayat
- 5) Bilim ve Sanat
- 6) Türklerin İslam Kültür ve Medeniyetine Hizmetleri

V. ÜNİTE: Türklerin İslamiyet Geçişleri ve İlk Türk İslam Devletleri

A) Türklerin İslamiyet'i Kabul Etmeleri

B) İlk Türk-İslam Devletleri

- 1) Karahanlılar
- 2) Gazneliler
- 3) Tulunoğulları, Akşitler
- 4) Büyük Selçuklu İmparatorluğu

C) İlk Türk- İslam Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

- 1) Devlet Yönetimi
- 2) Ordu
- 3) Dil ve Edebiyat, Sosyal ve Ekonomik Hayat, Bilim ve Sanat

VI. ÜNİTE: Türkiye Tarihi**A) Türklerin Anadolu'ya Akınları****B) Malazgirt Muharebesi Ve Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinmeleri****C) Anadolu'da İlk Türk Beylikleri (Saltuklar, Mengücekler, Danişmentliler, Artuklular)****D) Anadolu Selçuklu Devleti**

- 1) Anadolu Selçuklu Devletinin Kuruluş Ve Gelişme Dönemi
- 2) Haçlı Seferleri
- 3) Köseadağ Muharebesi Ve Anadolu Selçuklu Devletinin Dağılması
- 4) Anadolu Selçuklu Beylikleri (Osmanlı, Karaman, Germiyan, Karesi, Hamitoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları ve diğerleri)
- 5) Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde Türk Denizciliği
- 6) Beyliklerin Türk ve Türkiye Tarihi Bakımından Önemi.

E) Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde Kültür ve Medeniyet

- 1) Devlet Yönetimi

2) *Sosyal ve Ekonomik Hayat*

3) *Fikir, Dil ve Edebiyat*

4) *Sanat*

VII. ÜNİTE: Orta Asya ve Yakın Doğuda Kurulan Diğer Türk Devletleri

1) *Fatimiler*

2) *Eyyubiler*

3) *Memlükler*

4) *Harzemşahlar*

5) *Moğol İmparatorluğu*

6) *Altınordu Devleti*

7) *Timur İmparatorluğu*

8) *Babür İmparatorluğu ve Hindistan'da Türk Hakimiyeti*

9) *Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri (Bu devletlerin tarihleri çok kısa ve öz olarak verilecektir).*

ORTAOKUL II. SINIF MİLLİ TARİH PROGRAMI (1985)

I. ÜNİTE: Osmanlı Devletinin Kuruluşu

A) Osmanlı Devletinin Kuruluşu

1) *Kayı boyunun Anadolu'ya Gelip Yerleşmesi*

2) *Bizans İmparatorluğu ve Balkanlarda Siyasi Durum*

3) *Anadolu'da Siyasi Durum*

4) *Osman Bey, Orhan Bey, Murat Hüdavendigâr Dönemlerinin Önemli Siyasi Olayları*

5) *Yıldırım Bayezid Dönemi*

6) *Ankara Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Parçalanması*

a) *Osmanlı Devleti'nin Yeniden Kurulması*

2) *Osmanlı Devleti'nin Yeniden Kurulması ve Çelebi Mehmet*

3) *II. Murat Dönemi*

4) *Kuruluş Döneminde Kültür ve Medeniyet*

a) *Devlet ve Memleket Yönetimi*

b) *Toprak Yönetimi*

- c) *Maliye*
- d) *Ordu*
- e) *Eğitim- Öğretim, Dil ve Edebiyat*
- f) *Hukuk, Sosyal ve Ekonomik Hayat*
- g) *Bilim, Kültür ve Sanat*

II. ÜNİTE: Osmanlı Devleti'nin Yükselme Dönemi ve Devletin İmparatorluk Haline Gelmesi

B) Fatih Sultan Mehmet Dönemi

- 1) *İstanbul'un Fethi, Fethin Türk ve Dünya Tarihindeki Önemi*
- 2) *Balkanlar'da Anadolu'da ve Denizlerde Gelişmeler*
- 3) *Fatih Sultan Mehmet'in Kişiliği*

C) II. Bayezid Dönemi

- 1) *Osmanlı-Venedik İlişkileri*
- 2) *Osmanlı-memluk İlişkileri*

D) Yavuz Sultan Selim Dönemi

- 1) *Osmanlı-İran ilişkileri*
- 2) *Osmanlı-Memluk İlişkileri*

E) Kanuni Sultan Süleyman Dönemi

- 1) *Batı'da Gelişmeler*
- 2) *Doğu'da Gelişmeler*
- 3) *Denizlerde Gelişmeler*
- 4) *Sokullu Mehmet Paşa Dönemi*
- 5) *Yükselme Döneminde Osmanlı Kültür ve Medeniyeti*
  - a) *Devlet ve Memleket Yönetimi*
  - b) *Toprak Yönetimi*
  - c) *Maliye*
  - d) *Ordu*
  - e) *Eğitim-Öğretim, Dil ve Edebiyat*
  - f) *Hukuk, Sosyal ve Ekonomik Hayat*
  - g) *Bilim, Kültür ve Sanat*

III. ÜNİTE: Yeni Çağ'da Avrupa'da Önemli Olaylar

- 1) Coğrafi Keşifler
- 2) Rönesans
- 3) Reform Hareketleri

IV. ÜNİTE: Osmanlı İmparatorluğu'nun Duraklama Dönemi

F) Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumuna Genel Bir Bakış

- 1) Duraklamanın Sebepleri

G) XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Siyasi Durumu:

- 1) Osmanlı-İran İlişkileri
- 2) Osmanlı-Lehistan İlişkileri
- 3) Osmanlı-Avusturya İlişkileri

H) İç İsyenlar

- 1) İç İsyenların Sebepleri
- 2) İstanbul İsyenları
- 3) Celali İsyenları
- 4) Eyalet İsyenları

I) Islahat Hareketleri

- 5) Islahat Hareketleri, Sebepleri ve Sonuçları

İ) Köprülüler Devri

- 1) Köprülü Mehmet Paşa
- 2) Köprülü Fazıl Ahmet Paşa
- 3) Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Dönemlerinin Önemli Olayları

K) Duraklama Döneminde Osmanlı Kültür ve Medeniyeti

L) Devlet ve Memleket Yönetimi

M) Toprak Yönetimi

N) Maliye

O) Ordu

P) Eğitim-öğretim, Dil ve Edebiyat

Q) Hukuk, Sosyal ve Ekonomik Hayat

R) *Bilim, Kültür ve Sanat*

V. **ÜNİTE: Osmanlı İmparatorluğu'nun Gerileme ve Dağılma Dönemi**

S) *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gerilemenin Sebepleri*

- 1) *Osmanlı-Rus, Osmanlı-İran, Osmanlı-Avusturya Harpleri*
- 2) *Osmanlı-Fransız İlişkileri*

T) *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Islahat Hareketleri*

- 1) *Islahat Hareketlerinin Genel Karakteri*
- 2) *Lale Devri*
- 3) *I. Mahmut, III. Mustafa, I. Abdülhamit, III. Selim ve II. Mahmut Zamanında Yapılan Islahat Hareketleri*
- 4) *Fransız İhtilali'nin Osmanlı İmparatorluğu'na Etkileri*
- 5) *Osmanlı İmparatorluğu'nda Milliyetçilik Hareketleri (Sırp ve Yunan İsyamları)*
- 6) *Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa Ayaklanması*
- 7) *Kırım Savaşı ve Sonuçları*

b. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Demokrasi Hareketleri*

- 1) *Tanzimat Fermanı*
- 2) *Islahat Fermanı*
- 3) *I. ve II. Meşrutiyet Dönemleri*

c. *Gerileme Döneminde Osmanlı Kültür ve Medeniyeti*

1. *Devlet ve Memleket Yönetimi*
2. *Toprak Yönetimi*
3. *Maliye*
4. *Ordu*
5. *Eğitim-Öğretim, Dil ve Edebiyat*
6. *Hukuk, Sosyal ve Ekonomik Hayat*
7. *Bilim, Kültür ve Sanat*

d. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yıkılması*

- 1) *Trablusgarp ve Balkan Harpleri*
- 2) *Birinci Dünya Harbi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Harbe Girmesi*

- 3) *II. Dünya Harbi (Anahatlarıyla verilecek, özellikle Atatürk'ün bu harbin sonuçları hakkındaki görüşleri belirtilecektir)*" (Tebliğler Dergisi, 17 Haziran 1985, 201-204).

Sosyal Bilgilerin alanına giren derslerin 1985 yılında da ayrı ayrı okutulduğu aşağıdaki ders dağıtım çizelgesinde görülmektedir (Tablo 3.10.):

Tablo 3.10: Ortaokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1985)

Dersler	Sınıflar		
	VI. Sınıf	VII. Sınıf	VIII. Sınıf
Türkçe	5	5	5
Matematik	4	4	4
Fen Bilgisi	4	4	4
Milli Tarih	2	2	-
Milli Coğrafya	2	2	-
Vatandaşlık Bilgisi	-	-	3
TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2
Yabancı Dil	3	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	2	2
Resim-İş	2	2	2
Müzik	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	1
Seçmeli Dersler	4-8	4-8	4-8
TOPLAM	30 (34)	30 (34)	30 (34)
Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3
GENEL TOPLAM	33 (37)	33 (37)	33 (37)

Kaynak: Tebliğler Dergisi, 9 Eylül 1985

9 Eylül 1985 tarihli ve 2195 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan ve aynı zamanda 1985-1986 öğretim yılından itibaren geçerli olması uygun görülen Milli Coğrafya Programının amaçları aşağıda aktarılmaktadır:

ORTAOKUL MİLLİ COĞRAFYA PROGRAMI (1985-1986)

AMAÇLAR:

Öğrencilere;

1. *Türkiye'nin dünya üzerinde işgal ettiği yer ve mevkiinin önemini kavratmak, onlarda ülkemiz kalkınmasında severek sorumluluk alma duygusunu geliştirmek.*
2. *Halkımızın çeşitli coğrafi bölgelerdeki yaşayış şekillerini, yurdumuzun imkan ve servetlerini, turistik zenginliklerini ve coğrafyasından kaynaklanan meselelerini öğretmek, vatanını ve milletini sevdirmek.*
3. *Yurdumuzun imkân ve kaynaklarını tanıtmak, sınırsız olmayan bu tabii servetlerimizin israfından kaçınma fikrini aşlamak ve Türkiye tabiatını korumaları gerektiğini zihinlerine yerleştirmek.*
4. *Türkler'in yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafyalarını öğretmek, Türkler'in geniş bir alana dağılmış büyük bir millet olduğunu göstermek.*
5. *Türkiye'nin başlıca tarım ve endüstri ürünleri ile ticari ilişkileri hakkında bilgi kazandırmaktır.*

Bu programa göre Milli Coğrafya dersinde okutulması öngörülen konular ise aşağıda yer almaktadır:

BİRİNCİ SINIF

BİRİNCİ BÖLÜM

COĞRAFYA ve DÜNYAMIZ

ÜNİTE I: COĞRAFYA NEDİR?

- 1) Coğrafyanın Tanımı ve Konusu
- 2) Coğrafyanın Bölümleri

ÜNİTE II: HARİTA BİLGİSİ

- 1) Yön Nedir?
- 2) Kroki, Plan ve Harita
- 3) Ölçek ve Çeşitleri
- 4) Harita İşaretleri
- 5) Haritalardan Nasıl Faydalanırız?

İKİNCİ BÖLÜM**DÜNYAMIZ ve YERYÜZÜNDEKİ TÜRKLER****ÜNİTE I: KITALAR ve OKYANUSLAR**

- 1) Genel Bakış
- 2) Okyanuslar
- 3) Kıtalar

ÜNİTE II: ASYA KITASI

- 1) Yüzey Şekilleri
- 2) İklimi, Akarsuları ve Bitki Örtüsü
- 3) Asya Ülkelerine Toplu Bakış
- 4) Asya'da Türklerin Yaşadığı Belli Başlı Ülkeler ve Yerler:
  - a) Yakutistan
  - b) Batı Türkistan
  - c) Doğu Türkistan
  - d) Afganistan
  - e) Azerbaycan
  - f) İran
  - g) Irak
  - h) Suriye
  - i) Kıbrıs

ÜNİTE III: AVRUPA KITASI

- 1) *Yüzey Şekilleri*
- 2) *İklim, Akarsuları ve Bitki Örtüsü*
- 3) *Avrupa Ülkelerine Toplu Bakış*
- 4) *Avrupa'da Türklerin Yaşadığı Belli Başlı Ülkeler*
  - a) *Yunanistan*
  - b) *Bulgaristan*
  - c) *Romanya*
  - d) *Yugoslavya*
- 5) *Avrupa'da Türk İşçileri*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEMİZ

ÜNİTE I: TÜRKİYE'YE GENEL BAKIŞ

- 1) *Yüzey Şekilleri*
- 2) *İklim Bölgeleri*
- 3) *Bitki Toplulukları*
- 4) *Akarsuları ve Gölleri*
- 5) *Beşeri ve Ekonomik Özellikleri*

ÜNİTE II: TÜRKİYE'NİN EKONOMİK COĞRAFYASINI ETKİLEYEN ŞARTLAR

- 1) *Coğrafi Konum*
- 2) *Yer Şekilleri*
- 3) *İklim*
- 4) *Nüfus ve Yerleşme*

ORTAOKUL MİLLİ COĞRAFYA PROGRAMI

İKİNCİ SINIF

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ

ÜNİTE I: COĞRAFİ BÖLGELERE GİRİŞ

- 1) *Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri ve Önemi*
- 2) *Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri*
- 3) *Bölge, Bölüm, Yöre, Havza Ne Demektir?*

ÜNİTE II: KARADENİZ BÖLGESİ

- 1) *Batı Karadeniz Bölümü*
- 2) *Orta Karadeniz Bölümü*
- 3) *Doğu Karadeniz Bölümü*

ÜNİTE III: MARMARA BÖLGESİ

- 1) *Yıldız Dağları Bölümü*
- 2) *Ergene Bölümü*
- 3) *Güney Marmara Bölümü*
- 4) *Çatalca-Kocaeli Bölümü*

ÜNİTE IV: EGE BÖLGESİ

- 1) *Ege Bölümü*
- 2) *İç Batı Anadolu Bölümü*

ÜNİTE V: AKDENİZ BÖLGESİ

- 1) *Adana Bölümü*
- 2) *Antalya Bölümü*

ÜNİTE VI: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLÜMÜ

- 1) *Dicle Bölümü*
- 2) *Orta Fırat Bölümü*

ÜNİTE VII: DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

- 1) *Yukarı Fırat Bölümü*
- 2) *Erzurum-Kars Bölümü*
- 3) *Yukarı Murat Bölümü*
- 4) *Hakkâri Bölümü*

ÜNİTE VIII: ORTA ANADOLU Bölgesi

- 1) *Konya Bölümü*
- 2) *Yukarı Sakarya Bölümü*
- 3) *Orta Kızılırmak Bölümü*
- 4) *Yukarı Kızılırmak Bölümü*

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN EKONOMİK COĞRAFYASI

ÜNİTE I: TÜRKİYE'NİN EKONOMİK COĞRAFYASINA GENEL BAKIŞ

- 1) *Madenler*
- 2) *Endüstri*
- 3) *Tarım ve Hayvancılık*
- 4) *Ticaret*
- 5) *Ulaşım*
- 6) *Turizm*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN STRATEJİK DURUMU

ÜNİTE I: TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

- 1) *Türkiye'nin Jeopolitik Yeri ve Önemi*
- 2) *İç Tehdit*
- 3) *Dış Tehdit*
- 4) *Yurt Sevgisi* (Tebliğler Dergisi, 9 Eylül 1985: 361-363).

Ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya derslerinin okutulması uygun görülürken, ilkokul 4 ve 5. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersinin okutulduğu görülmektedir (Tebliğler Dergisi, 10 Ağustos 1987). Vatandaşlık Bilgileri adı altında okutulan dersin ise sekizinci sınıfta haftada 2 ders saati okutulması uygun görülmüştür. Aynı şekilde TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi de sekizinci sınıflarda haftada 2 ders saati okutulmuştur (Tebliğler Dergisi, 26 Ekim 1992).

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 15 Mart 1992 tarihli ve 45 sayılı kararı ile kabul edilen Vatandaşlık Bilgileri Dersi Programının amaçları ise aşağıda görülmektedir (Tebliğler Dergisi, 13 Nisan 1992).

ORTAOKUL VATANDAŞLIK BİLGİLERİ PROGRAMI (1992)

AMAÇLAR:

- 1) *Öğrencilere ferdin toplum içinde yaşaması gerektiğini kavratmak ve onlara toplumun çeşitli çevrelerinde anlayışlı işbirliği ve düzenli şekilde birlikte yaşama alışkanlığı kazandırmak;*

- 2) *İnsanın sınırsız bir hürriyete sahip olmadığı, toplum yaşayışını düzenleyici nitelikteki sosyal davranış kurallarıyla uyum içinde yaşamak durumunda olduğu konusunda öğrencileri bilgili ve bilinçli kılmak;*
- 3) *Öğrencilere millet kavramını vermek, Türk milletinin birer evladı olmanın şerefini hissettirmek ve sorumluluğunu kazandırmak,*
- 4) *Öğrencilerde, milli ve vatani işlere ilgi uyandırarak onlara millet ve vatana canla başla hizmet etme bilincini kazandırmak,*
- 5) *Atatürk'ün Türk gençliğine emanet ettiği Türk İstiklalinin ve Türk Cumhuriyeti'nin önemini; Hürriyetçi demokrasi rejimimizin diğer rejimlerden, özellikle totaliter rejimlerden farklarını, üstünlüklerini kavratmak ve öğrencilere bu değerleri her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olmaları gerektiği fikir ve inancını vermek,*
- 6) *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın genel esaslarını ve temel ilkelerini kavratmak suretiyle öğrencilerde Anayasamızda -ifadesini bulan hürriyetçi demokrasiye, Atatürk milliyetçiliğine içten bağlılık ve devlet otoritesine saygı duygusu uyandırmak,*
- 7) *Öğrencilerde toplumun refah ve huzur için çeşitli işlerde görev almış kişilere saygı duyma, onların işlerini kolaylaştırmak için kendi paylarına düşen ödev ve sorumlulukları yerine getirme davranışı gerçekleştirme,*
- 8) *Demokratik zihniyetin hâkim olduğu bir atmosfer içinde kendi kendilerini yönetmelerine, okul içinde ve dışında sorumluluk yüklenmelerine imkân ve fırsat sağlayarak öğrencilerin demokrasiyi bizzat yaşayan, uygulayan kişiler olarak yetişmelerini sağlamak,*
- 9) *Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve vatandaş olarak gerekliliğini, işsiz güçsüz bir insanın toplum için zararlı bir eleman olacağını öğrencilere kavratmak, onlarda her mesleğin kutsal olduğu ve hangi meslekten olursa olsun işini gereğince yapan herkesin saygı değer bir insan olduğu inancını yerleştirmek,*
- 10) *“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” fikrinin gerçekleşmesi için milletler ailesi içinde Türk milletine düşen ödev ve sorumluluğun değerini kavratmaktır” (Tebliğler Dergisi, 13 Nisan 1992: 213-214)*

Ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersinin Milli Tarih, Milli Coğrafya, Vatandaşlık Bilgileri adı altında üç ayrı ders olarak okutulması uygulaması 1997-1998 öğretim yılından itibaren terk edilmiştir. Böylece Sosyal Bilgiler dersinin 6. ve 7. sınıflarda okutulması kararlaştırılmıştır. Söz konusu dönemde Türkiye’de 8 yıllık zorunlu eğitime geçilmiş ve

ilkokul – ortaokul ayrımı bir kenara bırakılarak “İlköğretim Okulu” çatısı altında yeniden yapılandırılmıştır. İlköğretim Okulu olarak verilmesi kararlaştırılan eğitim-öğretimin ilk beş yılı kapsayan bölümü I. Kademe, son üç yılı kapsayan bölümü ise II. Kademe olarak adlandırılmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu’nun 10 Eylül 1997 tarihli ve 143 sayılı kararına göre ilköğretim okulu haftalık ders çizelgesi aşağıda görülmektedir (Tebliğler Dergisi, Ekim 1997).

Tablo 3.11: İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (1997)

DERSLER	SINIFLAR							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğit.	-	-	-	-	-	-	1	1
TC İnkılâp T. ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	2	2	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-

Seçmeli Dersler	-	-	-	4	4	3	3	3
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak: Tebliğler Dergisi, Ekim 1997: 644

Tablo 3.11’de görüldüğü gibi, 1997-1998 öğretim yılından itibaren Sosyal Bilgiler dersinin önceki öğretim yıllarından farklı olarak, ayrı ayrı okutulan dersler yerine tek bir ders olarak okutulması kararlaştırılmıştır. Bir de Talim ve Terbiye Kurulu’nun 62 sayılı ve 2 Nisan 1998 kararı ile uygulanması öngörülen İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının genel amaçları aşağıda görülmektedir (Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 537-538).

GENEL AMAÇLAR

Öğrenciler bu derste

A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden;

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.

2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük milletin evlâtları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.

3. Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.

4. Topluluk hâlinde yaşamının bir gereklilik olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.

5. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, bilim ve sanatseverliğini estetik zevkini, insanlık duygusunun inceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış hâline getirirler.

6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke hâline getirirler.

7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihî olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.

8. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece millî değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.

9. Türk İnkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evlâdı olarak yetişirler.

10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak, Atatürk'ün direktifleri uyarınca" millî kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.

11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.

12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hâle gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.

13. Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.

14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi millî değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.

B. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden;

1. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hâle gelirler.

2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörüyle karşılamaları gerektiğini benimserler.

3. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.

5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk hâlinde yaşamanın zorunluluğunu kavrarlar.

6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık hâline getirirler.

C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden;

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2. Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeleri ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5. Plân, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hâle gelirler.

6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ç. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden;

1. Çevrenin ekonomik değerleri ile millî kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.

3. Tutumlu olma ve plânlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

4. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.

5. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.

6. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.

7. Nüfus artış hızını eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar (Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 537-538).

Söz konusu programa göre 6. ve 7. sınıfta okutulması planlanan ünite başlıkları aşağıda verilmektedir (Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 550).

VI. SINIF

- 1) DEMOKRATİK HAYAT
- 2) COĞRAFYA ve DÜNYAMIZ
- 3) TÜRKİYE TARİHİ
- 4) MOĞOLLAR ve DİĞER TÜRK DEVLETLERİ
- 5) TÜRKİYEMİZ

6) OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU

VII. SINIF

- 1) TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ
- 2) İSTANBUL'UN FETHİ ve SONRASI
- 3) AVRUPA'DA YENİLİKLER
- 4) 17. VE 18. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ
- 5) 19. VE 20. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ
- 6) OSMANLI KÜLTÜR ve UYGARLIĞI
- 7) YURDUMUZUN KOMŞULARI ve TÜRK DÜNYASI (Tebliğler Dergisi, Nisan 1998: 556).

1997-1998 öğretim yılındaki bu olumlu gelişmeden sonra 2000'li yıllarda da program geliştirme çalışmalarının devam ettiği görülmektedir. TC Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yayımlanan, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6 – 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda (Taslak Basım) yer alan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları aşağıda verilmektedir:

- 1) *Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerini; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.*
- 2) *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.*
- 3) *Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.*
- 4) *Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.*
- 5) *Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.*
- 6) *Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.*

- 7) *Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb) kullanır, düzenler ve geliştirir.*
- 8) *Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.*
- 9) *Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.*
- 10) *Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.*
- 11) *Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve teknolojilerini kullanır.*
- 12) *Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlaki gözetir.*
- 13) *Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.*
- 14) *Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.*
- 15) *İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.*
- 16) *Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.*
- 17) *İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (TC MEB Talim ve Terbiye Kurulu, 2005: 6)*

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 188 sayılı ve 30 Haziran 2005 tarihli kararında 6. ve 7. sınıflarda uygulanması öngörülen Sosyal Bilgiler Programı ile ilgili aşağıdaki ifadeler yer verilmektedir: Bakanlık Makamının 18/11/2003 tarih ve 12438 sayılı Oluru ile Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nda kurulan Özel İhtisas Komisyonu tarafından hazırlanarak kurulda görüşülen İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6 ve 7. Sınıflar) Öğretim Programının 2006-2007 Öğretim Yılından itibaren denenip geliştirilmek ve kademeli olarak uygulanmak üzere ekli örneklerine göre kabulü İlköğretim Sosyal Bilgiler (6. Sınıf) dersi Öğretim Programının 2005-2006 Öğretim yılında; İlköğretim Sosyal Bilgiler (7. Sınıf)

Dersi Öğretim Programının ise 2006-2007 Öğretim Yılında Bakanlığımızca belirlenecek illerin bazı okullarında pilot uygulamasının yapılması [...]” (Tebliğler Dergisi, Ağustos 2005: 486). Yeni programla birlikte 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde okutulması öngörülen üniteler Tablo 3.12’de görülmektedir:

Tablo 3.12: VI. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi’nde Yer Alan Üniteler (1998)

	ÜNİTELER
1. ÜNİTE	SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM
2. ÜNİTE	YERYÜZÜNDE YAŞAM
3. ÜNİTE	ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI
4. ÜNİTE	ÜLKEMİZ VE DÜNYA
5. ÜNİTE	İPEK YOLU’NDA TÜRKLER
6. ÜNİTE	DEMOKRASİNİN SERÜVENİ
7. ÜNİTE	ELEKTRONİK YÜZYIL

Kaynak: Tüysüz ve Şenol: 2006.

Tablo 3.13: VII. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi’nde Yer Alan Üniteler (1998)

	ÜNİTELER
1. ÜNİTE	İLETİŞİM ve İNSAN İLİŞKİLERİ
2. ÜNİTE	ÜLKEMİZDE NÜFÜS
3. ÜNİTE	TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK

4. ÜNİTE	EKONOMİ ve SOSYAL HAYAT
5. ÜNİTE	ZAMAN İÇİNDE BİLİM
6. ÜNİTE	YAŞAYAN DEMOKRASİ
7. ÜNİTE	ÜLKELERARASI KÖPRÜLER

Kaynak: Polat, Kaya, Koyuncu ve Özcan: 2007.

Sosyal Bilgiler alanında önemli bir yere sahip olan ABD’de ise, Türkoğlu (1998)’nin belirttiğine göre Sosyal Bilgiler, Sosyoloji, Psikoloji ve Felsefeden geçerek, Tarihten Coğrafyaya giden konuların ve derslerin yaygın bir bölümünü içerir (Türkoğlu, 1998: 142). Oysa ki Türkiye’de Tablo 3.12 ve Tablo 3.13’te Sosyal Bilgiler dersinin konu içeriğine bakıldığında Tarih ve Coğrafya dışında diğer alanlara ağırlık verilmediği göze çarpmaktadır.

Tablo 3.14: İlköğretim Okulları Haftalık Ders Çizelgesi (Zorunlu Dersler) (2007)

DERSLER		SINIFLAR							
		1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
	Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
	Hayat bilgisi	5	5	5					
	Fen ve Teknoloji				4	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
	TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük								3
	Yabancı Dil				3	3	4	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
	Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
	Teknoloji ve Tasarım						2	2	2
	Trafik Güvenliği				1	1			
	Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1
ZORUNLU DERS SAATİ TOPLAMI		28	28	28	28	28	28	28	28
SEÇME Lİ	Yabancı Dil				2	2	2	2	2
	Sanat Etkinlikleri(Drama, Tiyatro, Halk Oyunları, Enstrüman, Resim,	1	1	1	2	2	2	2	2

Fotoğrafçılık, Heykel vb)								
Spor Etkinlikleri (Güreş, Futbol, Basketbol, Voleybol, Masa Tenisi vb)	1	1	1	2	2	2	2	2
Bilişim Teknolojileri	1	1	1	2	2	1	1	1
Satranç	1	1	1	1	1	1	1	1
Düşünme Eğitimi						1	1	1
Halk Kültürü						1	1	1
Tarım						1	1	1
Medya Okuryazarlığı						1	1	1
Takviye ve Etüt Çalışmaları	1	1	1					
SEÇMELİ DERS SAATİ TOPLAMI	2	2	2	2	2	2	2	2
GENEL TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak: Tebliğler Dergisi, Haziran 2007: 446

Özetle, Türkiye’de Sosyal Bilgiler 1962 İlkokul Programına kadar ayrı ayrı düşünülen dersler olarak okutulmuştur. Bu dersler Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi’dir. 1962 Programı bu dersleri Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında birleştirmiştir. 1970’li yıllarda da Sosyal Bilgiler dersi açısından olumlu gelişmeler görülmekle beraber, bu durum uzun sürmemiş ve 1985 yılında Sosyal Bilgilerin alanını oluşturan dersler “Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri” olarak yeniden ayrılmıştır. Ancak 1997-1998 öğretim yılından itibaren Zorunlu Sekiz Yıllık eğitime geçilmesi ile Sosyal Bilgiler dersinin ilköğretim 6 ve 7. sınıflarda okutulması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla 1997-1998 öğretim yılından itibaren okutulmak üzere Sosyal Bilgiler dersi programı hazırlanmış ve daha sonra bu program 2006-2007 öğretim yılından itibaren 6. ve 7. sınıflarda kademeli olarak uygulanmaya başlanması öngörülen yeni bir programa yerini bırakmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİM II. KADEMEYE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ YETİŞTİRİLMESİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında doğrudan ortaokula öğretmen yetiştiren bir kurum yoktu. Cumhuriyet öncesi dönemden devralınan yüksek öğretmen okulları ve üniversitelerin ilgili bölümlerinden mezun olanlar lise ile birlikte ortaokullarda da öğretmenlik yapıyorlardı. Bu nedenle 1920’li yıllarda ortaokul öğretmeni yetiştirme ihtiyacı sık sık gündeme geliyordu (Küçüköğlü, 2006: 380).

4.1. ÜÇ YILLIK EĞİTİM ENSTİTÜLERİ

“Ortaokullara öğretmen yetiştirmede temel kaynak Üç Yıllık Eğitim Enstitüleri olmuştur. Bu okullar, 1978-79 öğretim yılından 1981-82 öğretim yılı sonuna kadar “Yüksek Öğretmen Okulu” adıyla işlevlerini sürdürmüşlerdir” (Kavak vd., 2007: 31). “Bu tür öğretmen okullarının kaynağı, Türkçe öğretmeni yetiştirmek amacıyla 1926-27 öğretim yılında Konya’da açılan “Orta Muallim Mektebi” olmuştur. Bir yıl sonra Ankara’ya nakledilen okulun adı 1929-30 öğretim yılında “Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda Türkçe bölümüne Pedagoji,

Matematik, Fiziki ve Tabii Bilimler, Tarih-Coğrafya, İş dersi ve Resim, Beden Terbiyesi, Müzik, Fransızca, İngilizce ve Almanca bölümlerinin de eklenmesiyle bu öğretmen okulu, ortaokullarda okutulan genel eğitim derslerinin tümü için öğretmen yetiştirir duruma gelmiştir” (Kavak vd., 2007: 32). İlk kurulduğu dönemde bulunan Türkçe Bölümünün öğretim süresi 2 yıl iken daha sonra açılan bölümlerde öğretim süresi 3,5, 1932-1933 öğretim yılında ise 4 yıl olarak düzenlenen öğretim süresi, Beden Terbiyesi ve Resim-iş bölümlerinde ise 3 yıl olarak belirlenmiştir (Şahin, 1996). Önceki bölümde yer alan tablolarda da görüldüğü gibi mekteplerin birinci devresinde Sosyal Bilgiler dersi yerine Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri okutulmaktadır. Bu dersleri verecek olan dal öğretmenlerinin yetiştirilmesi amacıyla Eğitim Enstitüsünde Tarih ve Coğrafya bölümünün açıldığı görülmektedir (Bayram, 2003: 72). “Gazi Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Bölümü ‘Tarih-Coğrafya Şubesi’ adıyla 1930-31 öğretim yılında açıldı. 2 yıllık İhzari Sınıf (Hazırlık Sınıfı) üzerine oturan Tarih-Coğrafya Bölümü, ilk öğrencilerini 1,5 yılda (3 yarıyıl), ondan sonrakileri 2 yılda mezun etti. 1934 yılında İhzari Sınıflar kaldırıldı ve bölüm 2 yıl süreli olarak kaldı” (Altunya, 2006: 389).

Tablo 4.1: Tarih-Coğrafya Bölümü Ders Çizelgesi (1931)

DERSLER	YARIYIL		
	I	II	III
Tarih	3	3	3
Türk Tarihi	3	3	3
Sanat Tarihi	-	1	1
Coğrafya	3	3	3
İçtimaiyat	-	1	1
Jeoloji	-	-	1
Kozmoğrafya (Gökbilim)	-	-	1
Hıfzıssıhha (Sağlık Bilgisi)	1	-	-
Ecnebi Lisanı (Yabancı Diller)	1	-	-
Ecnebi Lisanı (Yabancı Diller)	6	6	6
Resim	2	2	1
Elişleri	2	2	1
Musiki İlimleri	1	1	1
Pedagoji			
Terbiye (Eğitimbilim)	2	2	2
Mantık	2	-	-
Umumi Usul-ü Tedris	-	2	-

Husus-i Usul-i Tedris	-	-	1
Tatbikat-2	-	1	3
TOPLAM	26	28	29

Kaynak: Altunya, 2006: 391

Tablo 4.1’de de görüldüğü gibi Eğitim Enstitüsünün Tarih-Coğrafya Bölümünde okutulan dersler Tarih ve Coğrafya ağırlıklıdır. Genel ve Özel Öğretim Esasları ile Eğitimbilim mesleki bilgiler veren dersler olarak görülmektedir.

Talim ve Terbiye Kurulu’nun 236 sayılı ve 26 Ekim 1957 tarihli kararına göre Eğitim Enstitülerinin amaçları aşağıda görülmektedir:

A) Eğitim Enstitüleri:

- a) Ortaokullarla muadili öğretim kurumlarına ve İlköğretmen Okullarına öğretmen ve ilköğretime müfettiş yetiştiren
- b) İlk ve ortaokullar ve İlköğretmen Okulları ile ilgili problemler üzerinde incelemeler yapan
- c) Bu okullarda görevli öğretmenlerin mesleki gelişmelerine yardım eden yüksek bir öğrenim kurumudur.

B) Eğitim Enstitüleri, eğitim ve öğretim çalışmalarında, öğretmen adaylarını:

- a) Milli eğitim amaçlarını benimsemiş ve vazife alacağı okullarda bu amaçları gerçekleştirecek bilgileri ve maharetleri kazanmış,
- b) Yurdun her yerinde seve seve hizmette bulunmağa hazır,
- c) Görevlendirilecekleri okulların ders ve iş konularına –bilgi ve maharet bakımından- hâkim,

- d) Bu bilgileri kendi kendilerine edinme, ilerleme ve kullanma kabiliyetini kazanmış,
- e) Hayat ve meslek meselelerini ilmi görüşle mütalaa edebilen,
- f) Bilgilerini öğrencilere en uygun yollardan kazandırma tekniğini kazanmış,
- g) Görev alacağı çevreyi tanıyıp ilerletmek üzere, o çevreye uyma kabiliyetini kazanmış,
- h) Çocuğu seven ve anlayan, meslek çalışmalarında her şeyden önce mürebbi olduğu şuuruna sahip,
- i) Halkı okula ısındırmasını ve ailelerle işbirliği kurmasını bilen,
- j) Yaşayışı ve çevresine yaptığı tesir bakımından örnek tutulmağa layık birer meslek adamı olarak yetiştirmekle vazifelidir” (Tebliğler Dergisi, 10 Şubat 1958: 11).

Enstitülerin amaçları incelendiğinde, öğretmen adaylarının yeterli bilgilerle donatılmış olmasına büyük bir önem verildiği görülmektedir. Belirtilen amaçlardan, sadece bir tanesinde, öğretmen adaylarının, bilgileri öğrencilere kazandırma konusunda uygun öğretme tekniklerine sahip olması gerektiğine değinilmiştir. Söz konusu amaçlarda, öğretmenlerin görev alanlarının, sadece okullarla sınırlı olmadığı da görülmektedir. Nitekim, bu noktada, öğretmenlerin, halkta okula karşı olumlu tutum geliştirmesinde, ailelerin okul ile işbirliği kurmasında etkili olduğu vurgulanmaktadır.

Bunların yanı sıra, Eğitim Enstitülerinde öğrenci olmak için yapılması gerekli işlemler Eğitim Enstitüleri Yönetmeliği’nde Madde 8’den itibaren aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Madde 8: Eğitim Enstitüsü’ne girmek isteyenler bu yönetmeliğin sonundaki (1) sayılı örneğe uygun Fiş-Dilekçe ile mezun oldukları veya öğrencisi buldukları okul müdürlüklerine 2 Ocak-15 Şubat tarihleri arasında müracaat ederler. Lise ve Öğretmen Okullarının son sınıfında bulunanlar bu okulların mezuniyet imtihanlarında bütünlemeli olanlar, Eğitim Enstitüsü imtihanlarına katılmak için müracaat ederler.

İlköğretmen Okullarından mezun olup en az bir ders yılı öğretmenlik yapmış istekliler Fiş-Dilekçelerini görevli buldukları ilin Milli Eğitim Müdürlüğü'ne verirler.

Madde 9: *İsteklilerin durumları Fiş-Dilekçe ile müracaat ettikleri okulların Öğretmenler Kurullarınca (Öğretmenlik görevinde bulunanları Milli Eğitim Müdürlüklerince) incelenerek bunların Eğitim Enstitüsüne alınacak vasıfta olup olmadıkları tespit edilir ve Fiş-Dilekçelerinin arka sayfeleri buna göre doldurulup tasdik olunur. Bu iş yapılırken isteklilerin ortaokulda, lisede ve meslek okulunda geçen öğrenimi sırasındaki çalışkanlığı, itidali, sabırlı ve küçüklere karşı şefkatli olup olmadığı, çevresine ve öğretmenlik mesleğine karşı ilgi derecesi, konuşma kabiliyeti, ahlaki durumu, milli duygusu, bilinen bir sakatlığı yahut bedeni ve ruhi arızası bulunup bulunmadığı, öğrenim ara vermişse bu esnada ne işle meşgul olduğu göz önünde tutulur.*

Milli Eğitim Müdürlüğünce yapılacak aday seçimi sırasında istekli öğretmenlerin ilk tayinlerinde okullarından gönderilmiş olan gizli fişler de tetkik edilir.

Madde 10: *Aday seçilenlere seçimi yapan okul veya Milli Eğitim müdürlüklerince bu Yönetmeliğe ekli (2) numaralı örneğe uygun (imtihana girme belgesi) verilir. Ve bunların Fiş-Dilekçeleri taahhütlü olarak Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne gönderilir. Bu işler Şubat ayı sonuna kadar bitirilir. Aday seçilmeyen isteklilere keyfiyet müracaat etmiş oldukları okul veya Milli Eğitim idarelerince Nisan ayının ilk haftasında bildirilir.*

Madde 11: *Eğitim Enstitüsüne girecek adaylar eleme ve giriş imtihanına tabi tutulurlar. Bu imtihanların hepsine birden “Seçme İmtihanları” denir. Seçme imtihanları, ilgili ders yılına mahsus olup bu imtihanlarda kazanılan başarı, müteakip yıllar için müktesep hak teşkil etmez.*

Madde 12: *Eleme imtihanları Mayıs ayının birinci Pazartesi günü (resmi tatile rastlarsa tatili takip eden ilk iş gününde) bütün il merkezlerinde yapılır. Elinde imtihana girme belgesi bulunan adaylar, eleme sınavına ancak Fiş-Dilekçelerinde belirttikleri il merkezinde girebilir.*

Bütünlemeli adaylar eleme ve giriş imtihanlarına kabul edilirler.

Eleme imtihanı soruları Bakanlıkça hazırlanarak imtihan gününden önce Milli Eğitim Müdürlüklerine gönderilir. Eleme imtihanları Milli Eğitim Müdürünün ve görevlendireceği bir okul müdürünün başkanlığı altında ve Milli Eğitim müdürünün seçeceği en az üç öğretmenden teşekkül edecek bir komisyon önünde yapılır. İmtihan yerine komisyon üyelerinden başka hiç kimse giremez. Adaylar imtihan yerine alınırken imtihana girme belgeleri ve şahısların bu belgelerdeki fotoğraflara uygunluğu imtihan komisyonunca kontrol edilir. İmtihanlarda köşesi kapalı kağıt kullanılır. Bu kâğıtlar Milli Eğitim Müdürlüğüne temin edilir. Herhangi bir sebeple özel imtihan kâğıdı temin olunamazsa veya temin olunan kağıtlar yetmezse imtihan kâğıdı olarak beyaz bir kağıt da kullanılabilir. Bu takdirde kağıdın bir köşesi usulüne göre zamklanıp kapatılır. Adaylar imtihan kağıtlarının köşesine adlarını, soyadlarını, baba adlarını ve son okudukları okulun adını yazarlar. Hangi enstitünün hangi bölümüne girmek istediklerini de kâğıtlarının kapatılmayacak köşesine kaydederler.

Bu bilgilerin eksiksiz yazılması imtihan komisyonunca temin olunur.

İmtihan sorularını ihtiva den zarflar adayların imtihan komisyonunun önünde saat tam 9.00'da açılır. Zarf açıldıktan sonra gelen adaylar imtihana kabul olunmazlar.

Eleme imtihanlarının bitiminden sonra imtihan kâğıtları, düzenlenecek isim ve listeleri ve imtihan tutanakları ile birlikte zarflanıp mühürlendikten sonra aynı gün taahhütlü olarak Milli Eğitim Bakanlığı Test Bürosuna gönderilir.

Madde 15: *Giriş imtihanında başarı derecesi, tam yüz puan esasına göre tespit olunur. Enstitü'ye kaydın kati kaydın yapılabilmesi için adayların Eylül ayının sonuna kadar liseden veya öğretmen okullarından almış oldukları diplomalarını ibraz etmeleri şarttır” (Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Enstitüleri Yönetmeliği, 1970: 7-9).*

Günümüzde olduğu gibi Enstitülerde öğrenci olabilmek için sınav yapılmaktadır. Ancak günümüzdeki üniversitelere giriş sınavından farklı olarak, Eğitim Enstitüleri'nde adayların önceki eğitim-öğretim hayatları boyunca sergiledikleri özellikler de sınava gireceklerin belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Günümüzde sadece lise bitirme notu ağırlıklı orta öğretim başarı puanı adı altında adayların üniversitelere girişinde etkili olmaktadır. Ancak, Enstitülere giriş amacıyla izlenen prosedüre bakıldığında adayların önceki okullarında gösterdikleri davranışlar ve karakteristik özellikleri sınava girmek için müracaat edenlerin

değerlendirilmesinde etkili olmaktadır. Bu değerlendirmeden geçenler sınava tabi tutulmaktadır. Okçabol'un (2004), gerçekleştirdiği araştırmada, “anketi yanıtlayan 1324 öğrenci, “iyi bir öğretmenin sahip olması gereken nitelikler” konusunda ise 3467 öneri üretmişlerdir. Bu önerilerin yüzde 40'ı, öğretmenlerin öğrenciyi sevip sayması, öğrenciler arasında ayırım yapmaması, öğrenciyle arkadaş olup iyi iletişimde bulunması, öğrenciye karşı anlayışlı olması ve değer vermesi, sevecen ve cana yakın olması, öğrenci sorunlarıyla ilgilenmesi, öğrenciyi notla korkutmaması, öğrenciye rehber ve yönlendirici olması gibi konuları içeren “öğrenciye karşı olumlu tutuma sahip” olmakla ilgilidir. Dolayısıyla bu durum öğretmen adaylarının seçiminde sadece bilgiyi sınamanın yetersiz kalacağını ve öğretmenlerin kişisel özelliklerinin de mesleki yaşamlarını başarılı bir şekilde devam ettirmelerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Enstitülerde verilen coğrafya dersinin müfredat programı aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

“EĞİTİM ENSTİTÜLERİ COĞRAFYA MÜFREDAT PROGRAMI (1948)

GENEL COĞRAFYA

A) Matematik Coğrafya

ÜNİTE I: Evren ve Yer Hakkında Genel Bilgiler

a) Güneş ve Güneş Sistemi Hakkında Genel Bilgiler, Yıldızlar, Kuyruklu Yıldızlar, Nebülalar, Meteorlar, Bolitler

b) Yer, Yerin Şekli, Boyutları, Hareketleri ve Sonuçları, Paralel ve Meridyenler, Coğrafi Konumu, Saat Meselesi

ÜNİTE II: Plan ve Haritalar Hakkında Genel Bilgiler

a) Ölçek, Plan ve Haritaların Yapılışı ve Haritaların Çeşitleri

b) Çeşitli Haritalarda Yüzey Şekillerinin Gösterilmesi ve Haritaların Okunuşu

B) Fiziki Coğrafya

ÜNİTE III: Atmosfer ve Atmosfer Olayları

- a) *Atmosfer Hakkında Temel Bilgiler*
- b) *Sıcaklık ve Sıcaklık Farkları*
- c) *Basınç, Rüzgarlar ve Yeryüzüne Dağılımları*
- d) *Atmosferde Nem ve Yoğuşma Şekilleri, Yağış Rejimleri ve Yeryüzüne dağılımları*
- e) *İklim ve İklim Tipleri*

ÜNİTE IV: Hidrosfer Hakkında Genel Bilgiler

- a) *Denizler ve Okyanuslar Hakkında Genel Bilgiler*
  - 1) *Deniz Suyunun Özellikleri*
  - 2) *Denizlerde Hareketler (dalgalar, met ve cezirler ve akıntılar)*
- b) *Göller Hakkında Genel Bilgiler*

ÜNİTE V: Litosfer Hakkında Genel Bilgiler

- a) *Yerin Yapısı: Katları ve Özellikleri*
- b) *Toprak ve Kütleler*
- c) *Yüzey Şekilleri, Türleri, Oluşumları ve Yeryüzüne Dağılımları*

ÜNİTE VI: Yüzey Şekillerini Değiştiren Etmenler

- a) *Dış Etmenler:*
  - 1) *Mekanik Parçalanma ve Kimyasal Ayrışma*
  - 2) *Akarsular (havzalar, vadi, rejim) Gördükleri İşler ve Sonuçları*
  - 3) *Yeraltı Suları (kuyular, sıcak ve soğuk su kaynakları) Karst Olayları*

4) *Buzullar ve Gördükleri İşler*

5) *Rüzgârlar ve Dalgalar ve Gördükleri İşler*

b) *İç Etmenler*

1) *Orojenik ve Epirojenik Hareketler ve Sonuçları*

2) *Volkanlar ve Depremler*

ÜNİTE VII: Biyocoğrafya Hakkında Genel Bilgiler

a) *Bitki ve Hayvan Topluluklarının İklim ve Yükseltiye Göre Dağılışı*

b) *Denizlerdeki Bitkiler ve Hayvanlar*

C) Beşeri Coğrafya

ÜNİTE VIII: Beşeri Coğrafya Hakkında Genel Bilgiler

a) *Dünyanın Bugünkü Nüfusu, Yeryüzüne Dağılışı ve Bunun Ekonomik ve Doğal Şartlarla İlgileri*

ÜNİTE IX: Ekonomik Coğrafya Hakkında Genel Bilgiler

a) *Tarım Bitkileri: Gıda ve Endüstri Bakımından En Önemli İki Örnek*

b) *Hayvancılık: Ekonomik Bakımdan Önemli İki Örnek*

c) *Madenler: Ekonomik Bakımdan Önemli İki Örnek*

d) *Enerji Kaynakları (kömür, petrol, beyaz kömür)*

ÜLKELER COĞRAFYASI

ÜNİTE X: Ülkeler Coğrafyası Hakkında Genel Bilgiler

a) ABD ve SSCB'den Bir Tanesi Örnek Olarak İşlenecektir

ÜNİTE XI: Türkiye Coğrafyası:

Türkiye'nin

a) Doğal Coğrafyasına Genel Bakış

b) Beşeri Coğrafyasına Genel Bakış

c) Ekonomik Coğrafyasına Genel Bakış

1) Tarım Faaliyeti ve Çeşitli Ürünler

2) Hayvancılık

3) Doğal Zenginlikler (Ormanlar, avcılık, balıkçılık)

4) Madenler ve Endüstri

5) Erişim

6) Dış Ticaret (Tebliğler Dergisi, 11 Ekim 1948: 97).

Enstitülerde okutulan bölümlerin Fen-Edebiyat olarak ayrılmasının ardından bu defa da Edebiyat Bölümünün 1966-1967 öğretim yılından itibaren kendi içinde Türkçe ve Sosyal Bilgiler olarak ikiye ayrılması uygun görülmüştür (Bayram, 2003). Enstitülerde Sosyal Bilgiler bölümünde yer alan dersler aşağıdaki gibidir:

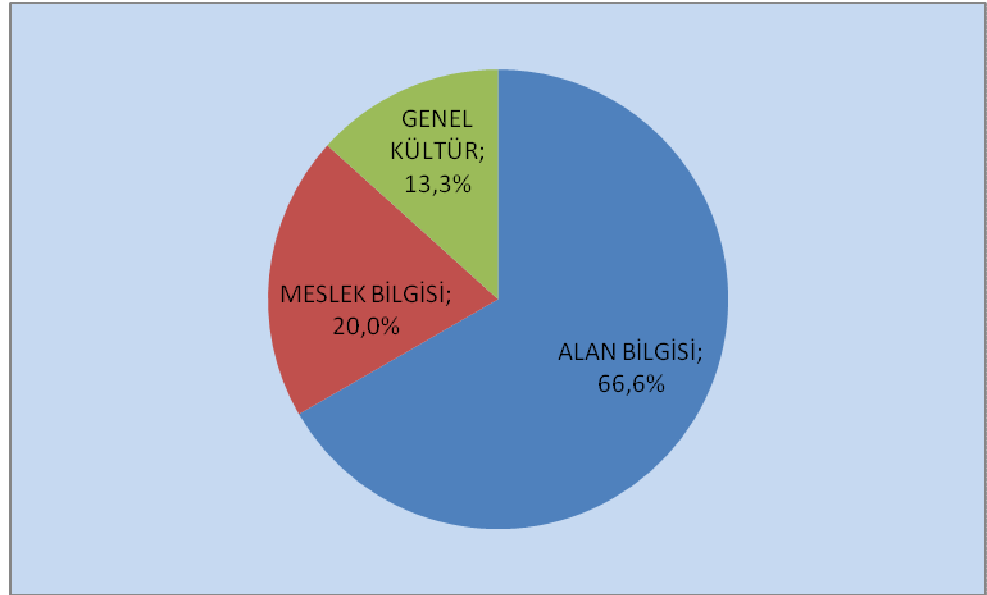
Tablo 4.2: Sosyal Bilgiler Bölümü'nde Okutulan Dersler (1966)

Dersler	Sınıflar	
	I	II
Türk Tarihi	4	-
Türkiye Tarihi	-	6
Genel Tarih	4	4
Devrim Tarihi	-	2
Fiziki Coğrafya	6	-
Beşeri ve Ekonomik Coğrafya	4	-

Türkiye Coğrafyası	-	4
Ülkeler Coğrafyası	-	4
Sosyal İlimlere Giriş	3	2
Seminer ve Uygulama	2	2
Toplam	23	24
Meslek Dersleri		
Eğitim Psikolojisi	4	-
Değerlendirme	-	1 ½
Eğitim Sosyolojisi	-	1 ½
Kompozisyon	2	-
Yabancı Dil	3	3
Genel toplam	32	32
Not: Ayrı bir not konusu olmamakla beraber, her iki sınıftaki tarih saatlerinden birer tanesi Sanat Tarihi dersine ayrılacaktır.		

Kaynak: Tebliğler Dergisi, 3 Ekim 1966.

Tablo 4.2’de de görüldüğü gibi Eğitim Enstitülerinin Sosyal Bilgiler Bölümü’nde toplam 15 ders okutulmaktadır. Söz konusu 15 dersin 10 tanesi Alan Bilgisi, 3 tanesi Meslek Bilgisi ve 2 tanesi de Genel Kültür alanı ile ilgili olan derslerdir. Söz konusu derslerin yüzde olarak dağılımı Şekil 4.1’de görülmektedir.

Şekil 4.1: Eğitim Enstitüleri’nde Derslerin Yüzde Olarak Dağılımı (1966)

Kaynak: Tebliğler Dergisi, 3 Ekim 1966

Eğitim Enstitülerinde okutulan derslerin yüzde olarak dağılımını 2006 yılında Eğitim Fakülteleri'nde yapılan değişiklikler neticesinde oluşan ders dağılımı ile karşılaştırdığımızda, Meslek Bilgisi derslerinin her iki kurumda da %20.0 oranında olduğu, Eğitim Enstitülerinde %66.6 olan Alan Bilgisi derslerinin 2006 yılındaki düzenlemelerle birlikte Eğitim Fakültelerinde %50.0 olduğu ve son olarak Genel Kültür derslerinin ise Eğitim Enstitülerinde %13.3, Eğitim Fakültelerinde ise %30 olarak düzenlendiği görülmektedir. Tezin 87.sayfasında görüldüğü gibi 1974 yılı itibariyle, İlköğretim 6-8 sınıflarda verilen, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan üniteler göz önünde bulundurulduğunda, içeriğın Coğrafya ve Tarih konu alanlarından oluşturulduğu dikkati çekecektir. Nitekim 1974 yılında öğretmen olarak yetişmiş olan ve Eğitim Enstitüsü'nde Sosyal Bilgiler Bölümünü tamamlayan bir öğretmenin, aldığı öğretim boyunca kendisine verilen derslerin de çoğunluğunu Tablo 4.1' de görüldüğü gibi Tarih ve Coğrafyanın konu alanlarına giren dersler oluşturmaktadır.

Eğitim Enstitülerinde öğretim, nazari ve ameli dersler, laboratuvar, atölye, seminer ve uygulama faaliyetleri, kurslar, yakın ve uzak çevre incelemeleri; müzik, spor ve sahne faaliyetleri şeklinde gerçekleştirilir (MEB, 1970, Madde 49). Enstitüde yapılan imtihanlar Haziran ayı sonunda yapılan yaz imtihanları, Eylül ayının ilk 10 günü içinde yapılan güz imtihanları ve Şubat ayının son haftasında yapılan kış imtihanları olmak üzere yılda üç tanedir (MEB, 1970, Madde 52). Ancak imtihana girebilmek için öğretim süresinin en az üçte biri kadar öğrenime devam şartı aranmaktadır (MEB, 1970, Madde 56). Son sınıfların sınavlarına bitirme imtihanları, diğer sınıfların imtihanlarına da ara imtihanlar adı verilmektedir. (MEB, 1970, Madde 53). Öğrenciler ara imtihanlarda her dersten dört, bitirme imtihanlarında ise beş defa girme hakkına sahiptir. Enstitüyü dışarıdan bitirmek isteyenlere ise ara ve bitirme imtihanlarında her dersten altı sınav hakkı verilmektedir (MEB, 1970, Madde 57).

Bu dönemde Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile ilgili olarak bilgi edinebileceğimiz bir diğer kaynak da dal öğretmenlerinin atanmalarında esas olan derslere ilişkin olarak yapılan düzenlemelerdir. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 6 karar sayılı ve 14 Ocak 1974 tarihli "Branş Öğretmenlerinin Atanmalarına Esas Olan Derslerle Birlikte Okutacakları Kanuni Dersler" kararına istinaden ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersine girecek öğretmenlerin,

Tablo 4.3'te görülen öğretmen yetiştiren okulların aşağıdaki bölümlerinden mezun olmaları beklenmektedir (Tebliğler Dergisi, 25 Şubat 1974: 49-50).

Tablo 4.3: Öğretmenlerin Menşelerine ve Branşlarına Göre Tayinlerine Esas Olan Derslerle Birlikte Lise ve Ortaokullarda Okutacakları Dersler (1974)

Öğretmenin Menşe ve Branşı	Tayin Edileceği Okul	Tayinine esas Olan Ders	Kanuni Ders Saati İçinde Okutacağı Dersler
Yüksek Öğretmen Okulu veya Üniversitelerin Tarih Bölümü	Lise	Tarih	Ortaokullarda Sosyal Bilgiler
Yüksek Öğretmen Okulu veya Üniversitelerin Coğrafya Bölümü	Lise	Coğrafya	Ortaokullarda Sosyal Bilgiler
Eğitim Enstitüsü Edebiyat Grubu Bölümü	Ortaokul	Türkçe (seçenler)	Ortaokullarda Sosyal Bilgiler, Yazı, Lisede Edebiyat
Eğitim Enstitüsü Edebiyat Grubu		Sosyal Bilgiler	Lisede Tarih, Coğrafya,

Bölümü	Ortaokul	(seçenler)	Ortaokulda Türkçe
Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya Bölümü	Ortaokul	Sosyal Bilgiler	Lisede Tarih, Coğrafya
Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Bölümü	Ortaokul	Sosyal Bilgiler	Lisede Tarih, Coğrafya
Fakülte veya Yüksekokul Mezunu olup Yalnız Sanat Tarihi Olarak Atananlar	Lise	Sanat Tarihi	Ortaokulda Sosyal Bilgiler

Kaynak: Tebliğler Dergisi, 4 Kasım 1974.

Ortaokul ve Ortaöğretim Kurumlarında Görevli Öğretmenlerin Kanuni Ders Saatleri İçinde Okutacakları Seçmeli Dersler arasında yer alan TC Anayasası'nın okutulmasında Tarih ve Coğrafya öğretmenlerinin yanında Sosyal Bilgiler öğretmenleri de görevlendirilmiştir (Tebliğler Dergisi, 4 Kasım 1974: 467). “1940’larda ciddi bir sorun haline gelen ortaokul öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla yurdun çeşitli yerlerinde yeni enstitüler açılmıştır. 1969’a kadar sayıları 10’a yükselen bu kurumlar 1977-78 öğretim yılında 18’e ulaşmıştır. Eğitim enstitülerinin üç yıl süreli olarak ortaokullara dal öğretmeni yetiştirme işlevi 1978-79 öğretim yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten itibaren bu okullara Yüksek Öğretmen Okulu denmiş, sayıları azaltılmış ve programları lise öğretmeni de yetiştirebilecek biçimde dört yıl olarak yeniden düzenlenmiştir” (Kavak vd., 2007: 32). Bu düzenlemelerden önce Sosyal Bilgiler bir alan olarak enstitülerde okutulurken, artık Tarih-Coğrafya ve Coğrafya-Tarih adı altında ayrı iki bölüm olarak okutulmaya başlanmıştır (Tablo 4.4).

4.2. EĞİTİM FAKÜLTELERİ

Bu durum 6 Kasım 1981 tarihinde çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kurumları Kanunu ve 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereğince öğretmen yetiştirme görevi üniversitelere devredilmiştir.

Tablo 4.4. Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumları (1982-83 Öğretim Yılı)

Kurum	Öğretim Süresi (yılı)	Program	Kurum sayısı
Yükseköğretmen Okulu	4	Türk Dili ve Edebiyatı	10 Okul
		Tarih-Coğrafya	
		Coğrafya-Tarih	
		Matematik-Fizik	
		Fizik-Matematik	
		Fizik-Kimya	
		Kimya-Fizik	
		Kimya-Biyoloji	
		Biyoloji-Kimya	
		Almanca	
		Fransızca	
		İngilizce	
		Eğitim	

		Resim-İş	
		Müzik	
		Beden Eğitimi	
Eğitim Enstitüsü	2		17 Enstitü
Yabancı Diller YO	3		16 Okul

Kaynak: Kavak vd., 2007: 35.

Talim ve Terbiye Başkanlığı tarafından Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan 146 sayılı ve 5 Eylül 1983 tarihli ve Öğretmenliğe Atanacakların Atanmalarına Esas Olan Dersler ve Maaş Karşılığı Okutacakları Diğer Dersler konulu kararı incelendiğinde eğitim fakültelerinde aşağıdaki bölümlerin öğretmen atamalarında kaynak olduğu görülmektedir:

- 1) Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü
  - Türk Dili Eğitimi Anabilim Dalı
  - Türk Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı
- 2) Eğitim Fakültelerinin Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü
  - Matematik Eğitimi Anabilim Dalı
  - Biyoloji Eğitimi Anabilim Dalı
  - Fizik Eğitimi Anabilim Dalı
  - Kimya Eğitimi Anabilim Dalı
- 3) Eğitim Fakültelerinin Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
  - Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı
  - Tarih Eğitimi Anabilim Dalı
- 4) Eğitim Fakültelerinin Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
  - Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı
  - İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı
  - Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı
- 5) Eğitim Fakültelerinin Resim İş Eğitimi Bölümü
  - Resim Eğitimi Ana Sanat Dalı
  - İş Eğitimi Ana Sanat Dalı
- 6) Eğitim Fakültelerinin Müzik Eğitimi Bölümü
- 7) Eğitim Fakültelerinin Beden Eğitimi ve Spor Bölümü (Tebliğler Dergisi, 7 Kasım 1983: 473-474).

Bu bölümler arasında Eğitim Fakültelerinin Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü içinde yer alan Tarih ve Coğrafya Eğitimi anabilim dallarından mezun olanların lise ve ortaokullarda TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersinin öğretmenleri olarak atanması öngörülmektedir. Aynı zamanda üniversitelerin Coğrafya ve Tarih bölümlerinden mezun olanlar da ortaokullara Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak atanabilmektedir (Tebliğler Dergisi, 7 Kasım 1983: 473-474).

Tablo 4.5: Tarih-Coğrafya ve Coğrafya-Tarih Bölümlerinin Bulunduğu Yükseköğretmen Okulları (1982)

Sıra No	Üniversite Adı
1	Ankara Gazi Yüksek Öğretmen Okulu
2	Balıkesir Necatibey Yüksek Öğretmen Okulu
3	Diyarbakır Yüksek Öğretmen Okulu
4	Erzurum Kazım Karabekir Yüksek Öğretmen Okulu
5	İstanbul Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu
6	İzmir Yüksek Öğretmen Okulu
7	Konya Selçuk Yüksek Öğretmen Okulu
8	Samsun Yüksek Öğretmen Okulu
9	Trabzon Fatih Yüksek Öğretmen Okulu

Kaynak: 1982 ÖSYM Kontenjan Kılavuzu.

Tablo 4.5'te görülen Yükseköğretmen Okullarının yanı sıra üniversitelerin Tarih ve Coğrafya Bölümlerinden mezun olanlar da Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak atanabilmişlerdir. 1982 Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Kontenjan Kılavuzu'na

göre Atatürk Üniversitesi, Ege Üniversitesi'nde hem Tarih hem de Coğrafya bölümleri bulunmaktadır. Fırat Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'nde ise sadece Tarih bölümü bulunmaktadır.

1980'li yıllarda Sosyal Bilgiler dersinin yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri adı altında üçlü bir ayrıma gidilmiştir. Bu noktada dönemin siyasal ortamı önemli bir yere sahiptir. Nitekim bu 12 Eylül darbesi ile başlayan dönemde milliyetçiliğin ve dinin ön planda tutulduğu milli kültür politikasının benimsenmesi önemli bir yere sahiptir (Oran, 2004). Koca ve Çamurcu'ya (2000), göre de 1981 yılında üniversitelerimizin yeniden düzenlenmesi sırasında birçok fakültede 'Sosyal Bilgiler' bölümleri kapatılmıştır. Bu tarihten sonra ortaokullardaki Sosyal Bilgiler dersleri 'Milli Tarih' ve 'Milli Coğrafya' adı altında toplanmıştır. Bu branştaki öğretmen ihtiyacı daha çok Tarih ve Coğrafya Bölümü mezunları atanarak karşılanmaya çalışılmıştır.

Döneme ilişkin bir belge olması açısından öğretmen atamalarında tayinlere esas olan derslere bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi alanında üçlü bir ayrıma gidilmesinin etkileri açıkça görülmektedir. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 29 Kasım 1985 tarihli ve 245 sayılı kararına göre Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi ile TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerine girecek olan öğretmenlerin aşağıdaki alanlardan mezun olması gerekmektedir:

Milli Tarih branşına, Yüksek Öğretmen Okulu Tarih-Coğrafya Bölümü, Eğitim Fakültelerinin Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Üniversitelerin Tarih bölümü, Yüksek Öğretmen Okulu Coğrafya-Tarih Bölümü Yüksek Öğretmen Okulu Coğrafya-Tarih Bölümü mezunları atanacaklardır.

Milli Coğrafya branşına, Yüksek Öğretmen Okulu Tarih-Coğrafya Bölümü, Eğitim Fakültelerinin Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, üniversitelerin Coğrafya bölümü mezunları atanacaklardır.

TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük branşına, Yüksek Öğretmen Okulu Tarih-Coğrafya Bölümü, Eğitim Fakültelerinin Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Üniversitelerin Tarih bölümü, Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Bölümü,

Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya bölümü, Eğitim Enstitüsü Edebiyat Grubu (Sosyal Bilgileri seçenler) mezunları atanacaklardır (Tebliğler Dergisi, 30 Aralık 1985: 543-545).

Bu dönemde öğretmen yetiştiren bölümlerin programlarına ilişkin olarak XI. Milli Eğitim Şurası (8-11 Haziran 1982) etkili olmuştur. Şurada öğretmen yetiştirme konusunda ülkemizde başlıca eğilimler ve gelişmeler aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

“1. Gerek ilkokullara gerek ortaokullara öğretmen yetiştiren okullar başlangıçta büyük kentlerde ve yahut yurdun daha çok batı bölgelerinde açılmış iken, zamanla ülkenin her köşesinde ve bölgesinde İlköğretmen Okulu veya Eğitim Enstitüsü gibi eğitim kurumları açılmıştır.

2. Öğretmen yetiştiren kurumların öğrenim süreleri kısa denilebilecek zamanda artış göstermiş, özellikle 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun kabulünden sonra her derecedeki okul öğretmenliği için en az 2 yıl yükseköğrenim görmüş olmak şartı getirilmiştir.

3. Millî Eğitim Temel Kanunu ile her dereceli ve her çeşit okul öğretmenlerinin genel kültür, özel alan bilgisi ve meslek formasyonu bakımından dengeli biçimde yetiştirilmesi öngörülmüş, bu husus öğretmen eğitiminde program açısından temel bir ilke olmuştur.

4. Öğretmenlerin hizmet içinde yetiştirilmeleri, uzun bir süre ihmal edildikten sonra ele alınmakla beraber, kısa bir zaman içinde çok sayıda öğretmen ve yöneticinin çeşitli kurslardan geçirilmesi imkânı sağlanmıştır.

5. Üniversitelerde eğitim fakülte ve bölümlerinin kurulmasıyla öğretmenlere ya kendi dallarında veya eğitimin çeşitli uzmanlık alanlarında yüksek lisans ve doktora yapma fırsatı yaratılmıştır.

6. Öğretmen yetiştiren okulların öğrenim süreleri zaman içinde genel olarak bir artış göstermekle birlikte bu gelişmeler daha çok özel alan (dal) eğitimiyle ilgili dersler lehine olmuş, genel kültür dersleri ile meslek dersleri ihmale uğramıştır.

7. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen okulları da dâhil olmak üzere eğitim kurumları arasında meslek derslerinin sayısı, sıralanışı ve içeriği bakımından tam bir uyum ve koordinasyon sağlanamamış, öğretmenlik ehliyeti (sertifikası) kazanmaya temel olacak ölçütlerin tespiti uzun süre ihmal edilmiştir.

8. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen yetiştiren meslek okullarında öğretmenlik formasyonu kazandıran ve son 15 yıl içinde çeşitlerinin arttığı görülen

pedagojik formasyon kazandıran meslek derslerinin öğretiminde uzmanlığa pek az yer verilmiştir. Eğitim derslerini okuyan bir öğretmenin, tüm eğitim derslerini okutabileceği düşüncesi esas alınmıştır.

9. *Öğretmen yetiştiren çeşitli kurumlar arasında program bakımından tam bir bağlantı sağlanamamış, öğretmen adaylarına okul veya dal değiştirme imkânı tanınmamış veya bu imkân çok güç koşullara bağlanmıştır.*

10. *Öğrenim basamaklarına veya öğretim alanlarına göre açılan okullardan yetişen öğretmenlerin ileride aynı okullarda görev alabilecekleri düşünüülerek, bu öğretmenler arasında mesleki bütünlük ve birliği sağlayacak, onlara ortak bir eğilim arılayışı ve tutum kazandıracak tedbirler alınmamıştır.*

11. *Öğretmen yetiştiren kurumlara nitelikli öğretim personeli yetiştirilmesi konusunda sistemli bir politika izlenmemiş; planlı dönemlerde de bu konuda beklenen düzeyde başarı sağlanamamıştır. Özellikle, son yıllarda öğrenci sayısı bakımından büyük bir artış gösteren eğitim enstitülerine nitelikli öğretmen bulmak ciddi bir sorun hâline gelmiştir.*

12. *Cumhuriyetten bu yana öğretmen yetiştirmede nitelik konusu üzerinde de durulmuş, ancak öğretmen açığını kapama endişesi, kalite konusunda amaca ulaşılmasını engellemiştir.*

13. *Öğretmen yetiştiren kurumlar genellikle öğretim elemanı, tesis ve her türlü araç gereç ihtiyacı yeterince sağlanamadan bir Bakanlık onayı ile açılmıştır. Bu uygulama da öğretmen eğitiminin niteliğini olumsuz yönde etkilemiştir.*

14. *Hepsinden önemlisi öğretmenlerimizi, cumhuriyetten bu yana temel karakterini oluşturan yürekleri yurda hizmet ideali ile Atatürkçü çizgide yetiştirmek için gerekli politika, sistem ve uygulama birliğinin yeniden oluşturulması gerekmiştir.”*

Bu şurada öğretmen yetiştirmeye yönelik olarak önerilen modelde ortaöğretim öğretmenlerinin yetiştirilmesinde şunlar önerilmektedir:

“Orta Eğitim Öğretmeninin Eğitimi

Orta eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirecek kurum programlarının;

a. Amaçları

Bu programı bitiren öğretmen adayı;

1) *Alanında bilgi sahibidir.*

2) *Orta eğitim çağındaki çocukların fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik gelişmelerini, bu gelişim özelliklerinin ortaya çıkardığı ihtiyaçları bilir ve gelişmelerine yardımcı olma konusunda beceri kazanır.*

- 3) Çocukları inceleme ve tanıma tekniklerini bilir.
- 4) Çocukların, fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik sorunlarını teşhis eder ve sorunların çözüm yollarını bilir, gereken rehberliği yapar.
- 5) Çocukların ilgi ve yeteneklerini teşhis eder ve geliştirilmesine yardımcı olur.
- 6) Alanıyla ilgili eğitim teknolojisini bilir, kullanır ve geliştirmeye çalışır.
- 7) Alanıyla ilgili yenilikleri ve gelişimleri devamlı izler ve kendisi de araştırma yaparak sonuçları değerlendirir
- 8) Alanıyla ilgili bilgi ve becerilerini en uygun yöntemlerle öğrencilerine öğretebilme tekniklerini bilir ve bu konuda beceri kazanır.
- 9) Günlük, haftalık, aylık ve yıllık etkinlik programlarını planlar uygular değerlendirir ve geliştirir.
- 10) Anadili olarak Türkçeyi çok iyi bilir ve kullanır.
- 11) Yeteneklerini geliştirerek gerekli alanlarda iş görme alışkanlığı ve çalışma disiplini kazanır, araştırmacı, yapıcı, yaratıcı ve üretici kişiliğe sahiptir.
- 12) Okul endüstri ilişkileri ve yaygın eğitim konusunda bilgi ve beceri sahibidir.
- 13) Toplu kalkınması ve halk eğitiminde üzerine düşen görevleri en uygun biçimde yaparak katkıda bulunur.
- 14) Toplumda iş alanlarını tanır, çocuklara ilgi ve yeteneklerine göre yüksek eğitime ve mesleğe hazırlayıcı önlemler alır.
- 15) Yerel kaynak ve imkânlardan yararlanır.
- 16) Ana babalarla iletişim kurar ve onların çocuklarıyla ilgili sorunlarına çözüm yolu arar.
- 17) Orta eğitim kurumlarındaki diğer eğitim personeli ile işbirliği yapar.

b. Fonksiyonları

- 1) Alanıyla ilgili, yeterli bilgi vermek.
- 2) Orta eğitim çağındaki çocukların gelişim özelliklerini bilmelerini sağlamak.
- 3) Çocukları inceleme, tanıma ve onlara yardımcı olma bilgi ve becerisini kazandırmak.
- 4) Program hazırlama, uygulama, değerlendirme ve geliştirme yöntem ve becerisini kazandırmak.
- 5) Alanları ile ilgili ders planı hazırlama ve uygulama becerisini kazandırmak.
- 6) Eğitim teknolojisini tanıtmak ve kullanmalarını sağlamak.
- 7) Alanları ile ilgili kaynakları seçme ve geliştirme yeteneği kazandırmak ve yerel imkânlardan yararlanma alışkanlığı kazandırmak.

- 8) *Yaratıcı düşünme ve başarıma alışkanlığı kazandırmak.*
- 9) *Alanı ile ilgili bilimsel davranma ve araştırma yapma beceri ve alışkanlığı kazandırmak.*
- 10) *Alanı ile ilgili bilgisini geliştirme ve değerlendirme becerisi kazandırmak.*
- 11) *Alanıyla ilgili bilgi ve becerilerini öğretebilmeleri için gerekli olan teknikleri tanıtmak ve bu teknikleri kullanma becerisi kazandırmak.*
- 12) *İş görme ve üretici olma alışkanlığı ve çalışma disiplini kazandırmak.*
- 13) *Okul-endüstri ilişkilerini kavratmak ve yaygın eğitim konusunda beceri kazandırmak.*
- 14) *Toplum kalkınması ve halk eğitimine katkıda bulunma yollarını öğretmek.*
- 15) *İş ve meslek alanlarını tanıtmak.*
- 16) *Grup hâlinde çalışma ve başkalarıyla işbirliği yapma niteliği kazandırmak.*

c. İlkeleri

- 1) *Orta eğitim kurumlarında dal öğretmenliği esastır.*
- 2) *Dal öğretmenliğinde ihtisaslaşma önemlidir.*
- 3) *Orta eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirecek kurumların programlarında toplam kredinin yaklaşık % 25'i Öğretmenlik Meslek Bilgisi, % 10'u Genel Kültür, % 65'i Alan Bilgisi derslerine ayrılır.*
- 4) *Programda öğretmenlik meslek bilgisi ve alan bilgisi dersleri için seçmeli derslere de yer verilir.*
- 5) *Yatay ve dikey geçişlere imkân sağlanır.*
- 6) *Alanın özelliğine göre uygulama çalışmalarına iki sömestr ayrılır.*
- 7) *Orta eğitim öğretmeninin yetiştirildiği eğitim ortamının gerçek iş ortamına benzer olması sağlanır.*
- 8) *Öğrencinin öğretime aktif olarak katılması sağlanır.*
- 9) *Programlar, işe ve hayata yönelik olacak şekilde düzenlenir.*

d. İçerik ve Etkinlik Kategorileri

- 1) *Alan eğitimiyle ilgili içerik ve etkinlik kategorileri*
  - a) *Alanıyla ilgili bilgileri öğretmeye yönelik içerik ve etkinlik kategorileri her bölümün uzmanlarınca tespit edilecektir.*
  - b) *Alanıyla ilgili araştırma yaparak sonuçlarını değerlendirme becerisi kazandırmaya yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: İstatistik, Araştırma Teknikleri, Ödev, Seminer, Alan Çalışması.*
- 2) *Genel kültür eğitimiyle ilgili içerik ve etkinlik kategorileri*

a) Atatürkçülük çizgisinde Millî bütünleşmeye dönük içerik ve etkinlik kategorileri: *Türk İnkılap Tarihi, Açık Oturum, Münazara, Gezi, Sergi.*

b) Türkçe öğretimine yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe, Kompozisyon, Münazara, Edebi Yazılar.*

c) Sosyokültürel faaliyetleri öğretmeye yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Sanat Tarihi, Düşünce Tarihi, Hukuk Bilgisi, Sergi, Gezi, Konser, Konferans.*

3) Öğretmenlik meslek bilgisi kazandırmaya yönelik içerik ve etkinlik kategorileri:

a) Çocuğu tanıma ve ihtiyaçlarını karşılama ve sorunlarına çözüm becerisi kazandırmaya yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Psikoloji, Gelişim Psikolojisi, Ruh Sağlığı, Rehberlik.*

b) Program hazırlama, değerlendirme ve geliştirmeye yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Eğitimde Program Geliştirme, Ölçme Değerlendirme, Uygulamalı Çalışma.*

c) Bilgi ve becerilerini öğretebilme becerisi kazandırmaya yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Genel Öğretim İlke ve Yöntemleri, Özel Öğretim, Uygulamalı Çalışma, Ödev.*

d) Toplum kalkınması ve halk eğitimine katkıda bulunma becerisi kazandırmaya yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Yetişkinler Psikolojisi, Toplum Kalkınması, Halk Eğitimi, Uygulamalı Çalışma.*

e) Diğer personel ve ana babalarla işbirliği yapma becerisi kazandırmaya yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Sosyal Psikoloji, İnsan İlişkileri, Kitle İletişimi, Eğitim Yönetimi, Eğitim Sosyolojisi, Grupla Çalışma, Toplantı.*

f) Eğitim kaynaklarını tanıma, geliştirme ve bunlardan yararlanma becerisi kazandırmaya yönelik içerik ve etkinlik kategorileri: *Eğitim Teknolojisi, Araç Geliştirme, Pratik Çalışma”.*

XI. Milli Eğitim Şurasında öğretmen eğitiminde içeriklerin düzenlenmesi ile ilgili olarak da aşağıdakiler önerilmiştir:

“Öğretmen Yetiştirme Programlarında İçerik Kategorilerinin Düzeni ve Ağırlığı
Öğretmen yetiştirme programında içerik kategorilerinin düzenini inceleyebilmek için, öncelikle öğretmenlik mesleğini analiz etmek gerekir.

Öğretmen olacak bir kişi aşağıdaki üç niteliğe sahip olmalıdır:

a) Öğretmenlik meslek bilgisi

b) Alan bilgisi

c) Genel kültür

Bu üç nitelik, öğretmen yetiştirme programlarında yer alması gereken üç tür içerik kategorisini oluşturur.

Hangi kurum için öğretmen yetiştirme söz konusu olursa olsun, her öğretmen adayı ortak ve zorunlu öğretmenlik meslek bilgisi dersleri alacaktır. Yine her öğretmen adayı yetiştireceği kurum, kademe ve tipine göre zorunlu ve seçmeli dersler ile (alanına özgü) Özel Öğretim Yöntemleri ve Uygulamaları derslerini de izleyerek mesleğinde derinleşecektir.

Her öğretmen adayı ortak bir genel kültüre sahip olmalıdır. Örneğin, Türkçe, Türk İnkılâp Tarihi, Yabancı Dil gibi dersler ortak ve zorunlu genel kültür dersleri olup öğretmenlere genel bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır.

Bunun yanında, öğretmen adayı, alanının gerektirdiği genel nitelikteki bilgileri de kazanmak zorundadır. Genel kültür dersleri arasında yer alacak bu nitelikteki derslerle, öğretmen adaylarına, hem mesleklerinin hem de alanlarının gerektirdiği, genel kültür sağlanacaktır. Örneğin, Genel Psikoloji, Genel Sosyoloji, Genel Biyoloji gibi dersler (bu derslerin öğreticiliğini yapmayacak) öğretmen adayları için genel kültür niteliğinde derslerdir.

Öğretmen adayının, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgisi yanında tamamen öğretim yapacağı kademe ve tipteki okula ve öğretim alanına göre yetiştirilmesi önem taşımaktadır. Alan bilgisi kategorisindeki derslerle öğretmen adayının eğitiminin bu boyutu da tamamlanacaktır”.

Tablo 4.6: Şurada Önerilen Dört Yıllık Lisans Programı

İçerik Kategorileri Ders Çeşidi		Kredi Saat	Ağırlık %
Öğretmenlik Bilgisi (Uygulama Dâhil)	12	36	25.0
Alan Bilgisi	30	90	62.5
Genel Kültür	6	18	12.5
TOPLAM	48	144	100.0

NOT: Her ders üç kredi olarak düşünülmüştür. Programa iki kredilik dersler koyarak ders sayısını artırmak mümkündür.

Kaynak: 8-11 Haziran 1982, XI. Milli Eğitim Şurası Kararları, <http://ttkb.meb.gov.tr>)

XI. Milli Eğitim Şurası kararları YÖK'ün öğretmen yetiştiren bölümlerinin programlarının yapılanmasında etkili olmuştur. “YÖK, tüm öğretim programlarına ilişkin düzenlemelere girişmeden önce “pedagojik formasyon” programını ele almıştır. Kurul, 1982 yılında düzenlenen XI. Milli Eğitim Şurası kararlarını da dikkate alarak pedagojik formasyon programını aşağıdaki şekilde belirlemiştir (19 Kasım 1982 tarih ve 220/5880 sayılı yazı) (Kavak vd., 2007: 41):

Tablo 4.7: Pedagojik Formasyon Programı (19 Kasım 1982)

Dersin adı	Ders saati	Yarıyılı
Eğitime Giriş	3	I
Eğitim Sosyolojisi	3	II
Eğitim Psikolojisi	3	III
Eğitim 157lk eve Yöntemleri	3	IV
Ölçme ve Değerlendirme	3	V
Eğitim Teknolojisi	3	VI
Rehberlik	3	VII
Özel Öğretim Yöntemleri	3	VII
Eğitim Yönetimi	3	VIII
Özel Öğretim Uygulamaları	30 Gün	VIII
TOPLAM		27 saat+Uygulama

Kaynak: Kavak vd., 2007: 41

Yapılan değişiklikler neticesinde 2006-2007 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında okutulması öngörülen Mesleki Dersler, Eğitim Bilimine Giriş, Eğitim Psikolojisi, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Sınıf Yönetimi, Ölçme ve Değerlendirme, Özel Öğretim Yöntemleri, Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Program Geliştirme, Özel Eğitim, Okul Deneyimi, Rehberlik, Öğretmenlik Uygulaması dersleridir. Bu derslerden Program Geliştirme, Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Özel Eğitim Öğretmenlik Uygulaması dışında kalan diğer dersler 1982 yılı itibariyle okutulması öngörülen Mesleki Dersler ile aynıdır.

Tablo 4.8: Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Coğrafya Öğretmenliği Programı Haftalık Ders Saatleri (1983-1984)

DERSİN ADI	SINIF:I		SINIF:II		SINIF:III		SINIF:IV	
	1. YY	2.YY	3.YY	4.YY	5.YY	6.YY	7.YY	8.YY
Tür'nin Fiz Coğ I-II	2	2	-	-	-	-	-	-
Harita Bilgisi ve- Kartoğrafya I-II	2	2	-	-	-	-	-	-
Jeomor. ve Uyg. I-II	4	4	-	-	-	-	-	-
Klimatoloji ve Uyg I-II	4	4	-	-	-	-	-	-
Eko. Coğ. I-II-III-IV	2	2	2	2	-	-	-	-
İlkçağ Tarihi I-II	2	2	-	-	-	-	-	-
İslamiyet'ten Önce Türk Tar. I-II	2	2	-	-	-	-	-	-
Hidrografi I-II	-	-	2	2	-	-	-	-
Bitki Coğrafyası I-II	-	-	2	2	-	-	-	-
Enerji Coğrafyası I-II	-	-	2	2	-	-	-	-
İslam Tarihi	-	-	2	-	-	-	-	-
Ortaçağ Tarihi	-	-	-	2	-	-	-	-
Büyük Sel. İmp..Tar.I-II	-	-	2	2	-	-	-	-
Ülkeler Coğ. I-II-III-IV	-	-	2	2	2	2	2	2
Türkiye Coğ I-II-III_IV	-	-	-	-	2	2	4	4
Üretim Coğrafyası	-	-	-	-	2	-	-	-
Ulaşım Coğrafyası	-	-	-	-	-	2	-	-
Nüfus Coğrafyası	-	-	-	-	2	-	-	-
Çevre Sorunları I-II	-	-	-	-	2	2	-	-
Yeraltı Kaynakları	-	-	-	-	2	2	-	-
Anadolu Sel. Tar.I-II	-	-	-	-	2	2	-	-
Osmanlı Tar. I-II-III-IV	-	-	-	-	2	2	3	3
Türkiye'nin Toprakları ve Korunması I-II	-	-	-	-	-	-	2	2
Tür.'nin Tur. Coğ. I-II	-	-	-	-	-	-	-	2
Tür.'nin Coğ. Arş I-II	-	-	-	-	-	-	2	2
Tür'de Nüf ve Yetiş I-II	-	-	-	-	-	-	2	2
Yeni ve Yakınçağ Tar I	-	-	-	-	-	2	-	-
Eğitime Giriş	3	-	-	-	-	-	-	-

Eğitim Sosyolojisi	-	3	-	-	-	--	-	-
Eğitim Psikolojisi	-	-	3	-	-	-	-	-
Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri	-	-	-	3	-	-	-	-
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme	-	-	-	-	3	-	-	-
Eğitim Teknolojisi	-	-	-	-	-	3	-	-
Rehberlik	-	-	-	-	-	-	3	-
Coğ ve Sos Bil Öğretim Yöntemleri	-	-	-	-	-	-	3	-
Eğitim Yönetimi	-	-	-	-	-	-	-	3
Coğ ve Sos Bil ÖğrUyg	-	-	-	-	-	-	-	Bir ay
Yabancı Dil I-II-III-IV-V-VI-VII-VIII	6	6	4	4	4	4	2	2
Atatürk İlk. ve İnk. Tar	1	1	1	1	1	1	1	1
Türk Dili I-VIII	1	1	1	1	1	1	1	1
Bed Eğt. ve Güz Sanat Dallarından Biri	1	1	1	1	1	1	1	1
TOPLAM	30	30	24	24	26	26	26	25

Kaynak: Kavak vd., 2007, 163

Tablo 4.9: Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Tarih Öğretmenliği Programı Haftalık Ders Saatleri (1983-1984)

DERSİN ADI	SINIF:I		SINIF:II		SINIF:III		SINIF:IV	
	1.YY	2.YY	3.YY	4.YY	5.YY	6.YY	7.YY	8.YY
Osmanlı Paleografyası	2	2	2	2	-	-	-	-
İsl Önce Türk Tar	2	2	-	-	-	-	-	-
Tarih Metodolojisi I-II	2	2	-	-	-	-	-	-
Eski Çağ (Eski Doğu) Tarihi I-II	2	2	-	-	-	-	-	-
İslam Tarihi I-II-III-IV	2	2	2	2	-	-	-	-
Biz ve Batı Avr TariI-II	2	2	-	-	-	-	-	-
Büyük Sel İmp Tar I-II	2	2	-	-	-	-	-	-
Osmanlı Tarihi I-II-III_IV-V-VI-VII-VIII	2	2	2	2	2	2	4	4
Genel Coğr I-II-III_IV	2	2	2	2	-	-	-	-
Türk İis Dev Tarihi I-II	-	-	2	2				
Eski Çağ (Eski Batı) Tarihi I-II	-	-	2	2				
Türk-Moğol İmp TarI-II	-	-	2	2				
Anadolu Sel Tarihi I-II	-	-	2	2				
Ülkeler Coğı I-II-III-Iv	-	-	2	2	3	3		
Doğu Avrupa Türk Kavimleri Tarihi I-II	-	-	-	-	2	2		
Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi I-II	-	-	-	-	2	2		
Anadolu Beyl Tar I-II	-	-	-	-	2	2	-	-
Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi I-II	-	-	-	-	4	4		
Türk Kültür Tarihi I-II	-	-	-	-			2	2
Yeni ve Yakın Çağda Avrupa I-II	-	-	-	-	-	-	2	2
Yeni ve Yakın Çağda Türk Devletleri I-II	-	-	-	-	-	-	2	2
Türkiye Coğr I-II	-	-	-	-	-	-	4	4
Eğitime Giriş	3	-	-	-	-	-	-	-
Eğitim Sosyolojisi	-	3	-	-	-	--	-	-
Eğitim Psikolojisi	-	-	3	-	-	-	-	-

Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri	-	-	-	3	-	-	-	-
Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme	-	-	-	-	3	-	-	-
Eğitim Teknolojisi	-	-	-	-	-	3	-	-
Rehberlik	-	-	-	-	-	-	3	-
Tar ve Sos Bil Öğr Yön	-	-	-	-	-	-	3	-
Eğitim Yönetimi	-	-	-	-	-	-	-	3
Tar ve Sos Bil Öğr Uyg	-	-	-	-	-	-	-	1ay
Yabancı Dil I-II-III-IV-V-VI-VII-VIII	6	6	4	4	4	4	2	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1	1	1	1	1	1	1	1
Türk Dili I-VIII	1	1	1	1	1	1	1	1
Bed Eğitimi ve Güzel Sanat Dallarından Biri	1	1	1	1	1	1	1	1
TOPLAM	30	30	28	28	25	25	25	22

Kaynak: Kavak vd., 2007, 163

Yukarıdaki programlara (Tablo 4.8 ve Tablo 4.9) dikkatle bakıldığında her iki bölümde de kendi alanları dışında birtakım derslere yer verildiği görölmektedir. Coğrafya Öğretmenliği bölümünde İslam Tarihi, Ortaçağ Tarihi, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Anadolu Selçukluları Tarihi ve Osmanlı Tarihi dersleri okutulurken, Tarih Öğretmenliği bölümünde de coğrafyanın alanına giren Genel Coğrafya, Ülkeler Coğrafyası ve Türkiye Coğrafyası derslerinin okutulduğu görölmektedir.

Ülkemizde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yetiştirilmesinde Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitime geçilmesi bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü 1980'lerin ortasından 1997-1998 öğretim yılına kadar Sosyal Bilgiler dersi yerine ayrı ayrı okutulan Milli Tarih, Milli Coğrafya dersleri kaldırılarak yerine ilköğretim 6 ve 7. sınıflara yönelik Sosyal Bilgiler dersi konmuştur. Tarih ve Coğrafya derslerinin kaldırılıp yerine Sosyal Bilgiler dersinin konması kesintisiz eğitime geçilmesinin ötesinde dünya genelindeki gelişmelerin de bir sonucudur. 1980'lerden beri hız kazanan küreselleşme süreci hayatın diğer alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da kendisini hissettirmiştir. Kızılcelik'e (2003) göre "küreselleşme süreci, ulus-devletlere, toplumlar ve uluslararası ilişkilerin kavşak noktası olma özelliklerini kaybettirmiştir. Küreselleşme, ulus-devlet yapılarını pazar ilişkileri içinde eritmiş ve onları pazara tabii bir formata sokmuştur". Bireylere toplumsal yaşamda karşılaştıkları problemleri çözme becerilerini kazandırmayı ve bireyleri toplumsal yaşama hazırlanmayı amaçlayan Sosyal Bilgiler dersinin dünyada meydana gelen değişikliklerden etkilenmesi kaçınılmazdır. "Nitekim, dünyadaki son gelişme ve uygulamalar çerçevesinde, Türk ilköğretiminde de dördüncü ve beşinci sınıflarda Sosyal Bilgiler Programı uygulaması

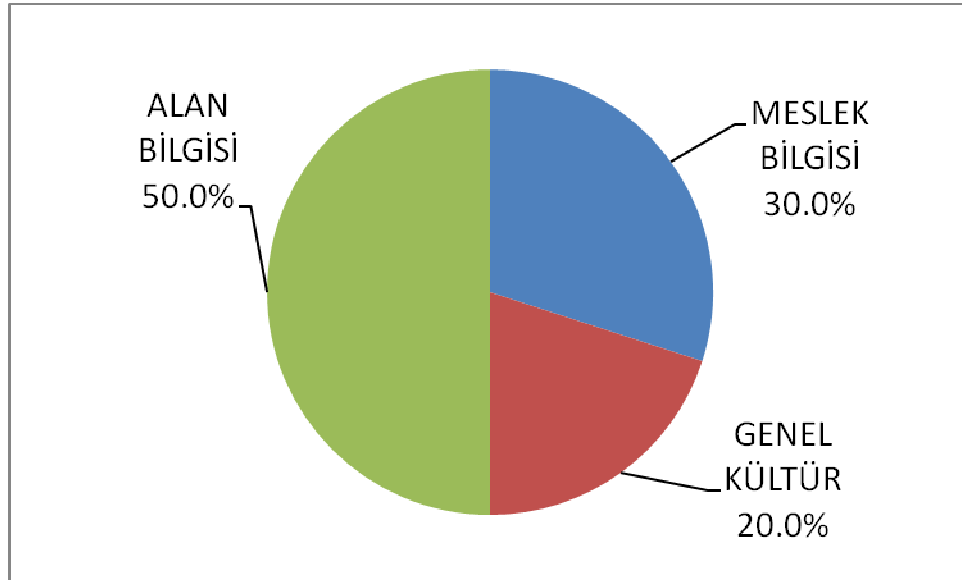
süregelirken, altıncı ve yedinci sınıflarda ayrı ayrı okutulmakta olan Milli Tarih ve Milli Coğrafya programlarının uygulanmasına son verilmiş ve 1998-1999 öğretim yılından başlayarak Sosyal Bilgiler öğretiminin bu sınıflarda da sürdürülmesi kararlaştırılmıştır” (Can, Yaşar ve Sözer, 1998: 18).

“Zorunlu eğitim, bir yurttaşın belirtilen bir çağa girince, eğitim kurumlarında belli bir süre öğrenim görmesini zorunlu kılan yasal bir deyimdir. Devletin, her vatandaşını devamlı yükümlü kıldığı eğitim süresini ifade eder” (Hakan, Varış, Eripek, Can, Özer, Başaran, Bayrak ve Gültekin, 1998: 74). Türkiye’de 18 Ağustos 1997’de 4306 sayılı yasa ile Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitime geçilmiş ve ilköğretimde okutulan derslere yönelik olarak yapılan düzenlemelerin bir sonucu olarak öğretmen yetiştiren Eğitim Fakültelerinde de birtakım düzenlemelere gidilmiştir. YÖK ve Dünya Bankası (DB) işbirliğinde gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda Eğitim Fakülteleri yeniden düzenlenmiştir. Okçabol’a (2005) göre, DB kredisi ve desteği ile MEB ve YÖK işbirliğinde yürütülen çalışmalar sonunda ortaya çıkan DB/YÖK modeli, Carnegie Forum’un 1986’da yayımladığı ‘*Bir Ulus Hazırlanıyor: 21. Yüzyıl İçin Öğretmenler*’ adlı raporda ABD için üretilmiş önerilere dayanmaktadır. YÖK programlarda yapılan düzenlemeler öncesinde aşağıdaki tespitlerde bulunmuştur:

- a) *İçerik, ders sayıları ve kredileri, okullarda uygulamalar gibi çeşitli yönlerden belirli bir standardın olmadığı,*
- b) *Programlarda yer alan derslerin içeriği ve ilgili okul düzeyindeki öğretim alanının içeriği arasında tutarsızlıkların olduğu,*
- c) *Dersler arasında aşamalı ve birbirini tamamlayıcı mantıksal bir ilişkinin kurulamadığı,*
- d) *Teorik derslere daha fazla ağırlık verildiği ve uygulamanın geniş ölçüde ihmal edildiği,*
- e) *Alan derslerinin öğretmen adaylarını ilgili konu alanının bir dalında uzmanlığa yönelttiği (bir örnek vermek gerekirse, bazı Eğitim Fakültelerinin Kimya Öğretmenliği Programında çok sayıda Organik Kimya dalına yönelik derslerin yer alması gibi) ve alanın öğretim yöntemlerine ilişkin derslerin yetersiz olduğu,*

- f) Programlarda açılan derslerin öğretmen adaylarının ve ilgili okul düzeyinin ihtiyaçlarından çok öğretim elemanlarının yönelimleri ve tercihleri doğrultusunda şekillendiği ve bu nedenle ders sayıları ve zorunlu kredi yükünün çok arttığı,
- g) Öğretmenlik formasyonuna ilişkin derslerin eğitim bilimleri alanındaki bazı teorik derslerden oluşup öğrencileri öğretmenliğin gerektirdiği uygulamaya dönük bilgi, beceri ve bakış açılarını kazandırmaktan uzak olduğu,
- h) Programlardaki zorunlu ders yükünün gereğinden fazla olması nedeniyle öğrencilerin bireysel ilgilerini geliştirmelerine yönelik seçmeli derslere zaman ayıramadığı,
- i) Programın bütünü ile okullarda yapılan uygulama arasında tutarsızlıklar olduğu görülmüştür (YÖK, 1998: 4).

Yükseköğretim Yürütme Kurulu'nun 04.11.1997 tarih ve 97.39.2761 sayılı kararı ile Eğitim Fakültelerinde yapılan düzenleme ile öğretmen yetiştiren programlarda %50 Alan Bilgisi, %30 Meslek Bilgisi ve %20 Genel Kültür derslerinin okutulması kararlaştırılmıştır. Buna göre konu alanlarının dağılımı Şekil 4.2.'de görülmektedir.

Şekil 4.2: 1997 Yılındaki Düzenlemelere Göre Öğretmen Yetiştiren Programların Konu Alanlarının Dağılımı (%)

Kaynak: www.yok.gov.tr

Yeni düzenleme ile birlikte Eğitim Fakültelerinde aşağıdaki programlar yer almaktadır:

- İlköğretim Bölümü
- Türkçe Eğitimi Bölümü
- Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
- Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
- Beden Eğitimi ve Spor Bölümü
- Özel Eğitim Bölümü
- Eğitim Bilimleri Bölümü
- Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü
- Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Bölümü
- Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü (Kavak vd., 2007).

Bu yeni düzenleme ile Eğitim Fakültelerinde ortaöğretim alan öğretmenliklerinin öğretim süresi 5 yıl olarak belirlenmiştir. Öğretmen olarak atanabilmek için eğitim fakültelerinin ilgili alanlarından mezun olanların yanında Fen-Edebiyat Fakültesi mezunu olup 1.5 yıl pedagojik formasyon derslerini veren tezsiz yüksek lisans programını da bitirenler öğretmen olarak atanabilmektedirler. Bu üniversiteler Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümüne liselerin sözel bölümünden öğrenci kabul etmektedir. Tablo 4.10'da 1997 yılında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bulunan üniversiteler ve kontenjanları (kontenjanlar hesaplanırken ikinci öğretim de dahil edilmiştir) görülmektedir.

Tablo 4.10: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı Bulunan Üniversiteler (1997)

S.No	Üniversite Adı	Kontenjan
1	Celal Bayar Üniversitesi	40
2	Gazi Üniversitesi	50
3	Selçuk Üniversitesi	100
TOPLAM		190

Kaynak: ÖSYM II. Basamak Kılavuzu, 1997

Tablo 4.10’da görüldüğü üzere 1997 yılında toplam üç üniversitede Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı bulunmaktadır. 1997 yılında öğretime başlayan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programının mezunlarını 2001 yılında vermesi beklenirken, Sosyal Bilgiler Öğretmeni ihtiyacı diğer bölümlerden karşılanmaya çalışılmıştır. Nitekim 2000 yılında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği mezun vermemesine rağmen bu yıl 2580 (personel.meb.gov.tr, 15.09.2008) öğretmen adayı Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak göreve başlamıştır. Döneme ilişkin atama esaslarına bakıldığında, Sosyal Bilgiler Öğretmeni ihtiyacının karşılanmasında Tarih Öğretmenliği ve Coğrafya Öğretmenliği bölümlerinden mezun olanların da atanabileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra pedagojik formasyon eğitimi alan Fen-Edebiyat Fakültelerinin Tarih ve Coğrafya Bölümü mezunları da Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak atanabileceği atama esaslarında belirtilmiştir. Ancak atamada Eğitim Fakültesi mezunlarına öncelik verilmiştir (Tebliğler Dergisi, Haziran 2000).

Tablo 4.11: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı Bulunan Üniversiteler (1998)

S. No	Üniversite adı	Kontenjan
1	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	30
2	Afyon Kocatepe Üniversitesi	120
3	Anadolu Üniversitesi	30
4	Ankara Üniversitesi	50
5	Atatürk Üniversitesi	250
6	Balıkesir Üniversitesi	200
7	Celal Bayar Üniversitesi	100
8	Cumhuriyet Üniversitesi	30
9	Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	70
10	Çukurova Üniversitesi	30
11	Dicle Üniversitesi	100
12	Dokuz Eylül Üniversitesi	70
13	Gazi Üniversitesi	400
14	İnönü Üniversitesi	80
15	Karadeniz Teknik Üniversitesi	250
16	Marmara Üniversitesi	100
17	Niğde Üniversitesi	160

18	On Dokuz Mayıs Üniversitesi	300
19	Pamukkale Üniversitesi	50
20	Sakarya Üniversitesi	80
21	Selçuk Üniversitesi	200
22	Süleyman Demirel Üniversitesi	200
TOPLAM		2900

Kaynak: 1998 ÖSYM II. Basamak Kılavuzu, 1998

Tablo 4.11’de, 1998 yılında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı bulunan üniversiteler ve kontenjanları (kontenjanlar hesaplanırken ikinci öğretim de dahil edilmiştir) görülmektedir. Şekil 4.3’te de söz konusu programın kontenjanlarının Türkiye’deki dağılımı görülmektedir. 1997 yılında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı bulunan üniversite sayısı üç iken 1998 yılında 22’ye ulaşmıştır. Kontenjan da 370’ten 2900’e yükselmiştir. Bu durum Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitime geçilmesiyle ihtiyaç duyulan branşlardan Sosyal Bilgiler Öğretmenliğindeki gelişmeyi göstermektedir. Eğitim Fakültelerinde yer alan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünde Tablo 4.12’deki dersler okutulmaktadır.

Tablo 4.12: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı
Yan alan: Türkçe Öğretmenliği (1998)

BİRİNCİ YIL					
I. Yarıyıl			II. Yarıyıl		
KODU	DERSİN ADI	T	U	K	
	Sosyal Bilimlere Giriş	2	0	2	
	İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı	3	0	3	
	Genel ve Fiziki Coğrafya	4	0	4	
	Türkçe I: Yazılı Anlatım	2	0	2	
	Yabancı Dil I	3	0	3	
	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2	0	2	
	<i>Öğretmenlik Mesleğine Giriş</i>	3	0	3	
Kredi		19			
KODU	DERSİN ADI	T	U	K	
	Felsefeye Giriş	2	0	2	
	Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı	4	0	4	
	Genel Beşeri ve Ekonomik Coğr.	4	0	4	
	Türkçe II: Sözlü Anlatım	2	0	2	
	Yabancı Dil II	3	0	3	
	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2	0	2	
	<i>Okul Deneyimi I</i>	1	4	3	
Kredi		20			
İKİNCİ YIL					
III. Yarıyıl			IV. Yarıyıl		
KODU	DERSİN ADI	T	U	K	
	İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü	2	0	2	
	Ülkeler Coğrafyası	2	0	2	
	Sosyolojiye Giriş	2	0	2	
	Türk Ed I:Eski Türk ve T. Halk Ede.	2	0	2	
	Edebiyat Bilgi ve Teorileri	2	0	2	
	Türk Dili I: Ses ve Şekil Bilgisi	3	0	3	
	Bilgisayar	2	2	3	
	<i>Gelişim ve Öğrenme</i>	3	0	3	
Kredi		19			
KODU	DERSİN ADI	T	U	K	
	Osmanlı Tarihi	4	0	4	
	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğr.	2	0	2	
	Psikolojiye Giriş	2	0	2	
	Sosyal Bil. Sözlü ve Yazılı Ede. İnc.	2	0	2	
	Türk Edebiyatı II: Yeni Türk Edeb.	2	0	2	
	Türk Dili II: Cümle ve Metin Bilgisi	3	0	3	
	Konuşma ve Yazma Eğitimi	2	2	3	
	<i>Öğretimde Planlama ve Değ.</i>	3	2	4	
Kredi		22			
ÜÇÜNCÜ YIL					
V. Yarıyıl			VI. Yarıyıl		
KODU	DERSİN ADI	T	U	K	
	Cumhuriyet Tarihi	2	0	2	
	Türkiye Fiziki Coğrafyası	2	0	2	
	Siyasal Düşünce Tarihi	2	0	2	
	Ekonomiye Giriş	2	0	2	
	Vatandaşlık Bilgisi I	2	0	2	
	Arkeoloji ve Sanat Tarihi	2	0	2	
	Çocuk Edebiyatı	3	0	3	
	<i>Öğretim Tek. ve Materyal Gelişt.</i>	2	2	3	
Kredi		18			
KODU	DERSİN ADI	T	U	K	
	Çağdaş Dünya Tarihi	3	0	3	
	Siyasi Coğrafya	2	0	2	
	Sosyal Bilimlerde Araşt. Yöntemleri	2	0	2	
	Vatandaşlık Bilgisi II	2	0	2	
	Türkçe Öğretimi	2	2	3	
	<i>Sınıf Yönetimi</i>	2	2	3	
	<i>Özel Öğretim Yöntemleri I</i>	2	2	3	
	Seçmeli I	2	0	2	
Kredi		20			
DÖRDÜNCÜ YIL					
VII. Yarıyıl			VIII. Yarıyıl		
KODU	DERSİN ADI	T	U	K	
	Vatandaşlık Eğitimi Semineri	2	0	2	
	Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi	2	2	3	
	Çevre Sorunları Coğrafyası	2	0	2	
	<i>Özel Öğretim Yöntemleri II</i>	2	2	3	
	<i>Okul Deneyimi II</i>	1	4	3	
	Seçmeli II	2	0	2	
Kredi		15			
KOD	DERSİN ADI	T	U	K	
	Günümüz Dünya Sorunları	2	0	2	
	İnsan İlişkileri ve İletişim	2	0	2	
	<i>Rehberlik</i>	3	0	3	
	<i>Öğretmenlik Uygulaması</i>	2	6	5	
	Seçmeli III	2	0	2	
Kredi		14			
TOPLAM KREDİ				147	

T : Haftalık teorik ders saati.

U : Haftalık uygulama ders saati.

K : Dersin kredisi.

Kaynak: www.yök.gov.tr, 15.04.2008

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI
DERS TANIMLARI**

ALAN DERSLERİ

TARİH

İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı

Tarihin tanımı, konusu ve diğer bilimlerle ilişkisi; Akdeniz uygarlığının önemli merkezleri (Mezopotamya, Girit, Anadolu, Mısır, Helen, Roma); Anadolu'da kurulan uygarlıklar; diğer antik medeniyetler; ilkçağ kültür ve uygarlığının çağdaş uygarlığa etkileri.

Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı

İslamiyetin doğuşu; Arap-İslam Devletleri (Dört Halife Dönemi, Emeviler, Abbasiler); Türk-İslam Devletleri (İdil Bulgarları, Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular ve varisleri); İslam Uygarlığı (Arap-Türk-Fars kültürlerinin İslam uygarlığına katkıları); Batı Dünyası ve Uygarlığı; Hristiyanlığın doğuşu, yayılışı ve Batı dünyasına etkileri; Roma ve Bizans Tarihi.

İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü

İslam öncesi kurulan Türk Devletlerinin tarihi: a) Orta Asya'da kurulanlar; b) Orta Asya dışında kurulanlar; kurulan devletlerin siyasi, ekonomik ve kültürel özellikleri.

Osmanlı Tarihi

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş dönemi (siyasi olaylar, devlet ve toplum yapısı, ekonomik yapı, bilim ve sanat); Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve dağılma dönemi (duraklama ve gerilemenin nedenleri, Batı dünyasındaki gelişmeler ve etkileri, siyasi olaylar, yenileşme hareketleri).

Cumhuriyet Tarihi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri, I. Dünya Savaşı, Cumhuriyetin kurulması, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyetin ilanından günümüze siyasi olaylar (Musul sorunu, Hatay'ın anavatana katılımı, Kore savaşı, Kıbrıs sorunu, paktlar);

Cumhuriyetin ilanından günümüze siyasal, kültürel, ekonomik ve eğitim alanındaki gelişmeler.

Çağdaş Dünya Tarihi

Modern Dünyanın oluşumu, coğrafi keşifler, Aydınlanma Çağı, Fransız İhtilali, kapitalizm; sosyalizm ve milliyetçiliğin doğuşu, I. ve II. Dünya Savaşı, soğuk savaş dönemi, soğuk savaş sonrası değişimler (SSCB'nin dağılması, Varşova Paketi'nin dağılması, çağdaş Türk devletlerinin oluşumu ve gelişimi, AET, Avrupa Birliği); günümüzde ortaya çıkan siyasal, ekonomik oluşumlar ve Türk Dünyasına etkileri.

COĞRAFYA

Genel ve Fiziki Coğrafya

Coğrafyanın tanımı, konusu, ilkeleri, bölümleri, Matematik Coğrafya konuları, Kartografya, Harita Bilgisi, Jeomorfoloji (temel Jeoloji bilgileri, yeryüzü şekilleri bilgisi), Hidroğrafya (Akarsular, Yeraltı suları, göller, denizler), Klimatoloji (iklim bilgileri), Toprak Coğrafyası (oluşum, çeşitleri, dağılışı, toprak sorunları), Bitki Coğrafyası (yetiştirme ortamı şartları, dağılışı).

Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya

BEŞERİ - Nüfus, yerleşme, göçler, diller, dinler, ırklar, kültürlerin yeryüzüne dağılışı. EKONOMİK - Tarım coğrafyası, hayvancılık, ormancılık, madenler ve enerji kaynakları, sanayi coğrafyası, Dünya gıda kaynakları, ticaret, turizm.

Ülkeler Coğrafya

KİTALAR - Asya, Avrupa, Afrika, Okyanusya, Kuzey ve Güney Amerika, Antartika. ÜLKELER - Balkan Ülkeleri, Kafkasya Ülkeleri, Ortadoğu Ülkeleri, Orta Asya Ülkeleri, OECD Ülkeleri. Dünyada siyasal ve ekonomik organizasyonlar.

Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası

BEŞERİ - Nüfus ve özellikleri (demografik yapı), göçler (iç, dış), nüfus sayımları, yerleşme (kır ve kent yerleşmesi), kentleşme ve sorunları, kentlerin sınıflandırılması

(fonksiyonel özellikler). **EKONOMİK** - Tarım, hayvancılık, ormancılık, madenler ve enerji kaynakları, sanayi, ulaşım, ticaret, turizm.

Türkiye Fiziki Coğrafyası

Türkiye'nin jeolojik yapısı, jeomorfolojik özellikleri, akarsular, göller ve denizler, iklimi, toprakları ve korunması, Türkiye bitki örtüsü, doğal hayvan toplulukları.

Siyasi Coğrafya

Tanımlar, Siyasi Coğrafya ile ilgili başlıca görüşler, Siyasi Coğrafya'da fiziksel etkenler (konum, alan, sınırlar, yer şekilleri, iklim, sular, topraklar, doğal kaynaklar), Siyasi Coğrafya'da beşeri etkenler (nüfus, kültür, askeri-siyasi ve ekonomik topluluklar), Türkiye'nin siyasi coğrafyası (AB, NATO, Orta Doğu ülkeleri, Balkan ülkeleri, Kafkas ülkeleri ile ilişkileri, Türk Cumhuriyetleri), sınır aşan sular, boğazlar, kıt'a sahanlığı ve Ege sorunu.

Çevre Sorunları Coğrafyası

DOĞAL ÇEVRE SORUNLARI - Depremler, toprak kaymaları, heyelanlar, sel taşkınları, kuraklık, orman yangınları, çığ düşmesi, sorunların küresel dağılımları, Türkiye çevre sorunları bölgesel dağılımları, çevresel önlemler. **ÇEVRE VE EKOLOJİ (EKOCOĞRAFYA)** - Hava kirlenmesi, su kirlenmesi, toprak kirlenmesi, biocoğrafik kaynakların bozulması, nüfus artışı ve sorunları, kentleşme sorunları, kültürel ortam kirlenmesi, görünüm kirliliği, çöp sorunu, radyoaktif kirlenme, ses kirlenmesi, besin kirlenmesi, turizmde gelişmeye bağlı çevre sorunları, **ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi)**.

VATANDAŞLIK BİLGİSİ

Vatandaşlık Bilgisi I

İnsan ve toplum, toplum hayatını düzenleyen kurallar, aile, okul ve çevrede demokratik hayat, devlet ve devlet şekilleri, demokrasi ve evrimi.

Vatandaşlık Bilgisi II

Türk devlet anlayışı (tarihsel süreç içinde egemenlik anlayışının değişimi); temel hak ve ödevler; anayasa; anayasal kurumlar; anayasal yaşam ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri; yerel yönetimler.

Vatandaşlık Eğitimi Semineri

Vatandaşlık Bilgisi konuları ile ilgili çevresel araştırmalar, durumsal çalışma, inceleme ve mülakatlar; tartışma ve sunu yapma.

SOSYAL BİLİMLER

Sosyal Bilimlere Giriş

"Sosyal Bilimler" ve "Sosyal Bilgiler" kavramları, sosyal bilimlerde bilgi, her sosyal bilim disiplininin temel kavramları ve birbirleriyle ilişkileri, Coğrafya, Tarih, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Siyaset Bilimi kavramları arasındaki ilişkiler ve sosyal bilim disiplinlerince paylaşılan değişim, zaman, yer, vb. kavramlar.

Felsefeye Giriş

Felsefe ile ilgili temel kavramlar, Felsefenin çalışma alanları ve sosyal bilimler içindeki rolü, felsefi akımlar, önemli düşünürlerin incelenmesi, felsefi perspektifin geliştirilmesi.

Sosyolojiye Giriş

Sosyoloji ile ilgili temel kavramlar, Sosyolojinin çalışma alanları ve sosyal bilimler içindeki rolü, sosyal değişim, sosyal norm ve roller, aile, eğitim, kültür ve toplum, güncel sosyolojik araştırmalar ve sonuçları.

Psikolojiye Giriş

Psikoloji ile ilgili temel kavramlar, Psikolojinin çalışma alanları ve sosyal bilimler içindeki rolü, davranışların psikolojik temelleri, güdü, heyecan, kaygı ve stres, kişilik, normal dışı davranışlar.

Ekonomiye Giriş

Temel ekonomi kavramları (ekonomi, üretim, tüketim, arz, talep, enflasyon, devalüasyon, deflasyon, mal, hizmet vb. kavramlar ve güncel hayatla ilişkileri); ekonomik sistemler; ekonomik yaşama fikri ile toplumsal gelişme arasındaki ilişkiler.

Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri

Mitler, mitoslar, tarihi romanlar, seyahatnameler, keşifler, şiir ve hikayeler, destanlar, denemeler, belgesellerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması ve uygulanması.

Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri

Bilim ve araştırma kavramları, sosyal bilimlerde ve fen bilimlerinde araştırmanın temel özellikleri ve farklılıkları; nicel ve nitel araştırma yöntemleri; bilimsel araştırma basamakları, araştırma modelleri, veri toplama yolları, verilerin analizi, rapor yazma, araştırma sonuçlarının kullanımı.

Siyasal Düşünce Tarihi

Düşünce ve siyasal düşünce kavramları, siyasal düşüncenin tarihsel gelişimi, devlet, devletleri oluşturan unsurlar, devletlerin fonksiyonel özellikleri.

Arkeoloji ve Sanat Tarihi

Temel Arkeoloji ve Sanat Tarihi kavramları (Höyük, Tümülüs, Nekropol, Akropol, vb), arkeoloji tarihi, önemli arkeolojik merkezler (Astek-İnka, Nil-Çin, Anadolu), Dünyada ve Türkiye’de sanatın gelişimi, resim, heykel, mimarlık, vb. alanlarında tarihsel boyut ve sanatın kültürle ilişkileri, müze eğitimi, müzenin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması.

Günümüz Dünya Sorunları

Açlık, fakirlik, insan hakları, nüfus, ırkçılık, vb. sorunların incelenmesi, alternatif görüşler, enerji sorunu ve çözüm önerileri.

İnsan İlişkileri ve İletişim

İnsanlar arası iletişim (ailede, okulda, alışverişte, iş yerlerinde, vb.); etkin konuşma ve dinleme; beden dili; hak ve sorumluluklar; değer yargıları ve iletişimdeki rolü.

Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi

Konu alanında MEB tarafından onaylanmış ders kitaplarının ve öğretim programlarının eleştirel bir bakış açısı ile incelenmesi; kitapların içerik, dil, öğrenci

seviyesine uygunluk, format, çekicilik, anlamlı öğrenmeye katkısı, öğretimde kullanım kolaylığı, vb. açılarından incelenmesi.

YAN ALAN (TÜRKÇE) DERSLERİ

Türkçe I: Yazılı Anlatım

Dilin tanımı ve önemi; dil kültür ilişkisi; yazı dili ve özellikleri, yazılı anlatımda dış yapı ve kurallar, imla kuralları ve noktalama işaretleri; yazıda plan, tema, bakış açısı, yardımcı fikirler, paragraf yazımı; kompozisyon kavramı, kompozisyon yazma kuralları ve planları; seçilmiş yazılarda kompozisyon çatısı, tema, paragraf incelemesi, kompozisyon düzeltme çalışmaları, genel anlatım bozuklukları, düşünme ve düşündüğünü ifade edebilme; çeşitli yazı türleri, (anı, fıkra, hikaye, eleştiri, roman, vb.), formal yazılar (özgeçmiş, dilekçe, rapor, ilan, bibliyografya, tebliğ, resmi yazılar, bilimsel yazılar, makale, vb.), makalelerin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri üzerine çalışma, makale yazma çalışması, not alma ve özetleme yöntem ve teknikleri.

Türkçe II: Sözlü Anlatım

Konuşma becerilerinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi, Türkçe'nin doğru telaffuzunda önemli olan hususlar, diksiyon ve önemi, doğru imla, doğru vurgu, doğru tonlama, metin ağırlıklı uygulamalar, konuşma bozuklukları ve giderilmesi; diyalog, güzel konuşmaya yardımcı teknikler, önemli günler için konuşma hazırlama, konuşma içeriğinin düzenlenmesi, konuşmanın vücutla ilgili unsurları, konuşmayı etkileyen faktörler, şiir okuma teknikleri, münazara, açık oturum, panel, forum, sempozyum, konferans üzerine çalışmalar. ANLAMA TEKNİKLERİ: Okuduğunu anlama, çeşitli okuma becerileri ve teknikleri, etkili okumayı engelleyen etkenler, okuma ve not alma, eleştirel okuma, okuduğunu transfer etme, okumanın diğer öğrenme biçimleriyle ilişkisi, okuma hızını ve verimliliğini arttırma, dinlediğini anlama, çeşitli dinleme becerileri ve teknikleri, etkili dinlemeyi engelleyen etkenler, dinleme ve not alma, eleştirel dinleme, dinlemenin verimliliğini arttırma, dinlemenin diğer öğrenme biçimleriyle ilişkisi.

Türk Dili I: Ses ve Şekil Bilgisi

Dilin tanımı ve önemi; dil kültür ilişkisi; dilbilim, Türk dilinin gelişim evreleri; Ses bilgisi, ünlüler, ünsüzler, ses olayları, Türkçe'nin ses özellikleri, yabancı kelimelerin

Türkçeleştirilmesi. Yapı bilgisi, kök, morphem, basit, türemiş ve birleşik kelimeler, kelime grupları, kelime çeşitleri, fiil, isim, zarf, sıfat, zamir, bağlaç, takı, ünlem. Türkçe'de kök kelimeler, isimden isim ve fiil yapma ekleri, fiilden isim ve fiil yapma ekleri, çekim eklerinin çeşitleri, kalıplaştırma.

Türk Dili II: Cümle ve Metin Bilgisi

Türkçe'de fiil çatıları ve bunların anlam bakımından incelenmesi, kelime öbekleri, Türkçe'de cümle çeşitleri, basit cümle, birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, içiçe birleşik cümle, çeşitli metinler üzerinde kelime ve cümle tahlilleri, Türkçe'de belirlilik, ad ve fiil cümlelerinde belirlilik, ad tamlamaların özellikleri; metin çalışmaları (metnin seçimi, metnin yaş grubuna göre güçlük derecesinin belirlenmesi, metnin iç ve dış yapısının incelenmesi).

Edebiyat Bilgi ve Teorileri

Yöntem açısından edebiyat incelemesi; edebiyata temel teşkil eden olaylar ve sonuçlar; edebi akımlar ve düşünce hareketleri; sistematik edebiyat teknikleri ve edebiyat teorileri; Eski Türk Edebiyatının, Yeni Türk Edebiyatının, Türk Halk Edebiyatının ve Batı Edebiyatının türleri, nazım şekilleri, vezin ve kafiye çeşitleri.

Türk Edebiyatı I: Eski Türk ve Türk Halk Edebiyatı

Türk destanları, Karahanlı Türkçesi eserleri, Kutadgu Bilig, Ahmed Yesevi ve eserleri, 13-15. yy. lar Türk edebiyatı ve temsilcileri. 16-18. yy. lar Türk edebiyatı ve temsilcileri, İslamiyet öncesi ve sonrası Türk destanları, halk hikayeleri, Tasavvufi halk edebiyatı, 16-20. yy arası aşık edebiyatı, Köroğlu, Karacaoğlan, Aşık Veysel.

Türk Edebiyatı II: Yeni Türk Edebiyatı

Tanzimat devri Türk edebiyatı ve temsilcileri, Servet-i Fünun dönemi Türk edebiyatı, şiiri ve temsilcileri (Tevfik Fikret, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, vb.), II. Meşrutiyet dönemi Türk edebiyatı ve temsilcileri (genç kalemler, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Yahya Kemal, vb.), Cumhuriyet dönemi Türk şiiri ve temsilcileri (Orhan Veli, Arif Nihat Asya, Orhan Seyfi, vb.), Cumhuriyet dönemi hikaye ve romanı (Yakup Kadri, Halide Edip, Peyami Safa, Tarık Buğra, vb.).

Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatı ile ilgili kaynakların taranması ve tanıtımı; çocukların seviyelerine uygun kitap ve diğer materyallerin seçimi ve değerlendirilmesi; çocuk edebiyatına ilişkin örnekler ve incelenmesi; folklor, masal, mit ve efsaneler, gerçek hikayeler, şiir ve biyografi incelemesi.

Konuşma ve Yazma Eğitimi

Etkili konuşma ve yazmanın önemi, etkili konuşma ve yazmayı engelleyen faktörler, konuşma ve yazma öğretiminde kullanılan yöntem, teknik ve materyaller, konuşma ve yazmayı değerlendirme yöntemleri.

Türkçe Öğretimi

Türkçe öğretiminde kullanılan yöntem, teknik ve materyaller, Türkçe öğretimine yönelik materyal geliştirme ve kullanma, değerlendirme yöntemleri.

ÖĞRETMENLİK FORMASYONU DERSLERİ

Öğretmenlik Mesleğine Giriş

Öğretmenlik mesleğinin özellikleri ve ilkeleri, sınıf ve okul ortamı, eğitimde alternatif perspektifler, eğitimin sosyal, psikolojik, felsefi ve tarihi temelleri, Türk eğitim sistemi.

Okul Deneyimi I

Bu derste öğretmen adaylarının mümkün olduğu kadar erken bir aşamada, bir uygulama öğretmeni nezaretinde okulu, öğrencileri ve öğretmenlik mesleğini çeşitli yönlerden tanıması amaçlanmaktadır. Bu ders kapsamında yer alması önerilen başlıca etkinlikler şunlardır: okul örgütü ve yönetimi, okuldaki günlük işler, zümre etkinlikleri, bir öğrencinin okuldaki günlük yaşantısı, bir öğretmenin okuldaki günlük yaşantısı, okul-aile işbirliği, ana ve yan branşlarla ilgili derslerin gözlenmesi, okul ve sorunları, araç-gereç ve yazılı kaynaklar ve öğretmenlik mesleğinin çeşitli yönleri.

Gelişim ve Öğrenme

Çeşitli yönlerden insan gelişimi (bilişsel, sosyal, psikolojik, ahlaki, fiziksel, vb.), öğrenme yaklaşımları ve süreçleri, biçimleri ve öğrenmede bireysel farklılıklar.

Öğretimde Planlama ve Değerlendirme

Temel program geliştirme kavramları ve süreçleri, ders programı, yıllık, ünite, günlük planların geliştirilmesi, içerik seçimi ve organizasyonu, öğretim yöntemleri ve stratejileri, materyallerin özellikleri ve seçimi, ölçme ve değerlendirme, değerlendirme yaklaşımları, test türleri, izleme ve başarı testlerinin geliştirilmesi, sınav sorusu yazma teknikleri, not verme.

Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme

Çeşitli öğretim teknolojilerinin özellikleri, öğretim sürecindeki yeri ve kullanımı, öğretim teknolojileri yoluyla öğretim materyallerinin (çalışma yaprakları, saydamlar, slaytlar, video, bilgisayar temelli ders materyali, vb.) geliştirilmesi ve çeşitli nitelikteki materyallerin değerlendirilmesi.

Sınıf Yönetimi

Öğrenci davranışını etkileyen sosyal ve psikolojik faktörler, sınıf ortamı ve grup etkileşimi, sınıf yönetimi ve disiplinle ilgili kurallar geliştirme ve uygulama, sınıf içinde zaman kullanımı, sınıf organizasyonu, motivasyon, iletişim, yeni bir döneme başlangıç, olumlu ve öğrenmeye uygun bir ortam yaratma, sınıf içinde karşılaşılan davranış problemleri ve bunlara karşı geliştirilecek önlemler.

Özel Öğretim Yöntemleri I, II

Konu alanında öğretim yöntemleri öğrenme-öğretme süreçleri genel öğretim yöntemlerinin konu alanı öğretimine uygulanması, konu alanındaki ders kitaplarının eleştirisel bir açıyla incelenmesi ve özel öğretim yöntem ve stratejileri ile ilişkilendirilmesi. Micro öğretim uygulamaları, öğretimin değerlendirilmesi.

Okul Deneyimi

Okullarda bir uygulama öğretmeni nezaretinde Öğretmenlik Uygulaması dersine temel oluşturmak amacıyla yapılan gözlem ve uygulamalar; bazı gözlem ve uygulama konuları: öğretimde soru sorma, yönerge ve açıklamalar, dersin yönetimi ve sınıfın kontrolü, çeşitli yönlerden bir öğrencinin incelenmesi, öğrenci çalışmalarının değerlendirilmesi, dersi planlama, ders kitaplarından yararlanma, grup çalışmaları,

sınıf organizasyonu, çalışma yapraklarının hazırlanması ve kullanılması, sınıf içinde mikro öğretim uygulamaları.

Rehberlik

Öğrenci kişilik hizmetlerinin amaçları ve eğitim içindeki rolü, rehberlik hizmet alanlarının tanıtımı, rehberliğin genel ilkeleri, öğrenciyi tanıma, yönlendirme, bilgi toplama ve yayma, psikolojik danışma, yerleştirme, izleme, danışmanlık, araştırma ve değerlendirme, çevre ile ilişkiler, mesleki yönlendirme, özel eğitimin amacı ve özel eğitime muhtaç öğrencilerin saptanması ve eğitimi.

Öğretmenlik Uygulaması

Haftada bir tam gün ya da iki yarım gün (minimum 12 hafta) öğretmen adaylarının bizzat sınıf içinde öğretmenlik becerisi kazanmasına ve belirli bir dersi ya da dersleri planlı bir biçimde öğretmesi ve iki saat öğretmenlik uygulaması semineri (öğretmenlik uygulamasının değerlendirilmesi ve paylaşılması).

GENEL KÜLTÜR DERSLERİ

Bilgisayar

Temel klavye becerileri; kelime işlem (word processing), grafik, elektronik tablo (spreadsheets), veri tabanı (database) programlarıyla çalışma; alanın eğitim programı çerçevesinde basit programlama uygulamaları; eğitim yazılımlarının (software) gözden geçirilmesi; sınıfta bilgisayarla çalışma.

Yabancı Dil I

Yabancı Dil II

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II

(http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/ogretmen_yetistirme_lisans/sosyal.doc,15.04.2008).

Tablo 4.12’de de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında Genel Kültür, Meslek Bilgisi ve Alan Bilgisi derslerinin yanı sıra bu alanda öğrenim gören öğretmen adaylarının ihtiyaç halinde Türkçe derslerinde de görev alabilmeleri için gerekli bir takım derslerin de yer aldığı görülmektedir. Bu amaçla programda,

- Türk Edebiyatı I: Eski Türk Edebiyatı ve Türk Halk Edebiyatı
- Edebiyat Bilgi ve Teorileri
- Türk Dili I: Ses ve Şekil Bilgisi
- Türk Edebiyatı II: Yeni Türk Edebiyatı
- Türk Dili II: Cümle ve Metin Bilgisi
- Konuşma ve Yazma Eğitimi
- Çocuk Edebiyatı
- Türkçe Öğretimi

derslerine yer verilmiştir. Program incelendiğinde, yetiştirilmek istenen Sosyal Bilgiler Öğretmen adayının, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi ağırlıklı olmak üzere Arkeoloji, Sosyoloji, Ekonomi, Felsefe, Psikoloji, Siyaset konu alanlarında temel bilgilere sahip olacak şekilde yetiştirilmek istendiği görülmektedir. Buna karşılık programda yer alan ve sosyal bilimlerin kapsamına giren bilim dallarından Tarihe yönelik 6 ders, Coğrafyaya yönelik 7 ders, Vatandaşlık Bilgisine yönelik 3 ders yer almaktadır. Dolayısıyla bu durum Türkiye’de artık geleneksel denilebilecek

Sosyal Bilgiler=Tarih+Coğrafya+Vatandaşlık Bilgisi

yaklaşımının devam ettiğini göstermektedir.

1997 düzenlemesinden sonra Eğitim Fakültelerinde 2006-2007 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yeni düzenlemelere ilişkin olarak yapılan açıklamada, programların güncellenme nedeni şöyle açıklanmaktadır: “Geçen sekiz yıllık süre içinde üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı ve sivil toplum örgütlerince düzenlenen sempozyum, panel, çalıştay, açık oturum, konferans gibi akademik etkinliklerde, eğitim fakültelerinde uygulanan öğretmen yetiştirme programlarının, çağımızın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip öğretmenler yetiştirmedeki yeterlilikleri tartışılır olmuş ve programlarla

ilgili sorunları çözümlenmeye yönelik öneriler, bilimsel araştırma verilerine ve alan uzmanlarının görüşlerine dayalı olarak ortaya konmuştur”.

Programların güncellenmesinin bir başka gerekçesi de, 2003-2004 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ilköğretim programlarında yapılan değişikliklerle ilgilidir.

2003 yılından beri ülkemizin de içinde yer aldığı ‘Avrupa Yükseköğretim Alanı’ (European Higher Education Area), lisans programlarından beklenen ‘öğrenme çıktıları’ (learning outcomes) tanımlamak, bu çıktılara ulaşmak için öğretilmesi gereken konular, bu konuların işlenmesi için gereken süreler ve yöntemleri belirlemek ve ‘öğrenme çıktıları’ aynı yöntemlerle ölçüp değerlendirmek amacını taşımaktadır. Eğitim Fakültelerinin de bu bağlamda bazı ortak asgari standartlara sahip olması, sürecin bir gereği olarak değerlendirilebilir. Programların güncelleştirilmesi gereği, bu tespitle de yakından ilişkilidir. Yukarıda yapılan açıklamaların ışığında, sekiz yılı aşkın süredir uygulanmakta olan öğretmen yetiştirme lisans programlarının aksayan yönlerini gidererek, geliştirmeye yönelik bir çalışmanın gerçekleştirilmesi Yükseköğretim Kurulu’nca uygun bulunmuş ve bu çerçevede, Yükseköğretim Kurulu, eğitim fakülteleri yönetici ve öğretim elemanlarıyla konuyu paylaşmış, programları bütünüyle değiştirme yerine, programlarda gerekli güncellemeleri yapmak amacıyla çalışmalar başlatmıştır” (**Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, 15.04.2008).

Yeni düzenleme ile programlara getirilen yenilikler ise aşağıdaki gibi özetlenmektedir:

2006-2007 akademik yılından itibaren uygulamaya giren öğretmen yetiştirme programlarındaki başlıca yenilikler aşağıda yer almaktadır:

* Programlar genellikle, %50 alan bilgisi ve becerileri, %30 öğretmenlik meslek bilgisi ve becerileri, %20 genel kültür derslerini içermektedir. Bu oranlar ve ders saatleri öğretmenlik dallarına göre farklılık göstermektedir.

* Yeni programlarda, ihtiyacın ortadan kalkması nedeniyle (iki fakültedeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği dışında), yan alan uygulamasına son verilmiştir. Böylece yeni uygulama ile, öğretmen adayının kendi alanında daha derinlemesine eğitim görerek yetişmesi mümkün olabilecektir.

* Öğretmen yetiştirme programlarında çakılı ders uygulaması esnetilerek; bir programdaki toplam kredinin yaklaşık %25’ine varan oranlarda, fakültelelere dersleri

belirleme yetkisi verilmiş ve seçmeli ders sayısı artırılmıştır. Bazı programlarda çekirdek derslerinin fazla olması nedeniyle, seçmeli ders sayısı daha az tutulmuştur.

* Öğretmen adaylarına; okul deneyimi ve/veya öğretmenlik uygulaması sırasında, birleştirilmiş sınıflarda, köylerde ve YİBO'larda uygulama yapabilme fırsatı da verilmektedir.

* Yeni Programların en önemli özelliklerinden biri de genel kültür derslerinin oranlarının artırılmasıdır. Bu değişikliğin amacı, üniversite düzeyinde yetiştirilen öğretmen adayına aydın bir kişide bulunması gereken entelektüel donanımı kazandırmaktır. Belli düzeyde genel kültüre ve bilişim teknolojisine ilişkin bilgi ve becerilere sahip olan, bilimsel araştırma yapabilen ve yapılan araştırmalardan yararlanabilen, çok yönlü bir öğretmen adayı, çağdaş eğitimin gereklerini yerine getirmede daha başarılı olacaktır. Öğretmenin bu niteliği, yetiştirdiği öğrencilerin geleceğe hazırlanmasında olumlu yansımalar sağlayacaktır. Bu amaçla, genel kültür dersleri olarak, *Bilim Tarihi, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Felsefeye Giriş, Etkili İletişim, Türk Eğitim Tarihi* gibi dersler konulmuştur. Programın esnek yapısı nedeniyle, fakülteler, farklı genel kültür dersleri de okutabilecekler ve bu dersleri zaman içinde değiştirilebileceklerdir.

* Öğretmen yetiştirme programlarına, “Topluma Hizmet Uygulamaları” adlı yeni bir ders konulmuştur. Tüm programlar için zorunlu olan bir yarıyılık bu derste, öğrenciler, toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlayacaklardır. Ayrıca, bu ders kapsamında; öğrencilerin, panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılması özendirilecektir. Öğrencinin bu çalışmalarındaki başarısı, “Topluma Hizmet Uygulamaları” dersi içinde değerlendirilecektir.

* Rehberlik ve Psikolojik Danışma ders programı, Milli Eğitim Bakanlığı programları, alana yönelik sivil toplum kuruluşlarının önerileri ve konuyla ilgili akademisyen görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

* Yeni programın önemli bir özelliği de AB ülkelerinde öğretmen yetiştirmede kullanılan öğretmen eğitimi programlarının çeşitli boyutlarıyla, büyük ölçüde örtüşmesidir.

* Yenilenen programlar, kendisine söyleneni yapan teknisyen öğretmen yerine, problem çözen ve öğrenmeyi öğreten öğretmenleri yetiştirmeyi hedeflemektedir.”
(http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/programlar_aciklama.doc,15.04.2008).

Son değişikliklerle birlikte Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında 37 adet Alan Bilgisi, 14 adet Genel Kültür ve 15 adet Meslek Bilgisi derslerinin okutulması öngörülmüştür. Aynı zamanda ihtiyacın ortadan kalkması sebebiyle yan alan uygulamasına da son verilmiştir. Yeni düzenleme sonucunda Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına eklenen, kaldırılan ve yeniden yapılandırılan dersler aşağıda görülmektedir.

Programa Eklenen Dersler:

- Sosyal Bilgilerin Temelleri,
- Tarih Bilimine Giriş,
- Bilgisayar II,
- Siyaset Bilimine Giriş,
- Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme,
- Yeni ve Yakınçağlar Tarihi,
- Antropoloji,
- Temel Hukuk,
- Sanat ve Estetik,
- Sosyal Bilgilerde Yaratıcı Drama,
- İnsan Hakları ve Demokrasi,
- Sosyal Proje Geliştirme.

Yeniden Yapılandırılan Dersler

- Eğitim Bilimlerine Giriş,
- Gelişim Psikolojisi,
- Öğrenme Psikolojisi,
- Eğitim Programı ve Öğretim,
- Osmanlı Tarihi I – II,
- Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı,
- Ölçme ve Değerlendirme,

- Arkeoloji.
- Okul Deneyimi.

Programdan Kaldırılan Dersler:

- Türk Edebiyatı I: Eski Türk ve Türk Halk Edebiyatı,
- Edebiyat Bilgi ve Teorileri,
- Türk Dili I: Ses ve Şekil Bilgisi,
- Türk Edebiyatı II: Yeni Türk Edebiyatı,
- Türk Dili II: Cümle ve Metin Bilgisi,
- Konuşma ve Yazma Eğitimi,
- Siyasal Düşünce Tarihi,
- Çocuk Edebiyatı,
- Vatandaşlık Bilgisi II,
- Türkçe Öğretimi,
- Vatandaşlık Eğitimi Semineri,
- Çevre Sorunları Coğrafyası,
- Okul Deneyimi I-II (Öztürk, Doğanay ve Ata, 2006: 3-4).

Bu düzenlemeler neticesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nde okutulması öngörülen dersler Tablo 4.13'deki gibidir:

Tablo 4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı (son değişikliklere göre) (2006-2007)

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI

I. YARIYIL				II. YARIYIL					
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Sosyal Bilgilerin Temelleri	2	0	2	A	Genel Fiziki Coğrafya	4	0	4
A	Sosyal Psikoloji	2	0	2	A	Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı	2	0	2
A	Arkeoloji	2	0	2	A	Felsefe	2	0	2
A	Sosyoloji	2	0	2	A	Ekonomi	2	0	2
GK	Türkçe I: Yazılı Anlatım	2	0	2	GK	Türkçe II: Sözlü Anlatım	2	0	2
GK	Bilgisayar I	2	2	3	GK	Bilgisayar II	2	2	3
GK	Yabancı Dil I	3	0	3	GK	Yabancı Dil II	3	0	3
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2	0	2	GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2	0	2
MB	Eğitim Bilimine Giriş	3	0	3					
TOPLAM		20	2	21	TOPLAM		19	2	20
III. YARIYIL				IV. YARIYIL					
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Türkiye Fiziki Coğrafyası	2	0	2	A	Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya	4	0	4
A	İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü	2	0	2	A	Antropoloji	2	0	2
A	Siyaset Bilimine Giriş	2	0	2	A	Ortaçağ Tarihi	4	0	4
A	Temel Hukuk	2	0	2	A	Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme	2	0	2
A	Sanat ve Estetik*	2	0	2	A	Vatandaşlık Bilgisi	2	0	2
A	Seçmeli I	2	0	2	A	Seçmeli II	2	0	2
GK	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	2	0	2	GK	Türk Eğitim Tarihi*	2	0	2
GK	Seçmeli I	2	0	2	MB	Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	0	3
MB	Eğitim Psikolojisi	3	0	3	MB	Seçmeli I	2	0	2
TOPLAM		19	0	19	TOPLAM		23	0	23
V. YARIYIL				VI. YARIYIL					
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı I	2	0	2	A	Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı II	2	0	2
A	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	2	0	2	A	Sosyal Bilgiler Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemesi	2	0	2
A	Yeni ve Yakınçağ Tarihi	2	0	2	A	İnsan İlişkileri ve İletişim	2	0	2
A	İnsan Hakları ve Demokrasi	2	0	2	A	Çağdaş Dünya Tarihi	2	0	2
A	Ülkeler Coğrafyası	2	0	2	A	Siyasi Coğrafya	2	0	2
GK	Topluma Hizmet Uygulamaları	1	2	2	GK	Seçmeli III	2	0	2
GK	Seçmeli II	2	0	2	MB	Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3
MB	Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3	MB	Özel Öğretim Yöntemleri I	2	2	3
MB	Sınıf Yönetimi	2	0	2	MB	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	2	0	2
TOPLAM		17	4	19	TOPLAM		19	2	20
VII. YARIYIL				VIII. YARIYIL					
	DERSİN ADI	T	U	K		DERSİN ADI	T	U	K
A	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I	2	0	2	A	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II	2	0	2
A	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri	2	2	3	A	Sosyal Proje Geliştirme	1	2	2
A	Günümüz Dünya Sorunları	2	0	2	A	Drama*	2	2	3
A	Özel Öğretim Yöntemleri II	2	2	3	MB	Rehberlik	3	0	3
MB	Program Geliştirme*	2	0	2	MB	Öğretmenlik Uygulaması	2	6	5
MB	Özel Eğitim*	2	0	2	MB	Seçmeli II	2	0	2
MB	Okul Deneyimi	1	4	3					
TOPLAM		13	8	17	TOPLAM		12	10	17

GENEL TOPLAM	Teorik	Uygulama	Kredi	Saat
	142	28	156	170

A: Alan ve alan eğitimi dersleri, **MB:** Öğretmenlik meslek bilgisi dersleri, **GK:** Genel kültür dersleri

Kaynak: www.yok.gov.tr, 15.08.2008

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI
DERS İÇERİKLERİ

I. YARIYIL

Sosyal Bilgilerin Temelleri

"Sosyal bilimler" ve "sosyal bilgiler" kavramları, sosyal bilimlerde bilgi, sosyal bilimlerin temel kavramları, başlıca sosyal bilimler ve birbirleriyle ilişkileri, sosyal bilgiler programlarının geliştirilmesinde sosyal bilimlerin rolü, sosyal bilgiler öğretiminin felsefi, eğitsel ve tarihsel temelleri, sosyal bilgiler gelenekleri.

Sosyal Psikoloji

Psikoloji bilimi, psikolojinin alanları, sosyal psikolojinin psikoloji içindeki yeri, sosyal psikoloji alanı ve yöntemleri, insanın doğası, toplumsallaşma, sosyal algı, tutumlar ve değişmesi, sosyal etki, grup içinde bireysel davranış, kişiler arası çekicilik ve sevgi.

Arkeoloji

Arkeolojinin tanımı, çalışma alanı, kullanılan yöntemler, arkeolojik tarihlendirme, arkeolojik buluntulardan insanlığın geçmişteki farklı deneyimlerini (barınma, beslenme, ticaret, teknoloji vs.) keşfetme; Türkiye ve dünyada ortaya çıkarılan önemli arkeolojik merkezler (Mısır, Mezopotamya, Çatalhöyük, Truva, Hattuşaş vb); ünlü yabancı ve Türk arkeologlar ve önemli çalışmalarından örnekler.

Sosyoloji

Sosyolojinin tanımı, konusu, kapsamı, sosyolojide temel kavramlar, çalışma alanları, Dünyada ve Türkiye'de sosyolojinin tarihsel gelişimi, Türkiyede ve dünyada önemli sosyologlar, sosyolojinin diğer bilimler ile ilişkisi; sosyal gruplar ve özellikleri, sosyolojide yöntem, birey toplum ilişkisi ve toplumun bireye etkisi, sosyolojik açıdan eğitim, eğitim toplum birey ilişkisi, toplumsal bir kurum olarak okul, öğretmen ve öğrencinin sosyolojik açıdan rol ve sorumlulukları, eğitimde fırsat eşitliği, sosyal hareketlilik, statü, sınıf ve tabakalaşma, kültür toplum ve medeniyet ilişkisi, güncel sosyolojik çalışmalara örnekleri.

Türkçe I: Yazılı Anlatım

Yazı dilinin ve yazılı iletişimin temel özellikleri, yazı dili ile sözlü dilin arasındaki temel farklar. Anlatım: yazılı ve sözlü anlatım; öznel anlatım, nesnel anlatım; paragraf; paragraf türleri (giriş-gelişme-sonuç paragrafları). Metnin tanımı ve metin türleri (bilgilendirici metinler, yazınsal metinler); metin olma koşulları (bağlılık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, durumsallık, bilgisellik, metinler arası ilişkiler). Yazılı anlatım (yazılı kompozisyon: serbest yazma, planlı yazma); planlı yazma aşamaları (konu, konunun sınırlandırılması, amaç, bakış açısı, ana ve yan düşüncelerin belirlenmesi; yazma planı hazırlama, kâğıt düzeni); bilgilendirici metinler (dilekçe, mektup, haber, karar, ilan/reklam, tutanak, rapor, resmi yazılar, bilimsel yazılar) üzerinde kuramsal bilgiler; örnekler üzerinde çalışmalar ve yazma uygulamaları; bir metnin özetini ve planını çıkarma; yazılı uygulamalardaki dil ve anlatım yanlışlarını düzeltme.

Bilgisayar I

Bilişim teknolojileri, yazılım ve donanım ile ilgili temel kavramlar, genel olarak işletim sistemleri, kelime işlemci programları, elektronik tablolaştırma programları, veri sunumu, eğitimde İnternet kullanımı, bilişim teknolojilerinin sosyal yapı üzerindeki etkileri ve eğitimdeki yeri, bilişim sistemleri güvenliği ve ilgili etik kavramları.

Yabancı Dil I

Bu ders, üniversite öğrencilerinin kendi alanlarında yürüttükleri her türlü akademik faaliyette okuma, konuşma, dinleme ve yazma becerilerini belirli bir etkinlikte kullanabilmelerini sağlayacak biçimde tasarlanmıştır. Bu derste ilgi çekici bağlamlar yaratılarak, dilin işlevliğini artırıcı alıştırmalar verilerek, dilin gerçek iletişim becerilerinde kullanımı gösterilerek öğrencilerin dilsel ve iletişimsel yetileri geliştirilecek ve yabancı dil yeterlikleri artırılabilecektir.

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I

Kavramlar, tanımlar, ders yöntemleri ve kaynakların tanımı, Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi, Osmanlı Devleti'nin Dağılışı (XIX. Yüzyıl), Tanzimat ve Islahat Fermanı, I. ve II. Meşrutiyet, Trablusgarp ve Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Mondros Ateşkes Antlaşması, Wilson İlkeleri, Paris Konferansı, M. Kemal'in Samsun'a Çıkışı ve Anadolu'daki Durum, Amasya Genelgesi, Ulusal Kongreler,

Mebusan Meclisinin Açılışı, TBMM'nin Kuruluşu ve İç İsyancılar, Teşkilat-ı Esasi Kanunu, Düzenli Ordunun Kuruluşu, I. İnönü, II. İnönü, Kütahya-Eskişehir, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz, Kurtuluş Savaşı sırasındaki antlaşmalar, Lozan Antlaşması, Saltanatın Kaldırılması.

Eğitim Bilimine Giriş

Eğitimin temel kavramları, eğitimin diğer bilimlerle ilişkisi ve işlevleri (eğitimin felsefi, sosyal, hukuki, psikolojik, ekonomik, politik temelleri), eğitim biliminin tarihsel gelişimi, 21.yüzyılda eğitim biliminde yönelimler, eğitim biliminde araştırma yöntemleri, Türk Milli Eğitim Sisteminin yapısı ve özellikleri, eğitim sisteminde öğretmenin rolü, öğretmenlik mesleğinin özellikleri, öğretmen yetiştirme alanındaki uygulamalar ve gelişmeler.

II. YARIYIL

Genel Fiziki Coğrafya

Jeomorfoloji (temel jeoloji bilgileri, yeryüzü şekilleri bilgisi), hidroğrafya (akarsular, yeraltı suları, göller, denizler), iklim bilimi, toprak coğrafyası (oluşum, çeşitleri, dağılışı, toprak sorunları), bitki coğrafyası (yetiştirme ortamı şartları, dağılışı).

Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı

Eskiçağ tarihinin kapsamı ve kaynakları; Akdeniz uygarlığının önemli merkezleri (Mezopotamya, Mısır, Yunan/Helen, Roma vs.) ve Anadolu'da kurulan uygarlıklar; diğer antik uygarlıklar; Eskiçağ uygarlıklarının insanlığın gelişimine etkileri.

Felsefe

Felsefe ile ilgili temel kavramlar, felsefe ve bilim, felsefenin çalışma alanları ve sosyal bilimler içindeki rolü, başlıca felsefi akımlar; Türkiye'de ve dünyadaki düşünürlerin görüşlerinin incelenmesi, felsefi perspektifin geliştirilmesi, felsefe eğitimi ilişkisi, eğitimin felsefi temelleri ve eğitim programlarına etkisi, çağdaş felsefe akımları.

Ekonomi

Temel ekonomi kavramları (ekonomi, üretim, tüketim, arz, talep, enflasyon, devalüasyon, deflasyon, mal, hizmet, yatırım, girişimcilik vb. kavramlar ve güncel hayatla ilişkileri), ekonomik sistemler, ekonomi ile ilgili kurumlar, ekonomik yaşama fikri ile toplumsal gelişme arasındaki ilişkiler.

Türkçe II: Sözlü Anlatım

Sözlü dilin ve sözlü iletişimin temel özellikleri. Sözlü anlatım; konuşma becerisinin temel özellikleri (doğal dili ve beden dilini kullanma); iyi bir konuşmanın temel ilkeleri; iyi bir konuşmacının temel özellikleri (vurgu, tonlama, duraklama; diksiyon vb.). Hazırlıksız ve hazırlıklı konuşma; hazırlıklı konuşmanın aşamaları(konunun seçimi ve sınırlandırılması; amaç, bakış açısı, ana ve yan düşüncelerin belirlenmesi, planlama, metni yazma; konuşmanın sunuluşu). Konuşma türleri:(karşılıklı konuşmalar, söyleşi, kendini tanıtmaya, soruları yanıtlama, yılbaşı, doğum, bayram v.b. önemli bir olayı kutlama, yol tarif etme, telefonla konuşma, iş isteme, biriyle görüşme/röportaj yapma, radyo ve televizyon konuşmaları, değişik kültür, sanat programlarına konuşmacı olarak katılma v.b.). Değişik konularda hazırlıksız konuşma yapma, konuşma örnekleri üzerinde çalışmalar ve sözlü anlatım uygulamaları, konuşmalardaki dil ve anlatım yanlışlarını düzeltme.

Bilgisayar II

Bilgisayar destekli eğitim ile ilgili temel kavramlar, öğeleri, kuramsal temelleri, yararları ve sınırlılıkları, uygulama yöntemleri, bilgisayar destekli öğretimde kullanılan yaygın formatlar, ders yazılımlarının değerlendirilmesi ve seçimi, uzaktan eğitim uygulamaları, veri tabanı uygulamaları, bilgisayar ve internetin çocuklar/gençler üzerindeki olumsuz etkileri ve önlenmesi.

Yabancı Dil II

Bu ders, üniversite öğrencilerinin kendi alanlarında yürüttükleri her türlü akademik faaliyette okuma, konuşma, dinleme ve yazma becerilerini belirli bir etkinlikte kullanabilmelerini sağlayacak biçimde tasarlanmıştır. Bu derste öğrencilerin “Yabancı Dil I” dersinde kazandıkları bilgi ve becerilerin bir üst seviyeye çıkartılması hedeflenmelidir. Bu yapılırken ilgi çekici bağlamlar yaratılmasına, dilin işlevliğini artırıcı alıştırmalar yapılmasına, dilin gerçek iletişim becerilerinde kullanılmasına ve

bu yolla öğrencilerin dilsel ve iletişimsel yetileri ile yabancı dil yeterliklerinin artırılmasına özen gösterilmelidir.

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II

Siyasi alanda yapılan devrimler, siyasi partiler ve çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri, hukuk alanında yapılan devrimler, toplumsal yaşayışın düzenlenmesi, ekonomik alanda yapılan yenilikler. 1923-1938 Döneminde Türk dış politikası, Atatürk sonrası Türk dış politikası, Türk Devriminin İlkeleri: (Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devrimcilik, Devletçilik, Milliyetçilik). Bütünleyici ilkeler.

III. YARIYIL

Türkiye Fiziki Coğrafyası

Türkiye'nin jeolojik yapısı, jeomorfolojik özellikleri, akarsular, göller ve denizler, iklimi, toprakları ve korunması, Türkiye bitki örtüsü, doğal hayvan toplulukları.

İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü

İslam öncesi kurulan Türk devletlerinin tarihi: (Orta Asya'da kurulanlar, Orta Asya dışında kurulanlar), İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kültür ve uygarlık.

Siyaset Bilimine Giriş

Temel kavramlar, konusu, yöntemi, diğer bilim dallarıyla ilişkisi, siyasetin psikolojik, sosyal ve ekonomik temelleri, siyasal kurumlar, iktidar ve devlet, siyasal sistem ve rejimler, siyasal katılım, siyasal partiler, baskı ve çıkar grupları, kamuoyu, propaganda.

Temel Hukuk

Temel hukuk kavramlar, toplumsal düzen ve hukuk kuralları, hukuki olaylar ve hukuki işlemler, hukuk sistemi, Türk hukuk sisteminin tarihsel gelişimi ve günümüzdeki yapısı, eğitim-hukuk ilişkileri.

Sanat ve Estetik

Sanat ve estetik konusunda temel kavramlar; kişilerin zihinsel, duygusal ve devinimsel gelişiminde sanatın ve sanat eğitiminin yeri ve önemi; yaratıcılık sanat ve

estetik duyarlılık eğitimle sanat arasındaki ilişki, dünyada ve Türkiye’de sanatın gelişimi, sanatın kültürle ilişkileri, sanat eğitiminde tarihi mekânların kullanımı ve müzelerin önemi.

Bilimsel Araştırma Yöntemleri

Bilim ve temel kavramlar (olgu, bilgi, mutlak, doğru, yanlış, evrensel bilgi v.b.), bilim tarihine ilişkin temel bilgiler, bilimsel araştırmanın yapısı, bilimsel yöntemler ve bu yöntemlere ilişkin farklı görüşler, problem, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve veri toplama yöntemleri (nicel ve nitel veri toplama teknikleri), verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması ve raporlaştırılması.

Eğitim Psikolojisi

Eğitim-Psikoloji ilişkisi, eğitim psikolojisinin tanımı ve işlevleri, öğrenme ve gelişim ile ilgili temel kavramlar, gelişim özellikleri (bedensel, bilişsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişim), öğrenmeyi etkileyen faktörler, öğrenme kuramları, öğrenme kuramlarının öğretim süreçlerine yansımaları, etkili öğrenme, öğrenmeyi etkileyen faktörler (motivasyon, bireysel faktörler, grup dinamiği ve bu faktörlerin sınıf içi öğretim sürecine etkisi).

IV. YARIYIL

Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya

Nüfus, yerleşme, göçler, diller, dinler, ırklar, kültürlerin yeryüzüne dağılışı. Tarım coğrafyası, hayvancılık, ormancılık, madenler ve enerji kaynakları, sanayi coğrafyası, dünya gıda kaynakları, ticaret, turizm.

Antropoloji

Antropolojinin tanımı ve kapsamı, çalışma alanları, yöntemi; antropolojinin gündelik yaşamla ilişkisi; ilk insanlar ve modern insanın ortaya çıkışı, insanoğlunun geçim şekillerinin evrimi; akrabalık sistemleri ve sosyal örgüt, siyasal örgütlenmelerin ortaya çıkışı, toplumsal tabakalaşma, toplumsal cinsiyet, din, dil, birey ve kültür gibi antropolojinin çalışma konuları; ülkemiz ve dünyadan belli başlı antropologlar, bunların çalışma alanları ve çalışmalarından örnekler.

Ortaçağ Tarihi

İslamiyet'in doğuşu; Arap-İslam Devletleri (Dört Halife Dönemi, Emeviler, Abbasiler); Türk-İslam Devletleri (İdil Bulgarları, Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular ve varisleri); İslam Uygarlığı (Arap-Türk-Fars kültürlerinin İslam uygarlığına katkıları); Batı Dünyası ve Uygarlığı; Hıristiyanlığın doğuşu, yayılışı ve Batı dünyasına etkileri; Bizans Tarihi.

Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme

Geçmişte ve günümüzde bilim ve teknoloji ilişkisi, bilim ve teknolojinin sosyal değişime etkileri, insanlığın ortak bilim mirası, ünlü Türk ve yabancı bilim adamları, doku ve organ nakli, nano-teknoloji, gen teknolojisi gibi çağdaş bilimsel gelişmelerin yaşama etkisi, Türk Patent Enstitüsü, telif ve patent hakları, uzay ve havacılık çalışmaları.

Vatandaşlık Bilgisi

İnsan ve toplum, toplum hayatını düzenleyen kurallar; aile, okul ve çevrede demokratik hayat; devlet ve devlet şekilleri; tarihsel süreç içinde egemenlik anlayışının evrimi; temel hak ve ödevler; anayasa, anayasal kurumlar, anayasal yaşam; Türk devlet geleneği, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel nitelikleri ve yapısı.

Türk Eğitim Tarihi

Türk eğitim tarihinin, eğitim olgusu açısından önemi. Cumhuriyetten önceki eğitim durumu ve öğretmen yetiştiren kurumlar. Türk Eğitim Devrimi 1: Devrimin tarihsel arka planı, felsefi, düşünsel ve politik temelleri. Türk Eğitim Devrimi 2: Tevhid-i Tedrisat Kanunu: tarihsel temelleri, kapsamı, uygulanışı ve önemi; Türk eğitim sisteminde laikleşme. Türk Eğitim Devrimi 3: Karma eğitim ve kızların eğitimi, Yazı Devrimi, millet mektepleri, halk evleri. Türkiye Cumhuriyeti eğitim sisteminin dayandığı temel ilkeler. Köy Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okulları. Üniversiteler ve öğretmen yetiştirme. Yakın dönem Türk eğitim alanındaki gelişmeler.

Öğretim İlke ve Yöntemleri

Öğretimle ilgili temel kavramlar, öğrenme ve öğretim ilkeleri, öğretimde planlı çalışmanın önemi ve yararları, öğretimin planlanması (ünitelendirilmiş yıllık plan,

günlük plan örnekleri), öğrenme ve öğretim stratejileri, öğretim yöntem ve teknikleri, bunların uygulama ile ilişkisi, öğretim araç ve gereçleri, öğretim hizmetinin niteliğini artırmada öğretmenin görev ve sorumlulukları, öğretmen yeterlikleri.

V. YARIYIL

Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı I

Osmanlı devletinin kuruluşundan (1299) Küçük Kaynarca Antlaşması'na (1774) kadar Osmanlı İmparatorluğunun, siyasi, kültür ve uygarlık tarihi.

Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası

Nüfus ve özellikleri, göçler, nüfus sayımları, yerleşme, kentleşme ve sorunları, kentlerin sınıflandırılması. Tarım, hayvancılık, ormancılık, madenler ve enerji kaynakları, sanayi, ulaşım, ticaret, turizm.

Yeni ve Yakınçağ Tarihi

1453'den 1914'e kadar Avrupa'da meydana gelen önemli siyasi ve sosyal gelişmeler (coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform, Aydınlanma, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi, sömürgecilik), bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu dışındaki Türk Dünyası'nda ortaya çıkan siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmeler; aynı dönemde dünyanın bazı bölgelerinde yaşanan önemli gelişmeler (Japonya'nın yükselişi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı vb).

İnsan Hakları ve Demokrasi

İnsan hakları ve demokrasinin tanımı ve tarihi gelişimi; demokrasi, özgürlük ve eşitlik kavramları, farklı demokrasi anlayışları, demokratik kültür, okulda ve ailede demokrasi, demokratik yurttaşlık; haklar ve özgürlükler, çocuk ve kadın hakları, insan haklarıyla ilgili ulusal ve uluslar arası düzenlemeler (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi vb.); insan hakları alanında yaşanan temel sorunlar, insan hakları ve demokrasi eğitimi.

Ülkeler Coğrafyası

*Kıtalar (Asya, Avrupa, Afrika, Okyanusya, Kuzey ve Güney Amerika ve Antartika).
Ülkeler (Balkan ülkeleri, Kafkasya ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri, Orta Asya ülkeleri ve diğerleri).*

Topluma Hizmet Uygulamaları

Topluma hizmet uygulamalarının önemi, toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı yada düzenleyici olarak katılma, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma, topluma hizmet çalışmalarının okullarda uygulanmasına yönelik temel bilgi ve becerilerin kazanılması.

Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı

Öğretim Teknolojisi ile ilgili kavramlar, çeşitli öğretim teknolojilerinin özellikleri, öğretim teknolojilerinin öğretim sürecindeki yeri ve kullanımı, okulun ya da sınıfın teknoloji ihtiyaçlarının belirlenmesi, uygun teknoloji planlamasının yapılması ve yürütülmesi, öğretim teknolojileri yoluyla iki ve üç boyutlu materyaller geliştirilmesi öğretim gereçlerinin geliştirilmesi (çalışma yaprakları, etkinlik tasarlama, tepegöz saydamları, slaytlar, görsel medya (VCD, DVD) gereçleri, bilgisayar temelli gereçler), eğitim yazılımlarının incelenmesi, çeşitli nitelikteki öğretim gereçlerinin değerlendirilmesi, İnternet ve uzaktan eğitim, görsel tasarım ilkeleri, öğretim materyallerinin etkinlik durumuna ilişkin araştırmalar, Türkiye’de ve dünyada öğretim teknolojilerinin kullanım durumu.

Sınıf Yönetimi

Sınıf yönetimi ile ilgili temel kavramlar, sınıf içi iletişim ve etkileşim, sınıf yönetiminin tanımı, sınıf yönetimi kavramının sınıfta disiplini sağlamadan farklı yanları ve özellikleri, sınıf ortamını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı etkenler, sınıf yönetimi modelleri, sınıfta kurallar geliştirme ve uygulama, sınıfı fiziksel olarak düzenleme, sınıfta istenmeyen davranışların yönetimi, sınıfta zamanın yönetimi, sınıf organizasyonu, öğrenmeye uygun olumlu bir sınıf ortamı oluşturma (örnekler ve öneriler).

VI. YARIYIL

Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı II

Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan (1774) Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar(1922) siyasi, kültür ve uygarlık tarihi.

Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemesi

Edebi metinler ve türleri; mitler, destanlar, efsaneler, seyahatnameler, siyasetnameler, menakıbnameler, gazavatnameler, tarihi romanlar masallar, hikâyeler, türküler, kâşif günlükleri, şiirler, anılar, denemeler, hikâyecikler (anekdotlar), biyografiler, mektuplar vb.nin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması.

İnsan İlişkileri ve İletişim

İnsanlar arası iletişim (aileda, okulda, alışverişte, iş yerlerinde, vb.); etkin konuşma ve dinleme; beden dili; hak ve sorumluluklar; değer yargıları ve iletişimdeki rolü.

Çağdaş Dünya Tarihi

Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar dünyada meydana gelen önemli olaylar: I. ve II. Dünya Savaşları, Soğuk Savaş dönemi ve sonrası gelişmeler (Birleşmiş Milletler, NATO ve Varşova Paktı, AET, Avrupa Birliği, SSCB'nin dağılması, Körfez Savaşı, 11 Eylül Terör Saldırısı ve yansımaları vb.); yeni bağımsız Türk devletlerinin kuruluşu ve gelişimi.

Siyasi Coğrafya

Tanımlar, siyasi coğrafya ile ilgili başlıca görüşler; siyasi coğrafyada fiziksel etkenler (konum, alan, sınırlar, yer şekilleri, iklim, sular, topraklar, doğal kaynaklar), siyasi coğrafyada beşeri etkenler (nüfus, kültür, askeri ve/veya siyasi, ekonomik topluluklar), Türkiye'nin katıldığı siyasi oluşumlar (NATO, AB), Orta Doğu ülkeleri, Balkan ülkeleri, Kafkas ülkeleri ile ilişkiler, Türk Cumhuriyetleri, sınır aşan sular, boğazlar, kıt'a sahanlığı ve Ege sorunu, OECD ülkeleri, Dünyada siyasi ve ekonomik örgütler.

Ölçme ve Değerlendirme

Eğitimde ölçme ve değerlendirmenin yeri ve önemi, ölçme ve değerlendirme ile ilgili temel kavramlar, ölçme araçlarında bulunması istenen nitelikler (güvenirlik, geçerlik, kullanılabilirlik), eğitimde kullanılan ölçme araçları ve özellikleri, geleneksel yaklaşımlara dayalı olan araçlar (yazılı sınavlar, kısa yanıtli sınavlar, doğru-yanlış tipi testler, çoktan seçmeli testler, eşleştirmeli testler, sözlü yoklamalar, ödevler), öğrenciyi çok yönlü tanımaya dönük araçlar (gözlem, görüşme, performans değerlendirme, öğrenci ürün dosyası, araştırma kağıtları, araştırma projeleri, akran değerlendirme, özdeğerlendirme, tutum ölçekleri), ölçme sonuçları üzerinde yapılan temel istatistiksel işlemler, öğrenme çıktıları değerlendirme, not verme, alanı ile ilgili ölçme aracı geliştirme.

Özel Öğretim Yöntemleri I

Alana özgü temel kavramlar ve bu kavramların alan öğretimiyle ilişkisi, alanının başta Anayasa ve Milli Eğitim Temel Yasası olmak üzere yasal dayanakları, alan öğretiminin genel amaçları, kullanılan yöntem, teknik, araç-gereç ve materyaller. İlgili Öğretim Programının incelenmesi (amaç, kazanım, tema, ünite, etkinlik, v.b.). Ders, öğretmen ve öğrenci çalışma kitabı örneklerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi.

Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi

Türk eğitim sisteminin amaçları ve temel ilkeleri, eğitimle ilgili yasal düzenlemeler, Türk eğitim sisteminin yapısı, yönetim kuramları ve süreçleri, okul örgütü ve yönetimi, okul yönetiminde personel, öğrenci, öğretim ve işletmecilikle ilgili işler, okula toplumsal katılım.

VII. YARIYIL

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I

1919'dan 1945'e kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde siyasi ve toplumsal yaşam, ekonomi, eğitim ve bilim, dış politika, kültür, sağlık, spor vb. alanlarda meydana gelen gelişmeler.

Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemeleri

Sosyal bilgiler alanında yazılmış öğretmen ve öğrenci çalışma kitaplarının incelenmesi.

Günümüz Dünya Sorunları

Doğal afetler (küresel ısınma, depremler, tsunami vb.), çevre sorunları, doğal kaynakların sınırlılığı, açlık, fakirlik, işsizlik, insan hakları, plansız nüfus artışı, ırkçılık, salgın ve bulaşıcı hastalıklar, terör gibi sorunların incelenmesi; bu sorunların çözülmesini amaçlayan ulusal ve uluslar arası kuruluşlar ile farklı yaklaşımlar.

Özel Öğretim Yöntemleri II

Sosyal bilgiler eğitiminde bilgisayar ve internetten yararlanma, grafik ve tablo okuma becerilerinin geliştirilmesi, görsel materyal ve doküman kullanımı, Cumhuriyet ve Atatürkçülük konularının işlenmesi, sözlü tarih çalışmaları, belirli gün ve haftalardan yararlanma, güncel olayların kullanımı ve katkıları, çevre incelemelerinin planlanması, müze eğitimi, soru sorma ve teknikleri, çağdaş değerlendirme uygulamaları.

Program Geliştirme

Temel kavramlar, program geliştirmenin kuramsal temelleri (tarihi, felsefi, psikolojik ve toplumsal temeller), eğitim programı tasarımı ve modeller, program geliştirme süreci (planlama, tasarı hazırlama, deneme- değerlendirme, programa süreklilik kazandırma), eğitim programları ile ilgili yeni yönelimler (etkin öğrenme, çoklu zekâ, işbirliğine dayalı öğrenme, yaşam boyu öğrenme, yapılandırmacılık, yaratıcı düşünme, v.b).

Özel Eğitim

Özel eğitimin tanımı, özel eğitimle ilgili temel ilkeler, engelliliği oluşturan nedenler, erken tanı ve tedavinin önemi, engele bakışla ilgili tarihsel yaklaşım, zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, bedensel engelli, dil ve iletişim bozukluğu olan, süregelen hastalığı olan, özel öğrenme güçlüğü gösteren, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, otistik ve üstün yetenekli çocukların özellikleri ve eğitimleri, farklı gelişen çocukların oyun yoluyla eğitimi, özel eğitime muhtaç

çocukların ailelerinde gözlenen tepkiler, ülkemizde özel eğitimin durumu, bu amaçla kurulmuş kurum ve kuruluşlar.

Okul Deneyimi

Öğretmenin ve bir öğrencinin okuldaki bir gününü gözleme, öğretmenin bir dersi işlerken dersi nasıl düzenlediğini, dersi hangi aşamalara böldüğünü, öğretim yöntem ve tekniklerini nasıl uyguladığını, derste ne tür etkinliklerden yararlandığını, dersin yönetimi için ve sınıfın kontrolü için öğretmenin neler yaptığını, öğretmenin dersi nasıl bitirdiğini ve öğrenci çalışmalarını nasıl değerlendirdiğini gözleme, okulun örgüt yapısını, okul müdürünün görevini nasıl yaptığını ve okulun içinde yer aldığı toplumla ilişkilerini inceleme, okul deneyimi çalışmalarını yansıtan portfolyo hazırlama.

VIII. YARIYIL

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II

1945'dan 2000'li yıllara kadar Türkiye Cumhuriyeti'nde siyasi ve toplumsal yaşam, ekonomi, eğitim ve bilim, dış politika, kültür, sağlık, spor vb. alanlarda meydana gelen gelişmeler.

Sosyal Proje Geliştirme

Sosyal bilgilerde projenin yeri ve önemi; proje türleri ve proje hazırlama aşamaları; örnek bir sosyal projenin planlanması, hazırlanması, sunumu ve değerlendirilmesi, okullarda proje yönetimi.

Drama

Eğitsel drama teriminin tanımı ve anlamı, benzer terimlerden (Psiko drama, Yaratıcı drama, Drama-Oyun, Drama) farkı, çocuklarla drama uygulamalarının tarihçesi, eğitsel dramanın yapısı ve uygulanma aşamaları, eğitici dramanın yaş grupları ve uygulama alanlarına göre sınıflandırılması, eğitsel drama ortamı ve öğretmen nitelikleri, eğitsel drama da özel teknikler, eğitsel dramanın değerlendirilmesi, uygulandığı alanın eğitim amaçlarına uygun eğitici drama örnekleri ve yeni örneklerin geliştirilmesi.

Rehberlik

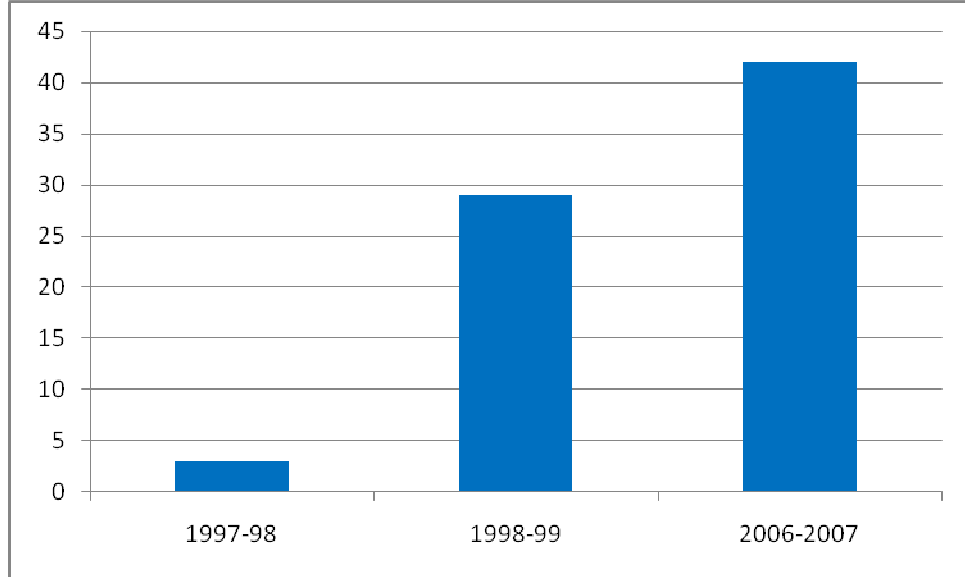
Temel kavramlar, öğrenci kişilik hizmetleri, psikolojik danışma ve rehberliğin bu hizmetler içerisindeki yeri, rehberliğin ilkeleri, gelişimi, psikolojik danışma ve rehberliğin çeşitleri, servisler (hizmetler), teknikler, örgüt ve personel, alandaki yeni gelişmeler, öğrenciyi tanıma teknikleri, rehber-öğretmen işbirliği, öğretmenin yapacağı rehberlik görevleri.

Öğretmenlik Uygulaması

Her hafta bir günlük plan hazırlama, hazırlanan planı uygulama, uygulamanın okuldaki öğretmen, öğretim elemanı ve uygulama öğrencisi tarafından değerlendirilmesi, değerlendirmeler doğrultusunda düzeltmelerin yapılması ve tekrar uygulama yapılması, portfolyo hazırlama (www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/sosyal_bilgiler.doc, 15.04.2008).

1966 yılında, Eğitim Enstitüleri'nin Sosyal Bilgiler Bölümü'nde okutulan dersler göz önünde bulundurulduğunda (bkz. Tablo 4.2). Bazı derslerin günümüzde de okutulduğu, bazı derslerin ise kendi içinde alanlara ayrılarak dersler halinde okutulduğu göze çarpmaktadır. Nitekim, Eğitim Enstitüleri'nde Türk Tarihi adı altında okutulan ders, bugün, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi, Osmanlı Tarihi ve Uygarlığı I-II ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I-II adı altında okutulmaktadır. Yine Eğitim Enstitüleri'nde Genel Tarih olarak okutulan ders ise, günümüzde, Eskiçağ Tarihi ve Uygarlığı, Ortaçağ Tarihi, Yeni ve Yakınçağ Tarihi ve Çağdaş Dünya Tarihi olarak okutulmaktadır. Bu yaklaşımı Coğrafya alanında da görmek mümkündür. Nitekim, Eğitim Enstitüleri'nin Sosyal Bilgiler Bölümü'nde okutulan Türkiye Coğrafyası yerine bugün, Türkiye Fiziki Coğrafyası ve Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası dersleri okutulmaktadır. Yabancı Dil, Ülkeler Coğrafyası, Fiziki Coğrafya, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, Eğitim Psikolojisi dersleri ise 1966 yılında Eğitim Enstitüleri'nin Sosyal Bilgiler Bölümü'nde ve günümüzde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nde okutulan ortak derslerdir. Bugün Türkiye'de bulunan üniversitelerin büyük bir bölümünde Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştiren programlar yer almaktadır. Liselerin sözel bölümlerinden mezun olanların tercih edebildiği bu programın, aynı zamanda yüksek lisans ve doktora yönelik olarak öğretim veren programları da bulunmaktadır. Bu alandaki çalışmalar üniversitelerde bu programların da açılmasıyla hız

kazanmaktadır. Türkiye’de, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programının sayısal olarak gelişimi Şekil 4.4’de görülmektedir.

Şekil 4.4: Üniversitelerde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programlarının Sayısal Olarak Gelişimi (1997-2007)

Kaynak: ÖSYM Kontenjan Kılavuzları.

Şekil 4.4’te de görüldüğü gibi üniversitelerimizde bulunan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programları sayısal olarak bir artış göstermiştir. 2007 ÖSYM Kontenjan Kılavuzu’na göre ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı bulunan üniversiteler ve taban puanları Tablo 4.14’te görülmektedir.

Tablo 4.14: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı Bulunan Üniversiteler (2007)

S.NO	ÜNİVERSİTE ADI	KONTENJAN
1	Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu)	70
2	Adıyaman Üniversitesi	30
3	Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın)	40
4	Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyon)	60
5	Ağrı Dağı Üniversitesi (Ağrı)	50
6	Ahi Evran Üniversitesi (Kırşehir)	100
7	Amasya Üniversitesi	80
8	Anadolu Üniversitesi (Eskişehir)	40
9	Ankara Üniversitesi	40
10	Atatürk Üniversitesi (Erzurum)	100
11	Balıkesir Üniversitesi	80
12	Celal Bayar Üniversitesi (Manisa)	80
13	Cumhuriyet Üniversitesi (Sivas)	40
14	Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	40
15	Çukurova Üniversitesi (Adana)	30
16	Dicle Üniversitesi (Diyarbakır)	40
17	Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)	80
18	Dumlupınar Üniversitesi (Kütahya)	50
19	Erzincan Üniversitesi	60
20	Erciyes Üniversitesi (Kayseri)	100
21	Fırat Üniversitesi (Elazığ)	40
22	Gazi Üniversitesi (Ankara)	160
23	Gazi Osman Paşa Üniversitesi (Eskişehir)	40
24	Giresun Üniversitesi	40
25	İnönü Üniversitesi (Malatya)	80
26	Istanbul Üniversitesi	40
27	Kafkas Üniversitesi (Kars)	80
28	Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon)	140
29	Kastamonu Üniversitesi	60
30	Marmara Üniversitesi (İstanbul)	60
31	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Burdur)	80
32	Muğla Üniversitesi	80
33	Niğde Üniversitesi	40
34	On Dokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun)	80
35	Pamukkale Üniversitesi (Denizli)	100
36	Sakarya Üniversitesi	80
37	Selçuk Üniversitesi (Konya)	120
38	Siirt Üniversitesi	40
39	Trakya Üniversitesi (Edirne)	30
40	Uşak Üniversitesi	80
41	7 Aralık Üniversitesi (Kilis)	40
42	Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Van)	40
43	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	40
TOPLAM		2800

Kaynak: ÖSYM Kontenjan Kılavuzu, 2007

Tablo 4.14'te görüldüğü üzere üniversitelerin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında adaylara 2800 kontenjan ayrılmıştır. Ancak ataması yapılan öğretmen adayları ile mezun olanlar karşılaştırıldığında öğretmen adaylarının geleceğe yönelik atama sorunuyla başbaşa kalacağı açıktır. Nitekim, 2004-2005 öğretim yılında toplam 3,395 Sosyal Bilgiler Öğretmen adayı üniversiteden mezun olmuştur. Buna karşılık ataması yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmeni sayısı ise sözleşmeli olanlar hariç 1,112'dir (Kavak vd., 2007: 243). Bu durum her yıl artan sayıda mezunlar ve ataması yapılmamış işsiz Sosyal Bilgiler Öğretmeni anlamına gelmektedir. Örneğin, 2004 yılında üniversitelerin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına ayrılan ikinci öğretim de dahil toplam kontenjan sayısı 3,540'tır (www.osym.gov.tr, 15.12.2008). Ancak 2008 yılında 533 Sosyal Bilgiler Öğretmeni kadrolu olarak, 643 Sosyal Bilgiler Öğretmeni ise sözleşmeli olarak atanmıştır. Yani mezun olan öğretmen adayı ile atanan öğretmen adayı sayısı arasında 2,364'lük bir fark bulunmaktadır. Bunun sonucunda mezunlar işsizlik problemiyle karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu öğretmen adayları vekil öğretmenlik yaparak ya da dershanelerde ve özel okullarda çalışarak söz konusu soruna geçici çözüm bulmaktadırlar. Sönmezer ve Eryaman'ın (2008) belirttiğine göre, 2002 yılında özel dersane sayısı 2,122 iken, 2007 yılında bu rakam 3,986'ya ulaşmıştır. Aynı dönemde öğretmen sayısı 19,881'den 47,621'e yükselmiştir (Sönmezer ve Eryaman, 2008). Rakamlar dikkate alındığında özel okulların öğretmenler için önemli bir istihdam kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. 2004-2005 öğretim yılında mezun olan ve dört yıldır atama bekleyen Sosyal Bilgiler Öğretmeni Melek Demir, kendisiyle 15 Nisan 2009 tarihinde yaptığımız görüşmede, bu dört yıllık süreçte yaşadıklarını aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

Ben Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nden 2004-2005 öğretim yılında mezun oldum. Dört yıldan beri her atama dönemi büyük bir ümitle atanmayı bekliyorum tabi sonuç hayal kırıklığı hüsrana... İnsanın bunca yıl emek verip de mesleğini yapamaması kadar kötü bir şey olamaz. Ben 2005'ten bu yana hep ücretli öğretmenlik yaptım. Peki bunun bana bir faydası oldu mu? Maddi açıdan kazandırdığı 3-5 kuruş dışında hiçbir faydası olmadı. Aksine üzerimde çok olumsuz etkiler bıraktı ve bırakmaya da devam ediyor. Nasıl mı? 'Göreve başladığımız ilk günden acaba yerime yeni bir atama olur mu?' kaygısı başlıyor ve yerinize biri

geline size güle güle diyorlar. Yani bir iş garantiniz yok. İkincisi her yıl okul değiştirmek, öğrenci değiştirmek ve ortam değiştirmek zorundasınız. Bu nedenden dolayı hem okuldaki öğretmen arkadaşlarla hem de öğrencilerle kalıcı bir ilişkiniz olamıyor. Bir de üstüne ücretli öğretmen bir şey bilmiyor gözüyle bakılıyor pek ciddiye alınmıyorsunuz yani. En önemlisi ise kendi branşında öğretmenlik yapamamam. Çünkü ben 4 yıldır sınıf öğretmenliği yapıyorum ve artık kendi alanıma dair her şeyi unutmaya başladım. Bunca yıl ara vermek ister istemez insanı köreltiyor. Üstüne bir de KPSS'ye çalışmaya çalışmak insanı çileden çıkarıyor ve bu durum dayanılmaz bir hal alıyor. Tüm bunları yaşayan bir öğretmenden de ne kadar verim bekleneceğini de siz düşünün artık. Ben bu duyguları yaşayan binlerce arkadaşımızdan sadece bir tanesiyim. Birilerinin bu gidişe dur demesi gerekiyor artık. İnsanların hayalleriyle, gelecekleriyle oynamak bu kadar basit olmamalı. Birileri ülkede öğretmen açığı yok diyor; ancak, bu söz herkesi kandırabilir ama öğretmen adaylarını asla. Çünkü biz işin içindeyiz ve her şey ortada. Madem öğretmen açığı yok bu kadar ücretli öğretmen neden var? Olay bir öğretmen yerine üç öğretmen çalıştırmak sadece. Atamalara gelince bir kişi iki defa atanıyor. Önce sözleşmeli sonra kadrolu oluyor ve bunun adı da yeni atama oluyor. Bu atamada da birileri 60-70 puanla giderken birileri 80-90'la atama bekliyor. Mesela bana 81 puan yetmiyor. Çünkü bizim alanımızda atama çok az oluyor. Yıllardan beri Sosyal Bilgiler gibi önemli bir derse neden öğretmen ataması yapılmıyor, merak ediyorum.

Melek DEMİR'in ifadelerinden de anlaşıldığı üzere ataması yapılmayan öğretmenler devlet okullarında vekil, ücretli öğretmenlik yaparak kadrolu olarak atanana kadar geçen süreyi değerlendirmektedirler. Bu durum gerek psikolojik boyutta ve gerekse maddi anlamda öğretmenleri olumsuz olarak etkilemektedir.

Bu seçeneklerin yanı sıra bazı öğretmen adayları atanamadıkları için polis olmayı da tercih etmektedir. 24.3.2005 tarih ve 5321 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 2. Maddesine göre 3201 sayılı kanuna eklenen Ek 24. madde ile,

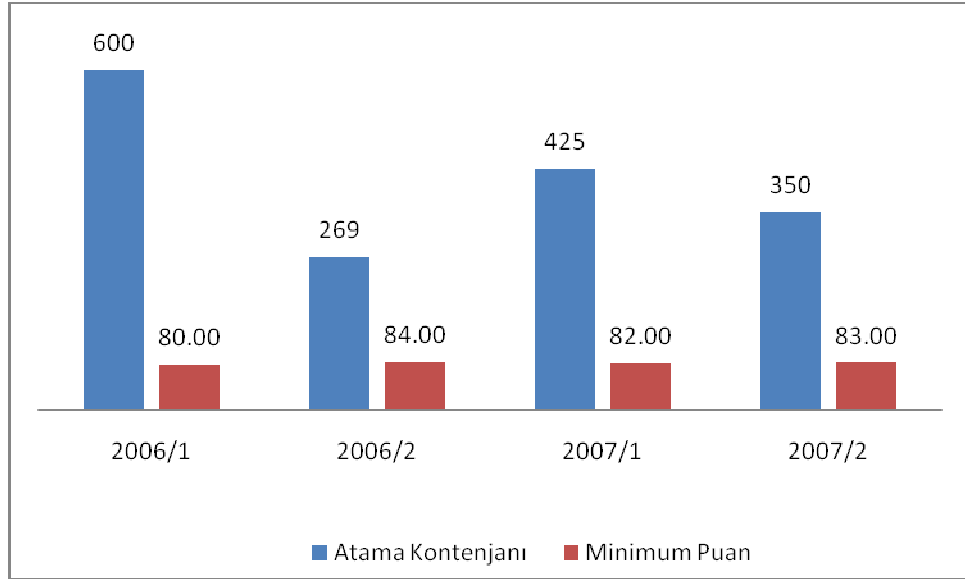
Emniyet Teşkilatının polis memuru ihtiyacını karşılamak üzere, Maliye Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Devlet Personel Başkanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile Polis Meslek Eğitim Merkezleri açılabileceği ve en az dört yıllık yüksek öğretim kurumlarından veya bunlara denkliği kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından mezun olup, sınav tarihi itibarıyla 27 yaşından gün almayan erkek ve bayanlar ile askerliğini yapmış 29 yaşından gün almamış erkek adaylar arasında yapılacak seçme sınavında başarılı olanlar, altı aydan az olmamak üzere polis meslek eğitimine alınacağı

belirtilmiştir. Ancak öğretmen atamaları soruna çözüm bulabilmek için planlı hareket edilmeli ve bu amaçla YÖK ve MEB arasında bu doğrultuda işbirliği arttırılmalıdır. Geleceğe yönelik olarak yapılan planlamalar doğrultusunda ihtiyaç olan öğretmen kadar, Eğitim Fakültelerinde öğrenci yetiştirilmelidir. Nitekim MEB'nın 2002 verilerine bakıldığında, 2002-2005 yılları arasında tahmini öğretmen ihtiyacı 636,978 olarak belirlenmiştir. Ancak, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında ilk atama yoluyla atanan toplam öğretmen sayısının 53,418 olduğu (personel.meb.gov.tr, 2008) göz önünde bulundurulduğunda öğretmen atamalarının belli bir planlamadan uzak olduğu görülmektedir. Ancak Bakanlığın Çalışma Programı'nda bu doğrultuda çalışmaların yapılacağı noktasında ifadelere rastlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Çalışma Programı'nda (2007-2013) öğretmenlere yönelik olarak yapılması öngörülen çalışmalar aşağıda görülmektedir:

Öğretmenlerin bölgelere ve yerleşim yerlerine göre dengeli dağılımının sağlanması, özlük haklarında hizmet yaptıkları yerleşim yerleri ve hizmet şartları itibarıyla farklılaşmaya gidilebilmesine imkân sağlanması.

Öğretim programlarındaki ve eğitim yöntemlerindeki değişiklikler dikkate alınarak öğretmen yeterliliklerinin sürekli olarak geliştirilmesi, gereken yeterliliklerin kazandırılabilmesi için hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimde etkin yöntemlerin uygulanması.

YÖK ile işbirliği içerisinde, öğretmen açığı bulunan alanlarda ihtiyacın karşılanması için üniversite kontenjanlarının artırılması ve ihtiyaç fazlası bulunan alanlarda kontenjanların düşürülmesi çalışmalarının yapılması.

Şekil 4.6: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Atama Kontenjanları ve Minimum (Taban) Puanları (2006-2007)

Kaynak: personel.meb.gov.tr

Atama bekleyen Sosyal Bilgiler Öğretmenliği mezunu sayısının artmasına paralel olarak atamaya esas olan taban puanları da sürekli olarak yükselmektedir (Şekil 4.4). Şekil 4.4'te de görüldüğü gibi son iki yılda atama kontenjanları Şubat ayında yapılan birinci dönem atamalarında artmış ve Ağustos ayında yapılan ikinci dönem atamalarında ise azalmıştır. Minimum puanlar ise 2. atama dönemindeki puanlardan daha azdır. 1. atama döneminde alınması planlanan öğretmen sayısının 2. atama döneminden fazla olması bunun bir sebebi olarak düşünülebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği mezunu veren üniversitelerin 2006 yılı KPSS'deki başarı sıralaması ise aşağıda görülmektedir:

- 1) Çukurova Üniversitesi
- 2) Dicle Üniversitesi
- 3) Fırat Üniversitesi
- 4) Ankara Üniversitesi
- 5) Zonguldak Karaelmas Üniversitesi.

2007 yılında ygerçekleştirilen KPSS sonuçlarına göre üniversitelerin başarı durumu da aşağıdaki gibidir:

- 1) Çukurova Üniversitesi
- 2) Ankara Üniversitesi
- 3) Erciyes Üniversitesi
- 4) Cumhuriyet Üniversitesi
- 5) Gaziantep Üniversitesi (www.memurlar.net, 15.04.2009).

2007 yılında gerçekleştirilen KPSS sınavında yer alan konu alanlarına göre üniversitelerin başarı sıralaması ise Tablo 4.15, Tablo 4.16 ve Tablo 4.17’de görülmektedir.

Tablo 4.15: 2007 Yılı KPSS Genel Yetenek Konu Alanına Göre Sıralamada İlk 20’de Yer Alan Üniversiteler

S.No	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Genel yetenek	
		Aday	Ort
1	Erciyes Üniversitesi	93	36,82
2	Dicle Üniversitesi	401	36,81
3	Çukurova Üniversitesi	154	35,99
4	Dokuz Eylül Üniversitesi	255	35,83
5	Anadolu Üniversitesi	131	35,51
6	Ankara Üniversitesi	166	35,47
7	Pamukkale Üniversitesi	120	35,30
8	Selçuk Üniversitesi	709	35,09
9	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	166	35,01
10	Marmara Üniversitesi	372	34,93
11	Cumhuriyet Üniversitesi	179	34,92
12	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	121	34,82
13	Gaziantep Üniversitesi	135	34,78
14	Gazi Üniversitesi	1423	34,76
15	Fırat Üniversitesi	172	34,68
16	İstanbul Üniversitesi	120	34,67
17	İnönü Üniversitesi	388	34,57
18	Süleyman Demirel Üniversitesi	545	34,43
19	Celâl Bayar Üniversitesi	409	34,42
20	Balıkesir Üniversitesi	687	34,41

Kaynak: memurlar.net, 15.04.2008

Tablo 4.16: 2007 Yılı KPSS Genel Kültür Konu Alanına Göre Sıralamada İlk 20'de Yer Alan Üniversiteler

S. No	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Genel kültür	
		Aday	Ort
1	Çukurova Üniversitesi	154	44,54
2	Dokuz Eylül Üniversitesi	255	44,38
3	Erciyes Üniversitesi	93	44,15
4	Dicle Üniversitesi	400	44,01
5	İnönü Üniversitesi	388	43,97
6	Süleyman Demirel Üniversitesi	544	43,83
7	Cumhuriyet Üniversitesi	179	43,71
8	Pamukkale Üniversitesi	120	43,52
9	Atatürk Üniversitesi	1087	43,47
10	Celâl Bayar Üniversitesi	409	43,36
11	Ankara Üniversitesi	166	43,32
12	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	166	43,31
13	Fırat Üniversitesi	172	43,29
14	Gaziantep Üniversitesi	135	43,18
15	Karadeniz Teknik Üniversitesi	975	43,11
16	Niğde Üniversitesi	619	42,99
17	On Dokuz Mayıs Üniversitesi	853	42,93
18	Selçuk Üniversitesi	708	42,69
19	Balıkesir Üniversitesi	687	42,47
20	Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi	258	42,46

Kaynak: memurlar.net, 15.04.2008

Tablo 4.17: 2007 Yılı KPSS Eğitim Bilimleri Konu Alanına Göre Sıralamada İlk 20'de Yer Alan Üniversiteler

S. No	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Eğitim Bilimleri	
		Aday	Ort
1	Çukurova Üniversitesi	153	91,09
2	Ankara Üniversitesi	165	91,05
3	Erciyes Üniversitesi	93	90,59
4	Cumhuriyet Üniversitesi	179	90,12
5	Gaziantep Üniversitesi	135	89,94
6	Dokuz Eylül Üniversitesi	256	89,91
7	Dicle Üniversitesi	399	89,79
8	Anadolu Üniversitesi	131	89,63
9	Süleyman Demirel Üniversitesi	544	89,35
10	İnönü Üniversitesi	388	89,26
11	Fırat Üniversitesi	170	88,26
12	Pamukkale Üniversitesi	120	88,22
13	Celâl Bayar Üniversitesi	409	87,94
14	Atatürk Üniversitesi	1068	87,88
15	Niğde Üniversitesi	620	87,43
16	Zonguldak Karaelmas Üniversitesi	121	87,40
17	On Dokuz Mayıs Üniversitesi	853	87,39
18	Gazi Üniversitesi	1417	87,25
19	Balıkesir Üniversitesi	686	87,12
20	Karadeniz Teknik Üniversitesi	976	87,11

Kaynak: memurlar.net, 15.04.2008

Tablo 4.15, Tablo 4.16 ve Tablo 4.17'ye bakıldığında Çukurova Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesi her üç sıralamada da ilk beş arasında yer almaktadır.

Tablo 4.15 - 4.16 ve 4.17'de başarı sıralaması verilen KPSS sınavının yapıldığı 2007 yılında ataması yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmeni sayısının illere göre dağılımı Şekil 4.7'te görülmektedir (2007/1). Şekil 4.7'te de görüldüğü gibi bazı illere hiç Sosyal Bilgiler Öğretmeni ataması yapılmamıştır.

Bugün, diğer alanlarda olduğu gibi Türkiye’de Eğitim Fakülteleri’nde öğrenim gören öğretmen adaylarının ve bu fakültelerden mezun olanların en önemli amacı KPSS’yi kazanmak olarak kendisini göstermektedir. Oysa öğretmenlerin, lisans öğreniminden sonra mesleki alanda kendilerini sürekli olarak geliştirmeleri, “hayat boyu öğrenme” ilkesini eğitimin yapıtaşlarından birisi olarak kabul eden AB’ne üye olma yolunda ilerleyen Türkiye için üzerinde durulması gereken bir konu iken, öğretmenlerimizin, kendilerini geliştirmeyi bir kenara bırakmak zorunda kalmaları ve bir sınava odaklanmak zorunda kalmaları çözüm bekleyen önemli bir sorundur.

2008 yılında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programının bulunduğu üniversiteler ve puanları Tablo 4.18’te görülmektedir.

Tablo 4.18: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Puanları (2008)

Sıra No	Üniversite	Fakülte	Taban Puan	Tavan Puan
1	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	316.492	319.939
2	Adıyaman Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	314.006	325.509
3	Adnan Menderes Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	316.998	324.090
4	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	314.437	320.077
5	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	214.474	323.145
6	Ahi Evran Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	312.993	320.785
7	Aksaray Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	219.927	317.845
8	Amasya Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	313.566	324.479
9	Anadolu Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	320.011	333.600
10	Ankara Üniversitesi	Eğitim Bilimleri Fakültesi	320.276	324.213
11	Atatürk Üniversitesi	Kazım Karabekir Eğitim Fak.	215.624	323.971
12	Balıkesir Üniversitesi	Necatibey Eğitim Fakültesi	319.088	324.558
13	Celâl Bayar Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	215.348	319.559
14	Cumhuriyet Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	313.552	322.133
15	Çukurova Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	320.728	325.713
16	Dicle Üniversitesi	Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi	317.828	325.186
17	Doğu Akdeniz Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	232.124	296.881
18	Dokuz Eylül Üniversitesi	Buca Eğitim Fakültesi	308.011	331.105
19	Dumlupınar Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	314.972	321.910
20	Erciyes Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	317.861	327.140
21	Erzincan Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	214.802	320.945
22	Fırat Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	315.309	323.916
23	Gazi Üniversitesi	Gazi Eğitim Fakültesi	321.015	331.567
24	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	312.329	332.156
25	Giresun Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	312.528	322.668
26	İnönü Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	317.975	324.446
27	İstanbul Üniversitesi	Hasan Ali Yücel Eğitim Fak.	323.579	333.265
28	Kafkas Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	310.985	317.057
29	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Fatih Eğitim Fakültesi	245.155	324.503
30	Kastamonu Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	312.461	324.225
31	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	Muallim Rifat Eğitim Fakültesi	312.317	319.943
32	Marmara Üniversitesi	Atatürk Eğitim Fakültesi	256.389	332.950
33	Mehmet Akif Ersoy Üniv.	Eğitim Fakültesi	235.836	321.745
34	Muğla Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	227.715	325.071
35	Niğde Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	313.870	319.657
36	On Dokuz Mayıs Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	318.011	326.150
37	Pamukkale Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	316.108	322.624
38	Sakarya Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	316.069	320.756
39	Selçuk Üniversitesi	Ahmet Kelesoğlu Eğitim Fak.	318.759	324.398
40	Siirt Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	311.949	326.302
41	Trakya Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	314.434	324.437
42	Uludağ Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	319.750	325.743
43	Uşak Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	313.262	324.553
44	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	314.920	324.011
45	Zonguldak Karaelmas Üniv.	Ereğli Eğitim Fakültesi	313.315	322.983

Kaynak: ÖSYM, 2008.

Eğitim Fakültelerinde lisans düzeyinde yer alan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'nın yanı sıra bazı üniversitelerimizde lisansüstü düzeyde de Sosyal Bilgiler Eğitimi Programları açılmıştır. Türkiye'de geç gelişen bir alan olan Sosyal Bilgiler konusunda lisansüstü eğitimin olması, alana yönelik akademik çalışmaların yapılması ve bu sayede Sosyal Bilgilerin gelişim göstermesi açısından önemlidir. Tablo 4.19'da Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında lisansüstü düzeyde öğretim verildiği üniversitelerimiz görölmektedir.

Tablo 4.19: Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans ve Doktora Programları Bulunan Üniversiteler (2006)

Sıra No	Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora
1	Abant İzzet Baysal Üniv.	Var	Yok
2	Adnan Menderes Üniv.	Var	Yok
3	Afyon Kocatepe Üniv.	Var	Yok
4	Anadolu Üniversitesi	Var	Yok
5	Atatürk Üniversitesi	Var	Var
6	Balıkesir Üniversitesi	Var	Yok
7	Celal Bayar Üniversitesi	Var	Yok
8	Dokuz Eylül Üniversitesi	Var	Yok
9	Dumlupınar Üniversitesi	Var	Yok
10	Erzincan Üniversitesi	Var	Yok
11	Fırat Üniversitesi	Var	Yok
12	Gazi Üniversitesi	Var	Var
13	Marmara Üniversitesi	Var	Var
14	Niğde Üniversitesi	Var	Yok
15	Sakarya Üniversitesi	Var	Yok
16	Selçuk Üniversitesi	Var	Yok
17	Pamukkale Üniversitesi	Var	Yok

Kaynak: Üniversitelerin web siteleri.

YÖK'ün Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 9. maddesinde yüksek lisans derslerinin seçiminde izlenecek süreç aşağıda ifade edilmektedir:

- a) *Tezli yüksek lisans programının amacı, öğrencinin bilimsel araştırma yaparak bilgilere erişme, bilgiyi değerlendirme ve yorumlama yeteneğini kazanmasını sağlamaktır. Bu program toplam yirmi bir krediden az olmamak koşuluyla en az yedi adet ders, bir seminer dersi ve tez çalışmasından oluşur. Seminer dersi ve tez çalışması kredisiz olup başarılı veya başarısız olarak*

değerlendirilir. Öğrenci, en geç üçüncü yarıyılın başından itibaren her yarıyıl tez çalışmasına kayıt yaptırmak zorundadır.

b) Öğrencinin alacağı derslerin en çok iki tanesi, lisans öğrenimi sırasında alınmamış olması koşuluyla, lisans derslerinden seçilebilir. Ayrıca dersler ilgili enstitü anabilim dalı başkanlığının önerisi ve Enstitü Yönetim Kurulu onayı ile diğer yükseköğretim kurumlarında verilmekte olan derslerden de seçilebilir (YÖK, 2003 değişikliklerine göre).

Yönetmeliğin 9. maddesinden de anlaşıldığı üzere bazı şartlara bağlı kalmak koşulu ile ders seçimi enstitülerde yapılmaktadır. Tablo 4.20’de Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı’nda yer alan dersler görülmektedir.

Tablo 4.20: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı'nda Yer Alan Dersler

I. YARIYIL					
Dersin Kodu	Dersin adı	T	P	K	Ders Türü
SBO-501	Sosyal Bilgiler Öğretimi I	3	-	3	Zorunlu
SBO-503	Öğrenme ve Öğretme Kuramları	3	-	3	Zorunlu
SBO-505	Bilimsel Araştırma Teknikleri	3	-	3	Zorunlu
SBO-507	İnsan Hakları ve Eğitimi ve Sorunları	3	-	3	Seçmeli
SBO-509	Uygulamalı Harita Bilgisi	3	-	3	Seçmeli
SBO-511	Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri	3	-	3	Seçmeli
SBO-513	Türkiye Bölgesel Coğrafyası	3	-	3	Seçmeli
SBO-515	Sosyal Tabakalaşma	3	-	3	Seçmeli
SBO-517	Modern Türkiye'de Düşünce Tarihi	3	-	3	Seçmeli
SBO-519	Uzmanlık Alanı Dersi	6	-	0	Zorunlu
SBO-521	Seminer	2	-	0	Zorunlu
SBO-523	Yüksek Lisans Tezi	-	-	-	Zorunlu
II. YARIYIL					
Dersin Kodu	Dersin adı	T	P	K	Ders Türü
SBO-502	Sosyal Bilgiler Öğretimi II	3	-	3	Zorunlu
SBO-504	Sosyal Bilgiler Program Geliştirme	3	-	3	Zorunlu
SBO-506	İstatistik Teknikler ve Veri Analizi	3	-	3	Zorunlu
SBO-508	Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası	3	-	3	Seçmeli
SBO-510	XIX. Yüzyılda Osmanlı Dış Politikası	3	-	3	Seçmeli
SBO-512	Turizm Coğrafyası	3	-	3	Seçmeli
SBO-514	Türk Demokrasi Tarihi	3	-	3	Seçmeli
SBO-516	Sosyal Değişme	3	-	3	Seçmeli
SBO-518	Modern Türkiye'nin Toplumsal ve Ekonomik Tarihi	3	-	3	Seçmeli
SBO-520	Uzmanlık Alanı Dersi	6	-	0	Zorunlu
SBO-522	Seminer	2	-	0	Zorunlu
SBO-524	Yüksek Lisans Tezi	-	-	-	Zorunlu

Kaynak: www.pamukkale.edu.tr, 15.07.2008

Tablo 4.20'de görüldüğü üzere Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programında Tarih, Coğrafya, Araştırma Teknikleri

ve Sosyal Bilgiler Öğretimine dair dersler yer almaktadır. Tablo 4.21 'de de Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı Dersler ve devamında da söz konusu derslerin içerikleri görülmektedir. Tablo 4.21'de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler Öğretimine ilişkin derslerin yanı sıra Tarih ve Coğrafya dersleri de programda yer almaktadır.

Tablo 4.21: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı I. Yarıyıl Dersleri (2008)

I.YARIYIL			
Kodu	DERSİN ADI	Z/S	TUK
224101	Araştırma Teknikleri	Z	303
224103	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Öğretimi	Z	303
224105	Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Temel Disiplinler	S	303
224107	Sosyal Bilgilerde Program Hazırlama, Uygulama ve Geliştirme	S	303
224109	Öğrenme ve Öğretme Süreçleri	S	303
224111	Sosyal Bilgiler Öğretiminde Stratejiler	S	303

Tablo 4.22: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı II. Yarıyıl Dersleri (2008)

II. YARIYIL			
Kodu	DERSİN ADI	Z/S	TUK
224102	Tarih Öğretimi	Z	303
224104	Coğrafya Öğretimi	Z	303
224106	Sosyal Bilgilerde Ölçme, Değerlendirme ve Test Teknikleri	S	303
224108	Vatandaşlık Bilgisi Öğretimi	S	303
224110	Tarihi Coğrafya	S	303
224112	Seminer	Z	000

Tablo 4.23: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı Tez Dönemi Dersleri (2008)

TEZ DÖNEMİ			
Kodu	DERSİN ADI	Z/S	TUK
224301	Uzmanlık Alan Dersi-I	Z	400
224302	Uzmanlık Alan Dersi-II	Z	400
224303	Uzmanlık Alan Dersi-III	Z	400
224304	Uzmanlık Alan Dersi-IV	Z	400

Not: Z-Zorunlu S-Seçmeli T-Teorik U-Uygulama K-Kredi

DERS İÇERİKLERİ

I.YARIYIL

Araştırma Teknikleri

Araştırma temel kavramlar, araştırma yöntemlerini inceleme, evren örnekleme, bilgi toplama tekniklerini geliştirme, verilerin analizi, yorumlanıp değerlendirilmesini yapma. Araştırma önerisi ve rapor hazırlama.

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Öğretimi

Demokratik Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sürecinde yaşanan mücadelelerin özellikleri ve biçimlerini, Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Öğretim Metotlarını ayrıntıları ile ele almak ve bu süreçte yararlanılacak kaynak ve eserlerin nasıl kullanılacağını gösterme ve uygulama.

Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Temel Disiplinler

Sosyal Bilgilerin Sosyal Bilimlerle ilişkileri (Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Felsefe vb.) Sosyal Bilgiler Öğretiminde görüşler. Güncel olay ve günlük haberlerin Sosyal Bilgiler etkinlikleri içerisindeki yeri. (İnsan Hakları, çevre bilinci, vatandaşlık bilinci, teknoloji ve iletişim, küreselleşme vb.)

Sosyal Bilgilerde Program Hazırlama, Uygulama ve Geliştirme

Türk ve yabancı sosyal bilgiler programını inceleme, ilköğretimde sosyal bilgiler dersinin bir ünitesi için hedef, davranış, içerik, eğitim ve sınav durumlarını hazırlama. (Yetişek tasarısı geliştirme) Sosyal Bilgiler Programının uygulanması, değerlendirilip geliştirilmesinde çağdaş yaklaşımları inceleme, hazırlanan üniteyi eğitim ortamında uygulama, sonuçlarını değerlendirip geliştirme.

Öğrenme ve Öğretme Süreçleri

Öğrenme-Öğretme ile ilgili kavramlar, ilkeler, kuramlar, çağdaş yaklaşımları inceleme, bunların sosyal bilgiler için nasıl kullanılacağını eğitim ortamında gösterme.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Stratejiler

Disiplinler, yaklaşımlar (Disiplinler arası, çok disiplinli, tek disiplinli.) Geleneksel yaklaşımlar. (Aktarma, Sosyal bilimci gibi düşündürme, Araştırmacı bir kişilik geliştirme.) Bilgisayarın sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasının yeri ve pratiği.

Sosyal bilgiler öğretiminde içerik bağlamda programlar hazırlamak, sunmak. Hazır programların pratiğe dökülmesi.

II. YARIYIL

Tarih Öğretimi

Tarih eğitiminin geçirdiği evreler, tarih öğretiminde yaklaşımlar, tarih programları ve ders kitapları, eğitim tarihimizde tarih öğretiminin yeri, önemi ve gelişimi, tarih öğretiminde teknoloji kullanımı, tarih öğretimi ile ilgili strateji, kuram, ilke, yöntem, teknik ve taktikleri inceleme ve uygulama.

Coğrafya Öğretimi

Coğrafya öğretimi ile ilgili strateji, kuram, ilke, yöntem ve taktikleri inceleme ve uygulama.

Sosyal Bilgilerde Ölçme, Değerlendirme ve Test Teknikleri

Ölçme ve değerlendirme yaklaşımları, test türleri, izleme ve başarı testlerinin geliştirilmesi, sınav sorusu yazma teknikleri, not verme.

Vatandaşlık Bilgisi Öğretimi

Vatandaşlık bilgisi öğretimi ile ilgili strateji, kuram, ilke, yöntem ve taktikleri inceleme ve uygulama.

Tarihi Coğrafya

Geçmişten günümüze tarihle coğrafyanın ilişkisi incelenip dünya genelinde mekân ve insan ilişkilerini tarihi süreç içerisinde değerlendirilip olayların güncelleştirilmesi. Dünya coğrafyasında siyasal ilişkilerin irdelenmesi; Türkiye özelinde geçmişten günümüze ülkenin coğrafi konumundan doğan jeopolitik öneminin tarihi süreç içerisinde değerlendirilmesi.

Seminer (Kredisiz)

Yüksek lisans tez çalışmasını sırasıyla yapıp sunma, kaynak tarama, veri toplama ve analiz etme, bulgular, yorum ve önerileri yazma, tezi tamamlama. Sorumlu öğretim üyesince belirlenen bir konuda gerekli çalışmaları yapıp sunma.

Yüksek Lisans Tezi

Yüksek lisans tez çalışmasını sırasıyla yapıp sunma, kaynak tarama, veri toplama ve analiz etme, bulgular, yorum ve önerileri yazma, tezi tamamlama. Sorumlu öğretim

üyesince belirlenen bir konuda gerekli çalışmaları yapıp sunma.
(sbe.mehmetakif.edu.tr/AnabilimDallari/ilkogretimabd/SosyalBilgilerOgretmen
ligiProgrami.doc).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında yüksek lisansın programının yanı sıra doktora düzeyinde lisansüstü eğitim veren üniversiteler bulunmaktadır. 01.07.1996 tarihli 22683 sayılı Resmi Gazete Tarihi’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin 18. maddesinde Doktora Programı amaç ve kapsam aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

Madde 18- a) Doktora programının amacı, öğrenciye bağımsız araştırma yapma bilimsel olayları geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli adımları belirleme yeteneği kazandırmaktır. Doktora çalışması sonunda hazırlanacak tezin,

- 1) Bilime yenilik getirme,*
- 2) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirme,*
- 3) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulama, niteliklerinden birini yerine getirmesi gerekir (www.yok.gov.tr).*

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında doktora düzeyinde eğitim veren üç üniversite bulunmaktadır. Bu üniversiteler, Marmara Üniversitesi (İstanbul), Gazi Üniversitesi (Ankara) ve Atatürk Üniversitesi (Erzurum)’dir.

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora programında yer alan dersler ise Tablo 4.24’de görülmektedir. Tablo 4.24’te de görüldüğü gibi doktora programında Tarih ve Coğrafya ağırlıklı dersler yer almaktadır.

Tablo 4.24: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programında Yer Alan Dersler

Sıra No	I. Dönem
1	Yakın Dönem Türkiye Tarihi ve Türk Dünyası
2	Türk Dünyası Coğrafyası
3	Seminer
4	Sosyal Bilgilerde Program Geliştirme ve Değerlendirme
	II. Dönem
1	Türkiye'nin Enerji Kaynakları
2	20. Yüzyıl Siyasi Tarihi
3	Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Eğitim Çalışmaları
4	Seminer

Kaynak: www.gazi.edu.tr, 15.06.2008

Türkiye’de lisansüstü düzeyde Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında eğitim verilmesi alanın akademik olarak gelişmesi açısından olumlu olmakla birlikte, ülkenin lisansüstü istatistiklerine bakıldığında nicelik açısından yetersiz olduğu kanısına varılmaktadır. Nitekim, 2007-2008 öğretim yılında mezun olan Yüksek Lisans öğrencisi sayısı toplamda 28,681 iken bu rakamın sadece 19’u Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programından mezun olmuştur. Doktora Programı ise aynı öğretim yılında hiç mezun vermemiştir. 2008-2009 öğretim yılında ülke genelindeki Yüksek Lisans Programlarına kayıt olan öğrenci sayısı 50,455 iken Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programına kayıt olan öğrenci sayısı ise 39’dur. Bu rakam Doktora Programı için yine sıfırdır (ÖSYM, 2009). Doktora Programı için rakamların oldukça düşük olmasında söz konusu programın ülke genelinde çok sınırlı olması ve yabancı dil şartı gösterilebilir. Çünkü Türkiye’de lisansüstü eğitime başvurabilmek için ÜDS ve KPDS sınavı ya da üniversitenin eş değerliliğini kabul ettiği bir yabancı dil sınavından yine üniversitenin yeterli gördüğü bir puanın alınması gerekmektedir. Örneğin, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı’na başvurabilmek için üniversitenin düzenlediği yabancı dil sınavından en az 70 almak gerekmektedir (www.deu.edu.tr). Yine Marmara

Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programına başvurabilmek için ise ÜDS ya da eşdeğerliliği kabul edilen bir sınavdan 60 almak gerekmektedir (ebe.marmara.edu.tr). Bu durum başvuruları sınırlayan en önemli kriterlerden birisidir.

Herşeyden önce öğrenmenin sürekliliğinin önem kazanmasının bir sonucu olarak, öğretmen eğitiminin sadece üniversitelerde alınan lisans öğrenimi ile sınırlı olmaması ve tüm mesleki yaşam boyunca devam etmesi beklenmektedir. Bu anlamda hizmetiçi eğitimlerin önemi ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki tablolarda Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programının ilk kez mezun vermeye başladığı 2002 yılından 2008 yılına kadar Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine yönelik olarak düzenlenen Yıllık Hizmet İçi Eğitim Planları görülmektedir.

Tablo 4.25: 2002 Yılında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Sıra No	Eğitim Faaliyetinin Adı	Katılacak Olanlar	Yeri	Tarihi
1	Çocuk Dostu Öğrenme Ortamları Semineri	Sosyal Bilgiler ve Rehberlik öğretmenleri (Her ilden 2 kişi)	Öğretmenevi ANTALYA	08.04.2002 12.04.2002
2	Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Tanıtımı ve Korunması Semineri	Kayseri il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Eğitim Teknolojileri, Araçları ve Hizmetiçi Eğitim Merkezi KAYSERİ	29.04.2002 03.05.2002

Kaynak: www.hedb.meb.gov.tr, 12.12.2008

Tablo 4.26: 2003 Yılında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Sıra No	Eğitim Faaliyetinin Adı	Katılacak Olanlar	Yeri	Tarihi
1	Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Korunması Semineri	Çorum il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Eğitim Hizmetleri Merkezi ÇORUM	26.05.2003 30.05.2003
2	Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Korunması Semineri	Amasya il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Eğitim Hizmetleri Merkezi AMASYA	29.09.2003 03.10.2003

Kaynak: www.hedb.meb.gov.tr, 12.12.2008

Tablo 4.27: 2004 Yılında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Sıra No	Eğitim Faaliyetinin Adı	Katılacak Olanlar	Yeri	Tarihi
1	Çocuk Hakları Eğitimi Kursu	Rehber öğretmenler ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Öğretmenevi ANTALYA	10.05.2004 14.05.2004
2	Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Kursu	Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini okutan öğretmenler (Her ilden 1 kişi)	Esenköy Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü YALOVA	06.09.2004 10.09.2004

Kaynak: www.hedb.meb.gov.tr, 12.12.2008

Tablo 4.28: 2005 Yılında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Sıra No	Eğitim Faaliyetinin Adı	Katılacak Olanlar	Yeri	Tarihi
1	Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Semineri	Kars il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	İl Eğitim Hizmetleri Merkezi KARS	13.06.2005 17.06.2005
2	Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Semineri	Van il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	İl Eğitim Hizmetleri Merkezi VAN	20.06.2005 24.06.2005
3	Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Semineri	Hatay il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	İl Eğitim Hizmetleri Merkezi HATAY	27.06.2005 01.07.2005
4	Doğa ve Erozyon Eğitim Semineri	Daha önce Erozyon ve Çevre Eğitimi Semineri'ne katılan Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Biyoloji, Coğrafya ve Sınıf öğretmenleri	Abant İzzet Baysal Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Uygulama Yeri: TEMA Yaz Okulu (Aladağ Orman İşletmeleri Tesisleri Yanı) BOLU	04.07.2005 08.07.2005
5	Çocuk Hakları Eğitimi Semineri	Sosyal Bilgiler öğretmenleri (Her ilden bir kişi)	Esenköy HEE YALOVA	29.08.2005 02.09.2005
6	Sosyal Bilgiler Öğretim Yöntemleri Kursu	İlköğretim okullarında görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü AKSARAY	29.08.2005 02.09.2005
7	Sosyal Bilgiler Öğretim Yöntemleri Kursu	Sınıf öğretmenleri	Çayeli HEE RİZE	29.08.2005 02.09.2005
8	Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Semineri	Trabzon il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	İl Eğitim Hizmetleri Merkezi TRABZON	05.09.2005 09.09.2005
9	Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Semineri	Ankara il merkezinde görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri (Daha önce bu seminere katılmayanlar)	Anadolu Medeniyetleri Müzesi ANKARA	05.09.2005 09.09.2005
10	İnsan Hakları, Demokrasi ve Yurttaşlık Eğitimi Semineri	Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Gordion Oteli ANKARA	11.07.2005 13.07.2005

Kaynak: www.hedb.meb.gov.tr, 12.12.2008

Tablo 4.29: 2006 Yılında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Sıra No	Eğitim Faaliyetinin Adı	Katılacak Olanlar	Yeri	Tarihi
1	Erozyon ve Çevre Eğitimi Semineri	Afyonkarahisar il merkezinde görevli Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Biyoloji, Coğrafya ve Sınıf öğretmenleri	Öğretmenevi AFYONKARAHİSAR	14.03.2006 17.03.2006
2	Ölçme ve Değerlendirmede Yeni Yaklaşımlar Semineri	İlköğretim okullarında görevli Sınıf, Fen ve Teknoloji, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Türkçe öğretmenleri	Çayeli HEE RİZE	12.06.2006 16.06.2006
3	Doğa ve Erozyon Eğitimi Semineri	Erozyon ve Çevre Eğitimi Seminerine katılan Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Biyoloji, Coğrafya ve Sınıf öğretmenleri	Abant İzzet Baysal Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Uygulama Yeri: Tema Doğa ve Erozyon Eğitim Kampı BOLU	16.07.2006 21.07.2006
4	Çocuk Hakları Eğitimi Semineri	Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Esenköy HEE YALOVA	04.09.2006 08.09.2006
5	Erozyon ve Çevre Eğitimi Semineri	Tokat il merkezinde görevli Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Biyoloji, Coğrafya ve Sınıf öğretmenleri	Öğretmenevi TOKAT	05.09.2006 08.09.2006
6	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Semineri	İlköğretim okullarında görevli Tarih öğretmenleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü AKSARAY	09.10.2006 11.10.2007
7	T.C. İnkılâp Tarihi Atatürkçülük Eğitimi Kursu	İlköğretim okullarında görevli T.C. İnkılâp Tarihi Atatürkçülük dersi öğretmenleri	Çayeli Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü RİZE	23.11.2006 25.11.2006
8	Sanat Etkinlikleri Kursu	İlköğretim okullarında görevli T.C. İnkılâp Tarihi Atatürkçülük dersi öğretmenleri	Çayeli Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü RİZE	23.11.2006 25.11.2006

Kaynak: www.hedb.meb.gov.tr, 12.12.2008

Tablo 4.30: 2007 Yılında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Sıra No	Eğitim Faaliyetinin Adı	Katılacak Olanlar	Yeri	Tarihi
1	Doğa ve Erozyon Eğitimi Semineri	Erozyon ve Çevre Eğitimi Seminerine katılmayan Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Biyoloji, Coğrafya ve Sınıf öğretmenleri	Abant İzzet Baysal Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Uygulama Yeri: Tema Doğa ve Erozyon Eğitim Kampı BOLU	09.07.2007 13.07.2007
2	Pilot Uygulaması Değerlendirme Semineri (7. sınıf)	Pilot okullarda görevli Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü ERZURUM	18.06.2007 22.06.2007
3	Medya Okuryazarlığı Eğitici Eğitimi Semineri	İlköğretim Okullarında görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Sıhhiye Sürmeli Otel ANKARA	26.06.2007 28.06.2007

Kaynak: www.hedb.meb.gov.tr, 12.12.2008

Tablo 4.31: 2008 Yılında Düzenlenen Hizmetiçi Eğitim Faaliyetleri

Sıra No	Eğitim Faaliyetinin Adı	Katılacak Olanlar	Yeri	Tarihi
1	İnsancıl Hukuk Öğreniyorum Projesi Formatörlük Kursu İPTAL	İlköğretim okullarında görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri (7-10 yıl hizmeti olanlar)	Esenköy Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Çınarcık YALOVA	10/03/2008 28/03/2008
2	Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Derslerinin Öğretim Programlarını Tanıtma Semineri İPTAL	İlköğretim okullarında görevli, Sınıf yada Sosyal Bilgiler branşında Doktora ve Yüksek Lisans eğitimi almış öğretmenler ile il eğitim bölgesi zümre başkanları	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez VAN	31/03/2008 04/04/2008
3	Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Derslerinin Öğretim Programlarını Tanıtma Semineri İPTAL	Sınıf ve Sosyal Bilgiler alanından mezun Doktora ve Yüksek Lisans üstü eğitimi almış, yoksa hizmeti en fazla 25 yıl olan İlköğretim müfettişleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez VAN	07/04/2008 11/04/2008
4	İnsancıl Hukuk Öğreniyorum Projesi Formatörlük Kursu İPTAL	İlköğretim okullarında görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri (7-10 yıl hizmeti olanlar)	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez ERZURUM	16/06/2008 04/07/2008
5	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programını Tanıtma Semineri İPTAL	İlköğretim okullarında görevli Sosyal Bilgiler branşında Doktora ve Yüksek Lisans eğitimi almış öğretmenler ile il eğitim bölgesi zümre başkanları	Çayeli Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Çayeli RİZE	14/04/2008 18/04/2008
6	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programını Tanıtma Semineri İPTAL	Sınıf ve Sosyal Bilgiler alanından mezun Doktora ve Yüksek Lisans eğitimi almış, yoksa hizmeti en fazla 25 yıl olan İlköğretim müfettişleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez MERSİN	28/04/2008 02/05/2008
7	Eğitim Ortamı Olarak Müze Semineri İPTAL	Sosyal Bilgiler öğretmenleri	Çayeli Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Çayeli RİZE	05/05/2008 09/05/2008
8	İnsancıl Hukuk Öğreniyorum Projesi Formatörlük Kursu İPTAL	İlköğretim okullarında görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleri (7-10 yıl hizmeti olanlar)	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez VAN	12/05/2008 30/05/2008
9	Halk Kültürü Dersi Tanıtma Semineri	133 sayılı TTK.Kararına göre halk kültürü dersini okutacak öğretmenler (Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Tarih ve sınıf öğretmenleri)	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez VAN	09/06/2008 13/06/2008
10	Demokratik Yurttaşlık Eğitimi Formatörlük Kursu İPTAL	İlköğretim okullarında görevli Sınıf ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri (7-10 yıl hizmeti olmak, demokratik yurttaşlık eğitimi projesi kapsamında herhangi bir kursa katılmamış olmak)	Çayeli Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Çayeli RİZE	23/06/2008 04/07/2008

11	Doğa ve Erozyon Eğitimi Semineri	Erozyon ve Çevre Eğitimi Seminerine katılmayan Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Biyoloji, Coğrafya ve Sınıf öğretmenleri	Abant İzzet Baysal Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi <u>Uygulama Yeri:</u> Aladağ Tema Doğa ve Erozyon Eğitimi Çadır Kampı/Merkez BOLU	13/07/2008 18/07/2008
12	Demokratik Yurttaşlık Eğitimi Formatörlük Kursu KATILIMCI DEĞİŞİKLİĞİ	Ortaöğretim okullarında görevli felsefe grubu, Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmenleri (7-10 yıl hizmeti olmak, demokratik yurttaşlık eğitimi projesi kapsamında herhangi bir kursa katılmamış olmak)	Fethiye Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi/Fethiye MUĞLA	21/07/2008 01/08/2008
13	Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Derslerinin Öğretim Programlarını Tanıtma Kursu	İlköğretim okullarında görevli, Sınıf ya da Sosyal Bilgiler branşında Doktora ve Yüksek Lisans eğitimi almış öğretmenler ile il eğitim bölgesi zümre başkanları	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez VAN	31/03/2008 04/04/2008
14	Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Derslerinin Öğretim Programlarını Tanıtma Kursu	Sınıf ve Sosyal Bilgiler alanından mezun Doktora ve Yüksek Lisans üstü eğitimi almış, yoksa hizmeti en fazla 25 yıl olan İlköğretim müfettişleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez VAN	07/04/2008 11/04/2008
15	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programını Tanıtma Kursu	İlköğretim okullarında görevli Sosyal Bilgiler branşında Doktora ve Yüksek Lisans eğitimi almış öğretmenler ile il eğitim bölgesi zümre başkanları	Çayeli Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Çayeli RİZE	14/04/2008 18/04/2008
16	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programını Tanıtma Kursu	Sınıf ve Sosyal Bilgiler alanından mezun Doktora ve Yüksek Lisans eğitimi almış, yoksa hizmeti en fazla 25 yıl olan İlköğretim müfettişleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez MERSİN	28/04/2008 02/05/2008
17	Yeşil Kutu Çevre Eğitimi Semineri	Malatya il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 4.-8. sınıfların Türkçe, Matematik, Sınıf, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Beden Eğitimi, Rehberlik/Sosyal Etkinlikler, Düşünme Eğitimi, Halk Kültürü, Tarım dersi öğretmenleri, müdür yardımcısı ve okul müdürleri	Milli Eğitim Müdürlüğü/Merkez MALATYA	28/04/2008 01/05/2008

18	Yeşil Kutu Çevre Eğitimi Semineri	Elazığ il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 4.-8. sınıfların Türkçe, Matematik, Sınıf, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Beden Eğitimi, Rehberlik/Sosyal Etkinlikler, Düşünme Eğitimi, Halk Kültürü, Tarım dersi öğretmenleri, müdür yardımcısı ve okul müdürleri	Milli Eğitim Müdürlüğü/Merkez ELAZIĞ	05/05/2008 08/05/2008
19	Yeşil Kutu Çevre Eğitimi Semineri	Muş il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 4.-8. sınıfların Türkçe, Matematik, Sınıf, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Beden Eğitimi, Rehberlik/Sosyal Etkinlikler, Düşünme Eğitimi, Halk Kültürü, Tarım dersi öğretmenleri, müdür yardımcısı ve okul müdürleri	Milli Eğitim Müdürlüğü/Merkez MUŞ	12/05/2008 15/05/2008
20	Yeşil Kutu Çevre Eğitimi Semineri	Van il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 4.-8. sınıfların Türkçe, Matematik, Sınıf, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Beden Eğitimi, Rehberlik/Sosyal Etkinlikler, Düşünme Eğitimi, Halk Kültürü, Tarım dersi öğretmenleri, müdür yardımcısı ve okul müdürleri	Milli Eğitim Müdürlüğü/Merkez VAN	20/05/2008 23/05/2008
21	Yeşil Kutu Çevre Eğitimi Semineri	Erzurum il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 4.-8. sınıfların Türkçe, Matematik, Sınıf, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Beden Eğitimi, Rehberlik/Sosyal Etkinlikler, Düşünme Eğitimi, Halk Kültürü, Tarım dersi öğretmenleri, müdür yardımcısı ve okul müdürleri	Milli Eğitim Müdürlüğü/Merkez ERZURUM	01/09/2008 04/09/2008
22	Yeşil Kutu Çevre Eğitimi Semineri	Çanakkale il merkezindeki ilköğretim okullarında görevli 4.-8. sınıfların Türkçe, Matematik, Sınıf, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Teknoloji ve Tasarım, Beden Eğitimi, Rehberlik/Sosyal Etkinlikler, Düşünme Eğitimi, Halk Kültürü, Tarım dersi öğretmenleri, müdür yardımcısı ve okul müdürleri	Milli Eğitim Müdürlüğü/Merkez ÇANAKKALE	08/09/2008 11/09/2008

23	1915 Olaylarını Değerlendirme Formatörlük Kursu	Sosyal bilgiler ve Tarih öğretmenleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez ERZURUM	16/06/2008 20/06/2008
24	1915 Olaylarını Değerlendirme Formatörlük Kursu	Sosyal bilgiler ve Tarih öğretmenleri	Hizmetiçi Eğitim Enstitüsü/Merkez VAN	30/06/2008 04/07/2008

Kaynak: www.hedb.meb.gov.tr, 12.12.2008

Yukarıda Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine yönelik olarak düzenlenen hizmetiçi eğitimlere bakıldığında;

- 2002 yılında 2 tane,
- 2003 yılında 2 tane,
- 2004 yılında 2 tane,
- 2005 yılında 10 tane,
- 2006 yılında 8 tane,
- 2007 yılında 3 tane ve
- 2008 yılında 24 tane hizmetiçi eğitim düzenlendiği görülmektedir.

Ancak 2008 yılında düzenlenen 24 hizmetiçi eğitimin 9 tanesinin iptal edildiği göz önünde bulundurulduğunda 2008 yılına ait HİE sayısının 15 olduğu görülecektir. Söz konusu hizmetiçi eğitimlerin içeriklerine örnek olması açısından aşağıda iki tane hizmetiçi eğitimin programlarına yer verilmiştir.

Örnek 1: Erozyon ve Çevre Eğitimi Semineri

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı

HİZMETİÇİ EĞİTİM ETKİNLİK PROGRAMI

1. ETKİNLİĞİN ADI

Erozyon ve Çevre Eğitimi Semineri

2. ETKİNLİĞİN AMAÇLARI

- Erozyon ve çevre ile ilgili temel kavramları açıklayabilme
- Erozyonu oluşturan nedenleri açıklayabilme
- Erozyonun önlenmesi için alınması gereken tedbirleri sıralayabilme
- Çevrenin birey ve toplum açısından önemini kavrayabilme
- Çevre kirliliğini oluşturan nedenleri açıklayabilme
- Çevre kirliliği alanlarını sınıflandırabilme
- İklim değişikliğinin sebeplerini açıklayabilme
- TEMA vakfının amacını ve işlevini öğrenebilme
- Doğa ve çevre sorunlarına karşı duyarlı olabilme
- Çevre sorunları ile ilgili öğretmenin görev ve sorumluluklarını açıklayabilme

3. ETKİNLİĞİN SÜRESİ

4 Gün/ 24 saat

4. ETKİNLİĞİN HEDEF KİTLESİ

Okul müdürü, müdür yardımcısı, rehber ve branş öğretmenleri,

5. ETKİNLİĞİN UYGULANMASI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

- Bu programın TEMA VAKFI ile işbirliği yapılarak uygulanacaktır.
- Programın 4 iş günü olarak uygulanacaktır.
- Seminer illere yönelik mahalli olarak uygulanacaktır.

- Eğitim görevlileri TEMA VAKFI tarafından belirlenecektir.

6. ETKİNLİĞİN İÇERİĞİ

Konular	Süre
Çevre ve Doğal Varlıklar Üzerindeki Baskı	1
Mera Ekolojisi ve Erozyon	3
Erozyon ve Çevreye Verdiği Zararlar	1
Aral Gölü Belgeseli ve Alınan Dersler	1
Organik Tarım	2
Küresel İklim Değişikliği ve Küresel Isınma	1
Doğal Varlıkların Tahribi ve Biyolojik Çeşitlilik	1
Doğal Varlıkları Koruma Projesi	2
Tema Vakfı ve Faaliyetleri	1
Ekosistem	3
Erozyonla Maruz Kalınan Tehlike	2
Erozyonla Mücadelede Bir Model	2
Fidan Dikimi ve Meşe Tohumu Ekiminin Pratik Esasları	2
Eğitim Materyali Tanıtımı	2
TOPLAM	24 saat

7. ÖĞRETİM YÖNTEM, TEKNİK VE STRATEJİLERİ

- Eğitim programı eğitici ve katılımcının karşılıklı etkileşimine dayalı anlatım, soru-cevap ve örnek uygulama vb yöntem ve teknikler kullanılacaktır.
- Programda bilgisayar, projeksiyon makinesi vb. eğitim araçları kullanılacak ve görsel materyal ile desteklenecektir.

8. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Seminerin amacına ulaşıp ulaşmadığını ve uygulamada karşılaşılan sorunlar soru cevap ve tartışma yöntemiyle değerlendirilecektir. Katılımcılara Seminer Belgesi verilecektir (www.hedb.meb.gov.tr).

Örnek 2: 1915 Olaylarını Değerlendirme Formatörlük Kursu

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı

HİZMET İÇİ EĞİTİM ETKİNLİK PROGRAMI

1. ETKİNLİĞİN ADI:

1915 Olaylarını Değerlendirme Formatörlük Kursu

2. ETKİNLİĞİN AMAÇLARI:

- Asılsız soykırım iddialarının kaynaklarını bilir.
- Türk tarihinde azınlıkların dağılımını ve haklarını açıklar.
- Azınlıklar açısından arşivlerin önemini kavrar ve arşivlerden yararlanır.
- Azınlık örgütlerinin faaliyetlerini ve isyan hareketlerini tanır.
- Selçuklu ve Osmanlı döneminde Ermeni sorununu yorumlar.
- Türkiye'nin Ermeni ve Ermenistan politikasını bilir.
- Ermeni sorununun doğuşunu ve gelişim aşamalarını açıklar.
- Tehcir Kanununu ve uygulama sonuçlarını bilir.
- Ermenilerin Türklere ve Müslümanlara yaptığı mezalimi bilir.
- Diğer devletlerin Ermeni politikasını yorumlar
- Uluslar arası düzeyde Ermenileri destekleyen örgütleri ve devletleri tanır
- Ermeni sorunlarına ve iddialarına karşı duyarlı olur.
- Tarihi gerçekleri bilir asılsız iddiaları çürütür Türklerin ve Müslümanlarının haklarını savunur.
- Soykırım iddiaları ile ilgili asılsız iddialarla gerçek olayları birbirinden ayırır.
- Günümüzdeki Ermeni terörünün kaynaklarını bilir ve doğru olarak yorumlar

3. ETKİNLİĞİN SÜRESİ:

5 Gün /30 saat

4. ETKİNLİĞİN HEDEF KİTLESİ:

İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görevli Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmenleri

5. ETKİNLİĞİN UYGULANMASI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR:

- Bu eğitimin düzenlenmesi ASİMKK kararıyla Asılsız Soykırım İddialarıyla Mücadele Kapsamında Bakanlığımıza verilen görevler arasında yer almaktadır.
- Etkinliğin amacı bu konuda formatör yetiştirerek, bu formatörlerin kendi görev yaptığı illerdeki diğer Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmenlerinin eğitimini sağlamak.
- Etkinliğe katılacak kişilerin seçimi belirli kriterler kapsamında valiliklerce yapılmıştır.
- Etkinlik, Türk Tarih Kurumu, devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Üniversiteler ve bakanlığımız birimleri ile işbirliği yapılarak düzenlenecektir.
- Eğitim görevlilerinin seçiminde bu alanda uzman deneyimli ve konuya duyarlı akademisyenlere öncelik verilecektir.
- Eğitim görevlilerince hazırlanan ders notları eğitim sürecinde kursiyerlere dağıtılacaktır.
- Konunun önemi ve içeriği dikkate alınarak çevre incelemelerine ve görüşmelere yer verilecek gerektiğinde birincil kaynaklardan yararlanılacaktır.

6. ETKİNLİĞİN İÇERİĞİ:

Konular	Süre
Osmanlı Ermenilerinin Genel Durumu ve Nüfusu	2
Tehcir Giderleri	1
Türkiye'nin Ermenistan ve Ermeni Politikaları	2
Tehcir Kanunu ve Uygulaması	2
Geri Dönüş Kanunu ve Sonuçları	1
Ermeni Sorununun Doğuşu	2
Tehcir Esnasında Konsolos ve Misyoner Faaliyetleri	1
ABD'nin Ermeni Politikaları	2
Ermeni Terörü	2
Ermeni iddialarının Kaynakları	2
Arşivlerin Ermeni Sorunu Açısından Önemi	1
Tehcir Yargılamaları (1915-1922)	1
Ermeni Komitelerinin Durumları ve Kapatılmaları	1
İttihat ve Terakki'nin Ermeni Politikası	1
Ermeni Tehcirinde Kadın ve Çocuklar Sorunu	1
Ermenilerin Müslümanlara Yaptığı Mezalim	2
Geri Dönen Ermeniler (Lozan'a kadar)	1
Ermenilerin Kökeni	1
Selçuklu ve Osmanlı Toplumunda Ermeniler	2
Ermeni Örgütleri ve isyan Hareketleri	2
TOPLAM	30

7. ÖĞRETİM YÖNTEM, TEKNİK VE STRATEJİLERİ:

Programın uygulanmasında; anlatım, soru-cevap, gösteri, yaparak yaşayarak öğrenme gibi metot ve teknikler uygulanacaktır. Ayrıca çevredeki tarihi yerler incelenecek, gerekli canlı kaynaklardan bilgi toplanacak, yazılı kaynaklar yerinde incelenecektir.

Programda tepegöz, projeksiyon makinesi vb. eğitim araçları kullanılacak ve görsel materyal ile desteklenecektir. Mümkün olması halinde tarihi olaylarla ilgili veya günümüzdeki ermeni kökenli terör olaylarıyla ilgili belgesel izlenecektir.

8. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Etkinliğin amacına ulaşip ulaşmadığı karşılıklı görüşme, gözlem ve anket vb. veri toplama yöntemleriyle değerlendirilecektir. Kursiyerlerin başarısını değerlendirmek amacıyla çoktan seçmeli test uygulanacaktır. İçeriğin ağırlığına eğitim görevlilerince soru hazırlanacaktır. Sınavdan 45/100 puan alan kursiyer başarılı olacaktır. Başarılı olanlara başarı belgesi verilecektir. Başarısız olan kursiyerlere ise kursa katıldığını ancak başarısız olduğunu belirten yazı verilecektir (www.hedb.meb.gov.tr).

Tüm bu bilgiler ışığında Hayat Boyu Öğrenmenin önem kazandığı günümüzde öğretmenlerin gelişimlerine yönelik çalışmalar giderek daha fazla önem kazanmalıdır. Öğretmenlerin günün şartlarına uygun olarak kendilerini sürekli yenilemeleri için lisansüstü düzeyde eğitim-öğretim olanakları geliştirilmeli ve hizmetiçi eğitimlerle de değişik alanlara yönelik olarak yeni bilgi ve deneyimler kazanmalarına önem verilmelidir.

SONUÇLAR

Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin tek başına okutulması konusunda istikrarlı bir yol izlenmemiştir. 1970’li yıllarda Sosyal Bilgiler dersinin tek başına okutulduğu görülürken, daha sonraki yıllarda ise Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmuştur. Nitekim, 1927, 1930 ve 1951 yıllarına ait ders çizelgeleri incelendiğinde, Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersinin uzun yıllar üç ders olarak ayrı ayrı okutulduğu görülmektedir. Bu durum, Sosyal Bilgiler dersinin daha çok Tarih-Coğrafya ekseninde düşünüldüğünü göstermektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin daha çok Tarih ve Coğrafya ağırlıklı bir ders olarak gören bu anlayış, alana ilişkin öğretmen atamalarında ve alana yönelik öğretmen yetiştirme sisteminde de etkili olmuştur. Nitekim Eğitim Enstitülerinde Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştirmek amacıyla Tarih-Coğrafya bölümleri açılmıştır. Yine, bu anlayışın bir sonucu olarak, okullarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulmadığı yıllarda, bu ders yerine Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin okutulması tercih edilmiş ve bu da Türkiye’de uzun yıllar boyunca diğer sosyal bilimlerin geri planda kalmasına sebep olmuştur. Ancak, 1974-1975 öğretim yılından itibaren ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulması kararlaştırılmışsa da 1980’lerde bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin okutulması kararlaştırılmıştır.

Türkiye’de tam anlamıyla Sosyal Bilgiler dersinin müfredat programlarına girmesi Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitime geçilmesiyle mümkün olmuştur. 1997-1998 öğretim yılından itibaren Sosyal Bilgiler dersi ilköğretimde 6 ve 7. sınıfların müfredatına girmiştir. Bu gelişme ile birlikte bu derse yönelik program çalışmaları da hızlanmıştır.

Türkiye’de alan öğretmenlerinin yetiştirilmesinde uzun yıllar boyunca Eğitim Enstitüleri görev yapmıştır. İlk olarak Konya’da açılan ve bir yıl sonra Ankara’ya taşınarak Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adını alan bu okulun amacı Türkçe Öğretmeni yetiştirmektir. Ancak, daha sonra sayıları artan ve ülke genelinde açılmaya başlayan bu okullarda, Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştirmek amacıyla da ilk olarak Tarih-Coğrafya, daha sonra ise Sosyal Bilgiler Bölümü açılmıştır.

Eğitim Enstitülerinin ardından, öğretmen yetiştirme görevini Eğitim Fakültelerinin bünyesinde açılan programlar üstlenmişlerdir. 1982 yılı itibariyle öğretmen yetiştirme

görevinin üniversitelere devredilmesiyle birlikte, öğretmen yetiştiren programlara yönelik olarak çalışmalar hız kazanmıştır. Öğretmenlerin yetiştirilmesinde geliştirilen bu programlar Alan Bilgisi, Genel Kültür ve Meslek Bilgisi alanlarını içine alacak şekilde düzenlenmiştir.

1997 yılındaki düzenlemelerde ise öğretmen yetiştiren programlara yan alan öğretmenliği konulmuş, böylece bir öğretmen, iki alanın öğretmenliğini yapabilecek şekilde yetiştirilmek istenmiştir. Ancak, 2006-2007 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerle bu uygulamaya son verilmiştir. Böylece yan alan öğretmenliği için programda yer alan dersler çıkarılarak, Genel Kültür ve Alan Bilgisine yönelik dersler eklenmiştir. Böylece, öğretmenlerin kendi alanlarında daha iyi yetişmeleri sağlanmak istenmiştir. Nitekim bu doğrultuda yapılan düzenlemelerle Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programına 1997 yılında eklenen yan alan olan Türkçe Öğretmenliği uygulamasına da 2006 yılında son verilmiştir. Programda yan alana yönelik dersler çıkarılmış ve yerine Alan Bilgisine ilişkin dersler ve Genel Kültür dersleri eklenmiştir. Bu doğrultuda diğer alanlarda da yapılan düzenlemelerle öğretmen adaylarının kendi alanlarında uzmanlaşmalarını sağlamak hedeflenmiştir.

Son yıllarda AB ve Türkiye arasında yaşanan gelişmeler her alanda olduğu gibi eğitim alanında da kendisini göstermektedir. AB'e üye ya da aday statüsünde olan ülkeler arasında iletişimin ve etkileşimin artırılması ve bu doğrultuda toplumların kaynaşmasını sağlamak amacıyla çeşitli eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Bu doğrultuda öğretmen eğitimi konusunda etkileşimlerin olması da kaçınılmazdır. AB'e üye ülkelerde öğretmen eğitimi konusunda üniversite düzeyine giderek daha fazla önem verildiği görülmekle birlikte bu noktada Türkiye'nin AB'e yakın olduğu görülmektedir.

Bugün, Türkiye'deki bazı üniversitelerde, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı lisans düzeyinin yanı sıra lisansüstü düzeyde de okutulmaktadır. Böylece, bir yandan alana yönelik öğretmen yetiştirilmesi sağlanırken, bir yandan da lisansüstü eğitimle, öğretmenlerin lisans eğitimlerinin ardından kendilerini geliştirmelerine olanak sağlanmakta ve alana yönelik akademik çalışmaların yapılmasına zemin hazırlayarak ülkemizde bu alanın gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Nitekim Türkiye'de 45 tane Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı, 17 tane Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı ve 3 tane de Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programı bulunmaktadır.

Ancak Türkiye’de tüm öğretmen yetiştiren programlarda olduğu gibi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında öğretmen adaylarını ilgilendiren en önemli konu KPSS’yi kazanmak ve kadrolu olarak atanmaktır. Kadrolu olarak atanamayan öğretmen adayları, özel okullarda dersanelerde istihdam edilirken, devlet okullarında vekil, ücretli ya da sözleşmeli öğretmen olarak da çalışabilmektedirler. Bu seçeneklerin yanı sıra iş bulamayan öğretmen adayları polis olarak da kamuda çalışmaktadır. Atanacak öğretmenlerin seçiminde uygulanan sınav sistemi, öğretmenlerin iş kaygısı nedeniyle kendilerini geliştirmeyi bir kenara bırakarak söz konusu sınavlara hazırlanma kaygısı ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır.

Teknolojinin ve bilimin hızla gelişmesinin bir sonucu olarak tüm alanlarda olduğu gibi öğretmenlerin de kendilerini sürekli olarak geliştirmeleri gerekmektedir. Bunun bir sonucu olarak özellikle kamuda çalışan öğretmenler için hizmetiçi eğitimler önem kazanmaktadır. Ancak, bu durumda da öğretmenlerin görevlerini aksatmadan kurslara ya da seminerlere katılmaları konusunda öğretmenlerin de görüşleri alınarak ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılması ve özellikle bu konuda özendirici önlemlerin alınması gerekmektedir.

ÖNERİLER

Türkiye’de Sosyal Bilgiler kavramı eğitim literatürüne geç girmiş bir kavramdır. Bugün bile Sosyal Bilgiler denildiğinde akıllara daha çok Tarih ve Coğrafya dersleri gelmektedir. Her şeyden önce Sosyal Bilgiler alanı, bu izlenimden kendini kurtarmalı ve ders içeriğinin hazırlanmasında sadece bu iki alana önem verilerek diğer sosyal bilim dalları göz ardı edilmemelidir.

Günümüz dünyasında göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir olgu olan “küreselleşme” Sosyal Bilgiler dersinin önem kazanmasına katkıda bulunmaktadır. İnsanların, zaman ve mekan sınırı olmaksızın etkileşime açık olması, küreselleşme olgusunu beraberinde getirmiştir. Bu konuda iletişim, ulaşım ve bilgi-işlem alanında meydana gelen gelişmeler önemli bir rol oynamaktadır. Küreselleşme ile birlikte dünyada yaşayan insanların sınır tanımayan etkileşimi beraberinde, yeni oluşan bu sosyal çevreden doğan sorunları da getirmiştir. Küreselleşme ile birlikte günümüzün milli devletlerinin geleceği bile bazı çevreler tarafından şüphe ile karşılanırken, oluşan yeni küresel toplumun yeni kuralları, değerleri ve davranış şekillerini yaratması kaçınılmazdır. Böyle bir ortamda Sosyal Bilgiler, bireylere “kendi toplumlarının bir üyesi oldukları” yönünde bilinç kazandırmakla birlikte, küresel topluma uyum sağlamada ve böyle bir ortamda karşılaşılabilecekleri sorunların çözümünde onlara yol gösterecek deneyimleri de kazandırmalıdır. Herşeyden önce, bireylere iyi birer vatandaş olma duyarlılığının kazandırılması gerekmektedir. İyi vatandaş olmanın gerekliliğine inanmış bireyler yaptıklarıyla hem küresel toplumda kendilerine iyi bir yer edinecekler hem de ülkelerini iyi bir şekilde temsil edeceklerdir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin hedef-davranışları belirlenmesinden içeriğin düzenlenmesine kadar her alanda küreselleşme olgusu göz önünde bulundurulmalı, bireylere güncel bilgi ve becerilerin kazandırılmasına önem verilmelidir.

Küreselleşme gerçeği öğretmen yetiştiren programların düzenlenmesinde de göz önünde bulundurulmalıdır. Öğretmenler, kendisini sürekli olarak geliştirmeyi bir yaşam biçimi olarak benimsemeli, gelişmelere ve yeniliklere açık olmayı amaç edinmelidir. Sosyal Bilgiler Öğretmeni yetiştiren programlar sosyal bilimlerin alanına giren bilim dalarından mümkün olduğunca daha fazla yararlanmalı ve programlar bu alanda yaşanan gelişmeler ışığında sürekli olarak geliştirilmeli, esnek olmalı ve sadece kuramsal bilgiyi kazandırmayı

değil meslek bilgisini ve deneyimini kazandırmayı da amaç edinmelidir. Benzer şekilde, öğrenciye kuramsal bilgiyi değil; ayrıca, değerler eğitimini de vermeyi kapsamalıdır.

Türkiye’de istihdam sorunu hayatın her alanında görev yapan meslek mensuplarının yanında öğretmenler için de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde öğretmenler, devlet okullarında ve özel dersanelerde istihdam edilmektedirler. Devlet okullarında görev yapabilmek için Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS)’na girmek zorunludur. Tüm branşlarda olduğu gibi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programının mezunları ve öğrencileri için KPSS önemli bir kaygı unsurunu oluşturmaktadır. Her sene yükselen taban puanları ve yıllara göre biriken mezun sayısına karşılık az sayıda yapılan atamalar öğretmen adaylarını ve mezun öğretmenleri endişelendirmektedir. Nitekim 15 Eylül 2000 tarihinde ataması yapılan öğretmen sayısı 1000 iken, 2007/1 Atama Dönemi’nde atanan öğretmen sayısının 425 olduğu göz önünde bulundurulduğunda durumun ciddiyeti ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde MEB’nin 2002 verilerine bakıldığında, 2002-2005 yılları arasında tahmini öğretmen ihtiyacının 636,978 olarak belirlendiği görülmektedir. Buna karşılık, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında ilk atama yoluyla atanan toplam öğretmen sayısının ise toplamda 53,418 olduğu göz önüne alındığında aradaki fark, Türkiye’de öğretmen atamalarında belli bir planlamanın olmadığı konusunda izlenim edinmemize neden olmaktadır. Yeni nesilleri yetiştirecek olan öğretmenlerin geleceğe yönelik bakışın açılarını olumsuz etkileyen bu durum, üzerinde durulması gereken önemli bir sorundur. Bu nedenle Eğitim Fakülteleri ve MEB arasındaki işbirliği arttırılmalı ve geleceğe yönelik planlamalar yapılmalıdır. Aksi takdirde vekil veya ücretli öğretmenlik gibi geçici çözüm yollarının öğretmenlik gibi saygın bir mesleğin mevsimlik iş olarak görülmesine neden olması kaçınılmazdır. Bu noktada öğretmenlerin kadrolu, vekil, sözleşmeli ve ücretli olarak çalışmalarının öğretmenlik mesleğine yönelik bakış açılarını ne yönde etkilediğini ortaya koymayı amaçlayan ve bu etkiyi kadro durumuna göre karşılaştırmalı bir şekilde inceleyen bir araştırma bu gerçeği ortaya koymak açısından yararlı olabilir.

Eğitim Fakültesi dışında diğer üniversite mezunları da gerektiğinde alanları dışında işlerde çalışmaktadırlar. Dört yıllık üniversite mezunlarına 2005 yılından itibaren polis olabilme konusunda verilen fırsat neticesinde iş kaygısı taşıyan bazı öğretmen adayları polis olmayı tercih edebilmektedirler. Bu durum işsiz kalma endişesinin bir sonucu olarak

karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu da eğitimde planlamanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Sosyal Bilgiler alanında akademik çalışmaların yapılması için Yüksek Lisans ve Doktora programlarının sayısının artırılması gerekmektedir. Bu durum hem makale hem de tez yazımı açısından yeni ürünlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunacak ve neticede alanın gelişmesine hizmet edecektir. Bu durumda Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında lisansüstü düzeyde programların açılmasının yanında, bu alanda öğretim elemanlarının yetiştirilmesine önem verilmelidir. Ancak bu noktada programlara girişte yaşanan en büyük engellerden birisinin yabancı dil konusunda adaylardan istenen yeterlilik koşulunun yerine getirilmesi olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Temel eğitimleri boyunca yeterli seviyede yabancı dil bilgisi verilmemiş kişilerden belli bir yabancı dil seviyesinde yeterliliklerini belgelendirmelerini beklemenin ne denli doğru olduğu tartışılmalıdır. Bu noktada Türkiye’de lisansüstü programlara girişte ve akademik kariyer yapma konusunda adayların yabancı dil düzeyi konusunda yaşadıkları sorunlar ve bunun bireylerin akademik gelişmelerine etkileri ayrı bir çalışma konusu yapılabilir.

Türkiye’nin öncelikli hedeflerinden olan AB’ye giriş sürecinde eğitim alanında düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Milli çıkarlar saklı kalmak şartı ile AB ve Türkiye arasında uyumun ve birlikteliğin artırılması yolunda gerek eğitim ve gerekse öğretmenlerin eğitimi son derece önemli bir işleve sahiptir. Öğretmenlerin sürekli olarak kendilerini yenileyen, dış dünyaya ve yeniliklere açık bireyler olmaları kendilerinden beklenmekle birlikte, öğretmenlere verilecek olan eğitimin bu doğrultuda sürekli olarak güncellenmesi ve öğretmenlerin kendilerini yenilemelerine yönelik olanaklar genişletilmelidir. Bu noktada düzenlenen hizmetiçi eğitimlerle öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerine yönelik çalışmalara giderek artan bir şekilde önem verilmelidir. Ancak, Türkiye’de kadrolu öğretmenler dışında sözleşmeli, vekil ya da ücretli olarak görev yapan öğretmenlerin MEB’nin düzenlediği hizmetiçi eğitimlerden yararlanma olanağı bulunmamaktadır. Dolayısı ile bu durumda yaşanan ikilemin giderilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, K.Ü. (2003) *Etkili Öğrenme ve Öğretme*, Eğitim Dünyası Yayınları: İzmir

Açıkgöz, K.Ü. (2003) *Aktif Öğrenme*, 4.b., Eğitim Dünyası Yayınları: İzmir

Ana Britannica, c. 8, Ana Yay. : İstanbul

Akbulut, U. (2003) *Tanzimattan Cumhuriyete Eğitim*, Türkiye Bilimler Akademisi Forumu, TÜBİTAK Matbaası: Ankara

Aksarı, M. (1997) “Yabancı Ülkelerde Öğretmen Yetiştirme Sistemi”, *Eğitim ve Yaşam*, Bahar 97, ss.49-56

Akyüz, Y. (1978) *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)*, Doğan Basımevi: Ankara

Akyüz, Y. (1993) *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993’e) (4.baskı)*, Kültür Koleji Yay. : İstanbul

Akyüz, N. (2005) *Türk Eğitim Tarihi (MÖ 1000-MS 2004)*, 9.b., Pegem Yayınıncılık: Ankara

Altın, H. (2008) “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s.1, ss. 271-283

Altunya, N. (2002) “Köy Enstitüleri”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, yıl: 3, s: 26, ss.1-4, Ankara

Altunya, N. (2006), *Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1926-1980)*, Gazi Eğitim Enstitüsü: Ankara

Argüden, Y. (2008) “Küresel Eğitim Seferberliği”, *Önce Kalite Dergisi*, Ekim 2008, ss. 24-27

Atalay, İ. (2001) *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, 2.b., Meta Basımevi: İzmir

Avrupa Komisyonu (2007) *Avrupa’da Eğitime İlişkin Temel Veriler 2005*, Ankara

Ayan, H. (2005) “Ondördüncü Yüzyılda Yazılan Bir Mesnevîde Eğitim ve Öğretim”, *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, (26-28 Mayıs 2005- Van) Yüzüncü Yıl Üniversitesi, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Van Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü, Bildiriler Kitabı, ss. 416-420

Baskan, G. A., Aydın, A. ve Madden, T. (2006) “Türkiye’deki Öğretmen Yetiştirme Sistemine Karşılaştırmalı Bir Bakış”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 15, s. 1, ss. 35-42

Baskan, G. A. (2001) “Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Yeniden Yapılanma”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.20, ss. 16-25

Başaran, Z. (2006) *Demokratik Yaşamın Gelişmesinde Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü ve Önemi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı: Erzurum

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Tarafından TBMM’ye Sunulan 60. Hükümet Programı (31 Ağustos 2007), www.basbakanlik.gov.tr

Baykul Y., Sargut, A.S., Erdem, İ., Bülbül, A., Özen, Ş., Küçüküran, G. (2002) *İlköğretim Kurumlarının Kurumsal Değerlendirilmesi Araştırması*, MEB Projeler Koordinasyon Başkanlı Temel Eğitim Projesi (Ln-43355-TU), Başkente Üniversitesi: Ankara

Bayram, F. (1999) *Eğitmenler “Öğrenmeyi Öğretme Ustaları”*, TC Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı Başvuru Kitapları Dizisi/60: Ankara

Bayram, Ö. (2003) *Türkiye’de İlköğretime (6-7-8) Branş Öğretmeni Yetiştirilmesi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği İle Sosyal Bilgiler Dersi Programlarının Gelişimi (1946-1982)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Niğde

Bilir, M. (2003) “Köy Enstitüleri Sürecinde Toplum Kalkınması Süreci”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.10, Muğla

Binbaşıoğlu, C. (2005) *Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Anı Yayıncılık: Ankara

Bircan, İ., Karakütük, K., Senemoğlu, N., Tezcan, M., Yangar, T., Erdem, A.R., Erkıılıç, T.A., Şahin, A.E. (2004) *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Sönmez, V. (edt.), Anı yay: Ankara

Buchberger, F. (1995) “Avrupa Konseyi Ülkelerinde Öğretmen Eğitimi Politikaları ve Modelleri”, *Avrupa Konseyi Ülkelerinde Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Modelleri Toplantısı (21-26 Eylül 1992 İzmir)*, MEB Basımevi: Ankara

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c. 17, Milliyet AŞ, İstanbul

Can, G., Yaşar, Ş. (1998) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Can, G. (edt.), Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1064: Eskişehir

Capel, S., Leask, M., Turner, T. (1995) *Learning to Teach in the Secondary School*, Routledge: London

Commission of the European Communities (2007), *Commission Staff Working Document Turkey 2007 Progress Report*, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: Brussels

Çam, T. (2006) *Küreselleşme ve Eğitim (1980 Sonrası Neoliberal Eğitim Politikalarının Türk Eğitim Sistemine Etkisi)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalı: İzmir

Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu (10-12 Mayıs 2000), *Bildiriler*, Çanakkale

Çelikten, M., yeni, Y. ve Şanal, M. (2005) “Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 2, ss. 207-237

Dağlı, A. (2004) “2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ve Öğretmen Yetiştiren Kurumların Üniversitelere Devredilmesi”, *XIII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Malatya

Devlet Planlama Teşkilatı (2000), *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*: Ankara
Eğitimin Sesi (Ekim-Kasım-Aralık 2008), s.27, Ankara

Erden, M. (Tarih Yok) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yay.: İstanbul

Erdentuğ, N. (1981) *Türkiye’de Çağdaşlaşma Eğitim ve Kültür Münasebetleri*, Kültür Bakanlığı Yay. No: 480, Kültür eserleri Dizisi: 13: Ankara

Ergün, M. (2008) “Öğretmen Yetiştirme Tarihimizde Köy Öğretmeni Yetiştirme Kursları”, *Öğretmen Okullarının 160. Yılı*, Ankara

Esen, Y. (2005) “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Üzerine Yapılmış Bir Araştırma”, *Eğitim, Bilim, Toplum*, c. 3, s. 11, ss.53

Eşme, İ. (2003) “Öğretmen Yetiştirmede 130 Yıllık Bir Sürecin Öyküsü: Yüksek Öğretmen Okulları”, *Milli Eğitim Dergisi*, s.160, Ankara

Eurydice Türkiye Birimi (2008) *Avrupa'da Öğretmenlik Eğitiminde Kalite Güvencesi*, Ankara

Evren, N. (1999) *Osmanlı Eğitim Sisteminden Cumhuriyete*, Genç Ofset: Ankara

Güçlü, N. ve Bayrakçı, M. (2004) “ABD’deki Eğitim Sistemi ve Hiçbir Çocuğun Eğitimsiz Kalmaması Reformu”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 5, s.2, ss. 51-64

Gülcan, M.G., Türkeli, Y., Parabakan, F., Şölen, A., Albayrak, F. (2003) *Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul

Gülcan, M.G. (2005) *AB ve Eğitim Süreci*, Anı Yayıncılık: Ankara

Gümüş, N. (1993) *Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Güngördü, E. (2002) *İlköğretimde Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Nobel Yay: Ankara

Hakan, A., Varış, F., Eripek, S., Can, G., Özer, B., Başaran, A.A., Bayrak, C. ve Gültekin, M (1998) *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler*, Hakan, A. (edt.), Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1016: Eskişehir

İlhan, A.Ç. (yay.haz.) (2003) *Avrupa Birliği ve Eğitim (3 Mart 2003)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 192: Ankara

Kaplan, P., Demirkaya, N. (2008) “Her Yıl Sözleşme Stresi Yaşıyorlar”, *Sabah Gazetesi 17 Eylül 2008*, İstanbul

Kauchak, D. P. ve Eggen, P. D. (2003) *Learning and Teaching Research-Based Methods*, 4. edition: Boston

Kavak, Y., Aydın, A., Altun, S. A. (2007) *Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007)*, Yükseköğretim Kurulu Yayını 2007-5: Ankara

Kavcar, C. (2009) “Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması”, http://physics.comu.edu.tr/etkinlikler/eg_yoo_d/bildiriler/cahit_kavcar.doc

Kaya Y.K. (1981) *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, Erk Basımevi

Kazııcı, Z. (2004) *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, Bilge Yayıncılık: İstanbul

Kızılcılık, S. (2003) *Küreselleşme ve Sosyal Bilimler* (genişletilmiş 2. b.), Anı Yayıncılık: Ankara

Koçak, C., Özdemir, H., Boratav, K., Hilav, S., Katoğlu, M., Ödekan, A. (Tarih Yok) *Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980)*, Milliyet Kitaplığı: İstanbul

Küçükahmet, L., Topses, G., Külahoğlu, Ş. Ö. , Çalık, T. , Öksüzöğlü, A. F. , Korkmaz, A. (2004) *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Nobel Yay : Ankara

Küçüköğlü, A. (2006) “Türk Öğretmen Yetiştirme Sisteminde Eğitim Enstitüleri (Bir Model Olarak Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsü), *Kastamonu Eğitim Dergisi*, c.14, n.2, ss. 377-392, Kastamonu

Okçabol, R. (2005) *Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz*, Ütopya Yayınları: Ankara

Okçabol, R. (2004) “Öğrenci, Öğretmen, Öğretmen Adayı ve Öğretim Elemanı Gözüyle Öğretmen Yetiştirme”, *XII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı (6-9 Temmuz 2004)*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi: Malatya

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, *1982 II. Basamak Sınavı Kılavuzu*

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, *1983 II. Basamak Sınavı Kılavuzu*

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, *1985 II. Basamak Sınavı Kılavuzu*

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, *1998 ÖSYM II. Basamak Sınavı Kılavuzu*

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, *1999 ÖSYM Kontenjan Kılavuzu*

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, *2006 ÖSYM Kontenjan Kılavuzu*

Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, *2007 ÖSYM Kontenjan Kılavuzu*

ÖSYM (2004) *ÖSYS ve YÖS Kontenjanları ile ÖSYMce Yerleştirilenlerin Öğretim Programlarına Göre Dağılımı (2004)*, www.osym.gov.tr

ÖSYM (2009), *2008-2009 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri*, www.osym.gov.tr

ÖSYM (2007) *ÖSYS ve YÖS Kontenjanları ile ÖSYMce Yerleştirilenlerin Öğretim Programlarına Göre Dağılımı* (2007), www.osym.gov.tr

Örs, H. (2007) *İlköğretim Okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Program Yönünden İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı: Aydın

Özkalp, E., Arıcı, H., Bayraktar, R., Aydın, O., Erkal, B., Uzunöz, A. (2006) *Davranış Bilimlerine Giriş*, Özkalp, E. (edt.), Anadolu Üniversitesi Basımevi: Eskişehir

Özpolat, A. (2005), “Öğretmenlik Mesleğindeki Değişmelerin Tarihsel-Toplumsal Bağlamı”, *Milli Eğitim Dergisi*, s. 166,

Öztürk, C. (1996) *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, TTK Basımevi: Ankara

Öztürk, C., Doğanay, A. ve Ata, B. (2006) *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı (Taslak)*, YÖK

Paksoy, A. (1998) “Cumhuriyet Dönemi Eğitimi-1 Nereden Nereye”, *Öğretmen Dünyası*, sayı 226, ss.4-11

Polat, M.M., Kaya, N., Koyuncu, M., Özcan, A. (2007) *Sosyal Bilgiler 7 Öğrenci Çalışma Kitabı*, Devlet Kitapları: İstanbul

Sakaoğlu, N. (2003) *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 33: İstanbul

Saydam, S. (2003) “Köy Enstitülerinin Yüzlerce Öğrencisinin Gözünde ve Gönülünde O Bir Baba İdi”, *Bütün Dünya*, 2003/05, Ankara, ss.20-23

Sönmez, V. (1999) *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, MEB Yayınları Öğretmen Kitapları Dizisi: İstanbul

Sönmezer, M.G., Eryaman, M.Y. (2008) “Kamu ve Özel Eğitim kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin İş Tatmin Düzeylerinin Karşılaştırılması”, *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 4(2), ss.189-212

Şahin, M. (1996) *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri (1923-1960)*, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: İzmir

Şeren, M. (2008) “Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c.28, s.1, ss.203-226

Tan, D. (2007) *Milli Eğitim Bakanları ve Eğitim İcraatları (1980-1999)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı: Aydın

Tan, Ş., Kayabaşı, Y., Erdoğan, A. (2002) *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, Geliştirilmiş 3. Baskı, Anı Yayıncılık: Ankara

TC Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Basım)*, Devlet Kitapları Müdürlüğü: Ankara

TC Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi (11 Ekim 1948), c. 11, s. 507

TC Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi (10 Şubat 1958), c. 21, s. 994

TC MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı (2008) *Milli Eğitim İstatistikleri/Örgün Eğitim 2007/2008 (National Education Statistics/Formal Education 2007/2008)*, Ankara

TC Milli Eğitim Bakanlığı (1949) *1943-1944/1948-1949 Öğretim Yılı*, MEB Basımevi: Ankara

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (23 Ocak 1961), c. 24, s. 1137

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (3 Ekim 1966), c.29, s. 1422

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (2 Nisan 1973), c. 36, s. 1740

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (25 Şubat 1974), c. 37, s. 1780

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (16 Eylül 1974), c.37, s. 1740

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (4 Kasım 1974), c. 37, s. 1812

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (2 Aralık 1974), c. 37, s. 1816

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi(7 Kasım 1983), c. 46, s. 2151

TC Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi (17 Haziran 1985), c. 48, s. 2190

TC Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi (9 Eylül 1985), c.48, s. 2195

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi(30 Aralık 1985), c. 48, s. 2202

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi (10 Ağustos 1987), c. 50, s. 2240

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (13 Nisan 1992), c. 55, s. 2356

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi(Ekim 1997), c. 60, s. 2481

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi(Nisan 1998), c. 61, s. 2487

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (Haziran 2000), c. 63, sayı 2513
Ek

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (Ağustos 2005), c. 68, s. 2575

TC Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (Haziran 2007), c. 70, s. 2597

TC Milli Eğitim Bakanlığı (1970), *Eğitim Enstitüleri Yönetmeliği*, Milli Eğitim Basımevi: Ankara

TC Milli Eğitim Bakanlığı (1983) *Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Atatürk Kitapları*, İstanbul

TC Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ve koordinasyon Kurulu Başkanlığı (1998) *Cumhuriyetin 75. Yılında Gelişmeler ve Hedefler*, Milli Eğitim Basımevi: Ankara

TC Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü (2007) *2007 Yılı Faaliyet Raporu*, www.kyk.gov.tr

TC Maarif Vekaleti (1931) *Ortamektep Müfredat Programı 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı*, Devlet Matbaası: İstanbul

TC Maarif Vekaleti (1930) *Ortamektep Müfredat Programı*, Devlet Matbaası: İstanbul

TC Milli Eğitim Bakanlığı (1949) *TC Milli Eğitimi 1948-49 Öğretim Yılı*, MEB Basımevi: Ankara

TC MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (2006) *Temel Eğitime Destek Projesi Öğretmen Eğitimi Bileşeni Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri*, Ankara

TC MEB (1983) *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, MEB Devlet Kitapları: İstanbul

TC MEB (2007) *Çalışma Programı (2007-2013)*, MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı: 2007

TC MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (2008) *Sosyal Bilgiler Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri*, Ankara

TC Milli Eğitim Bakanlığı (1951) *Ortaokul Programı*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul

TC MEB Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Dairesi (Tarih Yok) *Cumhuriyetin 50. Yılında Rakam ve Grafiklerle Milli Eğitimimiz*, MEB Basımevi: İstanbul

TC Milli Eğitim Bakanlığı (1968) *İlkokul Programı*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul

TC Milli Eğitim Bakanlığı (1971) *İlkokul Programı*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul

Tezcan, M. (2002) *Postmodern ve Küresel Toplumda Eğitim*, Anı yay: Ankara

Tekindal, S., Cin, M., Demircioğlu, A., Doğanay, A., Kabapınar, Y., Şahin, T., Akınoğlu, O. (2003) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegema yay.: Ankara

Tural, N., Karaduman, D. (2000) *Öğretmen Yetiştirilmede Eğitim Bilimlerinin Yeri (Toplantı Bildirileri ve Panel Tartışmaları)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 281: Ankara

Tutsak, S. (t.y.) *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*, TC Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Balkanlığı Kültür Eserleri Dizisi/374, Başbakanlık Basımevi: Ankara

Tümertekin, E., Özgüç, N. (1997) *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitabevi: İstanbul

Türk Eğitim Derneği (2005) *Türkiye'de Üniversiteye Giriş Sistemi Araştırması ve Çözüm Önerileri Sonuç Raporu*: Ankara

Türkoğlu, A. (1998) *Karşılaştırmalı Eğitim (Dünya Ülkelerinden Örneklerle)*, Baki Kitabevi: Adana

Türkoğlu, A. (2005) "Avrupa Birliği Sürecinde Eğitimi Etkileyen Faktörler", *Milli Eğitim Dergisi*, bahar 2005, s.166

Tüysüz, s, Yıldırım, Ş. (2006) *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*, Tuna Matbaacılık: Ankara

Yeni Eğitim (2009) “Karşılaştırmalı Eğitim”, s.25, ss.25-29

Yıldız, C. (2005) *1980’lerin Eğitim Politikalarının Özel Dershanelere Etkisi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul

Yiğit, A. (1990) *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: Ankara

YÖK (2006) *Eğitim Fakültelerinde Uygulanacak Yeni Programlar Hakkında Açıklama*, www.yok.gov.tr

YÖK (1998) *Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları*, Ankara

YÖK (2004) *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu (Kasım 2004)*, Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

www.adiyaman.edu.tr
www.adu.edu.tr
www.ahievran.edu.tr
www.akdeniz.edu.tr
www.aksaray.edu.tr
www.aku.edu.tr
www.anadolu.edu.tr
www.ankara.edu.tr
www.atauni.edu.tr
www.balikesir.edu.tr
www.basbakanlik.gov.tr
www.cbu.edu.tr
www.comu.edu.tr
www.cumhuriyet.edu.tr
www.cu.edu.tr
www.deu.edu.tr
www.dicle.edu.tr
www.dumlupinar.edu.tr
www.erciyes.edu.tr
www.egitimkilavuzu.com
www.erzincan.edu.tr
www.ogu.edu.tr
www.firat.edu.tr
www.gazi.edu.tr
www.gantep.edu.tr
www.gezginet.net.tr
www.gop.edu.tr
www.hedb.meb.gov.tr
www.hukuki.net
www.ibu.edu.tr

www.inonu.edu.tr
www.kafkas.edu.tr
www.karaelmas.edu.tr
www.ktu.edu.tr
www.kou.edu.tr
www.kyk.gov.tr
www.marmara.edu.tr
www.meb.gov.tr
www.mehmetakif.edu.tr
www.memurlar.net
www.mu.edu.tr
www.mysiyaset.com
www.nigde.edu.tr
www.omu.edu.tr
www.osym.gov.tr
www.oyegm.meb.gov.tr
www.pamukkale.edu.tr
www.personel.meb.gov.tr
www.selcuk.edu.tr
www.sgb.meb.gov.tr
www.ttkb.meb.gov.tr
www.turkeyarena.comturkeyarenacografya7085
www.yyu.edu.tr
www.yok.gov.tr
[Wikipedia.org/wiki/Sosyal bilimler](http://Wikipedia.org/wiki/Sosyal_bilimler)
Wikipedia.org/wiki/Enderun

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Berrin ERCAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Bornova- 31/12/1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Dokuz Eylül Üniversitesi/Buca Eğitim Fakültesi/
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : Milli Eğitim Bakanlığı
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı / Sosyal Bilgiler Öğretmeni

İletişim

e-posta Adresi : berrinercan82@mynet.com

Tarih : 30.07.2009